

เพชร แห่ง สยาม

ประวัติศาสตร์
ความหลากหลายทางเพชร

เพลงแห่งสยาม

ประวัติศาสตร์ความหลากหลายทางเพศ

ชื่อหนังสือ

เพศแห่งสยาม

บรรณาธิการอำนวยการ

ราเมศ พรหมเย็น

บรรณาธิการ

สุไไลพร ชลวีไล

กองบรรณาธิการ

ฉัตรรา ขมะวรรณ มุกดาวิจิตร

ชนันชนก พลสิงห์

งานวิจัย

อโนพร เครือแดง

สุไไลพร ชลวีไล

นักศึกษาฝึกงาน

จันทพันธ์ุ จันป๋ม

สุชาดา ปุ่มแก้ว

จัดพิมพ์โดย

สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ
เลขที่ 4 ถนนสนามไชย แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์ 02 225 2777 www.museumsiam.org

ออกแบบปก

ณขวัญ ศรีอรุโณทัย

พิมพ์ที่

บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด

พิมพ์ครั้งแรก

กุมภาพันธ์ 2562

จำนวนพิมพ์

1,000 เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

เพศแห่งสยาม.-- กรุงเทพฯ : สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ
สังกัดสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), 2562.
200 หน้า.

1. เพศ. I. ชื่อเรื่อง.

306.7

ISBN 978-616-8162-05-7

สารบัญ

สารจากผู้อำนวยการ

ถ้อยแถลงจากบรรณาธิการ

สารจากภัณฑารักษ์

“เมื่อพิพิธภัณฑ์จัดวางความหลากหลายทางเพศ”

เนื้อเรื่อง

สังคมไทยไม่เคยมีแค่สองเพศ

39

ตัวตนที่ถูกอธิบายโดยคนอื่น ภาพของแอลจีบีทีไอคว (LGBTIQ) ไทย
นับตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา

73

การเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิแอลจีบีทีไอควในสังคมไทย

117

การเดินทางที่ยังไม่สิ้นสุด

182

บรรณานุกรม

188

ขอขอบคุณ

195

สารจากผู้อำนวยการ สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ

มิวเซียมสยาม ภายใต้การดำเนินงานของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (สพร.) เป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้การเรียนรู้สาธารณะแก่สังคมไทย โดยพยายามมุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์และเพลิดเพลินในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสามารถสัมผัสถึงกระบวนการเรียนรู้และเนื้อหาการเรียนรู้ที่หลากหลาย

นับแต่ทศวรรษที่ 20 เป็นต้นมา บทบาทของพิพิธภัณฑ์ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปจากบริบทและประเด็นเดิมเป็นอย่างมาก พิพิธภัณฑ์ปรับตัวด้วยเห็นความสำคัญของผู้เข้าชม ที่ต้องการให้พิพิธภัณฑ์มีหน้าที่ในการสร้างความรับรู้ เข้าใจสังคมอย่างใหม่ พิพิธภัณฑ์หลายแห่งตีความองค์ความรู้เดิมให้กว้างขึ้น เพื่อทำหน้าที่เป็นสื่อสาธารณะในการทำความเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคม

มิวเซียมสยามเล็งเห็นถึงความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ในฐานะที่เป็นสื่อทางสังคม จึงมีแนวคิดในการพัฒนาชุดนิทรรศการเพื่อความเข้าใจในประเด็นทางสังคม ซึ่งที่ผ่านมาได้จัดแสดงนิทรรศการที่มีเนื้อหาร่วมสมัย และได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากผู้เข้าชม อาทิ นิทรรศการพม่าระยะประชิด นิทรรศการต้มยำกุ้งวิทยา : วิชานี้อย่าเลียน! เป็นต้น สำหรับนิทรรศการ ชายหญิงสิ่งสมมุติ ซึ่งเป็นนิทรรศการที่ว่าด้วยความหลากหลายทางเพศนี้ เป็นนิทรรศการที่สร้างขึ้นด้วยความตระหนักในความหลากหลายของมนุษย์ และเชื่อว่าการยอมรับในความแตกต่างหลากหลายเป็นหัวใจของการอยู่ร่วมกัน

นิทรรศการชุดนี้สร้างขึ้นจากความร่วมมือของสาธารณชนที่ส่งข่าวของ และเรื่องราวมาให้มิวเซียมสยามจัดแสดง และได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลและความร่วมมือจากเครือข่ายผู้มีความหลากหลายทางเพศ เนื้อหาในนิทรรศการมีทั้งที่เป็นชีวิตคนธรรมดา รวมถึงที่เกี่ยวข้องกับความเคลื่อนไหวด้านสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเด็นต่าง ๆ เช่น สิทธิในการจดทะเบียนคู่ชีวิต สิทธิในการแสดงตัวตน โดยเห็นว่าสิทธิเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของมนุษย์ ในขณะเดียวกันก็บ่งบอกถึงความเท่าเทียมในการที่จะมีชีวิตอันเป็นปกติเช่นเดียวกันกับผู้อื่น

หลังจากนิทรรศการสิ้นสุดลง มิวเซียมสยามได้จัดทำหนังสือ “เพศแห่งสยาม” เล่มนี้ขึ้น เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ ของสังคมไทย โดยเรียบเรียงจากเอกสารประวัติศาสตร์ บันทึก หนังสือพิมพ์และ จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในฐานะองค์การการเรียนรู้ มิวเซียมสยามได้ สื่อประเด็นที่เป็นเรื่องยากในสังคมนี้ผ่านนิทรรศการ กิจกรรม และหนังสือ ซึ่งเป็น เครื่องมือการสื่อสารที่เข้าใจง่าย เข้าถึงผู้คนในวงกว้าง ด้วยหวังว่าจะปูพื้นความเข้าใจ ในสังคม ปลุกฝังผู้คนให้เรียนรู้เรื่องความหลากหลาย และถือเป็นรากฐานสำคัญ อันจะเชื่อมโยงไปสู่การทำความเข้าใจในประเด็นอื่น ๆ ที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น หรือ อย่างน้อยก็สร้างความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ สนับสนุนในคนที่มีความแตกต่าง และ อยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ราเมศ พรหมเย็น

ผู้อำนวยการสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (สพร.)

ถ้อยแถลงบรรณาธิการ

เมื่อเทียบกับอีกหลาย ๆ สังคมทั่วโลก สังคมไทยถูกมองว่าเป็นสังคมที่เปิดกว้างเป็นอย่างมากสำหรับ “บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ” หรือ “แอลจีบีทีไอคิว”^{*} เนื่องจากไม่มีบทลงโทษโดยตรงต่อบุคคลกลุ่มนี้ หรือไม่มีใครออกมาต่อต้านหรือกระทำความรุนแรงต่อพวกเขา ทำให้แอลจีบีทีไอคิวไทยจำนวนมากสามารถแสดงตัวตน และดำเนินชีวิตตามเพศวิถีที่ตนเองเลือกได้ในสังคมนี้ระดับหนึ่ง กระนั้นก็ตามบ่อยครั้งก็ยังมีปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงอคติ การรังเกียจ และการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลกลุ่มนี้อยู่เสมอ เนื่องจากที่ผ่านมาสังคมไทยไม่เคยมี (ยังไม่มี และไม่รู้ว่าจะเมื่อไหร่จะมี) กฎหมายที่ช่วยส่งเสริม และปกป้องคุ้มครองสิทธิของแอลจีบีทีไอคิวได้อย่างแท้จริงแต่อย่างใด

หนังสือเล่มนี้เป็นความพยายามที่จะรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือแอลจีบีทีไอคิวในสังคมไทยในแง่มุมต่าง ๆ นับตั้งแต่ปรากฏหลักฐานในอดีตมาจนถึงปรากฏการณ์การเกิดขึ้นของอัตลักษณ์ทางเพศมากมายในปัจจุบัน เพื่อให้ผู้อ่านทั้งที่เป็นผู้สนใจทั่วไป และผู้อ่านที่เป็นแอลจีบีทีไอคิวเอง ได้ทำความเข้าใจกับที่มาที่ไปของมุมมองความคิด ทั้งในแง่บวกและลบเกี่ยวกับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย ตลอดจนการต่อสู้เรียกร้องสิทธิเพื่อที่จะได้มีที่ยืนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมในสังคมของบุคคลกลุ่มนี้

^{*}แอลจีบีทีไอคิว มาจาก กลุ่มคำย่อในภาษาอังกฤษ LGBTQ ที่หมายความถึง กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ โดย

L (แอล) มาจากคำว่า Lesbian (เลสเบี้ยน) หรือหญิงรักหญิง

G (จี) มาจากคำว่า Gay (เกย์) หรือชายรักชาย

B (บี) มาจากคำว่า Bisexual (ไบเซ็กชวล) หรือบุคคลรักสองเพศ ซึ่งอาจหมายถึงผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้ที่รักได้ทั้งสองเพศ

T (ที) มาจากคำว่า Transgender (ทรานสเจนเดอร์) หรือบุคคลข้ามเพศ หรือคนที่เกิดมาโดยไม่พึงพอใจกับเพศกำเนิดของตนเอง ต้องการแสดงตัวตนของตนเองเป็นเพศตรงข้ามกับเพศกำเนิด โดยผู้ชายที่มีพฤติกรรมแสดงออกเป็นผู้หญิงเรียกว่า ผู้หญิงข้ามเพศ หรือ Transwoman (ทรานส์วูแมน) และผู้หญิงที่มีพฤติกรรมแสดงออกเป็นผู้ชาย เรียกว่า ผู้ชายข้ามเพศ หรือ Transman (ทรานส์แมน)

I (ไอ) มาจากคำว่า Intersex (อินเตอร์เซ็กส์) หมายถึง บุคคลที่มีอวัยวะเพศกำกวม ไม่ชัดเจนว่าเป็นอวัยวะเพศชายหรืออวัยวะเพศหญิง หรือมีลักษณะของทั้งสองอวัยวะเพศในร่างกาย

Q (คิว) มาจากคำว่า Queer (ควีร์) หรือบุคคลที่มีวิถีทางเพศล้นไหล และปฏิเสธการยอมรับอัตลักษณ์ทางเพศแบบใดแบบหนึ่งเป็นอัตลักษณ์ทางเพศของตนเองเพียงอัตลักษณ์เดียวไปตลอด

เดิมทีหนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้นในรูปแบบงานวิจัยที่ไม่เป็นทางการ เพื่อเป็นข้อมูลให้กับการจัดทำนิตรรศการ “ชายหญิงสิ่งสมมุติ” นิตรรศการว่าด้วยความหลากหลายทางเพศของมิวเซียมสยาม ที่จัดแสดงระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน 2561 ซึ่งถือเป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่มีนิตรรศการในประเด็นนี้ โดยก่อนที่นิตรรศการนี้จะจบลงทางสถาบันพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติก็ได้มีแนวคิดที่จะนำเอาเนื้อหาจากงานวิจัยมาเรียบเรียงจัดพิมพ์เป็นหนังสือขึ้น เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสได้เข้าชมนิตรรศการและผู้สนใจในประเด็นนี้ได้เข้าถึงข้อมูล และเรื่องราวของบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีในหลายแง่มุมไปพร้อมกันด้วย

ในฐานะบรรณาธิการ และผู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิของแอลจีบีทีไอควิวในประเทศไทย ขอขอบคุณสถาบันพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสำหรับการจัดทำนิตรรศการและหนังสือเล่มนี้ ซึ่งถือเป็นบทบันทึกอีกบทหนึ่งที่ตั้งใจจารึกไว้ในหน้าประวัติศาสตร์ของแอลจีบีทีไทยอีกครั้ง ในการช่วยทำให้สังคมได้มีข้อมูลและมีความเข้าใจต่อบุคคลกลุ่มนี้ ขณะเดียวกันผู้ชมนิตรรศการทั่วไปและผู้ที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้ก็จะได้มีโอกาสทบทวนมุมมองความคิดในเรื่องเพศเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเพศภาวะ เพศวิถีของตนเอง จากการเรียนรู้เรื่องเพศที่หลากหลายจากบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศด้วย

ทั้งนี้ก็เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเคารพในความแตกต่างหลากหลายทางเพศที่ไม่ว่าใครก็สามารถเปลี่ยนแปลงเพศภาวะ และเพศวิถีของตนเองได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะในวันนี้ หรือวันข้างหน้าที่ยังมาไม่ถึง

สุไลพร ชลวิไล
กุมภาพันธ์ 2562

เมื่อพิพิธภัณฑจัดวางความหลากหลายทางเพศ

ชนนัชชก พลสิงห์

ภัณฑารักษ์นิทรรศการชายหญิงสิ่งสมมุติ¹

นักจัดการความรู้อาวุโส สถาบันพิพิธภัณฑการศึกษาแห่งชาติ

นิทรรศการชายหญิงสิ่งสมมุติ เป็นนิทรรศการที่ทำงานโดยใช้ทักษะด้านพิพิธภัณฑฯ ขยับเข้าไปใกล้กับประเด็นของสังคม ประสบการณ์ที่ได้จากนิทรรศการนี้แตกต่างจากงานที่เคยทำมาก่อนหน้า ที่มีอยู่แต่ในโลกหรือความสนใจของตัวเอง สิ่งที่ทำหายอย่างมากในการทำงานครั้งนี้คือการเรียกรับข่าวของจากคนในสังคม การมีส่วนร่วม การสำรวจถึงชีวิตผู้คน ได้แบ่งปันและมีความหวังว่าโลกที่เราจะได้เจอข้างหน้าต้องนำอยู่กว่าที่เราเคยเผชิญมา ในส่วนที่สำคัญที่สุด คือ การได้เรียนรู้ชีวิตของสมาชิกในสังคมผ่านเรื่องราว ข่าวของ เพื่อให้พื้นที่นี้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ว่าโลกนี้ไม่ได้มีแค่ชายกับหญิง

พิพิธภัณฑฯ สังคม และ IWC

คำถามสำคัญของการทำงานพิพิธภัณฑฯ ตลอดระยะเวลาสิบกว่าปีมานี้ คือจะทำอย่างไรให้พิพิธภัณฑฯ มี “หน้าที่” กับสังคม พิพิธภัณฑฯ ที่อยู่ในความหมายของการดำเนินชีวิตของผู้คนเป็นอย่างไร จะทำอย่างไรให้พิพิธภัณฑฯ เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คน คำถามเหล่านี้เป็นโจทย์สำคัญในการทำหน้าที่และปรับบทบาท พิพิธภัณฑฯ ไม่อาจเป็นสถานที่ที่ดำรงตนเป็นศูนย์กลางโดยไม่สนใจความต้องการของสังคมได้อีกต่อไป เนื่องจากผู้คนมาพิพิธภัณฑฯ ด้วยความคาดหวังที่แตกต่างออกไป พิพิธภัณฑฯ อาจไม่ใช่วิหารศักดิ์สิทธิ์อย่างที่เคยเป็นมาก่อนหน้า แต่พิพิธภัณฑฯ ยังเป็นบ่อน้ำแห่งความกระหายใคร่รู้ และเป็นกองไฟแห่งความสร้างสรรค์ เมื่อความต้องการของคนในสังคมเปลี่ยนไป พิพิธภัณฑฯ จึงไม่อาจจะแช่แข็งบทบาทไว้ได้อย่างเดิม

¹ นิทรรศการชายหญิงสิ่งสมมุติ (Gender Illumination) เป็นนิทรรศการหมุนเวียนว่าด้วยความหลากหลายทางเพศ จัดแสดง ณ มิวเซียมสยาม ระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม - 30 กันยายน 2561 สามารถชมนิทรรศการเสมือน (Virtual Exhibition) และอ่านสูจิบัตรนิทรรศการ ได้ที่ www.museumiam.org

พิพิธภัณฑ์ควรเชื่อมโยงกับสังคมในทุก ๆ เรื่อง ทุก ๆ ประเด็นที่ตอบ โจทย์สังคมในศตวรรษที่ 21 ก่อนหน้านี้มีวิเศษสยามเคยจัดนิทรรศการ ‘พม่า าระยะประชิด’ โดยนำเสนอความหลากหลายของคนในสังคมเนื่องจากตอนนั้นเป็น ช่วงใกล้กับการเปิดเสรีการค้าอาเซียน การไปมาหาสู่ การอพยพแรงงาน ทำให้คน จากต่างภาษา ต่างวัฒนธรรมต้องอยู่ร่วมกัน จึงใช้ประเด็นนี้มาทางในการลดอคติ และเข้าใจถึงความหลากหลาย นิทรรศการนั้นเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างความเข้าใจ แก่สังคม ปีถัดมาจากนิทรรศการพม่าระยะประชิดที่นำเสนอประเด็นความแตกต่าง ทางเชื้อชาติเป็นช่วงที่ประเทศไทยครบรอบ 20 ปี วิฤตการณ์เศรษฐกิจต้มยำกุ้ง พบว่า มีคนฆ่าตัวตายเป็นจำนวนมาก และโดยส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า ผู้ชายจะแสดงสำนึกของความเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ และทำใจกับความล้มเหลว ของชีวิตได้ยาก จากข้อมูลนี้ทำให้นักถึงโครงสร้างของสังคมที่ทำงานอย่างอัตโนมัติ โดยไม่รู้ตัว และเริ่มตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับเรื่องเพศในความหมายของเพศภาวะ (gender) ว่าความแตกต่างในประเด็นนี้ ได้รับปฏิบัติการจากสังคมที่แตกต่างกัน การตระหนักถึงตัวตนจึงมีความสำคัญมาก ไม่มีทางที่ชีวิตจะมีความสุขและเห็น ความหลากหลายได้เลย ถ้าไม่ยอมรับตัวเอง

นอกจากประเด็นวิกฤตต้มยำกุ้ง ส่วนตัวมีแรงบันดาลใจมาจากเพื่อนวัยเด็ก คนหนึ่ง ซึ่งเปิดเผยตัวเองตั้งแต่เด็กว่า**เป็นเกย์** ตอนนั้นเพื่อน ๆ ร่วมชั้นเรียนทุกคน รังเกียจเขา ไม่มีใครอยากคุยด้วย เมื่อผ่านไปกว่า 20 ปี เพื่อน ๆ อยู่ในวัยทำงาน มีสถานภาพที่มั่นคง เพื่อนอีกคนหนึ่งแสดงออกว่ารังเกียจเพื่อนคนนี้อย่างชัดเจน ก็เปิดเผยว่าตัวเอง**เป็นเกย์เหมือนกัน** ประเด็นนี้เป็นเรื่องสะเทือนใจทุกครั้งที่นึกถึง เหตุการณ์ในวัยเยาว์ การรังเกียจกันด้วยความเข้าใจผิด ๆ การปฏิเสธเพื่อนเพราะ เขาแสดงออกว่าไม่ได้อยู่ในกล่องของชายหญิง ถ้าตอนนั้นทุกคนมีชุดความรู้ว่าความ หลากหลายทางเพศไม่ใช่เรื่อง**ที่ผิดปกติ**ก็จะไม่มีใครถูกรังเกียจ

นิทรรศการว่าด้วยความหลากหลายทางเพศจึงเกิดขึ้น โดยได้วางโจทย์ ในปฏิบัติการของภัณฑารักษ์ที่เน้นการมีส่วนร่วม (engagement) กับคนในสังคม และผู้คน ด้วยตระหนักในหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ ว่าควรมีส่วนในการสร้างความรับรู้ ของสังคมร่วมสมัย โดยมองถึงสมาชิกของสังคมและเห็นว่ากรอบเรื่องเพศที่เกิดขึ้น จาก**โครงสร้างของสังคมที่ประกอบสร้างมนุษย์ขึ้นนั้น** กักขัง ครอบความคิด **จำแนก กีดกัน และทำให้สมาชิกในสังคมเป็นอื่น**

ชายหญิงสิ่งสมมุติ นัยยะสำคัญจากชื่อนิทรศการ

‘ชายหญิงสิ่งสมมุติ’ ชื่อนี้เป็นหมุดหมายนำทางมาตลอดการพัฒนาเนื้อหา และพัฒนานิทรรศการ ตั้งแต่วันแรกที่ได้คุยกับนักเคลื่อนไหวด้านความหลากหลายทางเพศ เราถามว่า *สิ่งที่สลายความคิดเกี่ยวกับเรื่อง เจนเดอร์ คืออะไร* เราได้ทำเวิร์กชอปเล็ก ๆ ในร้านกาแฟโดยนำกระดาษขึ้นมาสองแผ่น ให้เขียนข้อความที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชายและความเป็นหญิง จากนั้นมาพิจารณาทีละข้อว่าในสิ่งเหล่านี้ อยู่ในความเป็นชาย อยู่ในความเป็นหญิง หรืออยู่ในความเป็นคน เช่น ผู้ชาย เตะบอล เจ้าชู้ ก้าวร้าว ส่วนผู้หญิง อ่อนโยน ขี้อ่อน พิจารณาอีกครั้ง ผู้ชายขี้อ่อนมีไหม? มี! ผู้หญิงก้าวร้าวมีไหม? ก็มี! เพราะฉะนั้นเป็นเรื่องของคน เลยมองว่า *ความเป็นชาย ความเป็นหญิงคือสิ่งสมมุติ*

จากชื่อนั้นเราใช้เป็นจุดตั้งต้นในการทำงานว่า ชายหญิงสิ่งสมมุติ โดยพยายามจะพูดว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องของสำนึก และพยายามบอกว่าโลกนี้ไม่ได้มีแค่เพศชายหรือเพศหญิง แต่เพศคือความหลากหลาย ชื่อนิทรรศการเป็นคำถามที่ตั้งขึ้นเพื่อกระตุ้นให้คนไม่ต้องยึดโยงอยู่กับกฎหรือกรอบใด ๆ ในเรื่องเพศทั้งกายภาพ บทบาท และการแสดงออก ความหมายของชายหญิงสิ่งสมมุติ คือ **เพศ เป็นสิ่งสมมุติ!!!**

ด้านหน้านิทรรศการชายหญิงสิ่งสมมุติ ดัดแปลงโครงสร้างเหล็กสีขาวให้เป็นเขาวงกต เปิดประตูทางเข้าไว้ 3 ช่อง ผู้ชมจะเผชิญกับคำที่กระตุ้นให้นึกถึงความกดดัน ค่านิยมที่สังคมมีความคาดหวัง ตีตราเพศต่าง ๆ ไว้ ช่องซ้ายมือสุดคือกลุ่มคำที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชาย ตรงกลางคือความเป็นหญิง ขวามือคือกลุ่มความหลากหลายทางเพศ ด้านนอกเขาวงกตเป็นมนุษย์นอนสีชมพูได้ความคิดมาจากประติมากรรม Sleeping Hermaphroditus, Bernini, 1620 (Hermaphroditus หมายถึง ผู้ที่มีสองเพศ ผู้ที่มีเพศกำกวม หรือหนังสือบางเล่มใช้ศัพท์ว่า กะเทยแท้)

หมุดหมายที่วางไว้ในสิ่งสมมุติ

หมุดหมายสำคัญของนิทรรศการ คือ การทำให้คนยอมรับความหลากหลาย ซึ่งก่อนที่คนจะยอมรับความหลากหลายได้ การยอมรับและเคารพตนเองถือเป็นสิ่งสำคัญ นิทรรศการจึงมีเป้าหมายให้คนดูเข้าใจในอัตลักษณ์ทางเพศภาวะ และเพศวิถีของตนเอง และเห็นถึงความซับซ้อนหลากหลายของอัตลักษณ์ทางเพศภาวะ และเพศวิถีแบบอื่น ๆ โดยที่ไม่ต้องกำหนดกรอบให้ตัวเองและไม่พยายามเอากล่องไปยัดเยียดให้คนอื่น เป้าหมายอาจดูไกล เพราะกรอบและโครงสร้างทางสังคมที่กระทำมาชั่วชีวิตนั้นเป็นไปโดยอัตโนมัติ แม้ว่าจะไม่มีใครสามารถออกจากกล่องหรือกรอบเพศของตัวเองได้ด้วยการมาดูนิทรรศการ 40 นาที แต่อย่างน้อยก็อยากให้ผู้ชมตระหนักถึงข้อมูลบางอย่าง โดยที่บางคนอาจไม่เคยได้ **สำรวจหรือทบทวนเรื่องเพศของตัวเอง**เลยก็ได้ในชีวิตหนึ่ง จึงคิดว่า พิพิธภัณฑ์น่าจะจะเป็นพื้นที่ให้คนเข้ามาสำรวจ และทบทวนตนเองจากการได้เห็นสิ่งต่าง ๆ ในนิทรรศการ

ในสังคมไทยองค์ความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ ถูกบันทึก เก็บรวบรวม ค้นคว้า และขับเคลื่อนด้วยนักวิชาการ นักเคลื่อนไหว แต่ในฐานะพิพิธภัณฑ์ที่ให้ความรู้และสร้างความเข้าใจยังไม่เกิดขึ้น จึงวางหมุดหมายให้พิพิธภัณฑ์เกิดบทบาท ด้วยการเป็นพื้นที่กลางเพื่อนำเสนอสังคมในหลาย ๆ มิติ ภายใต้โจทย์ของการเคารพความหลากหลายที่ทุกคนร่วมเป็นส่วนหนึ่งได้ เป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดกว้างให้คนทุกคนกล้าพูดกล้าถกเถียงกัน ได้ใช้ความคิดหรือพูดในสิ่งที่ตัวเองไม่รู้ว่าจะพูดที่ไหน เวลาใด

Crown Sourcing

เรียกรับเรื่องราวและข่าวของจากคนในสังคม

ในนิทรรศการนี้เมื่อต้องการเชื่อมต่อกับคนในสังคม หมุดหมายสำคัญในการทำงานคือ **คิวเรเตอร์ต้องไม่ใช่คนที่ถือค้อน**และเล่าเรื่องทุกอย่างด้วยตัวเอง แต่อยากให้เห็นในสังคมได้เล่าเรื่องของพวกเขาด้วยตัวเอง พิพิธภัณฑ์เปิดพื้นที่ให้คนเล่าชีวิตผ่านข่าวของของเขา ด้วยภาษา ด้วยน้ำเสียงของเขา โดยพิพิธภัณฑ์จะทำหน้าที่รวบรวมและส่งต่อเรื่องราวเหล่านี้เพื่อให้คนในสังคมได้เรียนรู้กัน

ก่อนหน้านิทรรศการเปิด 4 เดือน มิวเซียมสยามทำแคมเปญเชิญชวนให้คนมีส่วนร่วม ด้วยการทำสารคดีสั้น ๆ ขนาด 2-3 นาที บอกเล่าเรื่องราวของสมาชิกในสังคมทั้ง 4 คน ว่าพวกเขาเผชิญหน้ากับเหตุการณ์อะไร และเขาทั้ง 4 คน เก็บข้าวของอะไรเพื่อเป็นการระลึกถึงเรื่องราวสำคัญในชีวิต² เพียงไม่กี่วันหลังจากที่มิวเซียมเผยแพร่ออกไป ก็ได้รับอีเมลจากผู้คนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่สนใจและตื่นตัวในการพัฒนานิทรรศการครั้งนี้

ตอนแรกคาดหวังว่าจะมีผู้คนส่งข้าวของมามากมาย เพราะมีผู้สนใจแชร์ประเด็นและกล่าวถึงเรื่องนี้ แต่อย่างไรเรื่องเพศก็เป็นเรื่องพูดยากในสังคมไทย ผู้คนแชร์เรื่องราวและประสบการณ์ของพวกเขาในวงสนทนากับเราอย่างไม่เป็นทางการ แต่เมื่อบอกว่าเรื่องราวของเขาจะเป็นส่วนหนึ่งของนิทรรศการ ก็มีทั้งผู้ที่ยินดีเปิดเผยเรื่องราว และผู้ที่บอกเราว่าขอแค่เล่าให้เราฟังเฉย ๆ เราจึงปรับวิธีการทำงานจากการรอเรียกเก็บเป็นการเดินหน้าไปเจอผู้คน โดยเริ่มออกไปหาของ ทั้งการถามจากนักเคลื่อนไหว จากการสัมภาษณ์บรรดาเพื่อน ๆ หรือคนที่เราสนใจชีวิตของเขา ฯลฯ ซึ่งการออกไปหาของก็ได้เจอกับเจ้าของ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ดีมาก ผู้คนที่เราได้เจออยู่ในทุกสาขาอาชีพ อาทิ นางแบบ นางโชว์ อาจารย์มหาวิทยาลัย นักธุรกิจ รปภ. นักเรียน นักเขียน นักเคลื่อนไหว แพทย์ ตำรวจ นักการเมือง ทนายความ ร่างทรง ช่วงพัฒนานิทรรศการเป็นช่วงที่เหน็ดเหนื่อยมาก แต่ถามตัวเองว่าชีวิตเราต่อสู้อะไรบ้าง? เมื่อเทียบกับคนที่เราเจอ เราไปสัมภาษณ์พี่คนหนึ่งเป็นคนตาบอด เขาเชื่อว่าถ้าเขาตกน้ำแล้วไม่มีแขน เขาก็ไม่ตาย ยิ่งไงเขาก็ใช้ตัวว่ายน้ำได้ เป็นประสบการณ์ที่ดีในการเจอคนทุกคนเป็นคนธรรมดา แต่มีบทเรียนในชีวิตที่ไม่ธรรมดาเลย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าวิธีการเรียกเก็บเรื่องราวและข้าวของจากคนในสังคมนี้ เป็นวิธีการที่เปิดประตูพิพิธภัณฑน์ไปทำความรู้จักกับผู้คนมากมาย ความสำเร็จในการทำงานคือการได้เปิดพื้นที่ ได้รู้จัก และได้นำเสนอเรื่องราวของคนตัวเล็กตัวน้อยในพื้นที่พิพิธภัณฑน์ซึ่งถือเป็นสถาบันทางสังคม แม้ว่าจะเลือกรับข้าวของที่ได้เพียงไม่กี่สิบรายการ แต่การเรียกเก็บก็สร้างการรับรู้ในวงกว้างว่ามิวเซียมกำลังจะทำอะไร

² ดูได้ที่ <https://www.youtube.com/watch?v=SLtkiYlu7mk>

บางส่วนจากแคมเปญเรียกรับเรื่องราวและข่าวของจากคนในสังคม
ฟาฮัด ทศพล สนสุวรรณ์ ต่อสู้และพิสูจน์ตัวเองกับครอบครัวและสังคม

ข่าวของจากคนธรรมดา

ของที่จัดแสดงล้วนเป็นของธรรมดาจากคนธรรมดา ถ้าถามตรง ๆ ว่าเราเชื่อในศักยภาพของข่าวของหรือไม่ ตอนแรกก็ไม่มั่นใจเรียกได้ว่า ห่าสิบห้าสิบ เราโตมากับการทำฟิฟิธกันท์ เห็นมาตลอดว่าฟิฟิธกันท์ต้องเก็บของมีค่า เก็บของของคนมีชื่อเสียง เก็บของโบราณ คนมาชมแน่นอนด้วยอำนาจของคอลเลกชัน แต่เมื่อมาถึงนิทรรศการนี้ คุณจะดูใหม่ อันนี้ก็ตั้งคำถามมาตลอดในการทำงาน

ระหว่างการทำงานก็โดนวิพากษ์วิจารณ์จากคนในแวดวงฟิฟิธกันท์ว่าใครจะมาดูแวงยากุมใช้แล้ว??? (ความหมาย คือ ใครจะมาดูข่าวของของคนธรรมดาสามัญ) แต่ก็มีหลายคนบอกว่า ต้องเชื่อใน “ของ” ถ้าเราไม่เชื่อ แล้วใครจะเชื่อเรา

ก่อนหน้านิทรรศการเปิด 1-2 เดือน คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เชิญเราไปบรรยายเกี่ยวกับการพัฒนานิทรรศการ วันนั้นเป็นวันทดสอบศักยภาพของข่าวของในนิทรรศการ เราเลือกของไป 15 รายการ และของที่คนในหอประชุมสนใจ (ข่าวว!!!!!!) คือ ปริญญาบัตร ซึ่งเจ้าของส่งมาให้พร้อมๆ กับบอกว่า ปริญญานี้ไม่มีความหมายถ้าคนยังมองกันที่เพศ สำหรับคิวเรเตอร์คิดว่าจะเอาคนดูอยู่ไหม แต่เราเชื่อในสิ่งที่เจ้าของเผชิญมามากกว่า เชื่อว่านิทรรศการสื่อสารกับคนได้แม้ของนั้นจะธรรมดา และเมื่อเปิดนิทรรศการแล้ว ก็ได้เห็นในพลังของผู้ชมให้ความสนใจอย่างมากจริง ๆ เพราะวัตถุจัดแสดงชิ้นนี้เป็นวัตถุที่ถูกถามหา

บ่อยครั้งที่สุดเมื่อคนเข้าชมนิทรรศการ โดยในโลกออนไลน์มีคนแชร์ผ่านทวิตเตอร์
ไปกว่าแปดหมื่นครั้ง

แปดหมื่นแชร์!!! ในโลกออนไลน์ ปริญญาที่ไร้ค่า ของทิเบต ฤทธิเกียรติ นาชัยฤทธิ
ด้วยประเด็นที่ร้อนและการจัดแสดงที่แรง เรื่องนี้จึงไปไกลกว่าที่คิด โลกออนไลน์
มีข้อถกเถียงว่ากระจกที่ร้าวนั้นเจ้าของเรื่องหรือคิวเรเตอร์เป็นคนทำ??

เค้าโครงก่อนเป็นชายหญิงสิ่งสมบูรณ์

งานวิจัยเพื่อนิทรรศการกับงานวิจัยทั่วไปแตกต่างกัน เพราะว่าหากไม่ได้
วางแผนเพื่อการทำนิทรรศการอาจนำมาใช้ได้แค่ไม่กี่เปอร์เซ็นต์ สำหรับนิทรรศการนี้

งานวิจัยมีส่วนปูทางไปสู่ประเด็นต่าง ๆ และเป็นใบเบิกทางในการเรียบเรียงประเด็น ทำให้เห็นจุดสำคัญ เห็นความละเอียดอ่อนในการนำเสนอข้อมูล ความยากของเรื่องนี้คือภณทรรักษ์ไม่ได้จบ **เซ็กซ์ แอนด์ เจนเดอร์** โดยตรง ประเด็นต่าง ๆ เป็นเรื่องที่เราต้องเรียนรู้ใหม่ ในระยะการทำงาน ได้เข้าค่ายทำเวิร์กชอปเกี่ยวกับเจนเดอร์หลายครั้งเพื่อเรียนรู้ทุกอย่าง แม้กระทั่งการใช้คำที่ละเอียดอ่อน

ตอนที่คิดว่าจะทำตัวนิทรรศการเรื่องนี้ สิ่งหนึ่งที่ยากทำมากคือ อยากรให้มีชีวิตของคนจริง ๆ อยู่ในนิทรรศการ งานวิจัยก็เลยมี 2 ส่วน ส่วนแรก คือเรื่องของประวัติศาสตร์ เป็นการรวบรวมความเป็นมา แนวคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏในสังคมไทยเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ ไปจนถึงการขับเคลื่อน เพื่อให้ข้อมูลว่าตอนนี้โลกไปถึงแล้ว กับส่วนที่สอง คือ เรื่องราวของคนทั่วไปทุกเพศ เราเชื่อในความหลากหลายของมนุษย์ไม่มีใครมีสูตรสำเร็จ ดังนั้น สิ่งหนึ่งที่เราจะ**ไม่ทำ**คือการถอดเพศออกมาเป็น stereotype [**ภาพเหมารวม**] อันนี้คือสิ่งที่คุยกันตั้งแต่แรกเริ่มกับผู้อำนวยความสะดวกฝ่ายวิชาการ

ผู้ชมเห็นอะไรในชายหญิงสิ่งสมมุติ

พื้นที่ด้านหน้านิทรรศการมีโซนเขาวงกต เราเลือกหยิบคำที่ทำให้เกิดการตั้งคำถาม ให้ได้คิดเรื่องกรอบโครงสร้างทางสังคมที่มากดทับ กำหนด อัตลักษณ์ทางเพศ ถัดมาแสดงให้เห็นเรื่องการแบ่ง ‘กล่องเพศ’ จึงนำเสนอผ่านห้องน้ำเพราะเป็นพื้นที่สาธารณะที่เราถูกบังคับให้ต้องลงกล่องใดกล่องหนึ่งที่ชัดเจนที่สุด คือ เราต้องเลือกไปเลยว่าจะจะเป็นชายหรือหญิงเมื่อจะเข้าห้องน้ำ จากนั้นให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความหลากหลายทางเพศ และเรียนรู้ชีวิตคนอื่นผ่านโซนข่าวของที่มีคนส่งเข้ามา สุดท้ายคือให้ผู้ชมตั้งคำถามกับตัวเองว่าคุณรู้สึกกับการที่เป็นตัวเองใหม่ ในมุมห้องแต่งตัว จบด้วยการให้โหวตเพื่อถามตนเองว่าคุณใจกว้างพอที่จะให้มีเรื่องพวกนี้เกิดขึ้นกับสังคมไทยได้ไหม ทั้งนี้ทรรศการจะได้ครบทั้งเรียนรู้จากชีวิตผู้อื่น ตั้งคำถามกับตัวเองและสังคม

เนื้อหาสิทธิการ ประกอบด้วย

พื้นที่ด้านนอก **เขาวงกตแห่งเพศ** กระตุ้นคำถามจากคำในสังคมไทยที่กรอบความคิดเรื่องเพศไว้

พื้นที่ในอาคาร **มนุษย์ขมบึ้งขิง** ทำความเข้าใจว่า “เพศ” นั้น ประกอบด้วยสมอง ภายใจ อวัยวะ ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลง สิ้นไหล และไม่ต้องเป็นไปตามแบบแผนของสังคม

บันทึกเพศสยาม ประวัติศาสตร์ความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น

ห้องน้ำไร้เพศ กระตุ้นความคิดถึงการแบ่งกล่องแห่งเพศในที่สาธารณะจากการใช้ห้องน้ำ

ฉากชีวิต การรวบรวมวัตถุจัดแสดงจากผู้มีความหลากหลายทางเพศ กว่า 100 รายการ ข้าวของที่แสดงถึงการต่อสู้ การยอมรับตัวตนของตัวเองและครอบครัว การเปิดเผยตัวเองในที่สาธารณะ และการจัดสรรร่างกาย ข้าวของจากปัจเจกชนนี้จะทำให้ผู้ชมเห็นรายละเอียดของชีวิตที่ดำเนินไปได้โครงสร้างของสังคม ด้วยหวังว่าผู้ชมสิทธิการจะได้รับรู้ถึงชีวิตจิตใจของสามัญชนคนธรรมดาที่โลดแล่นอยู่นิวทรีที่แตกต่างออกไป

ตบแต่งตัวตน ทำความเข้าใจตัวเอง และออกไปจากกรอบที่เคยกักขัง

Cafe & Vote สนับสนุนสิทธิการแต่งงานของคู่อีกเพศเดียวกัน ร่วมสำรวจการขับเคลื่อนสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย

บันทึกเพศสยาม พื้นที่ที่เล่าถึงประวัติศาสตร์ความหลากหลายทางเพศในสยามถึงไทย ความเหลื่อมล้ำที่ปรากฏบนหน้าประวัติศาสตร์ ความร้อนแรงที่หลบซ่อนอยู่ใต้ดิน และความเบ้งบานของการเคลื่อนไหว

สื่อสารด้วยการออกแบบพื้นที่

เริ่มต้นการออกแบบพื้นที่โดยหาแนวคิดที่สามารถรองรับเนื้อหาและวัตถุประสงค์แสดงได้ ทีมคิวเรเตอร์และทีมดีไซเนอร์แลกเปลี่ยนกันอยู่หลายสัปดาห์จนได้แนวคิดว่าจะทำให้พื้นที่นิทรรศการเป็น **โรงละคร** ด้วยมองว่า **เพศ คือ บทบาท** ดึงแนวคิดในการแสดงออกของผู้คนที่กระทำผ่านตัวตนของเขาทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะในมิติต่าง ๆ บางครั้ง บางคนสามารถเป็นตัวเองได้ตามที่ตนกำหนด แต่บางครั้งก็ต้องดำเนินภายใต้การกำหนดของกรอบข้าง

การออกแบบพื้นที่เริ่มจากพื้นที่ด้านนอกก่อนเข้านิทรรศการ เพื่อกระตุ้นให้ผู้ชมได้ตอบกับ “คำ” ซึ่งเป็นผลผลิตทางสังคมและวัฒนธรรมที่ให้ไว้กับค่านิยมเรื่องเพศ เมื่อเดินเข้ามาในนิทรรศการผู้ชมจะได้รับตัวจากโรงละคร โดยผลิตเป็นตุ๊กตากระดาษ (gender doll) ให้ผู้ชมเขียนเกี่ยวกับเรื่องเพศของตัวเอง พื้นที่ส่วนแรกนี้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนแรกตั้งคำถามว่าเพศคือกายหรือสมอง ใช้การจับภาพบุคคลแสดงบนจอโดยการสุมเพศ การอธิบายเพศด้วยโมเดลขนมปังขิง ห้องน้ำไว้เพศ และประวัติศาสตร์ความหลากหลายทางเพศในไทย เมื่อผ่านพื้นที่ส่วนนี้ไปทุกคนจะเดินบันไดขึ้นไปบนราวระเบียงที่มีผลงานการประกวดวาดภาพในโครงการ Out of the Box โดยกลุ่มโรงเรียนฯ เพื่อสะท้อนความคิดของเด็กในประเด็นความเท่าเทียมทางเพศ ตรงนี้มีข้อความบนผนังว่า **Human = Human** ซึ่งถูกแชร์ในโลกออนไลน์กว่าหมื่นครั้ง จากนั้นเป็นโซนที่เกี่ยวกับการเดินไพรด์และฉายภาพยนตร์เกี่ยวกับครอบครัวผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยออกแบบให้ผู้ชมสามารถนั่งชมภาพยนตร์และเห็นส่วน

จัดแสดงของนิทรรศการ จากนั้นเป็นบันไดเดินลงสู่พื้นที่จัดแสดงนิทรรศการ ใช้สีในการแบ่งพื้นที่ขาวของในแต่ละฉากของสังคม เพื่อให้ผู้ชมเห็นชีวิตคนที่เติบโตมาในสังคมนี้ ด้วยความกดดันที่สังคมมอบให้จึงออกแบบพื้นที่ให้คนเดินได้ทางเดินสีดำ และมีข้อความให้นึกถึงการได้เป็นตัวของตัวเอง สุดทางเดินคือแสงไฟและกระจกเงาที่สะท้อน และให้เขาได้ตบแต่งตัวตนเพื่อจะได้เป็นตัวของตัวเองสักครั้ง พื้นที่ท้ายสุดก่อนจบนิทรรศการออกแบบให้เป็นพื้นที่ของการสนับสนุน เนื่องจากในเมืองไทยนั้นคนที่ออกมาแสดงตัว พูด เรียกร้อง ประเด็นต่าง ๆ ให้กับผู้มีความหลากหลายทางเพศพูดง่าย ๆ คือ คนโดยทั่วไปมองว่ามีแต่ผู้มีความหลากหลายทางเพศเท่านั้นที่สนับสนุนประเด็นนี้ (คิวเรเตอร์เองถูกถามเกือบทุกครั้งว่าอยู่ในกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศหรือไม่) แต่อยากให้ทุกคนมองเห็นสิทธิคนอื่น ๆ สนับสนุนความเท่าเทียม และเป็นมิตรกับคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (ally) พื้นที่นี้ออกแบบให้ผู้ชมมีส่วนร่วมในการโหวตคำถาม 6 ข้อ คือ ห้องน้ำไร้เพศควรมีในประเทศนี้? ยอมรับได้หรือไม่ถ้าพ่อหรือแม่เป็นผู้มีความหลากหลายทางเพศ? ถ้าลูกล่ะ? เรื่องการเปลี่ยนคำนำหน้าชื่อ? การจดทะเบียนสมรส? และนักการเมืองเป็นผู้มีความหลากหลายทางเพศได้หรือไม่? ส่วนนี้คนมีส่วนร่วมในนิทรรศการกว่า 10,000 คน มีโพสต์หนึ่งจากผู้ชมที่แชร์ในโลกออนไลน์เกี่ยวกับการออกแบบพื้นที่ในนิทรรศการว่า

“นอกจากเนื้อหาที่อัดแน่นแล้ว นิทรรศการชายหญิงสิ่งสมมุติ (Gender Illumination) ที่มิวเซียมสยามยังสื่อสารกับผู้ชมผ่านผังการจัดแสดงและรูปแบบการจัดวางวัตถุทางวัฒนธรรม บันไดขั้นชั้นลอยที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ในนิทรรศการ สื่อถึงความเหลื่อมล้ำ การใช้โทนสีที่แตกต่างจำแนก theme แต่ละส่วนของนิทรรศการ ตลอดจนการวาง cultural artifact คู่ขั้วตรงข้ามไว้ด้วยการชี้แนวคิดเรื่องการแบ่งแยกทางเดินที่วกวนเหมือนเขาวงกต เลี้ยวซ้ายขวาไม่ตรงไปตรงมาแสดงความซับซ้อนของเพศภาวะ การวางภาพเขียนของเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องเพศภาวะมาติดฝาผนังที่มีเส้นดำขีดชั้น ย้ำว่าสังคมยังตีกรอบในประเด็นดังกล่าว นอกจากนี้นิทรรศการยังมีมุมอับที่ใช้สีดำทากำแพงให้มีมิติ แคมฝ้าม่านคลุมตรงปลายทาง สร้างความปกปิดซ่อนเร้น แต่เมื่อผ่านฝ้าม่านนั้นออกมาก็พบกระจกก่อนถึงทางออก นิทรรศการจบลงด้วยการเปิดเผยหรือกระตุ้นให้ผู้ชมทบทวนตัวเอง nonverbal communication จัดว่าเยี่ยม”

W/M

ขอบคุณโพสต์นี้มาก ๆ ผู้ชมท่านนี้ทำให้คนทำนิทรรศการมีความหวังว่าทุก ๆ รายละเอียดในการทำนิทรรศการไม่สูญเปล่า ผู้ชมไม่ได้อ่านเฉพาะข้อความ ดูแต่ข่าวของหรือจอทีวี แต่ตีความสิ่งที่ถูกจัดสรรบนพื้นที่ทุกตารางเมตร

ในนิทรรศการทุกอย่างคือการสื่อสารจริง ๆ

นิทรรศการชายหญิงสิ่งสมมุติ มองจากระเบียงชั้นลอย ซึ่งต่อเติมขึ้น ส่วนนี้ผู้ชมจะได้เห็นข่าวของต่าง ๆ ที่ผู้คนส่งมารวมจัดแสดง

ภาษาและน้ำเสียง ความละเอียดอ่อน ของนิทรรศการที่ว่าด้วยเพศ

สิ่งที่นิทรรศการระวังมากในการสื่อสารประเด็นและการออกแบบ คือ **การสร้างภาพจำหรือฝังภาพแทน** เนื่องจากมองว่าเพศสั่นไหว เปลี่ยนแปรได้ และเพศมีหลายเฉด หลายสเกลมากกว่าที่จะจัดจำแนก จึงนำเสนอความหลากหลายทางเพศ โดยไม่ได้กีดกันความเป็นชายความเป็นหญิง แต่พยายามนำเสนอให้เห็นว่าเพศมีหลากหลายเฉดและมีดีกรีที่แตกต่างกัน และชายหญิงก็คือดีกรีหนึ่งในความหลากหลายทางเพศ สิ่งที่พยายามอย่างมากคือจะไม่ทำให้คนดูอึดอัด เช่น ชายหรือหญิงเข้าไปแล้ว ต้องไม่รู้สึกรู้ว่าตัวเองเป็นอื่น **นิทรรศการไม่ได้เกิดทุน หรือให้พื้นที่เกินจริงกับผู้มีความหลากหลายทางเพศ** เพียงแต่พยายามสื่อสารให้เห็นถึงสิ่งที่สังคมได้ตอบกับเขา

อีกประเด็นที่ระแวงอย่างมาก คือ การอธิบายเพศของคน เราคิดว่าไม่มีใครสามารถอธิบายเพศของอีกคนหนึ่งได้อย่างถ่องแท้เท่าเจ้าของ เพราะเพศนั้นมีความหลากหลาย และก็ไม่อยากจะจัดใครลงกล่องแบบที่สังคมมักจะจัดลงกล่องแบบชายหญิง ตอนพัฒนา นวัตกรรมและนำคำบรรยายวัตถุจัดแสดงมาทดลองให้เพื่อน ๆ อ่าน บางท่านเสนอว่าควรบอกว่าเจ้าของข้าวของนี้มีเพศอะไร เช่นให้เขียนว่า เกย์ ทอม ดี สเตรีข้ามเพศ ฯลฯ เรียบอกว่าเราทำไม่ได้หรอกถ้าเจ้าของไม่เขียนมา เพราะเราไม่อยากเป็นคนจัดกล่องเสียเอง และเพศนั้นสั้นไหลไม่ยากให้ใครจำเพศของใครไปจนตายเพราะเพศเปลี่ยนแปลงได้เสมอ เรื่องนี้เราตั้งใจว่ายอมให้ผู้ชมบนว่าอ่านแคปชั่นไม่เข้าใจยังดีที่ในภาษาไทย มีสรรพนามบุรุษที่ 1 ว่า ฉัน หนู ผม สามารถเดาเพศได้จากคำพวกนี้ แต่ในภาษาอังกฤษมีแต่คำว่า I (ฉัน) ยิ่งเข้าใจยากกว่าใครเป็นใคร แต่เมื่อนิทรรศการจัดแสดงไม่มีใครติติงเรื่องนี้เลย

นอกจากการตีตราเพศแล้ว สิ่งที่มีดะระวังในการทำนิทรรศการคือ **คำต้องห้าม** ที่ได้เรียนรู้ตลอดการวิจัยและพัฒนา นิทรรศการ คำที่เคยได้ยินจนติดปากทั้ง ภาษาปาก ภาษานักข่าว บางคำเป็นคำที่ละเอียดอ่อนในการบ่งบอกถึงความหมาย สามคำนี้จึงเป็นคำต้องห้ามในการทำงาน ลองอ่านดูนะค่ะ คำว่า **เพศทางเลือก** **เพศที่สาม** และ **รักร่วมเพศ** เป็นคำที่หมิ่นเหม่ต่อความเข้าใจ ผลักให้เกิดความเป็นชายขอบและความเหลื่อมล้ำ **เพศทางเลือก**-ไม่มีใครเลือกเพศ การที่ไม่ได้เป็นชายไม่ได้เป็นหญิงนั้นไม่ได้เลือกที่จะไม่เป็น แต่เพศอยู่ที่การตระหนักรู้ในเพศของตน **เพศที่สาม**-คำนี้แสดงความหมายที่บ่งบอกถึงความไม่เท่าเทียม มีคำตอบอยู่ภายใต้โครงสร้างชายเป็นใหญ่ (โดยไม่รู้ตัว) และ **รักร่วมเพศ** คำนี้ไม่ครอบคลุมในความหมายของเพศ (สภาพ) เพราะตัดสินเพศที่การมีเพศสัมพันธ์เท่านั้น เรื่องนี้ถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากสำหรับการทำงานครั้งนี้ จริง ๆ มีความผิดพลาดเกิดขึ้นในระหว่างการผลิตสูจิบัตร ดิจิทัลปฏิรูปเรียบร้อยแล้วกำลังจะทำแม่พิมพ์ (plate) บังเอิญตาดี เห็นก่อนจึงสั่งแก้ไขทันที!!!!

ในอารมณ์ ผสมน้ำเสียว

ก่อนอื่นต้องบอกว่าไม่ได้มองประเด็นความหลากหลายทางเพศเป็นประเด็นชายขอบ แต่มองว่าเรื่องนี้มีโครงสร้างบางอย่างกำกับอยู่ อารมณ์และน้ำเสียวของ

นิทรรศการจึงไม่ได้นำเสนอ แต่อยากนำเสนอให้ความหลากหลายทางเพศเป็นเรื่องธรรมดาและธรรมชาติ เพราะมองว่าความหลากหลายคือสมดุลของธรรมชาติ

การใช้สีในนิทรรศการ กำหนดเลยว่าไม่เอาสีรุ้งเพราะไม่อย่างสร้างภาพซ้ำได้สัมผัสกับคนที่มีความหลากหลายทางเพศหลายคนก็ได้คิดว่าสีรุ้งเป็นสีที่แทนชีวิตของพวกเขาได้ ถ้าเรามองว่าชีวิตของคนที่มีความหลากหลายทางเพศคือชีวิตของคนทั่วไป มีทั้งดำ ขาว เทา และสีอื่น ๆ จึงเลือกที่จะใช้ ขาว ดำ แดง ในส่วนแรก ของนิทรรศการ และเพิ่มความหลากหลายของเฉดสีในส่วนที่เป็นใจกลางของนิทรรศการ และปิดท้ายด้วยสีดำกับแดง ส่วนสีรุ้งที่ปรากฏในนิทรรศการ ก็จะปรากฏตรงมุม 'pride' ในฐานะสัญลักษณ์เท่านั้น

เรื่องของอารมณ์ในนิทรรศการเป็นเรื่องที่ออกแบบยากมาก เพราะวัตถุประสงค์แสดงทุกชั้นแสดงอารมณ์โต้ตอบกับผู้รับสาร ตอนแรกพยายามจะจัดหมวดหมู่ของตามความรู้สึก เช่น เศร้า เสียใจ กัดดัน มีความสุข เพื่อให้ผู้ชมสัมผัสความรู้สึกของเจ้าของประสบการณ์ได้ แต่เมื่อทำความเข้าใจกับวัตถุประสงค์มากขึ้น พบว่าการแบ่งตามอารมณ์ เศร้า เสียใจ สนุก หรืออื่น ๆ เป็นการตีความของเราเอง ความเศร้าหรือสุขที่สัมผัสได้นั้นไม่เสมอไป มีวัตถุประสงค์แสดงหลายชั้นที่รู้สึกว่าจะสอนคนทำนิทรรศการมากเลย เช่น จดหมายที่คุณแม่เขียนให้วันที่คุณแม่เสียชีวิต จดหมายเขียนว่า “ลูกอยากจะเป็นอะไรก็ขอให้ลูกเป็นเถอะ” ถามว่าอารมณ์ของจดหมายนี้เป็นอย่างไร? ดีใจไหม? ดีใจที่แม่ยอมรับตัวเราแต่วันนั้นก็เป็วันตายของแม่ ซึ่งเราก็ไม่รู้ว่ตกลงเขามีความสุขที่แม่ยอมรับ แต่แม่เขาตายเขาจะมีความสุขได้อย่างไร สำหรับตัวเราเองก็เป็นการเรียนรู้ครั้งใหม่มากจากการคิวเวตงาน เมื่อความรู้สึกไม่อาจจัดหมวดหมู่ได้อย่างชัดเจน จึงแบ่งหมวดหมู่ไว้อย่างหลวม ๆ

เพศ เรื่องพูดยากในสังคม

แม้ว่าเราจะเคยอ่านบทอศรรยในวรรณคดี เคยเห็นฉากสังวาสในจิตรกรรมฝาผนังตามวัดวาอาราม แต่ต้องยอมรับว่า เรื่องเพศนั้นพูดยาก โดยเฉพาะกับสังคมไทยที่ผ่านช่วงเวลาของค่านิยมแบบวิกตอเรียน การพูดเรื่องเพศไม่ว่าในแง่มุมมองของเพศภาวะ หรือ เพศสัมพันธ์ ก็ยังยากอยู่ดี ระหว่างทำนิทรรศการเผชิญหน้ากับเรื่องพูดยากในการจัดแสดง ภาษาของการจัดแสดงที่เราใช้จึงต้องหลบเลี่ยงการทำให้

คำว่าเพศที่มักถูกเข้าใจว่าเป็นของต่ำและหยาบคาย วัตถุจัดแสดงทุกชิ้นผ่านการวิเคราะห์ถึงบริบทในการสื่อสารให้ผู้ชมเข้าใจได้ง่าย ในขณะเดียวกันก็ผ่านการวิเคราะห์ในแง่ของความเหมาะสม ความหยาบคาย รวมถึงระวังการกระตุ้นหรือปลุกเร้าทางเพศ วัตถุจัดแสดงที่ละเอียดอ่อนชิ้นหนึ่งคือ โมลด์ที่สตรีข้ามเพศใช้หลังจากแปลงเพศแล้ว การสื่อสารภายใน 3 วินาทีของคิวเรเตอร์ ต้องทำให้เห็นหน้าที่ของวัตถุจัดแสดง และสื่อสารถึงอารมณ์ (ความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นกับผู้ใช้) ในขณะเดียวกันต้องลดทอนภาพ ลายเส้น เพื่อไม่ให้กระตุ้นหรือปลุกเร้า การทำงานจริงคือ ดราฟต์ภาพจากคอมพิวเตอร์ ฉายโปรเจกต์ขึ้นผนัง ก่อนวาดส่งให้यरุ่นดูว่าเข้าใจข้อความที่สื่อสารหรือไม่ ส่งให้ผู้ใหญ่ดูว่าภาพนี้ไม่ได้อนาจาร

การสื่อสารภายใน 3 วินาทีของคิวเรเตอร์ ต้องทำให้เห็นหน้าที่ของวัตถุจัดแสดง และสื่อสารถึงอารมณ์ได้ **โมลด์ ความทรงจำสู่ความเป็นหญิง** อุปกรณ์ป้องกันช่องคลอดติดต้นหลังผ่าตัดแปลงเพศ เป็นทั้งความทรงจำที่ร้าย เป็นความภูมิใจ เป็นความเจ็บปวด เป็นชีวิตที่เราเลือกแล้ว- -วิทตี

เรื่องเพศที่พูดยากอีกเรื่องหนึ่งที่ภัณฑารักษ์จำได้ไปตลอดชีวิตคือ ครูของโรงเรียนหญิงล้วนแห่งหนึ่ง ให้นักเรียนชั้นมัธยมต้นของเธอ ออกจากการชมนิทรรศการ โดยให้เหตุผลว่า เป็นประเด็นที่เธอไม่ได้เตรียมตัวมาก่อนและรับผิดชอบต่อคำถามของผู้ปกครองที่อาจเกิดตามมาไม่ได้

ส่วนผู้ชมกลุ่มที่หลายคนเป็นห่วงคือเด็ก ว่าเขาจะดูรู้เรื่องไหม แต่สิ่งที่ได้จากการสังเกตกลุ่มครอบครัว ผู้ปกครองมักจะถามความเห็นเด็ก พูดคุยกับเด็กในเรื่องนี้ ซึ่งคิดว่าในพื้นที่ปกติอย่างบ้านหรือชีวิตประจำวันคงไม่ได้คุยเรื่องนี้นัก แต่เมื่อมาอยู่ที่นี่ เขาอาจไม่ได้ดูของทุกชิ้น อ่านป้ายทุกป้าย แต่เขาใช้พื้นที่ของนิทรรศการในการเรียนรู้ ถ้าย้อนถามว่าเราพูดเรื่องเพศภาวะกันเมื่ออายุเท่าไร เราแทบไม่เคยคุยเรื่องนี้กับพ่อแม่เลยด้วยซ้ำ เรายินดีมากที่พื้นที่ของนิทรรศการเป็นพื้นที่เรื่องเพศของครอบครัว

ความผิดหวังของผู้ชม

เคยคุยกับคนที่ไม่ชอบงาน ถามเขาว่าไม่ชอบอะไร เขาบอกว่าไม่สนุกเพราะเขารู้สึกว่าทำเรื่อง LGBT ต้องสนุก ๆ **ที่สำคัญต้องฮา** ทำไมทำออกมาแล้วไม่เหมือนรายการ *ท.เที่ยวไทย* อยากเห็นภาพนั้น ซึ่งเราไม่ได้โกรธเขา เราได้เห็นด้วยซ้ำว่าภาพแทน (representation) ของ LGBT ในความคิดคนไทย คือ ตลก สนุก เพราะฉะนั้นที่เขาผิดหวังคือถูกต้องแล้ว เราทำสำเร็จ!!

มีผู้ชมที่อยู่ในระดับอุดมศึกษาหลายคนที่ยืนยันว่า นิทรรศการนี้ตรงมาเกินเหตุ เพราะสังคมไทยยอมรับความหลากหลายทางเพศได้ เราอธิบายได้แต่ว่านี่คือสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย และอยากให้ดูในหลายมิติโดยเฉพาะเส้นของเวลา และพิจารณาอีกครั้งว่าที่ยอมรับได้เพราะอะไรกันแน่ ยอมรับที่เพศได้จริง ๆ หรือยอมรับที่เขาประสบความสำเร็จ เขามีชื่อเสียง ร่ำรวย หรือคำสุดท้ายคือ เพราะเขาเป็นคนดีใช่ไหม? ทั้งหมดนี้อาจเป็นการยอมรับตัวตนของคน ๆ นั้นได้ แต่ไม่ใช่การยอมรับเรื่องเพศของเขา

จากนิทรรศการสู่กิจกรรมการศึกษา

ข้อจำกัดของการทำนิทรรศการ คือ คิวเรเตอร์ไม่สามารถจำกัดแบ็กกราวด์ของผู้เข้าชมได้ ประเด็นและวิธีการจึงเป็นแก่นแกนที่พร้อมจะแตกหน่อ ต่อยอดไปยังกลุ่มผู้เข้าชม ด้วยเนื้อหาที่เฉพาะและวิธีการที่พวกเขาสนใจ กิจกรรมประกอบนิทรรศการชายหญิงสิ่งสมมุติ ที่เกิดขึ้นตลอด 5 เดือน ของนิทรรศการประกอบด้วยการเสวนาและแลกเปลี่ยนในหัวข้อ โลกนี้มีสองเพศ คือ binary และ non-binary, ความหลากหลายทางเพศในสื่อหลัก (LGBT in Media), จากข้อค้นพบงานวิจัยสู่การเคลื่อนไหวทางสังคม, เลี้ยงลูกอย่างเข้าใจในครอบครัวกับความหลากหลายทางเพศ, ทัวร์ประวัติศาสตร์ในหัวข้อ นานาเพศกรรมย์ : ว่าด้วยความหลากหลายทางเพศในจิตรกรรมไทย, การอบรมเชิงปฏิบัติการในหัวข้อเรียนรู้เพศผ่านโมเดลขนมปังขิง, บอร์ดเกม A Journey to Gender Illumination, เทศกาลภาพยนตร์เคียวรี่ฉายภาพยนตร์สั้น Deep Inside, Vous Vous Souviens De Moi?, Erotic Fragments No. 1,2,3, She is My Best Friend และ Upside Down ภาพยนตร์ Call Me by Your Name, ภาพยนตร์มะลิลา และภาพยนตร์สารคดี LEITIS IN WAITING พร้อมพูดคุยกับผู้กำกับภาพยนตร์ ทั้งนี้ โปรแกรมการศึกษาทั้งหมดเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเชื่อในการเรียนรู้ที่หลากหลาย และการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องมีการวัดผลเสมอไป

มะลิลา (กลางแจ้ง) ผู้กำกับ และภัณฑารักษ์ สันทนาการหลังชมภาพยนตร์เรื่องมะลิลา ภาพยนตร์เคย์รี่ที่ไปไกลกว่าคำนิยม หรือมโนทัศน์แบบชายรักชาย ที่ฝังอยู่ในสังคมไทย

ปากต่อปาก ในยุค 4.0 พ็อาร์สูนย์แหรียญ (ไม่สูญแหรียญ)

จากการทำงานที่มีวเซียมสยามมา 4-5 ปี มีส่วนในการทำนิตรรคการหมุนเวียน มา 4-5 นิตรรคการ พบว่าแต่ละนิตรรคการก็จะมีโจทยป์ปฏิบัติการพิพิธภัณฑท์ที่แตกต่างกัน นิตรรคการชายหญิงสิ่งสมมุติเป็นนิตรรคการที่ให้สัดส่วนการมีส่วนร่วม จากสังคมมากกว่านิตรรคการอื่น ๆ ด้วยการเปิดเรียกรับข่าวของจากคนในสังคม ซึ่งสามารถสร้างการรับรู้กับคนและสื่อมวลชนได้อย่างดี เรียกได้ว่าการเรียกรับข่าวของเป็นการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าก่อนนิตรรคการเปิดถึง 3-4 เดือน

ด้วยประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “คน” นิตรรคการนี้จึงได้รับพลังการตลาดแบบปากต่อปากในยุค 4.0 จากการเฝ้าติดตามโลกออนไลน์ ด้วย **#ชายหญิงสิ่งสมมุติ** และ **#genderillumination** สามารถเห็นสิ่งที่ผู้ชมแชร์ไปในโลกออนไลน์ ทั้งนักข่าว บล็อกเกอร์ และผู้ชมทั่วไป เป็นแรงกระเพื่อมที่ทำให้ผู้คนอยากมาชมนิตรรคการและด้วยความหลากหลายของข่าวของ ผู้เข้าชมสามารถรับรู้และสัมผัสถึงประสบการณ์ร่วม

ที่มี มีโพสต์หนึ่งจากข้อความที่ให้ผู้ชมฟังเพื่อเปรียบเทียบเสียงของทรานส์แมนในช่วงแรกของการเทคฮอร์โมนส์และเสียงปัจจุบัน ข้อความที่ว่า “ทุก ๆ วันอาจไม่ใช่วันที่ดี แต่ก็มีสิ่งดี ๆ เกิดขึ้นในทุก ๆ วัน” ปรากฏอยู่ในอินสตาแกรม ซึ่งเกินความคาดหวังของเราว่าข้อความนี้จะเชื่อมต่อกับผู้ชมได้ด้วยฟิอาร์ศูนย์เหรียญ (ไม่สูญเสียเหรียญ) นี้ จึงทำให้ตลอดระยะเวลา 5 เดือน มีผู้ชมนิทรรศการกว่า 26,000 คน

บทเรียนและความท้าทายจากสิ่งสมมุติ

ความท้าทายของการทำนิทรรศการนี้เป็นเรื่องของการประนีประนอมกับทุกสิ่งทุกอย่างและกับตัวเอง ถ้ามองตัวเองตลอดเวลาว่าเรามีความสามารถในการคิวเรต (curate) งานได้ขนาดไหนซึ่งเราคิดว่าถ้าเราทำตัวเป็นคิวเรเตอร์แบบจำ ๆ ทุกอย่างจะง่ายมาก ในการจัดประเภทสิ่งต่าง ๆ และในการคัดเลือกเรื่อง แต่เมื่อเรื่องที่มีคีย์เวิร์ด คือความหลากหลาย เลยอยากให้งานออกมาแบบควีรี่ ๆ (queer) คือ ลื่นไหลและจัดแบ่งประเภทให้น้อยที่สุด แต่ก็ต้องเป็นไปอย่างมีข้อจำกัด เพราะเป็นไปไม่ได้ที่จะไม่คิวเรตอะไรเลย แม้จะปล่อยให้ทุกอย่างเป็นอิสระจากนิยามก็ตาม ซึ่งเป็นคำถามที่ต่อสู้อยู่ในสมองตลอดการทำงานว่าอะไรคือขอบเขตอำนาจของคิวเรเตอร์

จากประสบการณ์และสิ่งที่เราเรียนมา (ภัณฑารักษ์จบประวัติศาสตร์ศิลปะ) เรานัดเรื่องของการจำแนกแยกประเภท อะไรที่เหมือน อะไรที่แตกต่าง แต่นิทรรศการนี้เป็นนิทรรศการที่ล้างความเป็นคนช่างจำแนกของเราเหมือนกัน เนื่องจากของที่คนส่งมาให้จัดแสดง เสาให้เห็นว่า ชีวิตคนแต่ละคนไม่เหมือนกันเลย เราทำได้แค่วางแนวคิดกว้าง ๆ ว่า แต่ละโซนจะพูดอะไร อาทิ ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวเขากับความสัมพันธ์ของคนในบ้าน แต่รายละเอียดของแต่ละคนไม่มีทางเหมือนกัน สมมุติว่าได้ขอมมาเหมือนกัน เช่น ได้วิกผมมาเจ็ดอัน ถ้าเป็นในเชิงการจัดประเภทก็จะจัดดิสเพลย์วิกผมทั้งหมดวางเรียงกันเป็นคอลเลกชัน แต่ในนิทรรศการนี้ วิกผมถูกจัดวางไว้คนละพื้นที่ ก็เป็นเพราะว่าเรื่องราวและอารมณ์ที่ข่าวของกำลังสื่อสารไม่เหมือนกัน

หรือในกรณีที่ยพยายามจัดกลุ่ม เช่น มีรองเท้ากีฬาสองคู่ คู่หนึ่งเป็นตัวแทนของการได้เป็นตัวเอง อีกคู่หนึ่งเป็นตัวแทนของการพยายามจะตามเพศกำเนิดจึงจับมาจัดวางไว้ด้วยกันให้รองเท้าสนทนาโต้ตอบกันได้ หรือใบปริญญาที่ใช้สมัครงานแล้วถูกปฏิเสธด้วยเหตุแห่งเพศ ให้อยู่ใกล้กับกระโปรงชุด รปภ.หญิง ที่เจ้าของไม่ต้องใส่มาปฏิบัติหน้าที่เพราะเจ้านายอนุญาตให้แต่งกายตามเพศภาวะ (ใส่กางเกงมาทำงานได้)

การปล่อยให้หนีทรศการเกิดความอิสระ ถือเป็นเรื่องใหม่ที่ต้องเรียนรู้ เป็นการประนีประนอมกับวิธีการทำงานที่ทำมาก่อนหน้า

อีกหนึ่งความท้าทายคือ **เรื่องเส้นทางการเดินชม** ก็ต้องประนีประนอม คือ ปกติเมื่อออกแบบนิทรรศการ คิวเรเตอร์ก็ต้องมีภาพที่ควรจะเป็นของนิทรรศการอยู่ในใจด้วย เช่น การคาดหวังว่าคนเข้ามาหันซ้ายต้องเจอวัตถุชิ้นนี้ หันขวาต้องเจอข้อความนี้ จากนั้นไปฟังหูฟัง แต่เมื่อจัดแสดงจริง ๆ สิ่งที่เราควบคุมไม่ได้ที่ปรากฏขึ้นเต็มไปหมด เช่น ตรงโซนที่มีอินเทอร์แอกทีฟ เราก็คิดในใจว่า หนึ่ง ผู้ชมต้องเล่นอันนี้ก่อนสอง คุณต้องรับอันนี้อ่านอันนี้ สาม คุณต้องไปโซนห้องน้ำ แต่พอผู้ชมเข้ามาบีบคุณไปโซนห้องน้ำก่อน เห็นความจริงว่า เราบังคับใครไม่ได้ อันนี้ก็ขึ้นข้อคิดในการทำนิทรรศการ ที่ทำให้เราเชื่อในพลังของการจัดวางแบบแรนดอม (random) ข้อดีก็คือ ถ้าเรามีพื้นที่ ทุกคนจะสามารถเดินสะเปะสะปะได้แม้ว่าปกติเราเข้าใจว่าการแรนดอมคือการเอาแ่นเอาอนไม่ได้ แต่นิทรรศการนี้ก็เป็นครั้งแรกในชีวิตที่รู้สึกเห็นคุณค่าของวิธีจัดวางแบบสุ่ม ถ้าเราทำนิทรรศการต่อไปเราควรจะมีโซนให้คนได้ทำตามอรรถาัยบ้าง

มากกว่าการเรียนรู้คือการเคารพในความหลากหลาย

เสียงตอบรับจากผู้ชมนิทรรศการ ทั้งจากการตามแฮชแท็ก (hashtag) ในโลกออนไลน์และจากการตอบแบบสอบถาม หลายท่านบอกว่า นิทรรศการนี้ทำให้ผู้ชมเห็นถึงความหลากหลาย เห็นว่าความหลากหลายคือความสมดุลของโลก สิ่งที่ดีที่สุดในคำตอบนี้คือเมื่อเขาเห็นความหลากหลายของคนในเรื่องเพศแล้วเขาสามารถเห็นความหลากหลายของเรื่องอื่น ๆ แล้วยอมรับได้ เขาน่าจะเป็นมนุษย์ที่ใช้ชีวิตในโลกได้อย่างมีความสุข เพราะมีความเข้าใจสังคมและเคารพความหลากหลายของมิติอื่น ๆ

สำรวจตรวจสอบ สังคมไทยมีสิ่งนี้ได้หรือไม่? ส่วนนี้เป็นส่วนสุดท้ายก่อนออกจากนิทรรศการ เราสังเกตเห็นท่าทีของการทบทวนและข้อถกเถียง ก่อนการตัดสินใจ เลือก Yes or No!

คำขอบคุณ

ขอบคุณวิสัยทัศน์ของผู้บริหารที่ทำให้ทุกนิทรรศการของมิวเซียมสยามเป็นห้องปฏิบัติการด้านพิพิธภัณฑ์วิทยา และให้ภัณฑารักษ์ได้ทำงานด้วยประเด็นและวิธีการใหม่ ๆ

ขอบคุณทุกเรื่องราวและทุกข่าวของที่ปรากฏในนิทรรศการ

ขอบคุณทุกการสนับสนุนจากคนในสังคม

1

สังคมไทยไม่เคยมีแค่สองเพศ

สังคมไทยเป็นสังคมที่ประกอบไปด้วยผู้คนแตกต่างหลากหลายที่มา ทั้งเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ท่ามกลางความหลากหลาย ที่ถูกกล่าวถึงนี้ ยังมีอีกความหลากหลายหนึ่งที่ถูกลืมเลือนไป นั่นคือ ความหลากหลาย ด้านอัตลักษณ์ทางเพศภาวะ และเพศวิถี ทั้งนี้ที่ผ่านมามีหลักฐานมากมายที่แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยรับรู้ถึงการมีอยู่ของบุคคลเพศอื่นนอกจากชายและหญิง รวมทั้ง เพศวิถีแบบอื่นที่ไม่ใช่เพศวิถีแบบรักต่างเพศระหว่างชายหญิงมาช้านานแล้ว หลักฐานดังกล่าวประกอบไปด้วยข้อความที่ปรากฏในคัมภีร์ และวรรณกรรมที่ได้รับ อิทธิพลจากพุทธศาสนา กฎมณเฑียรบาลและกฎหมาย บันทึกและเอกสารทาง ประวัติศาสตร์ วรรณคดี และภาพจิตรกรรมฝาผนัง แต่ด้วยอคติที่สังคมมีต่อบุคคล กลุ่มนี้ ทำให้ที่ผ่านมามีการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นนี้ในเชิงประวัติศาสตร์ค่อนข้าง น้อยมาก การพบหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของบุคคลกลุ่มนี้ ทำให้นักวิชาการด้านเพศวิถีศึกษาชาวตะวันตกมองว่าวิธีคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศของสังคมไทย วางอยู่บนฐานการแบ่งเพศออกเป็น 3 เพศ (ชาย หญิง และกะเทย) แตกต่างจาก มุมมองเรื่องเพศแบบตะวันตกซึ่งแบ่งเพศออกเป็น 2 เพศตรงข้าม (ชายและหญิง) อันนำมาซึ่งการรังเกียจกีดกันเพศอื่นที่ไม่ใช่ชายและหญิง ดังนั้นแม้บุคคลที่มีเพศเป็น

“อื่น” อย่าง “กะเทย” และ/หรือบุคคลที่มีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน จะอยู่ในสถานะที่ต่ำกว่าชายและหญิง หรือไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมด้วยอิทธิพลความเชื่อทางศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม แต่พวกเขาก็ยังพอมีพื้นที่ให้แสดงตัวตนได้ในระดับหนึ่งในสังคมไทย โดยไม่ถูกกดดัน ถูกลงโทษ หรือถูกทำร้ายอย่างรุนแรงเหมือนกับในอีกหลาย ๆ วัฒนธรรมทั่วโลก

จากความรู้ของสังคมต่อเพศ 3 เพศในอดีต ปัจจุบัน “เพศอื่น” ในสังคมไทยไม่ได้มีแต่กะเทยเท่านั้น แต่ยังมีเพศอื่น ๆ อีกมากมายหลายเพศ ซึ่งเป็นผลมาจากการรับเอาค่านิยม และแนวคิดเรื่องเพศของตะวันตก บวกกับการออกมาปรากฏตัวในพื้นที่สาธารณะ และการนิยามความหมายในความเป็นตัวตนของบุคคลนั้น ๆ นอกจากนี้คำว่า “กะเทย” ในอดีตยังถูกใช้ในความหมายที่แตกต่างไปในปัจจุบันด้วย โดยคำว่า “กะเทย” ในอดีตหมายถึง “บุคคลที่เกิดมาพร้อมกับอวัยวะเพศสองแบบ หรือมีอวัยวะเพศไม่ชัดเจนเป็นเพศใดเพศหนึ่ง” ขณะที่ปัจจุบันหมายถึง “บุคคลที่เกิดมาพร้อมกับอวัยวะเพศชาย แต่มีจิตใจ มีอารมณ์ความรู้สึกเป็นเพศหญิง หรือมีความปรารถนาที่อยากจะเป็นเพศหญิง” ทุกวันนี้อัตลักษณ์ทางเพศอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่ชายและหญิงที่สังคมไทยคุ้นเคยนอกจากกะเทยแล้วก็ยังมี “เกย์” “ทอม” “ดี” “หญิงรักหญิง” “ไบ”¹ ขณะที่อัตลักษณ์ทางเพศบางอัตลักษณ์ที่ยังไม่เป็นที่คุ้นเคย เช่น อินเทอร์เน็ต², เควียร์³, ทรานส์แมน⁴, นอน-ไบนารี⁵ ซึ่งไม่แน่ว่าในอนาคตอาจมีอัตลักษณ์อื่น ๆ เพิ่มเติมขึ้นมาอีกมาก และเพื่อที่จะกล่าวถึงอัตลักษณ์ทางเพศทั้งหมดนี้ด้วยคำเรียกคำเดียว ในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมาจึงมีการนำเอาคำว่า “บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ” มาใช้ พร้อม ๆ กับการขยายตัวขององค์กรเคลื่อนไหวด้านสิทธิของบุคคลกลุ่มนี้ ขณะที่ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาได้มีความพยายามนำเอาคำทับศัพท์ในภาษาอังกฤษว่า “แอลจีบีทีไอคิว” (LGBTIQ) มาแทนที่คำว่า “บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ” มากขึ้น เนื่องจากเป็นคำที่มีความหมายเฉพาะเจาะจง

¹ เป็นคำทับศัพท์มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า bisexual หมายถึง บุคคลที่มีความรักใคร่เสน่ห์หา และสามารถมีเพศสัมพันธ์ได้ทั้งกับเพศเดียวกันกับตนเอง และเพศตรงข้ามกับตนเอง

² เป็นคำทับศัพท์มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า intersex หมายถึง บุคคลที่เกิดมาโดยมีลักษณะทางเพศ ซึ่งอาจจะเป็นอวัยวะเพศหรือโครโมโซมเพศ ไม่ชัดเจนว่าเป็นลักษณะหญิงหรือชาย

³ บุคคลที่มีแนวคิดว่าเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศเป็นสิ่งที่สั่นไหว ไม่อยู่นิ่ง สามารถเปลี่ยนแปลงได้อยู่ตลอดเวลา พวกเขาจึงปฏิเสธการนิยามตนเองด้วยอัตลักษณ์ทางเพศอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งแบบตายตัว

⁴ เป็นคำทับศัพท์คำในภาษาอังกฤษว่า transman หมายถึง ผู้ชายข้ามเพศหรือบุคคลที่เกิดมาในร่างกายที่มีอวัยวะเพศเป็นหญิง แต่มีจิตใจ อารมณ์ความรู้สึกเป็นชาย มีความปรารถนาที่อยากจะเป็นชาย

⁵ เป็นคำทับศัพท์มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า non-binary หมายถึง บุคคลที่ปฏิเสธการนิยามตนเองด้วยอัตลักษณ์ทางเพศภาวะ เพศวิถีซึ่งอยู่ภายใต้กรอบวิธีคิดแบบสองขั้วตรงข้าม เช่น ชาย-หญิง, ทอม-ดี, ทรานส์เจนเดอร์ (ทรานส์วูแมน : ชายเป็นหญิง, ทรานส์แมน : หญิงเป็นชาย)

ไปที่กลุ่มบุคคลรักเพศเดียวกันและบุคคลข้ามเพศมากกว่าคำว่า “บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ” ซึ่งเดิมผู้ที่ใช้คำ ๆ นี้ (บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ) ตั้งใจจะหมายถึง บุคคลที่ไม่่ว่าจะมีอัตลักษณ์ทางเพศแบบใดก็ตาม (รวมทั้งชายและหญิงรักต่างเพศ) ก็สามารถที่จะรักเพศใดก็ได้ และสามารถเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางเพศของตนเองเป็นแบบใดเมื่อไหร่ก็ได้

เรื่องการเลือกใช้นิยามตัวตน เป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ “บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ” หรือ “แอลจีบีทีไอคิว” เนื่องจากเกี่ยวข้องกับอำนาจในการกำหนดนิยามความหมายให้กับอัตลักษณ์นั้น ๆ และผลที่ตามมาจากการถูกให้ความหมายดังกล่าว (เป็นคำที่มีความหมายส่งเสริมความรู้สึกรังเกียจหรือลดทอนคุณค่า ศักดิ์ศรี เป็นคำดูหมิ่นเหยียดหยาม ล้อเลียน) แต่ไม่ว่าจะใช้คำเรียกว่าอะไรก็ตาม เมื่อย้อนกลับไปในอดีตที่ผ่านมา ในภาษาไทยมีคำที่ใช้เรียกอัตลักษณ์ทางเพศแบบอื่นที่ไม่ใช่ชายและหญิง และเพศวิถีแบบรักเพศเดียวกัน เพียงไม่กี่คำเท่านั้น แต่ก็มีหลักฐานที่แสดงถึงปรากฏการณ์การดำรงอยู่ของบุคคลกลุ่มนี้ และเพศวิถีในลักษณะนี้ไม่น้อย

1. พระไตรปิฎก และคัมภีร์ทางศาสนา : บุคคลที่ห้ามบวช การกลับเพศ และวิถีทางเพศต้องห้ามในพระวินัย

ในพระวินัยปิฎก ซึ่งเป็นพระไตรปิฎกส่วนที่กล่าวถึงระเบียบข้อบังคับที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้สำหรับภิกษุและภิกษุณีได้มีการกล่าวถึงบุคคลที่มีลักษณะทางเพศที่ไม่ใช่ชายและหญิง รวมทั้งพฤติกรรมทางเพศต้องห้ามไว้หลายแห่ง โดยเฉพาะในหัวข้อที่เกี่ยวกับห้ามบวช และศีล 227 ข้อของพระภิกษุ และศีล 311 ข้อที่พระภิกษุณีต้องปฏิบัติ

ปณุกก บัณเฑาะภิก กะเทย

เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพไม่ตรงกับลักษณะทางกายภาพแบบชายและหญิง และบุคคลที่เกิดมาโดยมีลักษณะของทั้งสองเพศ รวมถึงเรื่องของการเปลี่ยนเพศ สลับเพศ ถูกกล่าวถึงในพระไตรปิฎกอยู่หลายแห่ง โดยในพระวินัยปิฎก

กล่าวถึงบุคคลที่เรียกว่า **ปณฺฑก** หรือ **บัณฑิต** ไว้ใน “บุคคลที่ห้ามบวช” 11 ประเภท ในลักษณะของบุคคลที่ห้ามบวช 20 ลักษณะ (ถ้าสงฆ์บวชให้จะต้องอาบัติทุกกฏ) และในประเภทของบุคคลที่พระภิกษุไม่พึงไหว้ 5 ประเภท โดยคำว่า “บัณฑิต” นี้ บรรดาพระอรหันตสาวกต่าง ๆ ต่างก็ได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ความหมาย ได้แก่ **ผู้ที่ไม่ปรากฏว่าเป็นชายหรือหญิง ผู้ที่เปลี่ยนเพศไป** และ **ผู้มีความบกพร่องทางเพศ**

ในพระไตรปิฎกสำหรับประชาชน ที่ย่อความจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาบาลี 45 เล่ม พิมพ์รวมเล่มครั้งที่ 6 พ.ศ. 2525 มีการอธิบายคำว่า บัณฑิตหรือกะเทย ในหัวข้อ “บุคคลที่ห้ามบวชอื่น ๆ อีก” ว่า⁶

กะเทย หรือที่เรียกว่า บัณฑิต คือ ผู้ที่พอใจให้บุรุษเกี่ยวข้องกับตนโดยมีความรู้สึกตนเหมือนเป็นสตรี⁷

ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค เล่ม 4 ภาค 1 มีอรรถกถาอธิบายเกี่ยวกับ **ปณฺฑโก** **ภิกษเว** หรือบัณฑิต ไว้ว่า บัณฑิตก็มี 5 ชนิด คือ

อาศัยบัณฑิต

บัณฑิตที่สำเร็จความใคร่เมื่อได้เอาปากอมองคชาตของชายเหล่านี้ และถูกน้ำอสุจรด (บัณฑิตก็ได้อาปากอมองคชาตของชายเหล่านี้ ถูกน้ำอสุจรดเอาแล้วความเร่าร้อนจึงสงบไป)

อุสยบัณฑิต

บัณฑิตที่สำเร็จความใคร่ เมื่อได้ดูการเสพสังวาสของผู้อื่น (บัณฑิตก็ไดเห็นอัชฌาจารย์⁸ ของชนเหล่านี้ แล้วเกิดความอิจฉาริษยาขึ้น ความเร่าร้อนจึงสงบไป)

โอบกมยบัณฑิต

บัณฑิตที่ถูกตอน (บัณฑิตก็ได้อมือ้วยวะดั่งพีชทั้งหลาย ถูกนำไปปราศแล้วคือ ถูกเขาตอนเสียแล้ว)

⁶ สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2525). พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 224.

⁸ คำว่า “อัชฌาจารย์” แปลตามตัวอักษรหมายถึง ความประพฤดิชั่ว, การละเมิดประเพณี ในที่นี้มีผู้อธิบายว่าคือการดูการเสพสังวาสของผู้อื่น

บักขันธ์เทาะกั

บัตนเทาะกัที่เป็นบัตนเทาะกัเฉพะข้างแรม โดยอาการกระวนกระวาย เกิดความกำหนัดจะหายไปเมื่อถึงข้างขึ้น (บางคนข้างแรมเป็นบัตนเทาะกั ด้วยอาณุภาพแห่งอุคคฺลวิบาก แต่ข้างขึ้นความเร้าร้อนของเขาย่อมสงบไป)

นบุงสกบัตนเทาะกั

บัตนเทาะกัที่เกิดมาโดยไม่ปรากฏเป็นเพศหญิงหรือชายชัดเจน (บัตนเทาะกัเกิดไม่มีเพศไม่มีภาวรูปในปฏิสนธิที่เดียวคือ ไม่ปรากฏว่าชายหรือหญิงมาแต่กำเนิด)⁹

ในบรรดาบัตนเทาะกัทั้งหมด มีบัตนเทาะกั 2 ประเภทที่พระพุทธองค์อนุญาตให้บวชได้คือ อาสิตตบัตนเทาะกั และ อุสุยบัตนเทาะกั ส่วน โอบักกมียบัตนเทาะกั และ นบุงสกบัตนเทาะกั ไม่สามารถบวชได้¹⁰ ขณะที่ บักขันธ์เทาะกั ให้บวชได้เฉพาะช่วงเวลาที่ไม่ได้เป็นบัตนเทาะกั ขณะที่ช่วงเวลาที่เป็นบัตนเทาะกั บวชไม่ได้ การที่ห้ามโอบักกมียบัตนเทาะกั (บุคคลที่ถูกตอน) และ นบุงสกบัตนเทาะกั (บุคคลที่เกิดมาโดยไม่ปรากฏอวัยวะแห่งความเป็นหญิงเป็นชายชัดเจน) สอดคล้องกับข้อห้ามอื่น ๆ ในพระวินัยที่ห้ามบุคคลที่มีสภาพร่างกายไม่สมบูรณ์บวช ขณะที่ในกรณีของ อาสิตตบัตนเทาะกั และ อุสุยบัตนเทาะกั เป็นเรื่องของกรณีที่บุคคลมีพฤติกรรมตอบสนองต่ออารมณ์ความรู้สึกทางเพศ ซึ่งเมื่อบวชเป็นบรรพชิตแล้ว ก็จะต้องปฏิบัติตามพระวินัย และมีการฝึกตนในการควบคุมกิเลสตัณหาไปโดยอัตโนมัติ จึงสามารถบวชได้

สาเหตุของการห้ามบัตนเทาะกับวชนั้น มาจากการไม่ได้รับการยอมรับทางสังคม จากกรณีที่มีบัตนเทาะกัผู้หนึ่งบวชแล้วเที่ยวไปชักชวนให้พระภิกษุสามเณรมามีเพศสัมพันธ์กับตนเอง เมื่อถูกพระภิกษุสามเณรปฏิเสธ ภิกษุบัตนเทาะกัรูปนั้นจึงไปชักชวนคนเลี้ยงช้างให้เขามีเพศสัมพันธ์กับตนเอง คนเลี้ยงช้างจึงได้เที่ยวโพนทนาว่า พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรเหล่านี้เป็นบัตนเทาะกั และแม้ที่มีใช้บัตนเทาะกัก็ขำเราบัตนเทาะกัเหล่านี้ สมณะเหล่านี้จึงมิใช่ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เมื่อเรื่องถึง

⁹ ไม่ปรากฏผู้เขียน. (2556). อรรถกถา มหาวรรค ภาค ๑ มหาขันธกะ เรื่องห้ามบัตนเทาะกัมิให้อุปสมบท. เข้าถึงได้จาก <http://www.84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=04&i=125> สืบค้นเมื่อ 2 มิ.ย. 2560.

¹⁰ ชวามหาวิหาร. (2554). บัตนเทาะกัที่ห้ามบวชตามพระวินัยหมายถึงอะไร ? เข้าถึงได้จาก <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=thepathofpurity&month=16-04-2011&group=3&gblog=3> สืบค้นเมื่อ 2 มิ.ย. 2560.

พระพุทธเจ้า ๆ จึงทรงบัญญัติเป็นพระวินัยว่าไม่ให้บ้นเฑาะก์บวช หรือที่บวชแล้ว ก็ให้สึก “ภิกษุทั้งหลาย อนุปสัมบันผู้เป็นบ้นเฑาะก์ ไม่พึงให้อุปสมบท ที่อุปสมบทแล้ว พึงให้สึกเสีย”¹¹

คำว่า “**บ้นเฑาะก์**” ปรากฏอยู่ในข้อห้ามในการบวชภิกษุณีด้วยเช่นกัน โดย 1 ใน 24 คำถามในคำกล่าวขอบวชเป็นภิกษุณี มีการถามว่า ผู้ขอบวชเป็นบ้นเฑาะก์ หรือเป็นหญิงคล้ายชาย หรือเป็นหญิงสองเพศใช่หรือไม่

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย แลพึงถามอย่างนี้ เธอมิใช่...**ผู้มีเดียว**...หรือมิใช่เป็น **หญิงบ้นเฑาะก์**...หรือมิใช่เป็น **หญิงคล้ายชาย**...หรือมิใช่เป็น **หญิงสองเพศ**...¹²

คำว่า “**หญิงบ้นเฑาะก์**” ในที่นี้ หากเทียบเคียงได้กับความหมายของคำว่า “กะเทย” ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับประชาชน ก็น่าจะหมายถึง “ผู้ที่พอใจจะให้สตรีเกี่ยวข้องกับตนโดยมีความรู้สึกที่ตนเหมือนบุรุษ” นอกจากนี้ยังมีคำอธิบายถึง คำ ๆ นี้ว่า หมายถึง “หญิงที่ไม่ปรากฏอวัยวะเพศ” ด้วย

อุกโตพยัญชนก บุคคลที่มีสองเพศ

บุคคลที่ถูกห้ามไม่ให้บวชด้วยเหตุผลที่เกี่ยวกับเรื่องเพศอีกกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ “**อุกโตพยัญชนก**” หรือบุคคลที่มีทั้งสองเพศ คือ “จะเป็นหญิงก็ได้ เป็นชายก็ได้” โดย “อุกโตพยัญชนก” แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ **อิตถิอุกโตพยัญชนก** และ **ปฺริสอุกโตพยัญชนก**

อิตถิอุกโตพยัญชนก หมายถึง บุคคลที่มีรูปร่างสัณฐาน ลักษณะอาการเป็นหญิง ตลอดจนอวัยวะเพศธรรมดา ต่อเมื่อเวลาพอใจในหญิงอื่น ๆ จิตใจที่เป็นอยู่ก่อนนั้นก็หายไป เปลี่ยนสภาพเป็นจิตใจของผู้ชายขึ้นมาแทน และในเวลาเดียวกันนั้นอวัยวะเพศชายก็เกิดขึ้น อวัยวะเพศหญิงก็จะหายไป สามารถสมรสร่วมกับหญิงนั้นได้

ปฺริสอุกโตพยัญชนก หมายถึง บุคคลที่มีรูปร่างสัณฐานลักษณะอาการเป็นชาย อวัยวะเพศเป็นชายอย่างธรรมดา ต่อเมื่อเวลาที่แลเห็นผู้ชาย มีความพอใจรักใคร่เกิดขึ้น

¹¹ สมคิด แสงจันทร์. เพศวิถี (ที่รอ) ศึกษาในพุทธศาสนา: ปรกาศความคิดเรื่องเพศวิถีในพุทธศาสนากับตัวอย่าง พระอรหันต์เพศวิถี. ใน คนคิดคนเขียน เว็บไซต์ TCJ เข้าถึงได้จาก <https://www.tcjthai.com/news/2017/11/article/7544> สืบค้นเมื่อ 1 ก.ย. 2561.

¹² อันตราภรณ์ธรรมของภิกษุณีในพระวินัยปิฎก เล่มที่ 7 จุลวรรค ภาค 2. เข้าถึงได้จาก http://84000.org/tipitaka/pitaka_item/v.php?B=7&A=6733&Z=6852#refer สืบค้นเมื่อ 3 มิ.ย. 2560.

จิตใจที่เป็นชายอยู่ก่อนนั้นก็หายไป เปลี่ยนสภาพเป็นจิตใจของหญิงขึ้นมาแทน
อวัยวะเพศหญิงก็ปรากฏขึ้น อวัยวะเพศชายหายไป สามารถผสมสุ่มร่วมกับชายได้

อุกโตพยัญชนก 2 ประเภทนี้แตกต่างกันตรงที่ อิตถ์อุกโตพยัญชนก สามารถ
ตั้งครรรภ์กับบุรุษทั้งหลายได้และสามารถทำให้หญิงทั้งหลายมีครรรภ์กับตนได้ แต่
ปฐิสอุกโตพยัญชนก ไม่สามารถตั้งครรรภ์ได้¹³

อาจกล่าวได้ว่า “อุกโตพยัญชนก” ก็คือ บุคคลที่มีทั้งสองเพศในร่างกาย
เดียวกันที่เรียกว่า “เฮอรัมาโฟรไดท์” (Hermaphrodite) หรือที่ภาษาไทยใช้
คำว่า “กะเทยแท้” ขณะที่ *นปงสกบัณฑิตเทะกั* ก็คือบุคคลที่มีเพศกำกวม ไม่ปรากฏ
อวัยวะเพศเป็นหญิงหรือชายที่ชัดเจนในตอนเกิดมา หรือที่เรียกว่า “อินเตอร์เซ็กส์”
(Intersex) ในปัจจุบัน

การกลับเพศจากชายเป็นหญิง หญิงเป็นชาย

ในพุทธศาสนากการเกิดเป็นเพศใดเพศหนึ่งที่ถูกกำหนดโดยลักษณะทาง
กายภาพ เกิดขึ้นจากการตั้งจิตอธิษฐานบวกกับกุศลกรรมที่กระทำ หรือจากการ
สั่งสมคุณลักษณะของความเป็นเพศในอดีตชาติที่ผ่านมา หรืออาจมาจากอกุศลกรรม
ที่เคยได้กระทำด้วย

ในพระวินัยปิฎกมีกรณีของพระภิกษุรูปหนึ่งที่ได้บวชเป็นพระภิกษุอยู่นาน
จนวันหนึ่งได้กลับเพศมีสรีระเป็นผู้หญิงทุกอย่าง เช่นเดียวกับที่มีกรณีในลักษณะ
เดียวกันเกิดขึ้นกับภิกษุณีรูปหนึ่งหากกลับจากเพศหญิงเป็นชาย เมื่อพระพุทธรเจ้า
ทรงทราบก็ตรัสอนุญาตให้พระภิกษุและภิกษุณีนั้นบวชต่อได้ แต่ต้องอยู่ในรูปของ
ภิกษุณีและภิกษุตามเพศที่กลับ และให้นับพรรษาต่อไปได้เลยโดยไม่ต้องเริ่มต้น
นับใหม่ เรื่องของการกลับเพศไปมาในพุทธศาสนาที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย
มากที่สุด คือ เรื่องของ “*พระโสไรยเถระ*” ที่ก่อนจะอุปสมบทมีชื่อว่าโสไรยเศรษฐี
ซึ่งมีภรรยาและบุตรแล้ว หากต่อมาวันหนึ่งได้มาพบกับพระมหากัจจายนเถระ ผู้มี
รูปร่างผิวพรรณงดงาม และเกิดความรู้สึกหลงใหลคิดอยากได้พระเถระเป็นภริยา
หรืออยากให้สีของสรีระภริยาเหมือนกับสีของสรีระของพระมหากัจจายนเถระ ผลของ
มนุหุจริตกรรมทำให้โสไรยกลับเพศจากชายเป็นหญิง ต้องละทิ้งครอบครัวไปอยู่

¹³ เรื่องเดียวกัน.

เมืองอื่นด้วยความอับอาย และในเวลาต่อมาก็ได้แต่งงานใหม่กับลูกชายเศรษฐีในเมืองนั้น มีบุตรด้วยกัน 2 คน อยู่มาวันหนึ่งโสโรยที่เป็นผู้หญิงได้พบกับเพื่อนเก่า และได้เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้เพื่อนฟัง เพื่อนจึงได้ชวนให้โสโรยไปขอขมากับพระมหากัจจายนเถระ เมื่อพระมหากัจจายนเถระทราบเรื่องจึงยกโทษให้ โสโรยจึงได้กลับมาเป็นเพศชายดังเดิม จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้โสโรยเกิดความสลดใจและตัดสินใจออกบวชจนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ เรื่องของพระโสโรยถูกเล่าเพื่อเป็นตัวอย่างถึงผลของอกุศลจิตอันร้ายแรงที่บุคคลกระทำต่อพระอรหันต์

วิถีทางเพศต้องห้ามสำหรับภิกษุและภิกษุณี

ในพระวินัยปิฎก เรื่องราวของ “บัณฑิตเขาะกั” ยังปรากฏอยู่ในสิกขาบทเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่ห้ามพระสงฆ์ปฏิบัติอีกหลายข้อ โดยระบุเป็นความผิดทางเพศที่จะต้องถูกปรับอาบัติตั้งแต่ขั้นเล็กน้อยถึงขั้นร้ายแรง ดูจากเจตนาในการล่วงละเมิดเป็นสิ่งสำคัญ เช่น เป็นบัณฑิตเขาะกั และภิกษุเข้าใจหรือรู้ว่าเป็นบัณฑิตเขาะกั และมีความกำหนัดแล้วจับต้อง ถูกเนื้อตัว หรือกล่าววาจาพาดพิงในเรื่องเพศกับบัณฑิตเขาะกั ปรับอาบัติถูกลัจจาย (ความผิดที่มีโทษขั้นเบา) แต่หากว่าเป็นบัณฑิตเขาะกัแต่ภิกษุเข้าใจว่าเป็นชาย หรือเป็นหญิง หรือไม่แน่ใจ จับต้อง ถูกเนื้อตัว หรือกล่าววาจาพาดพิงในเรื่องเพศกับบัณฑิตเขาะกัเพราะความกำหนัด ปรับอาบัติทุกกฏ¹⁴

สำหรับภิกษุณีข้อห้ามเกี่ยวกับพฤติกรรมที่มีนัยแสดงถึงความกำหนัด หรือการแสดงความเสนหาคู่เพศเดียวกัน ปรากฏอยู่ในศีล 311 ข้อ ที่ภิกษุณีต้องถือปฏิบัติด้วย ซึ่งหากภิกษุณีกระทำพฤติกรรมดังกล่าวจะต้องอาบัติปาจิตติย¹⁵ หรือถูกลงโทษสถานเบาในการละเมิดข้อห้าม ได้แก่

- การห้ามไม่ให้ภิกษุณีสองรูปที่เกิดความกำหนัดใช้ฝ่ามือตบตามเนื้อตัวของกันและกัน (สิกขาบทที่ 3 *ลสุณวรรค ปาจิตติยกัณฑ์*) หรือแม้ใช้ใบบัวตีที่อวัยวะเพศ

¹⁴ พระมหาอดุลย์ ยโสธโร (บุตรตะเคียน). (2549). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องบัณฑิตเขาะกักับการบรรลุนิพพาน*. วิทยาลัยพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. หน้า 58.

¹⁵ ปาจิตติย เป็นชื่อของอาบัติ (โทษจากการละเมิดข้อห้ามแห่งการบวชเป็นพระภิกษุและภิกษุณี) จำพวกหนึ่งในอาบัติทั้ง 7 จัดไว้ในพวกลหุอาบัติคืออาบัติเบาที่เปรียบด้วยลหุโทษ. (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2545)

- การห้ามไม่ให้ภิกษุณีสองรูปนอนร่วมบนเตียงเดียวกัน (สิกขาบทที่ 1 ตวัฏฏวรรค ปาจิตตยกัณฑ์)
- การห้ามไม่ให้ภิกษุณีสองรูปนอนร่วมกัน ใช้เครื่องปูลาดและห่มผืนเดียวกัน (สิกขาบทที่ 2 ตวัฏฏวรรค ปาจิตตยกัณฑ์)

ความหลงใหลในเพศเดียวกัน

ในพระไตรปิฎก เรื่องราวของอารมณ์ความรู้สึกเสนาหาในเพศเดียวกัน (ที่ไม่ได้เจาะจงไปที่การมีเพศสัมพันธ์) ปรากฏไม่ชัดเท่ากับอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่ห้ามบวช หรือรูปแบบการกระทำทางเพศที่เกิดจากกามราคะ เรื่องราวที่อาจกล่าวได้ว่าใกล้เคียงกับความรู้สึกหลงใหลในเพศเดียวกัน ก็คือเรื่องของ **“พระวักกलिเถระ”** กล่าวคือ พระวักกलिเถระเดิมถือกำเนิดในวรรณะพราหมณ์ มารดานำมาถวายพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ยังเป็นทารก เมื่อเติบโตขึ้นก็ได้ติดตามพระพุทธองค์ตลอด และได้ออกบวชตั้งแต่อายุ 7 ปี พระวักกलिเถระหลงใหลยินดีในพระสรีระรูปของพระพุทธเจ้า แม้เมื่อพระพุทธองค์ตรัสเตือนสติ พระวักกलिก็ยังไม่ว่าจะสาวยตาจากพระพุทธเจ้าได้ พระพุทธเจ้าจึงทรงขับไล่พระวักกलि ทำให้พระวักกलिรู้สึกเสียใจมาก ตัดสินใจขึ้นไปบนเขาคิชฌกูฏเพื่อฆ่าตัวตาย เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงเสด็จไปที่เขาลูกนั้นแล้วตรัสเรียก พระวักกलिจึงรีบลงจากเขามาเฝ้าพระพุทธเจ้า ล้มเลิกความคิดที่จะฆ่าตัวตาย ในเวลาต่อมาเมื่อพระวักกलिอาพาธใกล้มรณภาพ จึงให้ผู้อุปฐากหามท่านไปวิหารกาฬสิลา ข้างภูเขาสิติลิ พระพุทธเจ้าทรงทราบจึงฝากพระธรรมเทศนาเรื่อง ความเกิดและความเสื่อมของชั้น 5 ให้พระภิกษุนำไปแสดงแก่ท่านก่อนท่านจะมรณภาพ พระวักกलिได้ฟังแล้วก็บรรลอรหัตตผล ณ ที่นั้น แล้วถึงแก่นิพพาน¹⁶

เรื่องของพระวักกलिเถระ แม้ไม่ชัดเจนว่าความหลงใหลต่อพระพุทธเจ้าที่พระวักกलिเถระมีเป็นอารมณ์ลุ่มหลงในลักษณะใด และเป็นเพียงความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับบุคคลเพียงคนเดียว แต่อย่างน้อยก็สะท้อนว่า เรื่องราวในลักษณะนี้ได้ถูกกล่าวถึงไว้ในพระไตรปิฎก สืบถึงการยึดติดที่รูปลักษณะภายนอก การพิจารณาถึงชั้น 5 และความไม่เที่ยง โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องเพศภาวะ เพศวิถี และอัตลักษณ์ทางเพศแต่อย่างใด

¹⁶ วิภีติเตย. พระวักกलि. เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/พระวักกलि> สืบค้นเมื่อ 1 ก.ย. 2561.

2. ตำนานการสร้างโลก และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

ไตรภูมิพระร่วงและปฐมมุขลินี

วรรณคดีสมัยสุโขทัยที่ว่าด้วยจักรวาลวิทยาและการสร้างโลกอย่าง **“ไตรภูมิพระร่วง”** ซึ่งพระยาลีไทยทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นในปี พ.ศ. 1888 เป็นหลักฐานอีกอย่างหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่า **“กะเทย”** ปรากฏอยู่ในความรับรู้ของสังคมไทยมานานแล้ว โดยคำว่า **“กะเทย”** ปรากฏอยู่ในเนื้อเรื่องตอนที่อธิบายถึงผลของกรรมที่เกิดจากการผิดศีลข้อ 3

“อนึ่ง อันว่าบาทปรทารกรรม¹⁷ คือว่า ทำชู้ด้วยเมียท่านนั้น แลชาวเจ้าทั้งหลายอย่าควรกระทำเลย มาตราว่า น้อย ๑ กิติ อย่าได้กระทำเลยฯ มิแล้วผู้ใดแลกระทำปรทารกรรมได้ จะไปตกนรกสิมพลีวัน ไม้จวนั้นเป็นเหล็ก แลหนามนั้นยาวย่อมเหล็กแหลมคมนักแล มีเปลวไฟลุก บ มีรูเหือดแล มีผู้ยมบาทถือหอกทิ่มแทงขับให้ขึ้นให้ลงทนต์ทุกขเวทนายู่หึ่งนานนัก ครั้นว่าพ้นจากนรกขึ้นมาเป็นสระสะเจทินเป็นกะเทยได้พ้นชาติ มิเกิดมาเป็นผู้ชายกิติได้ ย่อมได้สืบหลายกำเนิดนักแล”¹⁸

ในตำนานการสร้างโลกของล้านนา **“ปฐมมุขลินี”** ซึ่งสันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าเม็งไถ่ (พ.ศ. 2038-2068 ตรงกับสมัยอยุธยาตอนกลาง) อันเป็นยุคสมัยที่อาณาจักรล้านนามีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก บุตรคนหนึ่ง ในจำนวนสามคนที่เกิดจากการปั้นดินของนางอิตถึงไคยะสังกะสี มนุษย์คนแรกของโลก ประกอบไปด้วย อิตถึงค (ผู้หญิง) ปุริสสิงค (ผู้ชาย) และ **“นปุงสกะ”** (บุคคลสองเพศ)

แม้คำว่า **“กะเทย”** และ **“นปุงสกะ”** ในตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับการสร้างโลก จะมีความหมายถึง บุคคลที่มีพฤติกรรมไม่ดี (การเกิดเป็นกะเทย คือ ผลของการผิดศีลข้อ 3 ขณะที่ นปุงสกะ คือ เพศที่ทำให้เกิดความวุ่นวาย เนื่องจากอิจฉาความรักในเพศชายและหญิง และฆ่าผู้ชายตาย) หากปรากฏการณ์การมีอยู่ของคำทั้งสองคำในสองตำนานนี้ ก็สะท้อนให้เห็นว่าเรื่องราวของบุคคลเพศอื่นปรากฏอยู่ในความรับรู้ของคนชาติพันธุ์ไทยมานานพอ ๆ กับเรื่องราวของตำนานการสร้างโลกเลยทีเดียว

¹⁷ หมายถึง การมีเมียอื่น

¹⁸ เสฐียรโกเศศ. (2518). *เล่าเรื่องในไตรภูมิ*. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา.

เรื่องราวในชาดก : มโหสถชาดก นารทชาดก และสมุทโฆษชาดก

ชาดก หมายถึง เรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าที่พระพุทธองค์ทรงเล่าให้พระภิกษุสงฆ์ฟังเพื่อสั่งสอน ในบรรดาชาดกทั้งหลาย มีชาดก 2 เรื่อง ที่กล่าวถึง “กะเทย” คือ เรื่อง **“มโหสถชาดก”** และ **“นารทชาดก”** โดยในมโหสถชาดก มีการกล่าวถึง “กะเทย” ในตอนที่มโหสถแก้โจทย์ข้อหนึ่งของพระเจ้าวิเทหราช ตั้งขึ้นเพื่อทดสอบสติปัญญาของตนเอง โดยพระเจ้าวิเทหราชมีพระราชประสงค์ จะเสวยข้าวเปรี้ยวที่จะต้องหุงภายใต้เงื่อนไข 8 ข้อ คือ ห้ามไม่ให้หุงด้วยข้าวสาร ห้ามให้หุงด้วยน้ำ ห้ามให้หุงด้วยหม้อข้าว ห้ามให้หุงด้วยเตาหุงข้าว ห้ามให้หุงด้วยไฟ ห้ามให้หุงด้วยฟืน **ไม่ให้หญิงหรือชายยกมา** ไม่ให้นำมาส่งโดยทาง ซึ่งมโหสถก็สามารถตอบโจทย์นี้ได้หมด โดยเฉพาะเงื่อนไขซึ่งระบุว่า **ไม่ให้หญิงหรือชายยกข้าว** นั้น มาถวาย มโหสถก็ให้ “กะเทย” เป็นผู้ยกไปถวาย

ขณะที่ในเรื่องนารทชาดก “กะเทย” ถูกกล่าวถึงในตอนนี้นางรจจाराชเทวี พระธิดาของพระเจ้าอังคิราช ได้เล่าถึงอดีตชาติของตนเองเพื่อเตือนสติพระเจ้าอังคิราช ที่เกิดมีจลาถิภฏิจ เพราะไปเชื่อคำของนักบวชที่เปลือยคุณชิวกให้กลับมาตั้งมั่น อยู่ในทศพิธราชธรรม โดยในอดีตชาตินางรจจाराชเทวีเคยคบเพื่อนที่ไม่ดี ชักพาให้ คบชู้กับภรรยาผู้อื่น ส่งผลให้ต้องชดใช้กรรมด้วยการเกิดเป็นลิงที่ถูกขบกัดอันหะ เกิดเป็นโคและแพะที่ถูกตอน และในเวลาต่อมาแม้จะเกิดในตระกูลเศรษฐีที่กรุง โกสัมพี แต่ก็เกิดมาเป็นกะเทย

นอกจากมโหสถชาดกและนารทชาดก ยังมีชาดกอีกหนึ่งเรื่อง ซึ่งถูกนำเค้าโครง มาแต่งเป็นวรรณคดีสำคัญในสมัยอยุธยาต่อเนื่องมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้น ได้แก่ **“สมุทโฆษชาดก”** ที่กลายมาเป็นวรรณคดีเรื่อง **สมุทโฆษชาดก** ปรากฏผู้แต่งร่วมกันถึง 3 คน ได้แก่ พระมหาราชครู ที่รับพระราชโองการจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราชให้แต่งขึ้น (สมัยพระนารายณ์ พ.ศ. 2199–2331) ต่อมา เมื่อพระมหาราชครูถึงแก่อนิจกรรม สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก็ได้ทรงแต่งตั้ง แต่ไม่จบ มาจบที่ผู้แต่งคนสุดท้ายคือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส (แต่งจบเรื่องใน พ.ศ. 2392) สำหรับเรื่องราวในสมุทโฆษชาดกที่กล่าวถึง พฤติกรรมที่มีนัยแสดงถึงการมีความรักใคร่และการมีเพศสัมพันธ์ในเพศเดียวกัน

ปรากฏอยู่ในตอนที่พระโพเทพารักษ์สะกดพระสมุทรมโฆษณะประทับอยู่บนรถทรงกลางป่าให้หลับ แล้วอุ้มพระองค์มายังปราสาทของนางพินทุมดี โดยในขณะที่พระโพเทพารักษ์ที่อุ้มพระสมุทรมโฆษเข้าไปทางยอดปราสาท ก็ได้เห็นภาพของนางสนมกำนัลจำนวนมากซึ่งเป็นสตรีชั้นสูง เชื้อสายของกษัตริย์ที่เป็นเจ้าเมือง นอนรวมกันอยู่ในท่าต่าง ๆ บางคนหลับในท่าเอาหน้าอกกายเกยกัน บางคนนอนจนผ้าหลุดลุ่ยเผยให้เห็นสัดส่วน บางคนหลับทั้งที่ถือพัด หลับในดินแท่นบรรทม และบางคนนอนแนบชิดกับหญิงคนรัก หน้าอกเบียดชิดกันและโอบกอดเอวกัน บางคนแนบแก้มกับแก้มของหญิงคนรักอย่างซาบซึ้งใจ และประวิงเวลาก่อนหลับไว้ให้นานที่สุด เพราะไม่อยากจากคนรักแม้ชั่วขณะ

3. ภาพจิตรกรรมฝาผนัง

จิตรกรรมฝาผนังของไทย หมายถึง ภาพที่วาดอยู่บนผนังของโบสถ์ วิหาร ระเบียงคด และอาคารทางศาสนาอื่น ๆ เช่น หอไตร ตู้อุทิศธรรม โดยส่วนใหญ่ผู้นิยมวาดภาพบอกเล่าเรื่องราวพุทธประวัติ ชาดก และวรรณกรรมทางพุทธศาสนา โดยนิยมวาดเฉพาะฉากสำคัญของเรื่อง รูปแบบในการวาดภาพสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะท่าทางของตัวละครในภาพที่ได้รับอิทธิพลมาจากท่าทางตามขนบของนาฏศิลป์ละครรำ

ในสมัยยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ช่างเขียนภาพนิยมเขียนภาพในระดับสายตาที่มีขนาดเล็ก ทำให้เกิดช่องว่างในภาพมาก จึงมีการวาดภาพวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมยุคสมัยนั้นสอดแทรกลงไปเพื่อทำให้เกิดความรู้สึกสมจริง และบันทึกเรื่องราวของยุคสมัยไปพร้อม ๆ กันด้วย โดยไม่ได้ทำลายเนื้อหาของเรื่องราวหลักที่นำเสนอแต่อย่างใด¹⁹ การวาดภาพที่มีนัยเกี่ยวกับเรื่องเพศ หรือแสดงถึงการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิง เป็นการแสดงถึงวิถีชีวิตทางโลกย์ที่เป็นปกติธรรมดา และเป็นภาพสะท้อนของกิเลสตัณหาอันเป็นกามราคะที่เป็นอุปสรรคต่อหนทางไปสู่การบรรลุธรรม

¹⁹ วราภรณ์ วิชญรัฐ. (2549). เจริญวาสาของเพศเดียวกัน ในจิตรกรรมฝาผนังแบบแผนประเพณีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1-5). สารนิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่พระที่นั่งพุทไธสวรรย์
บริเวณฝาผนังทางทิศใต้ รูปนางมัจฉากำลังหยอกเอินกัน
พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ เป็นพระที่นั่งภายในพระราชวังบวรสถานมงคล
สร้างขึ้นโดยสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท สร้างขึ้นเมื่อปี
พ.ศ. 2330 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

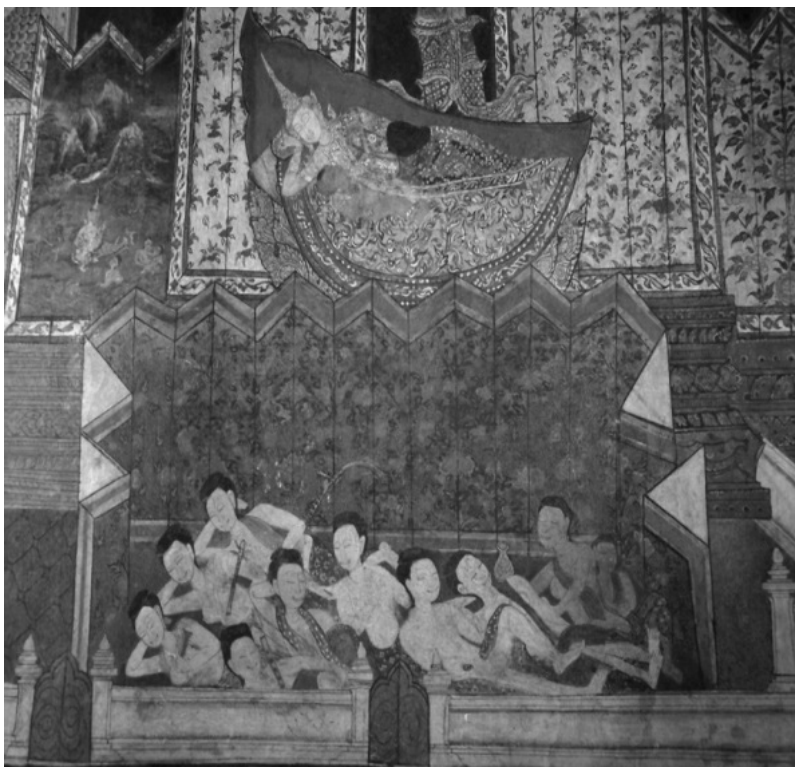
โดยทั่วไปแล้วภาพจิตรกรรมฝาผนังที่แสดงถึงการมีอารมณ์เสนาหาหรือแสดงถึงการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเพศเดียวกันอย่างชัดเจนมีไม่มากนัก หลายภาพแม้จะอาศัยการวิเคราะห์ที่เทียบเคียงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในช่วงเวลานั้นประกอบ ก็ยังอาจไม่ชัดเจนว่าเป็นการแสดงความรักใคร่ในเพศเดียวกันแบบที่ถูกระบุในปัจจุบันหรือไม่ อย่างไรก็ตามพบว่า ภาพจิตรกรรมที่สะท้อนถึงพฤติกรรมการแสดงความรักใคร่ในเพศเดียวกันจำนวนมากมักเป็นภาพของนางสนมกำนัลในปราสาทราชวังที่นอนกอดต่อกัน เป็นการแสดงให้เห็นถึงบรรยากาศของพระราชฐานชั้นใน ซึ่งเป็นสถานที่ที่ผู้ชายเข้าไม่ได้

จิตรกรรมด้านหลังตู้พระธรรมในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์
แสดงกิริยาอาการของกลุ่มนางสนมกำนัลที่อยู่ในพระราชวัง

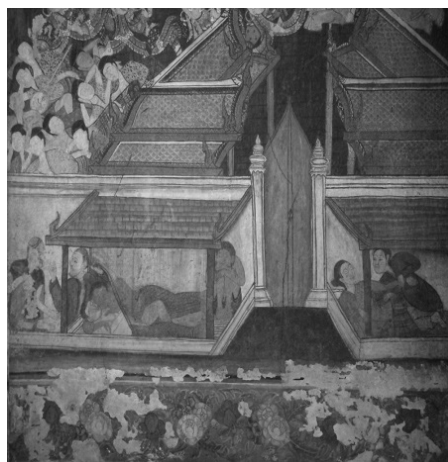
ส่วนหนึ่งของภาพเขียนเรื่องรามเกียรติ์ที่ปรากฏบนด้านหลัง
ของตู้พระธรรมในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ แสดงถึงกิริยาอาการเชิงเสนาหา
ระหว่างผู้หญิงสองคนภายในเขตพระราชฐานชั้นใน

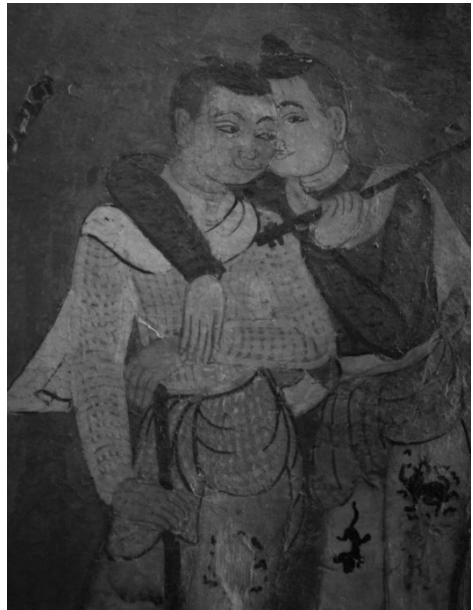

ภาพพุทธประวัติที่ผนังด้านทิศเหนือของพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ตอนก่อนออกมหาภิเนษกรรมณ์

ภาพบริเวณผนังสกัดหลังด้านทิศตะวันตกของพระที่นั่งพุทไธสวรรย์

ภาพจิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดบวรคูหาหลวง จ.เชียงใหม่
แสดงถึงกิริยาอาการระหว่างผู้ชายกับผู้ชาย

4. วรรณคดีและวรรณกรรม

วรรณคดีและวรรณกรรมในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์หลายเรื่องมีเนื้อหาเกี่ยวกับการปลอมตัว การจำแลงแปลงกาย หรือเปลี่ยนเพศชั่วคราวจากชายเป็นหญิง หรือจากหญิงเป็นชายเพื่อพรางตัวไม่ให้เป็นที่ถูกจดจำได้ เช่นในเรื่อง **“อิเหนา”** (บุษบาเป็นอุณากรรณ), **“ดาหลัง”** (บันหยาปลอมตัวเป็นกะเทย), **“ลักษณวงศ์”** (นางทิพย์เกสรเป็นพราหมณ์), **“สุวรรณหงส์”** (นางเกศสุริยงเป็นพราหมณ์) ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเมื่อสถานการณ์ที่เป็นปัญหาในเรื่องคลี่คลายลง ตัวละครเอกเหล่านั้นก็กลับมาเป็นเพศเดิมของตนอีกครั้ง และได้ใช้ชีวิตกับคนรักที่เป็นเพศตรงข้ามอย่างมีความสุข

แม้ว่าการแปลงกาย หรือปลอมตัวเป็นเพศตรงข้ามกับเพศเดิมของตนเองของตัวละครในวรรณคดี อาจไม่ใกล้เคียงกับการข้ามเพศในยุคปัจจุบัน เนื่องจากเป็นภาวะที่เกิดขึ้นชั่วคราวด้วยเหตุผลบางอย่าง และเจ้าตัวเองก็ไม่ได้ต้องการจะเปลี่ยนเพศของตนเองไปตลอด อีกทั้งเมื่ออยู่ในเพศแปลงก็ไม่ได้รู้สึกเสนาหาในเพศเดียวกันกับตนเอง หากยังคงยึดมั่นในความรักที่มีต่อคนรักเดิมซึ่งเป็นเพศตรงข้ามกันข้ามแต่อย่างน้อยการสลับเพศในเรื่องราวเหล่านี้ก็ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นเรื่อง “ผิดปกติ” แต่อย่างใด สอดคล้องกับที่ในพระวินัยปิฎกและชาดกต่าง ๆ มองว่า การกลับเพศเป็นเรื่องที่อาจเกิดขึ้นได้ ตัวอย่างเช่น เรื่อง **“อิลราชคำฉันท์”**²⁰ กล่าวถึงพระอิศวรที่แปลงร่างเป็นผู้หญิงเพื่อหยอกล้อพระชายา และด้วยอิทธิฤทธิ์ของพระอิศวรก็ทำให้มนุษย์ สัตว์ และต้นไม้ที่อยู่ในบริเวณนั้นในช่วงเวลานั้นพากันกลายเป็นเพศหญิงไปด้วยทั้งหมด ไม่เว้นแม้แต่ท้าวอิลราชผู้ครองเมืองพลทิกาที่บังเอิญหลงทางเข้าไปในบริเวณนั้นเวลานั้น ซึ่งในเวลาต่อมาไม่ว่าท้าวอิลราชจะทูลขอประทานอภัยอย่างไร พระอิศวรก็ไม่ทรงยกโทษให้ พระอุมาสงสารท้าวอิลราช จึงทรงช่วยแก้คำสาปให้ แต่ก็แก้ได้แค่เพียงลดโทษจากการต้องอยู่ในเพศหญิงตลอดเวลา มาเป็นอยู่ในเพศหญิง 1 เดือน แล้วจะกลับเป็นชายได้ 1 เดือน โดยในระหว่างที่อยู่ในร่างของเพศหนึ่งก็จะจดจำเรื่องราวในเวลาที่เป็นอีกเพศหนึ่งไม่ได้อย่างสิ้นเชิง ภายหลังจากท้าวอิลราชในร่างผู้หญิงชื่อ **“นางอิลา”** ได้อยู่กินเป็นภรรยาของฤาษีชื่อพระพุท เมื่อกลายร่างเป็นชายพระพุทก็ทูลเชิญให้ท้าวอิลราชอยู่บำเพ็ญพรตที่อาศรม กลับไปกลับมาอยู่เช่นนี้

²⁰ วรรณคดีเรื่อง **อิลราชคำฉันท์** ซึ่งหลวงสารประเสริฐ (ต่อมาคือ พระยาตรีสุนทรโวหาร) ได้แต่งขึ้นตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยนำเอาเรื่อง **“อิลราช”** ในอุตตรกัณฑ์ของรามเกียรติ์ ในพระราชนิพนธ์เรื่อง **“บ่อเกิดรามเกียรติ์”** มาแต่งโดยใช้ลักษณะคำประพันธ์เป็นคำฉันท์ 15 ชนิด และกาพย์ 2 ชนิด

จนนางอิลามีลูกกับพระพุท 1 คน ชื่อปุรุพ สุดท้ายพระพุทรู้สึกเห็นใจท้าวอิลราช จึงได้ชวนฤาษีคนอื่น ๆ มาทำพิธีบูชาพระอิศวร ขอให้พระอิศวรประทานพรให้ ท้าวอิลราชกลับเป็นชายตลอดไปไม่ต้องกลับเป็นหญิงอีก

นอกจากนี้ในวรรณคดีบางเรื่องยังกล่าวถึงตัวละครที่เป็น “กะเทย” หรือ ปลอมเป็น “กะเทย” ด้วย เช่นเรื่อง “**ดาหลัง**” บันหยี่ได้ปลอมเป็นกะเทยเพื่อเข้าไป ในเมืองกาหลัง

“เมื่อนั้น
กับองค์อนุชาวิลาวัณย์
จึงปรึกษาว่าพี่ฟังจะมา
เมื่อเจ้าจะเข้าไปเวียงชัย
ทำเสียมเจียมตัวเป็นผู้น้อย
จงบอกโถมงามทราชมชย

บันหยี่ปริเปรมเกษมสันต์
รีบผายผันขึ้นบนพลับพลาชัย
ท้าวกาหลังยังหารู้จักไม่
พี่จะแก่งแปลงไปเป็นกะเทย
ให้ใช้สอยถือพานหมากเสวย
ว่าพี่เป็นชะเลยเจ้าได้มา”

.....
“เมื่อนั้น
เห็นกะเทยแลดูอดสูใจ
เหลียวไปที่ไรก็ปะดู
จึงถามกะกั”²¹ ไปมิได้ซ้ำ

มีสาคิดพะวงสงสัย
ด้วยไม่แจ้งในกลของพี่ยา
ยังอดสูกรังใจเป็นนักรหนา
พระพี่พาใครมาแต่แห่งใด”

เรื่อง “**พระอภัยมณี**” มีการกล่าวถึงคนสนิทของนางเสาวคนธ์ ราชธิดาเจ้าเมือง การเวกที่เป็น “กะเทย” ในตอนนางเสาวคนธ์หนี เพราะไม่พอใจที่จะต้องเป็นชายารอง ของสุดสาคร

“วิบากกรรมจำหนีพระพี่ยา
คิดความลับกับกะเทยที่เคยใช้
อยู่ในวังทั้งสองพี่น้องกัน

นางตริกตราเตรียมการมานานครัน
ชื่อมาโลยมาลาปัญญาขยัน
เลี้ยงเป็นชั้นคนสนิทช่วยคิดการ”²²

“เล่นเพื่อน”: เพศวิถีที่ไม่ใช่เรื่องเล่น

“**เล่นเพื่อน**” เป็นคำกิริยาที่ใช้ในสมัยโบราณ เป็นคำที่มีความหมายเฉพาะเจาะจง อย่างชัดเจนว่า หมายถึง การมีความสัมพันธ์เชิงชู้สาว หรือการมีความสัมพันธ์ทางเพศ

²¹ กะกั มาจากภาษาชวา แปลว่า พี่

²² โครงการห้องสมุดดิจิทัลวิชรญาณ. พระอภัยมณี ตอนที่ 48 นางเสาวคนธ์หนี. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://vajirayana.org/พระอภัยมณี/ตอนที่-๔๘-นางเสาวคนธ์หนี> สืบค้นเมื่อ 15 มิ.ย. 2560.

ระหว่างผู้หญิงกับผู้หญิงด้วยกัน โดยคำว่า “เล่น” ในที่นี้มีความหมายในเชิงของความลุ่มหลง และเกี่ยวข้องกับความรู้สึกความต้องการทางเพศ²³

วรรณคดีไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเฉพาะในงานของสุนทรภู่ มีการพรรณนาถึงพฤติกรรมการเล่นเพื่อนของสาวชาววังสอดแทรกอยู่ในนิทานคำกลอน และนิราศหลายเรื่อง เช่น

นิทานคำกลอนเรื่อง **“พระอภัยมณี”** ตอนนางสุวรรณมาลีหึงหน้าป้อม

ฝ่ายห้ามแค้นแสนสนมเมืองรมจักร	แต่ล้วนนักเลงเพื่อนเหมือนกันหมด
ด้วยเมื่ออยู่บุรีวิกรมยรรยส	เพราะท้าวทศวงศาไม่ว่าไร
จนเคยเล่นเป็นธรรมเนียบนางรมจักร	ทั้งร่วมรักร่วมชีวิตพิสมัย
กลางคืนเที่ยวเกี่ยวเพื่อนออกเกลื่อนไป	เป็นหัวไม้ผู้หญิงลอบทักกัน
เห็นสาวสาวชาวเมืองการเวก	ที่เอี่ยมเอกต้องใจจนไผ่ฝั้น
แกล้งพูดพลอดทอสนิทเข้าติดพัน	ทำเชิงชั้นชักชวนให้ยวนใจ
พวกพวการเวกไม่รู้เล่น	คิดว่าเช่นชื่อตรงไม่สงไสย
ต่อถูกจวบต้องทำนองใน	จึงตั้งใจไม่หมายให้ชายเขย
หนุ่มหนุ่มมึงเกี่ยวเบี้ยวบิดไม่คิดคบ	เหตุเพราะสบเชิงเพื่อนจึงเขื่อนเฉย
แต่เมืองเราชาวบุรีนี้ไม่เคย	อย่าหลงเลยเล่นเพื่อนไม่เหมือนจริง
อันรมจักรนักรักกับการเวก	อภิเชกเสนาหาประสาหญิง
ออกอ้ออึงหึงสัหวงเพราะช่วงชิง	ถึงลอบทักทุบตีเพราะที่รัก ²⁴

ในนิทานคำกลอนเรื่อง **“สิงห์ไกรภพ”** ตอน สิงห์ไกรภพรับพระมเหสีสร้อยสุดา มาครองคู่ด้วยกันหลังจากสังหารพญายักษ์ผู้เป็นพระบิดาของนาง และเมื่อนางสนม กำนัลได้ยลโฉมพระมเหสีสร้อยสุดาก็ต้องยอมรับว่างามล้ำเลิศและหมดโอกาสที่จะทำตัวเป็นคู่แข่ง จึงพากันหันมาสนใจและรักคนเพศหญิงด้วยกัน เป็นความรัก ในหมู่สนมกำนัล และ “เล่นเพื่อน” กันเอง

²³ ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล อธิบายว่า เล่นเพื่อน หมายถึง มีความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างหญิงด้วยกัน ซึ่งแสดงถึงการกระทำที่เกิดจากความลุ่มหลง เกิดจากอารมณ์ความต้องการทางเพศ ซึ่งค่อนข้างมีนัยว่าไม่สามารถจะควบคุมได้ รวมทั้งอาจจะมีความเกินเลยหรือไม่เหมาะสมไม่ควรแบ่งอยู่ (ดูเพิ่มใน “เล่น” ใน สุวรรณสาธาอาณัติ และเนื่องน้อย บุญเนตร. (บรรณาธิการ). 2539. ร้อยรอยความคิดความเชื่อไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

²⁴ โครงการห้องสมุดดิจิทัลวิจิตรนิพนธ์. พระอภัยมณี ตอนที่ 41 นางสุวรรณมาลีหึงหน้าป้อม. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://vajirayana.org/พระอภัยมณี/ตอนที่-๔๑-นางสุวรรณมาลีหึงหน้าป้อม> สืบค้นเมื่อ 15 มิ.ย. 2560.

ใน “*นิราศพระประธม*” สุนทรภู่กล่าวถึงแม่หม้ายคนหนึ่งที่เคยมีประสบการณ์แบบรักต่างเพศมาก่อน แต่เมื่อได้มามีความสัมพันธ์กับผู้หญิงด้วยกันกลับมีความรู้สึกถูกใจมากกว่าจนเกิดความหลง

ที่ปลูกรักจักได้ขึ้นทุกคืนค่ำ	ก็เตี้ยต่ำตายฝอยกร่องกร้อยไกร่น
ที่ขึ้นเขยเคยรักเหมือนหลักประโคน	ก็หักโค่นขาดสูญประยูรวงศ์
ยังเหลือแต่แม่ศรีสาครอยู่	ไปสิงสู่เสน่หานางสาหัส
จะเชิญเจ้าเท่าไรก็ไม่ลง	ให้คนทรงเสียใจมิได้เชย ²⁵

สงสารแต่แม่หม้ายสายสวาท	นอนอนาถหนาวน้ำตาไหล
อ่านหนังสือหรือว่าน้องจะลงใน	เสียตายใจจางจิตไม่ยี่ดียว
แม้้นยอมใจให้สัตย์จะนัดน้อง	ไปร่วมห้องหายหม้ายทั้งหายหนาว
นี่หลงเพื่อนเหมือนเคียวข้าวเหนียวลาว	ลิมข้าวเจ้าเจ้าประคุดที่คุ่นเคย ²⁶

จะเห็นได้ว่าสุนทรภู่เขียนถึงพฤติกรรม “เล่นเพื่อน” นี้ด้วยน้ำเสียงที่ไม่สบอารมณ์ และออกแนวตำหนิพฤติกรรมในลักษณะนี้ เนื่องจากมีผู้หญิงที่สุนทรภู่ชอบหันไปคบหากับผู้หญิง ตอกย้ำว่าเพศวิถีและความสัมพันธ์นี้เป็นเรื่องจริงจังไม่ใช่เรื่อง “เล่น ๆ”

“การเล่นเพื่อน” ที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดเรื่องหนึ่ง ทั้งยังอ้างอิงถึงบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริง คือ วรรณกรรมเพลงยาวเรื่อง “*หม่อมเปิดสวรรค์*” ที่แต่งโดย “*คุณสุวรรณ*”²⁷ เนื้อหาบอกเล่าถึงความสัมพันธ์ฉันคู่รักของหม่อมสุดและหม่อมขำ ซึ่งเดิมทั้งคู่เคยเป็นหม่อมห้ามในกรมพระราชวังบวรมหาดิศาลเสฟ จนเมื่อกรมพระราชวังบวรฯ สวรรคตแล้ว ทั้งคู่ก็เข้ามาเป็นข้าหลวงประจำที่พระตำหนักของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ โดยหม่อมสุดเข้ามาก่อน หม่อมขำตามมาภายหลัง

²⁵ สุนทรภู่. *นิราศพระประธม* ใน *นิราศสุนทรภู่*. (2520). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : องค์การคำคุณาภา, หน้า 402.

²⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 430-431.

²⁷ แต่งขึ้นในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2384-2385 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3

5. เอกสารทางประวัติศาสตร์ พงศาวดาร และบันทึกต่าง ๆ

นักเทศน์

“ขันที” เป็นคำศัพท์ที่ใช้เรียกบุคคลเพศชายที่ถูกตัดอวัยวะเพศแล้ว มีหน้าที่รับใช้กษัตริย์ และดูแลราชการในราชสำนักฝ่ายใน ขันทีในราชสำนักอยุธยาไม่มีหลักฐานชี้ชัดว่ามีที่มาอย่างไร หากมีข้อสันนิษฐานว่าเป็นขันทีที่ถูกนำตัวเข้ามาจากต่างประเทศ โดยเฉพาะจากทางอาหรับหรือไม่ก็อินเดีย ในยุคลสมัยที่อยุธยามีการติดต่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีทางการทูต และการค้าทางทะเลกับประเทศต่าง ๆ หลักฐานที่แสดงถึงการมีอยู่ของ **“นักเทศขันที”** ในราชสำนักอยุธยาตอนต้นถึงอยุธยาตอนกลาง ปรากฏอยู่หลายที่ ทั้งในกฎหมายตราสามดวง สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (ครองราชย์ พ.ศ. 1991–2031) ใน **“จดหมายเหตุลาลูแบร์”**²⁸ **“หนังสือประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม (ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช)”** ของนิโกลาส์ แชรแวง²⁹ และในเอกสารสมัยอยุธยาตอนปลายอย่าง **“คำให้การของขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง)”** โดยในกฎหมายตราสามดวงกล่าวถึงขันทีในฐานะเจ้าพนักงานที่ทำหน้าที่ติดตามเจ้านายฝ่ายในซึ่งเป็นสตรีไว้ดังนี้

“ถ้าเสด็จหนเรือแลเปรียบฝ่ายในลงก็ดี แต่นักเทศขันทีและทนายเรือลง”

“พระราชกุมารสมเด็จพระอรรคมเหษีเจ้าชวา พระราชบุตรชายลูกเธอหลานเธอแม่เจ้าสนม ออกก้านัลชายนักเทศชวาขันทีชายนั”

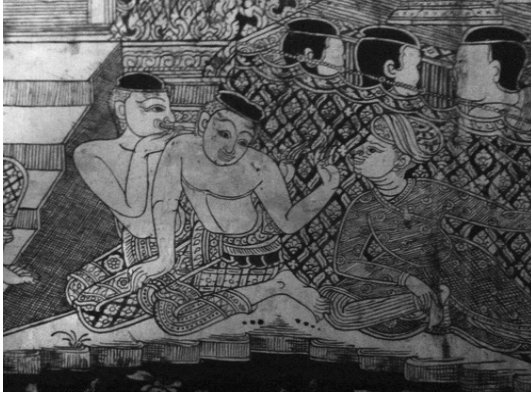
นอกจากนี้ยังได้ระบุถึงตำแหน่งข้าราชการในกรมขันทีในแบบธรรมเนียมการเข้าเฝ้าด้วย ซึ่งทำให้นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่า ขันทีในราชสำนักอยุธยาน่าจะเป็น

²⁸ ซีมง เดอ ลา ลูแบร์ (Simon de La Loubere) เป็นอัครราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ที่ถูกส่งเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับราชอาณาจักรสยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ลาลูแบร์ใช้ชีวิตอยู่ในสยามช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2230-2231 จดหมายเหตุลาลูแบร์ (Du Royaume de Siam) เป็นบันทึกเหตุการณ์สภาพสังคมในสยาม ช่วง พ.ศ. 2230 หรือสมัยปลายรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

²⁹ นิโกลาส์ แชรแวง (Nicolas Gervaise) เป็นนักเดินทางชาวฝรั่งเศสที่ติดตามคณะเผยแผ่ศาสนาเข้ามาในสยามเมื่อปี พ.ศ. 2224-2229 ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชก่อนหน้าซีมง เดอ ลา ลูแบร์ แชรแวงได้เขียนหนังสือเรื่อง **“ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม”** (Histoire Naturelle et Politique du Royaume de Siam) ซึ่งถือเป็นบันทึกเล่มแรก ๆ ของชาวฝรั่งเศสเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อยุธยา โดยในหนังสือประกอบด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศ ขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย ศาสนา และเรื่องราวเกี่ยวกับพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์ โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่อย่างชัดเจน

ชั้นที่มุสลิม เนื่องจากในกฎมณเฑียรบาลระบุตำแหน่งข้าราชการในกรมชั้นที่ตำแหน่งหนึ่งคือ ขุนราชาขาน ซึ่งคำว่า “ขาน” หมายถึงตำแหน่งผู้นำเผ่ามุสลิมในอิหร่าน³⁰

“ฝ่ายเจนีงนอก พระศรีมโนราช และพระศรีอภัย ขุนราชาขาน ขุนมโน ปลัดทั้ง 4 นักเทศแลขันที หมื่นศรีสรักษ์ หมื่นสรรเพธ นายจ่า นายกำนัล มหาดเล็ก เตี้ยค่อม”

หลักฐานอีกชิ้นหนึ่งซึ่งสนับสนุนว่าชั้นที่ในสมัยอยุธยาเป็นชั้นที่มุสลิม คือภาพขันทีแต่งกายแบบมุสลิมอิหร่าน เห็นบริขร กำลังใช้ไม้ไล่ตีพวกขุนนางหนุ่มๆ ที่แอบดูนางในภาพลายรดน้ำบนผนัง

หอเขียนวังสวนผักกาด ซึ่งหอเขียนหลังนี้เดิมเป็นตำหนักประทับรอนแรมของกษัตริย์อยุธยา

“บรรดานารีในพระบรมมหาราชวังนั้น จะออกไปข้างนอกไม่ได้เลยนอกจากตามเสด็จพระราชดำเนิน พวกขันที (ยูนุค) ก็เหมือนกันไม่ออกไปภายนอก นอกจากจะเชิญกระแสดพระราชมารดาไปจัดการตามพระราชโองการเท่านั้น ว่ากันว่าพระองค์ทรงมีขันที (ยูนุค) อยู่เพียง 8 ถึง 10 คนเท่านั้น มีทั้งคนผิวขาวและผิวดำ”³¹

ในจดหมายเหตุลาลูแบร์เรียกขันทีว่า “**ยูนุค**” (eunuque) ซึ่งเป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษาอิหร่าน หมายถึง “**ผู้ชายที่ตอนแล้ว**” นอกจากนี้ยังบอกอีกด้วยว่า “**ยูนุคในราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์มีทั้งผิวขาวและผิวดำ**” เชื่อกันว่ายูนุคดำน่าจะหมายถึงเด็กแอฟริกันที่พ่อค้าอาหรับนำมาขายเป็นทาส บางคนถูกตอนอวัยวะเพศเพื่อให้เป็นยูนุคในฮาเร็มของสุลต่าน ส่วนยูนุคขาวน่าจะได้แก่ พวกอาหรับ อิหร่าน

³⁰ สโมสรศิลปวัฒนธรรม. ขันทีแห่งกรุงศรี : นักเทศ-นายกำนัล-ยูนุค ฯลฯ อ้างถึงเนื้อหาจากบทความเรื่อง “ขันทีแขกในราชสำนักอยุธยา” โดยจุฑิศาพงศ์ จุฬารัตน์. เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/club-art-and-culture/article_16985 สืบค้นเมื่อ 1 ก.ย. 2561.

³¹ ข้อความจากจดหมายเหตุลาลูแบร์ อ้างถึงในบทความเรื่องเดียวกัน

หรืออินเดีย ที่มีอาชีพด้านนี้โดยเฉพาะ³² เชื่อกันว่าชนที่ต่างชาติในราชสำนักอยุธยา น่าจะต้องถูกตัดองคชาตมาตั้งแต่ก่อนเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาแล้ว

ระบบชนที่ได้ถูกยกเลิกไปในสมัยกรุงธนบุรี โดยเปลี่ยนมาใช้พนักงานจำไชลอน ซึ่งเป็นสตรีแทน สันนิษฐานว่าส่วนหนึ่งอาจมาจากการที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงมีประกาศห้ามไม่ให้มีการนับถือศาสนาอิสลาม เนื่องจากทรงมองว่าผู้นับถือศาสนาอิสลามบางคนยึดถือกฎทางศาสนามากกว่ากฎหมายบ้านเมือง จึงไม่สามารถควบคุมได้ เมื่อชนที่ที่หลงเหลือมาจากกรุงศรีอยุธยาเกษียณอายุตามวาระไปแล้ว ก็ทรงยกเลิกระบบการใช้งานชนที่ไม่รับเพิ่มอีก

แม้ไม่ปรากฏว่า “นักโทษชั้นที่” ในสมัยอยุธยาเกี่ยวข้องกับมากนักน้อยเพียงใด กับการข้ามเพศ การมีความปรารถนา ในเพศเดียวกัน หรือมีความสัมพันธ์ ทางเพศกับเพศเดียวกัน แต่ก็ถือได้ว่า “ชั้นที่” เป็น “เพศ” อีก “เพศ” หนึ่ง เนื่องจากการจะเป็น “ชั้นที่” ได้นั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการตัดอวัยวะเพศชาย ที่มีมาแต่กำเนิดทิ้งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ ให้การดูแลเจ้านายฝ่ายในซึ่งมีแต่ผู้หญิง โดยถูกคาดหวังว่าจะไม่มีอารมณ์ ความรู้สึกทางเพศกับเจ้านายเหล่านี้

เนื่องจากไม่มีอวัยวะเพศแล้ว อยากรู้ว่าทำไมไม่ปรากฏหลักฐานใด ๆ ในประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับการตัดองคชาตของชายไทยเพื่อเป็นชั้นที่ เนื่องจากบุคคลที่ถูกตัดองคชาต จะไม่สามารถบวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนาได้ตามข้อบัญญัติในพระไตรปิฎก อีกทั้งยังไม่เป็นผลดีต่อการเพิ่มจำนวนประชากรในยุคสมัยที่ขาดแคลนแรงงานด้วย

³² เรื่องเดียวกัน.

กรมหลวงรักษรณเรศ

ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 3 ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ มหาโกษาธิบดี เล่าถึงสาเหตุหนึ่ง (ในหลาย ๆ สาเหตุ) ที่ทำให้กรมหลวงรักษรณเรศ (พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าไกรสร) พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ถูกถอดอิสริยยศในขณะที่ทรงดำรงตำแหน่งกำกับกรมวัง ซึ่งถือว่ามีพระอำนาจมากในสมัยรัชกาลที่ 3 ก็คือ การที่พระองค์ไม่สนพระทัยในลูกและเมีย เอาแต่ชุกอยู่กับบรรดานักแสดงโขนละครผู้ชายที่เลี้ยงไว้ ทั้งยังมีพฤติกรรมสำเร็จความใคร่ให้ซึ่งกันและกันด้วย โดยการแสดงความรักใคร่เสนหาในเพศเดียวกันของกรมหลวงรักษรณเรศนั้นเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป โดยที่ไม่มีผู้ใดกล้าแตะต้อง

“ตั้งแต่เล่นละครเข้าแล้ว ก็ไม่ได้บรรทมข้างในด้วยหม่อมห้ามเลย บรรทมอยู่แต่ที่แก่งข้างท้องพระโรงด้วยพวกละคร จึงรับสั่งให้เอาพวกละครมาแยกย้ายกันไต่ถาม ได้ความสมกันว่าเป็นสวาทไม่ถึงชำเรา แต่เอามือเจ้าละครและมือท่านกำกัยฐานด้วยกันทั้งสองฝ่าย ให้สำเร็จภาวะธาตุเคลื่อนพร้อมกันเป็นแต่เท่านั้น...”

การหลงใหลในพวกโขนละครของกรมหลวงรักษรณเรศ ยังได้ถูกกล่าวถึงไว้ในหนังสือพิมพ์จดหมายเหตุสยามประเภทด้วยว่า นายละครคนโปรดของท่านคือ นายขุนทอง (ที่แสดงเป็นอิเหนา) รองลงมาคือ นายแยม (แสดงเป็นบุษบา) ทั้งสองคนได้รับการชูปเลี้ยงให้อยู่ดีกินดีเป็นพิเศษ³³

ในเวลาต่อมากรมหลวงรักษรณเรศถูกพิพากษาประหารชีวิตเนื่องจากได้กระทำความผิดไว้หลายอย่าง โดยเฉพาะข้อหาคิดการเป็นกบฏ และประพฤติดนเทียมพระเจ้าแผ่นดิน โดยไม่เกี่ยวกับพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกันแต่อย่างใด

เจ้าหญิงยวงแก้ว สิริสา

เจ้าหญิงยวงแก้ว สิริสา ธิดาของเจ้าน้อยคำคง เชื้อสายแห่งเมืองเชียงตุง ได้เข้ามาถวายการรับใช้พระราชชายาเจ้าดารารัศมี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมมหาราชวังตั้งแต่อายุ 7 ขวบ เมื่อโตเป็นสาวรุ่นเป็นที่รู้จักกันว่า

³³ เดลินิวส์ออนไลน์. (2557, 6 มกราคม). พิศวาสราชสำนัก ตอนที่ 30 รักที่ซับซ้อนของหม่อมไกรสร. เข้าถึงได้จาก <https://www.dailynews.co.th/article/206431> สืบค้นเมื่อ 10 ก.ย. พ.ศ. 2561.

แกว่นั่งข้างหน้าสุดจากซ้ายมือคนที่สองคือเจ้าหญิงยวงแก้ว

เจ้าหญิงยวงแก้วมีความสัมพันธ์ฉันคู่รักกับเจ้านายหญิงอีกคนคือ หม่อมราชวงศ์หญิง วงศ์เทพ โดยที่หม่อมราชวงศ์หญิงวงศ์เทพเองมีคู่รักเป็นสาวชาววังอีกคนอยู่ด้วย ชื่อ นางสาวหุ่น ทำให้เกิดการชิงดีชิงเด่นระหว่างนางสาวหุ่นกับเจ้าหญิงยวงแก้ว กระทั่งนางสาวหุ่นปล่อยข่าวให้ร้ายเจ้าหญิงยวงแก้วว่า เจ้าหญิงยวงแก้วได้นำ ทรัพย์สินมีค่าที่พระราชชายาประทานให้ไปปรนเปรอให้กับหม่อมราชวงศ์หญิงวงศ์เทพ ทำให้พระราชชายาทรงกริ้วมาก และรับสั่งให้นำสิ่งของต่าง ๆ ที่เคยประทานให้ มาคืนให้หมด พร้อมคาดโทษว่าจะส่งตัวเจ้าหญิงยวงแก้วกลับเมืองเชียงใหม่ ด้วยความเครียดจากการที่ไม่สามารถหาของมาคืนพระราชชายาได้ อีกทั้งยังถูก ผู้คนเยาะเย้ยเหยียดหยัน ทำให้เจ้าหญิงยวงแก้วในวัย 19 ชันษา ตัดสินใจกระทำ อัตวินิบาตกรรมด้วยการกระโดดลงมาจากชั้น 4 ของตึกพระตำหนักพระราชชายา เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจว่าตนเองไม่ได้กระทำการตามที่ถูกกล่าวหา³⁴ เรื่องราว ของเจ้าหญิงยวงแก้ว สิโรรส ถือเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ ความสัมพันธ์หญิงรักหญิงที่เกิดขึ้นจริงในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งในประวัติศาสตร์มีการ บันทึกไว้ไม่มากนัก

บรรยากาศในราชสำนักรัชกาลที่ 6

ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงโปรดให้ราชสำนักฝ่ายในมีแต่ ข้าราชการบริพารที่เป็น “นายใน” หรือเป็นชายล้วน โดยทรงพิจารณาเด็กหนุ่มที่เข้ามา ถวายตัวจากความพอพระราชนุหทัยส่วนพระองค์ มากกว่าทรงพิจารณาจากชาติตระกูล

³⁴ ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง. (2506). *เพชรล้านนา*. เชียงใหม่ : สุวีริ่งการพิมพ์.

นอกจากนั้นในปี พ.ศ. 2457 ยังได้ทรงประกาศ “กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยครอบครัวแห่งข้าราชการในพระราชสำนัก” บังคับให้นายใน นักเรียนมหาดเล็กหลวง และข้าราชการในกระทรวงวัง ต้องขอและได้รับพระบรมราชานุญาต/อนุญาตแต่งงานจากผู้บังคับบัญชาก่อน กฎมณเฑียรบาลนี้บังคับใช้เฉพาะข้าราชการบริพารชายเท่านั้น ไม่รวมข้าบาทบริจาริกาหรือข้าราชการฝ่ายในเพศหญิง เทียบได้กับกฎมณเฑียรบาลในรัชกาลที่ผ่าน ๆ มาที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมและเพศวิถีของนางในซึ่งมีสถานะเป็น “เมีย” และ “ข้ารับใช้” ของพระมหากษัตริย์ แม้จะทรงอ้างว่าไม่ได้บังคับให้นายในถือพรหมจรรย์ แต่ดูเหมือนพระองค์จะทรงทำทุกวิถีทางเพื่อกีดกันไม่ให้นายในของพระองค์ได้ใกล้ชิดกับผู้หญิง หรืออย่างน้อยที่สุดให้นายในแต่งงานช้าพอ ๆ กับที่พยายามให้นายในของพระองค์มีภรรยาเพียงคนเดียว

แม้จะไม่มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงพฤติกรรมหรือเพศวิถีแบบชายรักชายระหว่างนายในด้วยกัน แต่สภาพแวดล้อมในราชสำนักสมัยรัชกาลที่ 6 ก็เต็มไปด้วยบรรยากาศที่เปิดกว้างต่อการมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งซึ่งเป็นพิเศษระหว่างผู้ชายกับผู้ชายด้วยกัน จากการสร้างสังคมราชสำนักที่เต็มไปด้วยชายล้วน การปลุกฝังและส่งเสริมค่านิยมอุดมการณ์ความเป็นชายอย่างมาก พร้อม ๆ กับการลดจำนวนข้าราชการบริพาร ลดบทบาทหน้าที่ ดูถูกความเป็นหญิงอย่างชัดเจน จึงไม่แปลกที่จะเห็นถึงการแสดงความรู้สึกห่วงใย หรือห่วงหาอาทรที่ผู้ชายมีต่อผู้ชายด้วยกันในหลาย ๆ บริบท เพราะนอกจากกลุ่มนายในและข้าราชการบริพารชายเหล่านี้ จะใช้เวลาในชีวิตร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ได้เห็นหรือสัมผัสเนื้อตัวร่างกายกัน ในยามทำกิจกรรมแล้ว ยังถูกจำกัดเวลา พื้นที่ โอกาส และเสรีภาพในการได้พบเจอ และสร้างความสัมพันธ์กับผู้หญิงด้วย ขณะที่สำหรับผู้ชายที่มีจิตใจเป็นผู้หญิงหรือมีจิตกิริยาคคล้ายผู้หญิงก็ไม่ได้ถูกรังเกียจ หรือถูกมองว่ามีความผิดปกติ ชั่วร้าย แม้ว่ารัชกาลที่ 6 จะทรงให้คุณค่ากับเพศภาวะชายเหนือเพศภาวะหญิงตามแนวคิดค่านิยมเรื่องเพศแบบวิกตอเรียนก็ตาม³⁵

³⁵ ชานันท์ ยอดหงษ์. (2560). *นายใน สมัยรัชกาลที่ 6*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : มติชน.

6. ละครนอก ละครใน ละครร้อง

ละครไทยในชนบดั่งเดิม เป็นการแสดงที่พัฒนามาจากโขน โดยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายนั้น มีหลักฐานปรากฏว่ามีคณะละครทั้งผู้ชายและผู้หญิง โดยละครที่เล่นในราชสำนัก ผู้แสดงจะเป็นผู้หญิงล้วน เรียกว่า “ละครใน” เป็นละครที่มีระเบียบแบบแผน เน้นความสวยงามของการรำรำ นิยมแสดงเรื่องรามเกียรติ์ อิเหนา อุนรุท ต่อมาปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ละครในมีทิศทางการพัฒนาตามยุคสมัย เป็นละครร้องซึ่งยังคงใช้นักแสดงละครเป็นผู้หญิงล้วน จะแทรกตัวละครผู้ชายเฉพาะตัวตลกหรือตัวตลกติดตามพระเอกเท่านั้น การแต่งกายมักแต่งให้สมกับเนื้อเรื่องหรือตามสมัยนิยม โดยเฉพาะตัวแสดงหญิงที่เล่นบทเป็นชายหรือเป็นพระเอก มักจะแต่งตัวงาม โก้หรู และหล่อเหลาอย่างสุภาพบุรุษเช่นสวมเสื้อนอก เครื่องแบบ เป็นที่ถูกใจของเหล่านางในเป็นอย่างยิ่ง

ส่วนละครที่เล่นนอกราชสำนัก ผู้แสดงส่วนใหญ่เป็นผู้ชายล้วน เรียกว่า “ละครนอก” ดำเนินเรื่องรวดเร็ว เน้นความสนุกสนาน ตลกขบขัน นอกจากละครนอก ละครชาตรี และยี่เกในยุคแรก ๆ ก็ใช้ผู้แสดงที่เป็นชายล้วนเช่นกัน การแบ่งพื้นที่ของการแสดงละครไทยเช่นนี้ทำให้ผู้หญิงและผู้ชายสามารถรับบทบาท และแสดงเป็นเพศตรงกันข้ามกับเพศโดยกำเนิดของตนได้โดยไม่ได้เป็นเรื่องแปลก และในชีวิตจริงนักแสดงที่รับบทบาทเป็นเพศตรงข้ามส่วนใหญ่ก็ไม่ได้มีเพศวิถีแบบรักเพศเดียวกันแต่อย่างใด หากก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าในบริบทของคณะละครที่มีแต่บุคคลเพศเดียวกันมาอยู่ร่วมกันนี้ก็เอื้อต่อการเปิดโอกาสให้ทั้งผู้ชายและผู้หญิงที่มีเพศวิถีแบบชอบเพศเดียวกันหรือบุคคลข้ามเพศ ได้แสดงความรู้สึกหรือแสดงความเป็นตนเองผ่านทางโลกการแสดงด้วย

ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีครุละครคนหนึ่ง ชื่อ **“ซุ่ม”** เป็นบุตรสาวของพระยาศรีพิพัฒน์ (แพ บุนนาค) ถูกกลโกงด้วยการแห่ตระเวนรอบวัง แล้วลักหน้าเป็นจุดเล็ก ๆ สามจุดเป็นหน้าผาก ด้วยความผิดฐานมีพฤติกรรม “เล่นเพื่อน” กับนางในที่มีบรรดาศักดิ์ โดยครุซุ่มผู้นี้ชอบแต่งกายแบบผู้ชาย สวมบุหรี มีชื่อเสียงในการรำเป็นตัว “เจ้าเงาะ” รวมถึงแสดงเป็นพระเอกในละครหลายเรื่องจนบรรดานางในติดใจกันมาก

รัชกาลที่ 6 เองเมื่อครั้งยังทรงเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ก็เคยทรงฉลองพระองค์เป็นผู้หญิงแสดงระบำญี่ปุ่น และทรงจัดการแสดงละครพูดโดยทรงสวมบทเป็น Marie นางเอกของเรื่อง *My Friend Jarlet* ภายรัชกาลที่ 5 เมื่อครั้งเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก ครั้นเมื่อทรงขึ้นครองราชย์พระองค์ก็โปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง “โรงเรียนทหารกระบี่หลวง” ขึ้นในปี พ.ศ. 2459 เพื่อสอนหนังสือวิชาสามัญให้กับเด็กชายที่มีผู้ถวายตัวมาฝึกโขน ละคร และดนตรีในกรมมหรสพ ราชสำนักฝ่ายในของพระองค์ซึ่งมีข้าราชการบริวารส่วนใหญ่เป็น “นายใน” ก็ได้กลายเป็นพื้นที่ของการแสดงโขนละครที่มีแต่ผู้แสดงเป็นชาย โดยทรงสร้างแรงจูงใจให้นายในสนใจการละคร ด้วยการพระราชทานบรรดาศักดิ์และทรัพย์สินต่าง ๆ และทรงให้ความใกล้ชิดสนิทสนมเป็นพระสหาย นายในหลายคนที่มีลักษณะอ่อนแอแบบบางหน้าตาสะสวยคล้ายผู้หญิงจะได้รับการคัดเลือกให้รับบทเป็นตัวนาง และหากว่านายในคนใดแต่งตัวได้เหมือน หรือคล้ายคลึงกับผู้หญิงมาก แสดงได้เหมือนผู้หญิงมาก ก็จะได้รับคำชมมาก การเลียนแบบผู้หญิงนอกจากจะหมายถึงการแต่งกายแล้ว ยังรวมถึงการแสดงกิริยาท่าทาง น้ำเสียง หรือแม้แต่การกั้นหน้าโกนคิ้ว โกนขนหน้าแข้งด้วย “นายใน” ทรงโปรดของรัชกาลที่ 6 อย่าง พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล.ฟื้น พึ่งบุญ) ซึ่งถวายเป็นรับใช้รัชกาลที่ 6 อย่างใกล้ชิดแทบจะตลอดเวลา รวมถึงแสดงละครร่วมกับพระองค์ ทั้งในบทตัวพระ ตัวนาง และพระองค์ได้รับการโฆษจันว่าเป็นกะเทย และมี “ใจเป็นหญิง ชอบเลียนแบบอย่างผู้หญิง”³⁶ กล่าวได้ว่าในรัชสมัยของรัชกาลที่ 6 การแต่งกายข้ามเพศในการแสดงละครไม่ได้เป็นสิ่งผิดปกติแต่อย่างใด แม้แต่พระองค์เองก็ยังทรงนำเอาพระรูปที่ฉายเมื่อครั้งที่ทรงแต่งเป็นผู้หญิงในชุดกิโมโนแบบญี่ปุ่นแสดงระบำใส่กรอบไว้บนโต๊ะในห้องพระบรรทม

7. กฎหมายในอดีต

ในอดีตที่ผ่านมากฎหมายไทยเคยมีบทลงโทษสำหรับพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกัน และห้ามไม่ให้บุคคลที่เป็นกะเทยเป็นพยานในศาล โดยในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มาตรา 124 มีบทลงโทษนางสนมกำนัลที่คบกับฉันชูสาวว่า

³⁶ ชานันท์ ยอดหงษ์. (2560). “นายใน” สมัยรัชกาลที่ 6. ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มติชน.

“อนึ่ง สมมกษัตริย์ คบผู้หญิงหนึ่งกันทำดูชายเป็นชู้เมียกัน ให้ลงโทษด้วย ลวดหนัก ๕๐ ที่ ตักคอประจานรอบพระราชวัง ทีหนึ่งให้เอาเป็นชายสดึง ทีหนึ่ง ให้แก่พระเจ้าลูกเธอหลานเธอ”³⁷

กฎหมายตราสามดวง ซึ่งเป็นกฎหมายเก่าที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งต่อมาได้รับการชำระในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในส่วนของ *พระไอยการลักษณะกฎหมาย* ได้กล่าวถึง บุคคล 33 จำพวก ที่ไม่สมควรให้เป็นพยาน ในศาล โดยในจำนวนนี้มี *กระเทย* และ *บันเดาะ*³⁸ รวมอยู่ด้วย เหตุที่ไม่ให้บุคคล ทั้งสองกลุ่มนี้เป็นพยานในศาลนั้น มาจากคติความเชื่อที่ว่า คนที่จะเป็นพยานได้ ต้องไม่ใช่คนบาป แต่ในทางพุทธศาสนามองว่า การเกิดเป็นกระเทย เป็นผลมาจากการที่ บุคคลผู้นั้นได้เคยทำบาปไว้ในชาติก่อน คือ การผิดเมียผู้อื่น ดังเช่นที่มีคำอธิบาย อยู่ในไตรภูมิพระร่วง จึงถือว่าเป็นผู้ไม่ควรได้รับความเชื่อถือ³⁹

ในพระไอยการตำแหน่งนาพลเรือน ส่วนที่ว่าด้วยศักดิ์นาเจ้าและฝ่ายโน มีการ กล่าวถึงกลุ่มคนที่เรียกว่า **“เตี้ย ค่อม เทย เมือก”** ว่ามีศักดิ์นา 50 ไร่ เป็นคนรับใช้ ในพระราชวังหลวง โดยบุคคลทั้ง 4 ประเภทนี้ ถือเป็นบุคคลที่มีความผิดปกติทาง ด้านร่างกายไม่ใช่จิตใจ หลักฐานที่สนับสนุนว่ากะเทยในมุมมองของคนโบราณหมายถึง แต่เฉพาะผู้ที่มีสรีระร่างกายแตกต่างจากชายและหญิง ก็คือ **พจนานุกรมคำไทย** ในสมัยรัชกาลที่ 3 ของเจมส์ แคสเวลล์ (James Caswell) และ **อักษราภิธานศรับท์** ของ หมอบรัดเลย์ (Dan Beach Bradley) ที่ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2416 (สมัยรัชกาลที่ 5) โดยเจมส์ แคสเวลล์ ได้ให้ความหมายของคำว่ากะเทยไว้ว่า **“กะเทย คือ บุคคลที่มี ประเทษเป็นที่ลับเป็นหญิงก็ใช่ เป็นชายก็ใช่”** ส่วนในอักษราภิธานศรับท์ ให้ความหมาย คำว่ากะเทยว่า **“คนไม่เปนเพศชาย ไม่เปนเพศหญิง มีแต่ทางปัสสาวะ”**

การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเพศเดียวกัน ถูกกล่าวถึงอีกครั้งในกฎหมาย 2 ฉบับ ซึ่งจัดทำขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยใช้คำว่ากรกระทำชำเราที่ผิดธรรมชาติโลกย์ โดย ได้แก่

³⁷ *กฎหมายตราสามดวง*. ใน *กฎหมายตรา ๓ ดวง เล่ม ๑ ฉบับพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง* แก้ไขปรับปรุงใหม่. (2548). กรุงเทพฯ : สถาบันปริทัศน์ พนมยงค์. หน้า 89.

³⁸ *พระไอยการลักษณะกฎหมาย*. ใน *กฎหมายตรา ๓ ดวง เล่ม ๑ ฉบับพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการเมือง* แก้ไขปรับปรุงใหม่. (2548). กรุงเทพฯ : สถาบันปริทัศน์ พนมยงค์. หน้า 297.

³⁹ วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2549). *ภาษาอีสานโบราณ*. กรุงเทพฯ : สามลดา.

7.1 พระราชกำหนดลักษณะข่มขืนล่วงประเวณี ร.ศ. 118 (พ.ศ. 2441) มาตรา 5

“ผู้ใดทำชำเราทางเวจรรรคกิติ์ ฤทำชำเราด้วยสัตว์เดรฉนาคิทรรมดาโลกิ์
กิติ์ พิจารณาเป็นสัจย์ ให้ลงโทษจำคุกตั้งแตสี่ปีลงมา กับให้ทำการหนักด้วยกิติ์ได้
ฤมิให้ทำการหนักด้วยกิติ์ได้”

7.2 ประมวลกฎหมายอาญา ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2450) มาตรา 242 มีเนื้อหาคล้ายคลึงกับพระราชกำหนด ร.ศ. 118 หากแตกต่างกันในรายละเอียดเรื่องบทลงโทษ

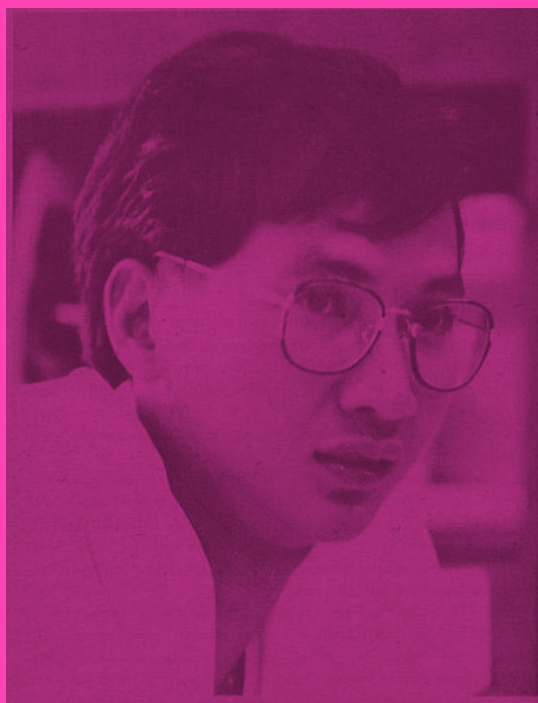
“มาตรา ๒๔๒ ผู้ใดทำชำเราผิดธรรมตามนุษย์ ด้วยชายกิติ์ หญิงกิติ์ หรือ
ทำชำเราด้วยสัตว์เดรฉนาคิทรรมกิติ์ ท่านว่ามันมีความผิด ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต
๓ เดือนขึ้นไปจนถึง ๓ ปีแลให้ปรับตั้งแต่ ๕๐ บาทขึ้นไปจนถึง ๕๐๐ บาทด้วยอีกไซด ๑”⁴⁰

พระราชกำหนดลักษณะข่มขืนล่วงประเวณี ร.ศ. 118 เป็นกฎหมายอาญาที่
บัญญัติขึ้นมาใช้เป็นการชั่วคราว ก่อนที่จะยกเลิกไปเมื่อมีการประกาศใช้ประมวล
กฎหมายอาญา ร.ศ. 127 อย่างเป็นทางการ ทั้งนี้กฎหมายทั้งสองฉบับเป็นผลมาจากการ
ปฏิรูปกฎหมายของสยามให้สอดคล้องและมีความทันสมัยทัดเทียมกับระบบกฎหมาย
ของชาติตะวันตก เพื่อรักษาสีทธิทางการศาลของสยามที่สูญเสียไปเนื่องจากการ
ทำสนธิสัญญากับชาติตะวันตก โดยในสมัยนั้นกฎหมายตะวันตกวางอยู่บน
พื้นฐานแนวคิดศีลธรรมทางคริสต์ศาสนาที่ไม่ยอมรับเพศสัมพันธ์ที่ไม่อยู่ในกรอบ
ของการสมรสและไม่ได้เป็นไปเพื่อการมีบุตร กฎหมายทั้งสองฉบับนี้จึงถูกเขียนขึ้น
ตามแนวคิดเรื่องความผิดฐานการมีความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างเพศเดียวกัน
ของตะวันตก หรือ sodomy law ซึ่งในเวลาต่อมาไม่ปรากฏว่ามีหลักฐานการนำกฎหมายนี้
มาใช้ลงโทษผู้ใดและสุดท้ายพระราชกำหนดนี้ได้ถูกยกเลิกไปในที่สุด และนับจากนั้นมา
ก็ไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายไทยฉบับใดที่ระบุถึงโทษของการมีความผิดฐานการมี
เพศสัมพันธ์ระหว่างเพศเดียวกันหรือการมีอัตลักษณ์ไม่ตรงกับเพศกำเนิดอีก

จากหลักฐานทั้งหมดที่กล่าวมายืนยันได้ว่า เรื่องราวของบุคคลที่มีเพศแตกต่างจาก
ชายและหญิงอยู่กับสังคมไทยมาช้านานแล้ว เช่นเดียวกับการแสดงพฤติกรรมที่มีนัย

⁴⁰ กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2528). ตำนานรักร่วมเพศ. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 13 (2): 93.

สื่อถึงการมีเพศสัมพันธ์ในระหว่างเพศเดียวกัน โดยมีทั้งคำศัพท์ที่ใช้เรียกบุคคล เช่นคำว่า “กะเทย” “บัณเฑาะก์” “นักโทษชั้นที่” และใช้เรียกพฤติกรรมทางเพศ เช่น “เล่นสวาท” “เล่นเพื่อน” รวมทั้งมี “เรื่องราว” ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก วรรณคดี พจนานุกรม กฎหมาย และบันทึกทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ อีกทั้งยังมี “ภาพ” ปรากฏให้เห็นในจิตรกรรมฝาผนังและภาพถ่ายต่าง ๆ ด้วย โดยสังคมไทย มีมุมมองต่อ “กะเทย” ค่อนข้างไปในทางลบว่า เป็นผู้มีความบกพร่องทางด้านร่างกาย และการเกิดเป็นกะเทยเป็นผลมาจากการทำกรรมผิดเสียผู้อื่นในชาติก่อน จึงถูกห้ามไม่ให้บวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา และถูกห้ามเป็นพยานในศาล เพราะเป็นบุคคลที่ไม่น่าเชื่อถือ ในขณะที่การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเพศเดียวกัน แม้จะเคยปรากฏว่ามีกฎหมายที่กำหนดบทลงโทษไว้ หากก็ไม่ได้ดูเป็นโทษที่หนักหนาสาหัสแต่อย่างใด และมีผู้ถูกตัดสินลงโทษด้วยการกระทำความผิดตามกฎหมายข้อนี้น้อยมาก

2

ตัวตนที่ถูกอธิบายโดยคนอื่น ภาพของแอลจีบีทีไอคว (LGBTIQ) ไทย นับตั้งแต่สมัยสงครามโลก ครั้งที่สองเป็นต้นมา

นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา ระบบความคิดความเชื่อเรื่องเพศภาวะของสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากแนวคิดอุดมการณ์เรื่องเพศแบบวิกตอเรียนที่กำหนดบทบาทหน้าที่ชายและหญิงแยกจากกันอย่างชัดเจน โดยพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ของผู้ชาย ซึ่งถูกคาดหวังให้เป็น “หัวหน้า” หรือ “ผู้นำ” ของครอบครัว ขณะที่ผู้หญิงถูกจำกัดบทบาทให้อยู่ในฐานะ “เมีย” และ “แม่” มีหน้าที่รับผิดชอบงานบ้านและดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว การกำหนดบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างชายและหญิงนี้ได้รับการต่อยอดด้วยอุดมการณ์ชาตินิยมในยุคของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487 และ 2491-2500) ในเวลาต่อมาแน่นอนว่าภายใต้บรรยากาศของการปลูกฝังอุดมการณ์ความเชื่อเช่นนี้ย่อมไม่เปิดพื้นที่ใด ๆ ให้กับบุคคลที่รู้สึกว่าเป็นคนที่ไม่ได้มีเพศภาวะหรือเพศวิถีที่สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเพศกระแสหลักที่ครอบงำสังคมอยู่ในเวลานั้น ขณะที่ในทางพุทธศาสนาแนวคิดในเรื่องห้ามบุคคลที่เป็นกะเทยบวชก็ยังคงดำรงอยู่สืบมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

ในปี พ.ศ. 2478 หนังสือพิมพ์รายวันศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ 20 มิถุนายน ได้นำเสนอข่าวเล็ก ๆ ข่าวหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญกับประวัติศาสตร์เพศวิถีรักเพศเดียวกันในประเทศไทย คือ ข่าวการจับกุมผู้ชายคนหนึ่งในข้อหาเป็นเจ้าของห้องเช่าที่มีเด็กผู้ชายให้บริการทางเพศกับผู้ชายด้วยกัน ซึ่งถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ปกติอย่างยิ่งสำหรับสังคมในยุคนั้น

“ตั้งชื่อโสเภณีเถื่อนอย่างวิถถาร โดยใช้เด็กชายเป็นผู้รับจ้างกระทำชำเรา”

“เมื่อวันที่ ๑๘ เดือนนี้ เวลา ๑๘ น. ร.ต.ท.แสวง ที่ปนาวิณ สารวัตรสถานีตำรวจ บ่อมปราบ ได้จับตัวนายการุณ ผาสุก หรือนายถั่วดำ มาไต่สวนยังสถานีตำรวจ บ่อมปราบ เหตุที่นายการุณหรือถั่วดำถูกตำรวจจับนั้น ความเดิมมีว่า ร.ต.ท.แสวง สังเกตว่าห้องแถวเช่าที่นายถั่วดำเช่าอยู่ มีเด็กชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ถึง ๑๖ อยู่ในห้องมากมาย จึงเกิดความสงสัยว่าเด็กชายเหล่านั้นจะเป็นเด็กที่ประพฤตินการทุจริต ร.ต.ท.แสวง ได้ออกสืบสวนอยู่ ๒-๓ วัน จึงทราบว่านายถั่วดำหรือการุณผู้นี้เป็นคนไม่มีภรรยา และได้เป็นผู้ที่ชักชวนเด็ก ๆ ผู้ชายอายุตั้งแต่ ๑๐-๑๖ ปี ไปดูภาพยนตร์บ้าง ซ้อมของเล่นให้บ้าง ให้ขนมรับประทานบ้าง แล้วก็พากันมาที่บ้านพักของนายการุณหรือถั่วดำ ก็กระทำการสำเร็จความใคร่แก่เด็กชายซึ่งพามานั้นเสียก่อน และต่อจากนายถั่วดำหรือการุณได้สำเร็จความใคร่แก่เด็กที่พามานั้นแล้ว นายการุณหรือถั่วดำก็จัดให้เด็กชายเหล่านั้นรับสำเร็จความใคร่กับแขกบ้าง เจ้าสัว และเงินบ้างบ้าง พวกที่มาสำเร็จความใคร่กับเด็กเหล่านั้นต้องเสียเงินเป็นสินจ้างรางวัลให้แก่นายถั่วดำหรือการุณเยี่ยงหญิงโสเภณี”

“ในวันที่ ร.ต.ท.แสวงไปจับกุม พบ ด.ช. ตงเฮง อายุ ๑๒ ปี บ้านอยู่วัดบรมนิวาส กับ ด.ช. บุญสม อายุ ๑๖ ปี บ้านอยู่บางกอกน้อย และหนีไปได้ ๒ คน เด็กที่ ร.ต.ท.แสวงไปพบและนำตัวมาไต่สวนให้การตามที่กล่าวแล้วว่านายถั่วดำชักชวนมาให้สำเร็จความใคร่ ได้ส่งให้นายแพทย์ตรวจ ด.ช. ตงเฮงมีบาดแผลที่ช่องทวารหนัก ด.ช. บุญสมก็เช่นเดียวกัน เวลานี้เรื่องอยู่ในระหว่างไต่สวน”⁴¹

จากข่าวนี้เองแสดงให้เห็นว่าปรากฏการณ์ผู้ชายซื้อบริการทางเพศเด็กผู้ชาย มีมาตั้งแต่ยุคสมัยนั้นแล้ว อีกทั้งยังส่งผลให้คำว่า “วิถถาร” และชื่อเล่นของบุคคลที่ตกเป็นข่าวคือ **“นายถั่วดำ”** ได้กลายเป็นคำศัพท์ที่ถูกนำมาใช้ในทางล้อเลียนเหยียดหยามผู้ชายที่มีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกันมาจนถึงปัจจุบัน

⁴¹ ปียกนิกร์ หงส์ทอง. (2531). สยามสนุกข่าว. กรุงเทพฯ : กัญญา.

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2488) เป็นต้นมา รัฐบาลไทยมีนโยบาย เน้นให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนทำธุรกิจในประเทศไทย โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ได้เข้ามาตั้งกองบัญชาการองค์การสนธิสัญญาป้องกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อขยายอำนาจในภูมิภาคนี้ ช่วงเวลาเดียวกันนี้เองที่ภาพของกะเทยและผู้ชายที่มี เพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกันในสื่อ เริ่มถูกอธิบายในมุมมองที่เป็น “ความผิดปกติ” เป็น “ปัญหา” มากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากมีการรายงานข่าวเกี่ยวกับปรากฏการณ์กะเทย ออกมารวมตัวกันในสวนสาธารณะหลายแห่งในกรุงเทพฯ เพื่อสังสรรค์หรือหาคู่ รวมทั้งมีชาวกะเทยที่ขายบริการให้กับชาวต่างชาติ

ในปี พ.ศ. 2493 หนังสือพิมพ์สยามนิกร ฉบับวันจันทร์ที่ 4 กันยายน ได้ตีพิมพ์ บทความเรื่อง “กามารมณ์วิตถารเบื้องหลังกำแพงคุก” ซึ่งเขียนโดยผู้ใช้นามปากกา ว่า “โรจน์ ยุวรัตน์” กล่าวถึงพฤติกรรมทางเพศของผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำชาย บางขวาง โดยใช้คำว่า “วิตถาร” ควบคู่ไปกับการอธิบายว่า ผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมเช่นนี้ เป็นผู้ต้องขังที่มีปัญหากามารมณ์ทรามรุนแรง และยังใช้คำว่า “พ่อค้าขายถั่วดำ” ในความหมายที่หมายถึงผู้ต้องขังที่มีร่างกายบอบบางอ่อนแอ ซึ่งต้องยอมเป็นฝ่าย ถูกกระทำทางเพศ เพราะไม่สามารถขัดขืนได้หรือแลกกับผลประโยชน์บางอย่าง เมื่อเวลาผ่านไปก็เคยชินกับการยอมมีเพศสัมพันธ์เพื่อผลประโยชน์ ไม่ต่างอะไรจาก “ผู้หญิงหาเงิน”

ปานง กะเทยคนหนึ่งซึ่งผ่านชีวิตในวัย 20-30 ปี ในช่วงปี พ.ศ. 2500 เล่าให้ฟัง ถึงประสบการณ์ที่เธอถูกพี่ชายแท้ ๆ ทำร้ายเพราะรับไม่ได้ที่เธอแสดงอาการตั้งตั้ง เธอถูกพี่ชายตี ถูกสามโซ่ไว้ในเรือ และถูกจับใส่กรงรูปหนุมานกลางหลัง⁴² เพราะพี่ชาย คิดว่านั่นจะเป็นวิธีที่ทำให้เธอหายเป็นกะเทย ซึ่งพี่ชายมองว่าเป็นคนไม่ปกติ จนเธอทนไม่ได้ต้องหนีออกมาจากบ้าน โดยตัดสินใจว่าจะมาเริ่มต้นชีวิตใหม่เอาตาบหน้า

“(สมัยนั้น)⁴³ เขาไม่ยอมรับ เขาว่าเป็นบ้า พวกหมอยังสั่งให้พวกเจ้าหน้าที่มาจับ พวกกะเทยไป ไปตรวจที่...ที่เขาเรียกว่า คนบ้าหรืออะไรไม่ทราบ...เขาบอกว่าพวกนี้ จิตวิปริต แล้วก็บอกว่า..ลื้อนะ..เสียชาติเกิด อะไรต่ออะไรอย่างนั้นอย่างนี้ พวกรุ่น

⁴² ยันต์หนุมานเป็นยันต์ที่เชื่อกันว่ามีความหมายในทางคงกระพันชาตรีและเมตตามหานิยม เป็นหนึ่งในยันต์ ที่เป็นที่นิยมสักกันในกลุ่มผู้ชาย

⁴³ ราว ๆ ก่อนปี พ.ศ. 2500 คคคจะแจกอายุและข้อมูลจากคำให้สัมภาษณ์ของปานง ตอนที่บอกว่ารู้ตัวว่าตัวเองเป็นกะเทยตอนไหน เนื่องจากบ้านงไม่ได้ระบุเวลาแน่นอน

พี่น้องเขาก็เล่าให้ฟังว่า ดิฉันชอบแบบนี้ค่ะ ดิฉันชอบรักสวยรักงาม เกิดมาฉันก็เป็นแบบนี้แล้ว ไม่รู้จะแก้งังไป บางคนเขาก็มีความรู้ เขาก็พูดเก่ง เขาก็บอกว่า คนเรามันเลือกเกิดไม่ได้ นานาจิตตัง มันเป็นไปแล้ว มันก็ต้องเป็น เลือกเกิดไม่ได้ เธอจะเอาขึ้นไปตัดหัว ยิงเป้า ชั้นก็ยอม ก็ชั้นเป็นแบบนี้ เลิกไม่ได้ พูดกันง่าย ๆ ว่าดิฉันชอบมีผิวค่ะ ไม่ชอบมีเมีย บอกตรง ๆ อย่างนี้เลย....”⁴⁴

ภาพจากรายการคนค้นคน

รายการคนค้นคน สัมภาษณ์ “ปานง” (สวิง นิสากรณ์เสน) ตอนปานงอายุ 69 ปี ปานงเสียชีวิตแล้วเมื่อปี พ.ศ. 2555 ในวัย 77 ปี

ปานงมีชีวิตที่ยากลำบากหาเลี้ยงชีพด้วยการรำโสร้ตามบาร์ย่านถนนสุรวงศ์ จนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายของชีวิต แตกต่างจากชีวิตของช่างทำผมชื่อดังของเมืองไทยที่ออกมาเปิดเผยว่าตนเองเป็นกะเทย และปรากฏตัวตามงานสังคมนต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ ในช่วงปี พ.ศ. 2514 อย่าง *ปาน บุณนาค*

ปาน บุณนาค มาจากครอบครัวฐานะดี มีชื่อเสียงในฐานะของช่างทำผมมือหนึ่งของโรงเรียนสอนทำผมเกษมสยาม นอกจากการแต่งตัวและแสดงกิริยาท่าทางแบบผู้หญิงแล้ว เธอยังมีบุคลิกที่สังคมไทยชื่นชอบ คือ เป็นคนสนุกสนาน ฉลาดเฉลียว แต่งตัวดี ทันสมัย และมักจะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมอยู่เสมอ ทำให้เธอเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป และด้วยความที่ปานเป็นบุคคลที่มีความมั่นใจ กล้าแสดงออก มีความเป็นตัวของตัวเอง ทำให้ภาพของปานที่ปรากฏสู่สายตาของคนในสังคม ไม่ได้เป็นแค่ภาพในแบบที่หนังสือพิมพ์ต้องการจะนำเสนอเพียงด้านเดียว หากตัวของเธอเองยังมีส่วนในการนำเสนอภาพของตัวเองด้วยเช่นกัน⁴⁵ ปาน บุณนาค ได้เล่าถึงปรากฏการณ์การรวมตัวกันของกะเทยในกรุงเทพฯ ช่วงต้นทศวรรษที่ 2500 ไว้ใน

⁴⁴ ทีวีบูรพา. (2546, 8 เมษายน). คนค้นคน [รายการโทรทัศน์] กะเทยเฉ่า. สถานีวิทยุโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ทีวี.

⁴⁵ สรุปรายการบทความ Jackson, P. & Cook, N. (1999). Tolerant but Unaccepting : The Myth of a Thai “Gay Paradise”. In *Genders & Sexualities in Modern Thailand*. เทอดศักดิ์ รัมจำปา. (แปล) เข้าถึงได้จาก <http://reocities.com/Area51/jupiter/6217/22heaven01.htm> สืบค้นเมื่อ 10 ก.ค. 2560.

บทความที่เธอเขียนให้กับนิตยสารเกย์ฉบับหนึ่งว่า ย่านที่กะเทยมารวมตัวกันในยุคนั้น ไม่ได้มีแต่กะเทยที่แต่งตัวเป็นผู้หญิง แต่ยังมีคนที่ไม่แต่งตัวเป็นผู้หญิงรวมอยู่ด้วย และตำรวจจะไล่จับแต่เฉพาะกะเทยที่แต่งตัวเป็นผู้หญิงเท่านั้น

“วันเสาร์นะ พวกเราจะสุดเหวี่ยงเป็นพิเศษ ส่วนใหญ่จะแต่งตัวออกเป็นผู้หญิงที่เขาเรียกกันว่ากะเทย แต่ก็ต้องคอยหลบตำรวจหน่อยนะ เพราะเห็นไม่ได้เลยละ ตำรวจต้องไล่จับ จนพวกกะเทยเราอดค่าไม่ได้ ว่าชะมงขโมยไม่เสือกไปไล่จับ ดีแต่จับกะเทยเท่านั้น บางทีนะตำรวจจะอีกเลย ปล่อยเลย บางคนหนีตำรวจ ยอมกระโดดตูมไปในคลองมีฆวานเลย วิภคมนี่ลอยตะลึบตึบป้อง ตัวดำน้ำหายไปแล้ว ยังกับนางเงือกนะ มันจริง ๆ ส่วนพวกไม่แต่งกะเทยก็อยู่เฉย ๆ ไม่ต้องออกแรงวิ่งหรือกเขาไม่ทำอะไร แต่อย่างนี้กอดจูบกัันนะ จับเลย”⁴⁶

นอกจากสวนสาธารณะแล้ว สถานที่ชุมนุมของกะเทยอีกแหล่งหนึ่งในยุคสมัยนั้นก็คือ ตามงานวัดที่มีการจัดประกวดกะเทย โดยกะเทยที่เข้าร่วมการประกวดส่วนใหญ่มักจะแต่งตัวเรียบร้อย คนไหนที่ได้รางวัลก็ต้องไปช่วยกันเรียไรเงินเข้าวัด เป็นการทำบุญ

“สมัยนั้นไม่แต่งโป้ มีแต่ชุดไทย ชุดราตรี กะเทยสมัยนั้นไม่มีนมมีตัมกันหรอก เพราะการแพทย์ยังไม่เจริญเหมือนสมัยนี้ ก่อนขึ้นเวทีประกวดก็ใช้ฟองน้ำอัดเสริมเข้าไป ทำเหมือนกันหมดทุกคน แต่งหน้าแต่งตาเข้มจัด คิ้วดำบี๊ด ตาดำขลับ แก้มแดงปากแดง”

“รางวัลที่ได้รับมักจะเป็นสายสะพายและขันเงิน นางคนไหนได้รางวัลแล้วก็ต้องนำขันเงินนั้นไปเรียไรกับคนที่มาเที่ยวงาน เอาเงินเข้าวัดทำบุญ ซึ่งถือเป็นกุศลเป็นการทำความดีอย่างหนึ่งของกะเทยสมัยนั้น”⁴⁷

อย่างไรก็ตามกะเทยที่ไปร่วมงานประกวดกะเทยในงานวัด ก็ต้องเผชิญกับการถูกตำรวจจับเช่นเดียวกัน โดยกะเทยต้องจ่ายค่าปรับให้กับตำรวจ โดยไม่ชัดเจนว่าเป็นค่าปรับในข้อหาอะไร ปาน บุนนาค สันนิษฐานว่าที่มีการกวาดจับกะเทยอยู่บ่อยครั้งนั้น เป็นเพราะจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งดำรงตำแหน่งสูงสุดทางทหารและทางการเมืองในขณะนั้นเกลียดกะเทย⁴⁸

⁴⁶ ปาน บุนนาค. เรื่องเดียวกัน.

⁴⁷ ปาน บุนนาค. (มปป.). มายาสีม่วง : ชีวิตต้องสู้ของกะเทยรุ่นเก่า. มิตรเวย์ ฉบับที่ 30 หน้า 13.

⁴⁸ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งสูงสุดทางทหารในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2500-2506

กรณีฆาตกรรม ดาเรลล์ เบอริแกน : ที่มาของคำว่า “เกย์”

ในช่วงราว ๑ ปี พ.ศ. 2502 เริ่มมีบาร์สำหรับผู้ชายที่ชอบผู้ชายแห่งแรก ในกรุงเทพฯ⁴⁹ ก่อนที่ในเวลาต่อมาไม่นานมีบาร์ชื่อ *Sea Hag* เปิดขึ้นบนถนนเจริญกรุง ในช่วงทศวรรษเดียวกัน แต่อยู่ได้ไม่นานก็ต้องปิดตัวลง แต่อย่างน้อยก็ทำให้เห็นว่าบรรยากาศในยุคสมัยนั้นเริ่มมีสถานที่ที่เกี่ยวกลางคืนสำหรับผู้ชายที่มีรสนิยมชอบเพศเดียวกันให้เห็นแล้ว อย่างไรก็ตามก็ตีบาร์ในยุคแรก ๆ ยังไม่มีการให้บริการ “อีฟ” เด็ก หรือมีบริการผู้ชายขายบริการทางเพศ⁵⁰

ต้นเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2508 เกิดกรณีฆาตกรรมบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ บางกอกเวิลด์ชาวอเมริกัน เป็นข่าวโด่งดังในหน้าหนังสือพิมพ์ช่วงเวลานั้น เนื่องจากผู้ตายคือนายดาเรลล์ เบอริแกน (Darrell Berrigan) นอกจากจะเป็นบรรณาธิการ และผู้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์บางกอกเวิลด์แล้ว ยังเป็นอดีตเจ้าหน้าที่หน่วยสืบราชการลับ สหรัฐอเมริกา (CIA) และอดีตนักข่าวของสำนักข่าว United Press International ที่มีบทบาทสำคัญในการเขียนบทความช่วยเหลือให้ประเทศไทยไม่ต้องตกอยู่ในสถานะประเทศฝ่ายพันธมิตรของญี่ปุ่นซึ่งเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงคราม หลังสงครามมหาเอเชียบูรพา สิ้นสุดลงด้วย หลังการเสียชีวิตของเขา สื่อต่าง ๆ ได้มีการเปิดเผยถึงพฤติกรรมทางเพศของนายเบอริแกนว่าชอบคบหาและมีเพศสัมพันธ์กับเด็กหนุ่ม ทำให้สังคมไทยได้เห็นถึงรูปแบบเพศวิถีแบบชายที่มีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายชัดเจนขึ้นในแง่ที่ในความสัมพันธ์นั้น ไม่ได้มีใครแต่งตัวเป็นผู้หญิงแต่อย่างใด

ภายหลังการเสียชีวิตของนายเบอริแกน หนังสือพิมพ์ไทยรัฐได้ติดตามทำสื่อบุเกี่ยวกับกะเทยและชายขายบริการในกรุงเทพฯ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในเวลาต่อมาหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับประจำวันวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2508 ก็ได้นำเสนอข่าวว่า

⁴⁹ ไม่พบข้อมูลว่าบาร์นี้มีชื่ออะไร ข้อมูลจาก Thomas Shulich. 2009. *Love in the Time of Money : Intimate and Economic Affiliation between Men in Chiang Mai, Thailand.* หน้า 115.

⁵⁰ บาร์แห่งแรกที่มีพนักงานให้บริการทางเพศชาย คือ บาร์ทไวไลท์ ซึ่งเปิดบริการที่ย่านพัฒนาพงศ์ในปี พ.ศ. 2509 เจ้าของคือ “ยศวดี” แคริกควินชื่อดังในยุคนั้น นอกจากนี้ยศวดียังเปิดบ้านที่มีผู้ชายขายบริการในช่วงต้นทศวรรษที่ 1960 ด้วย โดยบาร์ทไวไลท์ถือบาร์เกย์บาร์แรกที่เป็นต้นแบบของการมีชื่ออะไรก็ได้บอย ซึ่งเลียนแบบมาจากบาร์อะโกโก้ผู้หญิงในพัฒนาพงศ์และมีการแสดงโชว์การมีเพศสัมพันธ์ด้วยความสำเร็จของบาร์ชีแฮคและบาร์ทไวไลท์ ทำให้หนุ่มอายุ 21 ปี จากภาคใต้ ได้เปิดบาร์ชื่อ ทิวลิป ขึ้นในปี ค.ศ. 1968 (พ.ศ. 2511) บาร์ทิวลิปได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาถึงสิบปีต่อมา แม้ว่าจะมีเพียงผู้เพลงเครื่องเดียวที่เปิดเพลงเต้นรำก็ตาม แต่สุดท้ายบาร์แห่งนี้ก็ต้องปิดตัวลงในปี ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) หลังการเปิดตัวของดิลโก้เรคชื่อดังอย่าง อะพอลโลและโรมคลับ. ข้อมูลจาก Peter Jackson. 1995. *Dear Uncle Go : Male Homosexuality in Thailand. Bangkok and San Francisco : Bualuang Book.*

ได้ค้นพบแหล่งผู้ชายขายตัวซึ่งมีสมาชิกร่วม 200 คน โดยคนกลุ่มนี้เรียกตัวเองว่า “เกย์” และประกอบอาชีพเป็นคูนอนให้กับ “ฝรั่งที่มีอารมณ์เป็นผู้หญิงอย่างนาย เบอริแกน” ทุกคนมีบ้านที่ฝรั่งเช่าให้อยู่ มีเงินเดือน เดือนละ 800-1,000 บาท ส่วนใหญ่แหล่งที่ผู้ชายเหล่านี้ไปชุมนุมกันอยู่จะเป็นบ้านที่มิดชิดกลางกรุง และบาร์ อีก 3-4 แห่ง ซึ่งบาร์เหล่านี้จะไม่มีผู้หญิงหรือกะเทยเข้าเลย

“แหล่งดังกล่าวที่ช่องสุมพวก “เกย์” หรือพวกผู้ชายขายตัวนี้ แทบไม่น่าเชื่อว่า ได้มีขึ้นในเมืองไทยเลย และในสถานที่เหล่านี้เองบรรดา “เกย์” หรือพวกผู้ชายขายตัว เหล่านี้ยืนยันว่า นายเบอริแกนผู้ตายและนายวิชัย ชัยเจริญ บุตรบุญธรรมของ นายเบอริแกนก็ได้เคยมาแวะสุมอยู่ กลุ่มเด็กหนุ่มวัยรุ่นซึ่งมีอาชีพประหลาดนี้แต่ละคน เป็นเด็กหนุ่มรูปร่างสมารต์ หน้าตาหล่อ สุขภาพอนามัยดี จัดอยู่ในประเภทชายทรงงาม มีจิตใจเป็นผู้ชายโดยสมบูรณ์ ไม่ใช่พวกกะเทย และไม่เคยแต่งกายเป็นผู้หญิง เสื้อผ้า อารมณ์ที่ใส่ล้วนแต่คัดมาจากร้านมีชื่อเสียงทั้งสิ้น”

.....

“เพื่อข้อเท็จจริงเกี่ยวแก่เรื่องราวเหล่านี้ คนข่าวของเราจึงได้เข้าไปพิสูจน์ความจริง ในบาร์แห่งหนึ่ง [ขอสงวนชื่อ] ซึ่งในบาร์ดังกล่าวนี้แน่นอนนัดไปด้วยชาวต่างประเทศ มีทั้งฝรั่งหนุ่ม ๆ และฝรั่งสูงอายุกำลังมีความสุขอยู่กับพวก “เกย์” แทนที่จะเป็นพวก ผู้หญิง ท่ามกลางบรรยากาศของกลิ่นเหล้า ควันบุหรี และเสียงเพลง ทุกคนจะแยกนั่งกัน อยู่ในมุมมืดในบาร์นั้นเป็นคู่ ๆ อย่างมีความสุข และไม่มีความกระตาคายกันเลย เกี่ยวแก่อาชีพประหลาดนี้ คนข่าวของเราได้รับการชี้แจงว่า ระบบ “เกย์” หรือ ผู้ชายขายตัวนี้ เข้ามาเผยแพร่ในเมืองไทยโดยบุคคลผู้มีชื่อเสียงในวงสังคม เป็นผู้นำเข้ามา และได้เริ่มระบายออกไปอย่างกว้างขวาง ครั้งแรกก็ทำกันสนุก ๆ ในกลุ่มเด็กหนุ่ม จนกระทั่งถึงในปัจจุบันนี้จึงได้ยึดกันเป็นอาชีพ

ข่าวของนายเบอริแกน ทำให้สังคมไทยในวงกว้างได้รู้จักกับคำว่า “เกย์” มากขึ้น ในความหมายของผู้ชายที่แต่งตัวเป็นผู้ชาย และขายบริการให้กับผู้ชายด้วยกัน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา เรื่องราวเกี่ยวกับผู้ชายที่มีรสนิยมชอบเพศเดียวกัน ถูกนำเสนอในสื่อมวลชนมากขึ้น ทั้งในแง่ของการนำเสนอวิถีชีวิตของบุคคลกลุ่มนี้ ควบคู่ไปกับการนำเสนอข้อมูลคำอธิบายถึงสาเหตุที่มาของการเกิดพฤติกรรมแบบ รักเพศเดียวกัน และบุคคลที่แสดงพฤติกรรมตรงข้ามกับเพศกำเนิดโดยแพทย์และ

นักจิตวิทยา ซึ่งในขณะนั้นวิชาการด้านจิตวิทยาในตะวันตกยังคงอธิบายว่าการรักเพศเดียวกันถือเป็นความผิดปกติทางเพศอยู่

ในเวลานั้น นายแพทย์อรุณ ภาคสุวรรณ ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นนี้ ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์สยามนิกรว่า บุคคลที่หนังสือพิมพ์ลงข่าวไม่ใช่ “กะเทย” แต่เป็นพวกที่เรียกว่า **“ลักเพศ”** ส่วนคนที่แต่งตัวเป็นผู้หญิงหรือผู้หญิงที่ชอบแต่งตัวเป็นผู้ชาย เรียกว่า “กะเทยเทียม” ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มักก่อปัญหาให้กับสังคม มีความรุนแรง จนทำให้เกิดคดีความบ่อย ๆ สาเหตุของการเป็น “ลักเพศ” หรือ “กะเทยเทียม” ก็คือ การเลี้ยงดูที่ผิดในวัยเด็ก รวมถึงสภาพแวดล้อมที่ทำให้คนเพศเดียวกันต้องมาอยู่รวมกันในที่เดียวมาก ๆ โดยนายแพทย์อรุณมองว่า เมื่อเด็กเติบโตขึ้นพฤติกรรมเหล่านี้ก็จะหายไปเอง หรือสามารถรักษาให้หายได้ หากได้รับคำแนะนำที่ถูกต้องจากแพทย์ นอกจากบทสัมภาษณ์นายแพทย์อรุณแล้ว หนังสือพิมพ์ยังได้ตีพิมพ์บทความซึ่งเป็นการสรุปเนื้อหาจากบทความของนายแพทย์สุด แสงวิเชียร ซึ่งก็มีมุมมองไปในทิศทางเดียวกันกับนายแพทย์อรุณว่า **“ลักร่วมเพศ”**⁵¹ เป็นอาการป่วยทางจิต

อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าสังคมจะยังไม่ชัดเจนในการแยกกลุ่ม “กะเทย” และกลุ่ม “ลักเพศ” หรือผู้ชายที่ชอบมีเพศสัมพันธ์กับชาย แต่ไม่ได้แต่งตัวเป็นผู้หญิงออกจากกันเท่าไร จากการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ “สยามนิกร” ฉบับวันที่ 23 ต.ค. 2508 ที่มีเนื้อหาเป็นเรื่องการกวาดจับกลุ่ม “ลักเพศ” ของตำรวจนครบาล ย่านประตูน้ำ เพชรบุรี และอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ แต่ภาพประกอบกลับเป็นภาพกะเทยที่แต่งตัวเป็นผู้หญิง⁵²

การที่เพศวิธียามีเพศสัมพันธ์กับชาย หรือชายที่ขายบริการทางเพศให้กับชายชาวต่างชาติ รวมไปถึงกะเทยกลายเป็นกระแสสังคมซึ่งถูกโจษจันอย่างกว้างขวางอยู่ในเวลานั้น ทำให้ได้เห็นถึงทัศนคติของสังคมบางส่วนต่อประเด็นนี้ผ่านบทความหรือคอลัมน์ที่ตีพิมพ์ในหน้าหนังสือพิมพ์รายวัน และนิตยสารการเมืองรายสัปดาห์หลายฉบับ ส่วนใหญ่มักมีความเห็นไปในทางเดียวกันว่า พฤติกรรมของผู้ชายที่ขายบริการและกะเทยเหล่านี้ เป็นพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อศีลธรรมอันดีของสังคม เป็นต้นเหตุของอาชญากรรม และไม่ใช่วัฒนธรรมของประเทศไทย

⁵¹ สะกดคำตามต้นฉบับ

⁵² เรื่องเดียวกัน.

คอลัมน์สุดขั้วของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐที่ใช้นามปากกาว่า “999” ได้เขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ต่อเนื่องกันถึง 3 วัน (ระหว่างวันที่ 15-17 ตุลาคม พ.ศ. 2508) เรียกร้องให้รัฐออกกฎหมายเพื่อป้องกันและปราบปราม “บุคคลกลุ่มนี้” เพื่อรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมและศีลธรรมอันดีของบ้านเมือง

“หากพิเคราะห์ตามข้อเท็จจริงโดยละเอียดแล้ว จะเห็นว่าฝ่ายผู้จ้างที่มีสัญชาติเป็นคนไทยแท้ ๆ นั้นแทบจะไม่มีอยู่เลย ส่วนมากมักเป็นชาวต่างประเทศ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติไทยเราเคร่งครัด และถือว่าการกระทำเช่นนี้เป็นเรื่องบัดสีน่าอับอายก็เป็นได้ แต่บุคคลที่ขนานนามตนเองว่าเป็นอารยชน อาจเห็นเป็นของธรรมดาสามัญ แม้จะเป็นเช่นนี้ก็ตาม ในฐานะที่เราเป็นประเทศเอกราช เราย่อมบัญญัติกฎหมายออกใช้บังคับเพื่อชำระล้างสิ่งโสโครกให้หมดไปจากบ้านเมืองของเราก็น่าจะทำได้ และเราควรจะทำอย่างภาคภูมิใจที่สุด เพราะนอกจากจะเป็นการรักษาและเชิดชูวัฒนธรรมทางจิตอันสูงส่งของไทยไว้แล้ว ยังจะเป็นการป้องกันและรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และศีลธรรมอันดีของประชาชนอีกโสดหนึ่งด้วย”

“999”. อารยชนในมุมมืด. ไทยรัฐ. 16 ตุลาคม 2508.⁵³

อิทธิพลของวิชาการด้านจิตวิทยาตะวันตก แนวคิดที่สนับสนุน และตอกย้ำการรังเกียจกีดกัน

การศึกษาทางการแพทย์และจิตวิทยาที่เกี่ยวกับบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีในประเทศไทย เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2504 โดยนายแพทย์สุด แสงวิเชียร แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านกายวิภาคศาสตร์ และนายแพทย์อรุณ ภาคสุวรรณ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสมเด็จพระยา ได้เข้าไปตรวจร่างกายกลุ่มบุคคลที่มีกิริยาท่าทาง การแสดงออก และการแต่งกายแบบผู้หญิงซึ่งโดนตำรวจจับและถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำบางขวาง และในเวลาต่อมาได้เขียนบทความลงในจดหมายเหตุทางการแพทย์ของแพทยสมาคม

⁵³ เรื่องเดียวกัน.

แห่งประเทศไทย⁵⁴ ทั้งนี้ทั้งสองคนใช้คำเรียกกลุ่มบุคคลเหล่านี้ว่า “ชายลักเพศ”⁵⁵ เพื่อแยกบุคคลกลุ่มนี้ออกจากกลุ่ม “กะเทย” ซึ่งหมายถึง ผู้ที่มีอวัยวะเพศทั้งหญิงและชายอยู่ในคน ๆ เดียวกัน หรือบุคคลที่มีอวัยวะเพศกำวมไม่ชัดเจนทั้งที่ระหว่างชายและหญิง โดยอธิบายลักษณะของบุคคลลักเพศไว้ว่า “บุคคลเหล่านี้มีรูปร่างกายและอวัยวะสืบพันธุ์เป็นชายแท้ แต่ในด้านจิตใจแล้วเป็นตรงกันข้าม” โดยนายแพทย์อรุณ ภาคสุวรรณ ได้ย้ำหลายครั้งว่า บุคคลกลุ่มนี้มีอาการป่วยทางจิต และเรียกว่า “ผู้ป่วย” คำว่า “ลักเพศ” ที่ใช้ในสองบทความนี้ได้รับการอธิบายในความหมายเดียวกันกับคำว่า “Transvestite”⁵⁶ ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของ Homosexuality และเป็นความผิดปกติทางจิต

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังข่าวการเสียชีวิตของนายเบอร์กัน วิชาการทางด้านการศึกษาแพทย์และจิตวิทยาตะวันตก ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการกำหนดและอธิบายความหมาย ที่มา หรือสาเหตุของการมีพฤติกรรมหรือเพศวิถีแบบรักเพศเดียวกัน รวมถึงอัตลักษณ์ทางเพศอื่น ๆ เช่น กะเทย เกย์ เลสเบียน ทอม ดี มากขึ้นเรื่อย ๆ โดยพยายามใช้คำที่มีอยู่ในภาษาไทยมาอธิบาย ผสมกับการใช้คำทับศัพท์คำในภาษาอังกฤษ ทำให้เกิดคำศัพท์ใหม่ ๆ ขึ้นหลายคำ ขณะเดียวกันก็ค่อนข้างสร้างความสับสนอยู่มาก ตัวอย่างของการใช้คำในการแบ่งกะเทยออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่

กะเทย (Hermaphrodite) หมายถึง ผู้ที่มีอวัยวะเพศหรือลักษณะอาการเป็นทั้งของหญิงและชาย จนจำแนกออกเป็นเพศหนึ่งเพศใดไม่ได้ชัดเจน ความหมายเดิมนั้นกะเทยแท้จะต้องมีต่อมเพศ (รังไข่และลูกอัณฑะ) และมีอวัยวะสืบพันธุ์ของทั้งสองเพศมีความเป็นอยู่และสามารถทำหน้าที่สืบพันธุ์ได้ทั้งสองเพศ แต่ตามหลักฐานทางการแพทย์ต่าง ๆ ปรากฏว่า ลักษณะของกะเทยดังกล่าวนี้ยังไม่มีใครเคยพบเห็น

⁵⁴ จดหมายเหตุทางการแพทย์ของแพทยสมาคมแห่งประเทศไทย ฉบับวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2504 นายแพทย์สุดเขียนบทความเรื่อง “การศึกษาร่างกายและฮอร์โมนของลักเพศ” และนายแพทย์อรุณเขียนบทความเรื่อง “ลักเพศ”

⁵⁵ ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องคำที่ใช้ในการเรียกบุคคลรักเพศเดียวกันหรือบุคคลข้ามเพศในสังคมไทย คำว่า “ลักเพศ” ถูกอธิบายอ้างอิงกับการให้ความหมายทางการแพทย์ซึ่งมีนัยถึงความผิดปกติทางจิต และเป็นคำที่มีความหมายในเชิงตัดสินคุณค่าในเชิงลบ อย่างไรก็ตามคำ ๆ นี้ในทางพุทธศาสนา หมายถึง ผู้ที่บวชตัวเองโดยไม่ถูกต้อง (หรือหมายถึงผู้ที่ไม่ได้ผ่านพิธีกรรมในการบวชอย่างถูกต้อง) อยู่ในหัวข้อ “บุคคลที่ทำมาบวชอื่น ๆ อีก” และหัวข้อ “ลักษณะที่ไม่ควรถ้าให้อุปสมบทอีก 20 ประเภท” ไม่น่ว่าคำว่า “ลักเพศ” ที่ถูกนำมาใช้อธิบายในทางการแพทย์อาจหมายถึง การที่บุคคลคนหนึ่งแอบอ้างเอาลักษณะของเพศอีกเพศหนึ่งมาเป็นเพศของตนเองก็เป็นได้

⁵⁶ Transvestite หมายถึง บุคคลที่หลงใหลและมีความสุขในการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าของเพศตรงข้าม

โดยมากมีลักษณะที่เป็นลักษณะรวม ๆ กันของทั้งสองเพศ ถึงจะมีต่อมเพศทั้งสองเพศ ก็ไม่อาจจะทำให้เกิดไข่อสุกหรือเชื้อสุมที่จจะผสมพันธุ์เป็นตัวเป็นตนได้ เราแบ่งกะเทยได้เป็นสองหมู่ใหญ่คือ กะเทยแท้และกะเทยเทียม⁵⁷

กะเทยแท้ หมายถึง พวกที่มีอวัยวะสืบพันธุ์ทั้งสองเพศ⁵⁸ เป็นชนิดที่มีต่อมเพศทั้งสองเพศ แต่ลักษณะเพศภายนอกอาจเป็นหญิง หรือเป็นชาย หรือก้ำกึ่งระหว่างสองเพศ การผิดปกติดังกล่าวเป็นในแบบที่มีต่อมเพศหญิงอยู่ข้างหนึ่งและมีต่อมเพศชายอยู่อีกข้างหนึ่ง กะเทยแท้ก็อีกชนิดหนึ่ง มีเนื้อต่อมเพศทั้งสองชนิด แต่อีกข้างหนึ่งเป็นต่อมเพศใดเพศหนึ่ง กะเทยชนิดนี้พบน้อยมาก ทางวงการแพทย์เคยพบทั้งหมดไม่เกิน 70 รายทั่วโลก⁵⁹

กะเทยเทียม หมายถึง พวกที่มีอวัยวะสืบพันธุ์เพียงเพศเดียว แต่จิตใจเป็นไปอย่างเพศตรงข้าม⁶⁰ เป็นชนิดที่มีต่อมเพศของเพศหนึ่ง แต่อวัยวะสืบพันธุ์อื่น ๆ มีของอีกเพศหนึ่งแทรกซ้อนอยู่ หรือที่เป็นของเพศตัวก็เจริญเติบโตไม่ถึงขนาดปกติ ลักษณะประจำเพศซึ่งมีขึ้นในวัยหนุ่มวัยสาว เช่น รูปร่าง การกระจายของไขมัน เต้านม ผมหันขึ้นเป็นของอีกเพศหนึ่ง กะเทยเทียมเช่นที่วานี้มีอยู่เป็นจำนวนมาก (บางประเทศมีถึง 1 ต่อจำนวนพลเมือง 1,000 คน)⁶¹

นอกจากคำว่า “กะเทยแท้” “กะเทยเทียม” แล้วยังมีคำว่า “กะเทยหญิง” “กะเทยชาย” และ “กะเทยทางจิต” อีกด้วย โดย “กะเทยหญิง” และ “กะเทยชาย” จัดเป็นกลุ่มย่อยลงมาอีกของกะเทยเทียม กล่าวคือ “กะเทยหญิง” เป็นชนิดที่มีต่อมเพศของเพศหญิง มีรังไข่ แต่กลับมีอวัยวะของเพศชายมาแทรก ส่วน “กะเทยชาย” เป็นชนิดที่มีต่อมเพศของเพศชาย มีลูกอัณฑะ แต่กลับมีอวัยวะของเพศหญิงมาแทรกซ้อน ซึ่งแต่ละแบบก็สามารถแบ่งย่อยออกไปได้อีกเป็นสามประเภท โดยดูที่ลักษณะอวัยวะที่ผิดเพศภายใน หรือภายนอก หรือทั้งสองอย่าง⁶² ส่วนคำว่า

⁵⁷ บพิธ เพ็ญนคร แผนกสุขภาพและการแพทย์. (2514). ผู้หญิงเสียตัวให้ผู้หญิงด้วยกัน. ใน *โรงซ่อมสุขภาพ เล่ม 10* (หน้า 51). พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย.

⁵⁸ พ.พิพัฒน์แพทยาคม. (2500). *ปัญหาเรื่องเพศ*. พระนคร : กรุงเทพฯ.

⁵⁹ บพิธ เพ็ญนคร แผนกสุขภาพและการแพทย์. (2514). ผู้หญิงเสียตัวให้ผู้หญิงด้วยกัน. ใน *โรงซ่อมสุขภาพ เล่ม 10* (หน้า 51). พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย.

⁶⁰ พ.พิพัฒน์แพทยาคม. (2500). *ปัญหาเรื่องเพศ*. พระนคร : กรุงเทพฯ.

⁶¹ บพิธ เพ็ญนคร แผนกสุขภาพและการแพทย์. (2514). ผู้หญิงเสียตัวให้ผู้หญิงด้วยกัน. ใน *โรงซ่อมสุขภาพ เล่ม 10* (หน้า 51). พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย.

⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 53-55.

“กะเทยทางจิต” เป็นคำที่พบในบทความเรื่อง “ชีวิตชายโสเภณี” ที่ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2500 โดยกล่าวว่าอ้างอิงมาจากคำอธิบายจากแพทย์ตะวันตก ที่ชื่อ ดร.เฮฟลอค เอลลิส โดยอธิบายว่า “พวกกะเทยทางจิต คือ ร่างกายเป็นชายร้อยเปอร์เซ็นต์นั้น เป็นพวกที่ถูกธรรมชาติผลักดันไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างเดียวกัน กล่าวคือเป็นชาย ที่มีอาชีพอย่างหญิงนครโสเภณี ในเมื่อไม่มีอุปสรรคขัดขวาง” ในบทความเดียวกันนี้ ยังมีการใช้คำว่า “ชายลักเพศ” ในความหมายที่หมายถึง “ชายที่ประพฤติอย่างหญิง” โดยแบ่งได้เป็นสองประเภทคือ เป็นมาตั้งแต่กำเนิด เป็นไปโดยธรรมชาติของจิตใจ กับเป็นธรรมชาติของร่างกายที่มีความวิปริตผิดปกติของต่อมในร่างกาย

กล่าวได้ว่าเมื่อสังคมไทยเริ่มมีการศึกษา “กะเทย” ในแง่มุมด้านการแพทย์และ จิตวิทยา คำว่า “กะเทย” ยังคงถูกใช้ในความหมายที่เน้นไปในเรื่องของสรีระทาง ร่างกายและลักษณะทางชีวภาพ ขณะที่มีความพยายามในการนำคำใหม่ (อย่างคำว่า “ลักเพศ”) มาใช้เรียกบุคคลที่แสดงกิริยาท่าทาง พฤติกรรมแบบข้ามเพศ แต่ก็ดูจะ ไม่ได้รับการตอบรับจากสังคมมากเท่าไรนัก

ปี พ.ศ. 2508 หนังสือปัญหาชีวิตระหว่างเพศ เขียนโดย อ.บุษปะเกศ, นพ.ประกอบ ทับทิมผล และ ดร.จิม เวสต์ ซึ่งเป็นหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหา ทั้งเรื่องเพศ เรื่องสุขภาพ เรื่องความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายต่าง ๆ ในรูปของ การตอบคำถาม ซึ่งไม่ได้รับรู้ที่มาชัดเจนว่าคำถามเหล่านั้นมาจากไหน มีการตอบ คำถามเกี่ยวกับเรื่องการแปลงเพศ ซึ่งในต้นฉบับใช้คำว่า “การเปลี่ยนเพศจากหญิง เป็นชายโดยทางผ่าตัด” อยู่ในหัวข้อเรื่อง “หญิงกลายเป็นชาย” ซึ่งเป็นหัวข้อหนึ่งใน หมวดคำถามเกี่ยวกับปัญหาวัยรุ่นและวัยหนุ่มสาว ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในยุคสมัยนั้น ก็มีผู้ที่สนใจเกี่ยวกับเรื่องการแปลงเพศแล้ว โดยผู้เขียนกล่าวถึง ผู้หญิงไทยวัย 18 ปีคนหนึ่ง ซึ่งกำลังจะเดินทางไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ ปรึกษาว่าตนเองเป็น ผู้หญิงคนเดียวเติบโตในครอบครัวซึ่งมีแต่พี่น้องผู้ชายเนื่องจากมารดาเสียไปตั้งแต่ ตนยังเด็ก ๆ ตนเองมีปัญหากับการที่ไม่สามารถจะแสดงกิริยาท่าทางให้สอดคล้องกับ เพศของตนเองได้ และต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่และผลกระทบจากการ แปลงเพศ ซึ่งผู้เขียนได้ให้คำตอบโดยยกตัวอย่างประสบการณ์ของตนเองว่า ตนเอง ก็เคยมีความรู้สึกอยากเป็นผู้หญิง เพราะในวัยเด็กถูกอบรมมาอย่างเด็กผู้หญิง แต่ ภายหลังจากอายุได้ 15 ปี ได้คบหาสมาคมกับผู้ชายมากขึ้น ภายใ้นระยะเวลา 2-3 ปี สิ่งแวดล้อมก็ทำให้เป็นชายโดยสมบูรณ์ได้ ดังนั้นผู้เขียนจึงไม่สนับสนุนแนวคิดเรื่อง

การผ่าตัดแปลงเพศเพราะไม่จำเป็น อีกทั้งยังยกตัวอย่างเสริมอีกด้วยว่า ตนเองก็เคยรู้จักผู้หญิงที่อยากเป็นผู้ชาย และผู้ชายที่อยากเป็นผู้หญิง ซึ่งแต่ละคนก็สามารถอยู่ได้อย่างมีความสุขโดยไม่ต้องผ่าตัดแปลงเพศให้เจ็บตัว การผ่าตัดแปลงเพศในมุมมองของผู้เขียน ควรเป็นการผ่าตัดในกรณีของผู้ชายที่มีฮอร์โมนเพศหญิงมากเกินไป จนทำให้อวัยวะเพศไม่เจริญเติบโตเต็มที่ และมีเสียง มีกิริยาท่าทางเหมือนผู้หญิง เพื่อที่จะได้ไม่ต้องอยู่ในสภาพแบบครึ่ง ๆ กลาง ๆ

จะเห็นว่าบ่อยครั้งคำแนะนำที่ผู้เชี่ยวชาญให้เป็นคำแนะนำที่มาจากทัศนคติส่วนตัวมากกว่าข้อมูลทางวิชาการ สิ่งทั้งหลายบทความเขียนตรงกันก็คือ บุคคลที่ชอบเพศเดียวกันไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีกิริยาแบบเพศตรงข้ามเสมอไป และไม่ชัดเจนว่าการรักเพศเดียวกันที่เป็นโรคทางจิตนี้ จะสามารถรักษาให้หายได้ทุกราย การแต่งงานหรือการคลุกคลีกับเพศตรงข้ามอาจช่วยเปลี่ยนพฤติกรรมให้กลับมารักเพศตรงข้ามได้ แต่ไม่ใช่กับทุกคน ทั้งนี้องค์ความรู้และแนวคิดเช่นนี้ส่งผลอย่างมากต่อความเกลียดกลัวและอคติที่สังคมไทยมีต่อพฤติกรรม และบุคคลที่มีความรักความปรารถนาในเพศเดียวกัน มาจนปัจจุบัน

บนเส้นทางสู่การค้นหาค้นหาและการแสดงตัวตน

ปี พ.ศ. 2515 ประเด็นชายที่มีความปรารถนาในเพศชายด้วยกันได้รับความสนใจขึ้นมาอีกครั้ง เมื่อมีผู้ชายคนหนึ่งที่ใช้ชื่อว่า “Ravee” ได้เขียนจดหมายเข้ามาที่คอลัมน์ไขปัญหาตามประสา “สุขเล็ก” คอลัมน์ชื่อดังของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เพื่อขอให้ช่วยประกาศหาคู่ที่เป็นชาวต่างชาติให้ในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ที่ “สุขเล็ก” ทำงานอยู่ด้วย โดยเจ้าตัวยอมรับว่าเคยไปพบแพทย์และพยายามทำตามคำแนะนำของแพทย์แล้ว แต่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงจิตใจของตนเองได้ จึงทำใจยอมรับในความต้องการของตนเอง และได้บอกคุณสมบัตินของตนเองว่ามีบุคลิกและความสามารถอย่างไร ภายหลังจากที่ได้มีการตีพิมพ์จดหมายฉบับนี้ลงในคอลัมน์ พร้อมคำตอบปฏิเสธที่จะทำตามคำขอ (เนื่องจาก “สุขเล็ก” มองว่า คนที่มีพฤติกรรมเช่นนี้เป็นคนป่วย มีความวิปริตทางเพศที่สมควรต้องได้รับการรักษา และไม่เห็นด้วยที่จะสนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมเช่นนี้ต่อไปในสังคมอีก) ไม่กี่วันต่อมา มีผู้ที่ใช้นามว่า Veerawat ได้เขียนเข้ามาแสดงความคิดเห็นว่า “สุขเล็ก” ควรทำตามคำขอร้องของ Ravee โดยอ้างว่าตนเองได้ศึกษาค้นคว้ามาทางด้านจิตวิทยาและสรีระวิทยา และพบว่า การมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับ Ravee รวมถึงตนเองด้วย ไม่สามารถรักษาให้หายได้ และให้ข้อมูลกับ

“สุขเล็ก” ด้วยว่าในสังคมตะวันตก เริ่มมีการยอมรับในเรื่องนี้ว่าเป็นเรื่องของความแตกต่าง เพราะมีการรณรงค์ของกลุ่มคนที่ เป็นแบบเดียวกันกับตนเอง และ Ravee โดยเรียกว่า The Third Minority Group อยากรจะให้ “สุขเล็ก” มองว่า การที่คนซึ่งมีความต้องการ และประสบการณ์ตรงกันจะได้ติดต่อกัน ไม่น่าที่จะเป็นปัญหาอะไร และช่วยให้ Ravee ได้ลงประกาศในคอลัมน์โฆษณาของหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ตีกว่าที่จะให้ Ravee ต้องกตตัน จนวันหนึ่งทนไม่ได้ต้องไปทำอนาจารกับผู้เยาว์ หรือใช้เงินซื้อซึ่งจะเป็น การทำลายอนาคตของเด็กหนุ่ม จากนั้นมาภายในเวลา 1 อาทิตย์หลังจากที่มีการตีพิมพ์ จดหมายของ Ravee ลงในคอลัมน์ของ “สุขเล็ก” ปรากฏว่ามีผู้เขียนจดหมายเข้ามาถึง “สุขเล็ก” จำนวนถึง 20 ฉบับ โดยจดหมายที่เขียนเข้ามามีเนื้อหาคล้ายคลึงกับจดหมาย ของ Ravee ว่า ตนเองก็มีความรู้สึกไม่ได้แตกต่างจาก Ravee และต้องการให้ “สุขเล็ก” ลงที่อยู่ติดต่อกันของ Ravee ให้ด้วย ทำให้ “สุขเล็ก” ซึ่งมีอคติต่อประเด็นนี้ และปฏิเสธ มาตลอดว่าจะไม่ให้การสนับสนุนถึงกับตกใจเป็นอย่างมาก เพราะคาดไม่ถึงว่า จะได้รับจดหมายในลักษณะเดียวกันเป็นจำนวนถึงกว่า 100 ฉบับ แต่ “สุขเล็ก” ไม่ได้ นำมาตีพิมพ์ลงในคอลัมน์อีก เนื่องจากมองว่าคนกลุ่มนี้เป็นผู้ป่วยและสมควรได้รับการรักษา นอกจากนี้ “สุขเล็ก” ยังแสดงความคิดเห็นด้วยว่า เรื่องที่เกิดขึ้นนี้เป็นเรื่อง ใหญ่ที่ถึงเวลาแล้วที่วงการแพทย์ควรหันมาให้ความสนใจ

และในช่วงนี้เองที่คำว่า “รักร่วมเพศ” ซึ่งแปลมาจากคำว่า Homosexuality เริ่มถูกนำมาใช้มากขึ้นพร้อมกับคำอธิบายที่อ้างอิงวิชาการทางด้านจิตวิทยา ตัวอย่างเช่น พาดหัวข่าวของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐของวันอาทิตย์ที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2515 **‘รักร่วมเพศระบาดหนัก ใช้ชีวิตวิตถารตั้ง ‘บาร์’ ระบายอารมณ์ชายต่อชาย’** (ฉบับแรก) **เผยแหล่ง ‘รักร่วมเพศ’ ชายต่อชายจับคู่เดินร่ำ เล้าโลมกันในมุมมืด เปิดเป็นแหล่งลับระบายอารมณ์เฉพาะชาย ห้ามผู้หญิงเข้า สงวนสิทธิ์ไว้สำหรับ สมาชิก** (ฉบับหลัง) ภายในฉบับมีการสัมภาษณ์ **“ยศวดี”** เจ้าของกิจการบาร์เกย์ ชื่อตั้ง โดยภาพลักษณ์ของ “ยศวดี” ที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ คือผู้ชายที่แต่งตัว เป็นผู้หญิง แต่เรียกตัวเองว่า “เกย์” หรือ “เกย์ควีน” และใช้คำสรรพนามแทน ตัวเองว่า “ผม” และใช้คำลงท้ายว่า “ครับ” ตลอด⁶³ เทอดศักดิ์ ร่มจำปา ผู้เขียน วิทยานิพนธ์เรื่องวาทกรรมเกย์ในสังคมไทย พ.ศ. 2508-2542 ตั้งข้อสังเกตว่า การที่ “ยศวดี” แต่งกายเป็นผู้หญิงไม่ต่างจากกะเทยแต่เรียกตัวเองว่าเกย์ อีกทั้งยังเป็น

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 89.

เจ้าของกิจการบาร์เกย์ น่าจะทำให้สังคมเกิดความสับสนไม่น้อยว่าแท้จริงแล้วเกย์มีลักษณะใดกันแน่ อย่างไรก็ตามจากการปรากฏตัวและการให้ข้อมูลของ “ยศวดี” ก็ทำให้สังคมได้เห็นภาพและได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับ “เกย์” มากยิ่งขึ้นว่า สังคมไทยยังไม่ยอมรับบุคคลที่เป็นรักร่วมเพศ ทำให้เกย์ต้องมีชีวิตอยู่อย่างซ่อนเร้น โดย “ยศวดี” บอกว่าคำนวณจากจำนวนสมาชิกของบาร์แล้ว “หนุ่มรักร่วมเพศ” ในกรุงเทพฯ น่าจะมีจำนวนประมาณ 300 คน ต่างจังหวัดประมาณ 3,000 กว่าคน สาเหตุที่ตนคิดว่า “บาร์เกย์” ขึ้นมา ก็เพื่อจะได้ให้เป็นสถานที่สำหรับพบปะสังสรรค์สำหรับคนที่เป็นรักร่วมเพศ โดยบาร์เกย์ของตนนั้นรับแต่เฉพาะสมาชิกเท่านั้น หากไม่ใช่สมาชิกหรือไม่ใช่เกย์จะไม่ให้เข้าเด็ดขาด เกย์ที่มาใช้บริการส่วนใหญ่เป็นทหารเรือไทย บางคนมากับแฟนที่เป็นฝรั่ง สมาชิกของบาร์มีตั้งแต่เด็กหนุ่มอายุ 15-16 ปี ไปจนถึงผู้ใหญ่วัยสูงอายุ

นอกจาก “ยศวดี” แล้ว นักข่าวยังได้ตามไปสัมภาษณ์ “เกย์ควีน” ที่ทำงานเป็นพนักงานบริการด้วย และนำเสนอเรื่องนี้ถึงสองครั้ง โดยในครั้งแรก (26 ต.ค.) ได้สัมภาษณ์ “เคน” เด็กหนุ่มที่บอกว่าตนเองเป็น “เกย์ควีน” แสดงบทรักเป็นเมียมีแฟน “เกย์” ต่างชาติสองคนคอยส่งเสียทุกเดือน ครั้งที่สอง (31 ต.ค.) ลงเป็นข่าวเล็ก ๆ โดยไปสัมภาษณ์ “เกย์ควีน” คนหนึ่งที่ขายบริการทางเพศให้กับ “เกย์คิง” ที่เป็นชาวต่างชาติ รวมแล้วนับเป็นเวลาเกือบครึ่งเดือนที่หนังสือพิมพ์ไทยรัฐได้นำเสนอเรื่องราวของผู้ชายที่รักเพศเดียวกันอย่างต่อเนื่อง

สิ่งที่สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนคือ อคติของสื่อในการนำเสนอข่าวประเด็นนี้จากการใช้คำต่าง ๆ เช่น การใช้คำของ “สุขเล็ก” ว่า *วิปริตทางเพศ อาการวิตถาร คนป่วยด้วยโรคทางเพศ* หรือการใช้คำในการนำเสนอข่าวอย่าง *รักร่วมเพศระบอบหนัก ใช้ชีวิตวิบัติถาร.... ชีวิตรักร่วมเพศระหว่างชายต่อชายแบบวิบัติถาร เป็นที่นัดพบ แสดงความรักที่วิบัติถาร เป็นเรื่องพิกลผิดธรรมชาติที่คนธรรมดาทั่วไปไม่ควรนำไปประพฤติ* และยังได้แสดงจุดยืนในการนำเสนอข่าวและบทความในประเด็นนี้ด้วยว่าที่นำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ก็เพราะเป็นปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นแล้วในสังคมไทย

“ไทยรัฐ” *เสนอชีวิตมีดลึกลับของพวกเด็กหนุ่มรักร่วมเพศ หรือที่มีชื่อเรียกกันตามภาษาของเด็กหนุ่มพวกนี้ว่า “เกย์” มีผู้โทรศัพท์ไปถามถึงความวิบัติถารของพวกเกย์เพื่อที่จะให้ “ไทยรัฐ” บอกตรง ๆ ว่าการร่วมเพศดังกล่าวระหว่างชายต่อชายนั้นเขาทำกันอย่างไร* ซึ่ง “ไทยรัฐ” *ไม่อาจจะบอกกล่าวตามตรงได้ เพราะกรณีนี้*

เป็นเรื่องพิกลผิดธรรมชาติ ซึ่งคนธรรมดาทั่วไป ไม่ควรจะนำไปประพฤติ ที่เสนอ เป็นข่าวไปนั้น ก็เพื่อที่จะแจ้งให้ทราบว่า ในสังคมของเรานั้นมีพฤติกรรมอย่างนี้ เกิดขึ้นแล้ว อันอาจจะเป็นปัญหาที่ยากตามมาในอนาคตก็ได้”

ไทยรัฐ, 31 ตุลาคม 2515. หน้า 16.

แม้ว่ามุมมองในการนำเสนอเรื่องราวในประเด็นนี้ของสื่ออย่างไทยรัฐในปี พ.ศ. 2515 จะไม่ต่างจากตอนที่มีการนำเสนอข่าวในประเด็นเดียวกันภายหลังคดี ฆาตกรรมดาเรลล์ เบอริแกน ในปี พ.ศ. 2508 สักเท่าไรๆ กล่าวคือ ยังคงมองเรื่องนี้ ว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ เป็นโรคหรือความผิดปกติทางจิต มีการใช้คำว่าวิปริต วิดถาร และเกี่ยวข้องกับการขายบริการทางเพศให้ชาวต่างชาติ หากในครั้งนั้นสังคมไทย ก็ได้ยินเสียง ได้เห็นภาพ และรับรู้ถึงการมีตัวตนอยู่ของบุคคลที่ยอมรับและเปิดเผยว่า ตนเองเป็น “เกย์” มากขึ้น จากคนที่เขียนจดหมายมาขอให้ เป็นสื่อกลางหาคู่ให้กับ ตนเองในคอลัมน์ตอบปัญหาของ “ศุขเล็ก” และ “ยศวดี” มีการใช้คำว่า “เกย์” ใน บริบทที่แตกต่างไปจาก “กะเทย” ซัดมากขึ้น มีคำใหม่ ๆ เช่นคำว่า เกย์ควีน เกย์คิง ที่แสดงถึงการแบ่งบทบาทบางอย่าง และถึงแม้ว่าจะยังมีภาพของการขายบริการ ทางเพศ (ให้ชาวต่างชาติ) อยู่ แต่ก็เริ่มได้เห็นว่ามีคนที่ต้องการมีความสัมพันธ์แบบ คู่รัก โดยที่ไม่ใช่การซื้อบริการทางเพศจำนวนไม่น้อย

ในเดือนธันวาคมปีเดียวกัน (พ.ศ. 2515) ข่าวที่อยู่ในความสนใจของสังคม อีกข่าวหนึ่งนั่นคือ การประกวด “นางสาวสยามประเภทที่สอง” พร้อมกับการประกวด “นางสาวสยาม” ในงานแสดงสินค้านานาชาติที่สวนลุมพินี โดยมีกะเทยเข้ามาสมัคร จำนวน 50 คน รวมทั้ง “ยศวดี” ด้วย โดยถูกยกให้เป็นตัวเก็ง คู่แข่งของ “รักรชก ฅณ เชียงใหม่” ผู้เข้าประกวดอีกคนหนึ่งในการคว่ำตำแหน่ง “นางสาวสยามประเภท ที่สอง” หนังสือพิมพ์ไทยรัฐใช้คำเรียก “ยศวดี” ว่า “เกย์ควีน” และเรียก “รักรชก ฅณ เชียงใหม่” ว่า “สาวเทียม” ในช่วงไม่กี่วันก่อนจะถึงวันงานหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ได้นำเสนอข่าวการประกวดนี้อย่างต่อเนื่อง และตีพิมพ์ภาพของ “ตัวเก็ง” ในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์เกือบทุกวัน เป็นที่น่าเสียดายว่าผู้จัดจำเป็นต้องยกเลิกการประกวด ไปในที่สุด เนื่องจากทางตำรวจมองว่า การประกวดนี้เป็น การขัดต่อศีลธรรมอันดี และในวันงานก็ได้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจหลายนายเข้าจับกุมกะเทยที่มาชุมนุมกันอยู่ ในบริเวณงาน และนำตัวกะเทยบางส่วนที่ถูกจับกุมไปเสียค่าปรับที่สถานีตำรวจ ด้วยข้อหาไม่มีบัตรประชาชน

“...ประชาชนจำนวนนับพันผิดหวังอย่างแรงไม่ได้ดูประกวด “กะเทยสยาม” อย่างที่เป็นข่าวเกรียวกราว ทั้ง ๆ ที่มีกะเทยมารอการประกวดแล้ว จำนวนน้อยร้อยกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจจากสถานีตำรวจลุมพินี 1 จำนวนประมาณยี่สิบนายกระจายกำลังทั่วเวทีการประกวดนางสาวสยาม ซึ่งเป็นสถานที่กำหนดว่าจะให้กะเทยเดินแบบแฟชั่นแทนการประกวดกะเทยสยาม แล้วก็ออกจับกุมกะเทยทุกคนที่มาในงาน มีจำนวนหนึ่งถูกควบคุมตัวไปยังสถานีตำรวจด้วย เจ้าหน้าที่ตำรวจอ้างว่า เพื่อปรับข้อหาไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนรายละเอียดอื่น ๆ แล้วจึงปล่อยตัวไป...นายอรุณแสงสว่างวัฒนะ ผู้จัดการแสดงสินค้านานาชาติเปิดเผยในเวลาต่อมาว่า...การที่ไม่จัดประกวดกะเทยสยาม เป็นเพราะว่าได้รับคำสั่งจาก พล.ต.ต.เสน่ห์ สิทธิพันธุ์ ให้ระงับการประกวดอย่างเด็ดขาด รวมทั้งการเดินแฟชั่นโดยกะเทยด้วย อ้างว่าเป็นการขัดต่อศีลธรรม จึงไม่สามารถจะจัดได้ แต่ถึงกระนั้นก็ยังมียกย่องจำนวนหนึ่งมาชุมนุมกันที่เวที และก็ถูกจับไปตาม ๆ กัน”

ไทยรัฐ. 2 มกราคม 2516.

กล่าวได้ว่าในช่วงกลางปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา “เกย์” และ “กะเทย” ตกเป็นข่าวที่อยู่ในความสนใจของสังคมอย่างต่อเนื่อง และในยุคนี้เองก็ยังเป็นยุคแรก ๆ ของการใช้คำว่า “รักร่วมเพศ” ในสื่อกระแสหลัก โดยเป็นคำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากศัพท์ทางวิชาการด้านจิตวิทยา ซึ่งในเวลาต่อมา (พ.ศ. 2516) ได้ปรากฏงานเขียนทางด้านวิชาการจิตวิทยาเกี่ยวกับประเด็นรักร่วมเพศ ในวารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทยออกมาหลายชิ้น ได้แก่ *การกำหนดเพศใหม่* ของ พญ.สุัทธนา อารีพรรค และ นพ.สุพจน์ ขวัญมิตร ซึ่งถอดความมาจากบทความเรื่อง *Sex Reassignment* ของ Money J. (มกราคม 2516), *จิตวิทยาของการแปลงเพศ* ของ สุพัตร พูลเกษ และ นพ.สุต แสงวิเชียร (เมษายน, 2516), *การรักษารักร่วมเพศด้วยจิตบำบัด* : รายงานผู้ป่วย โดย สมพร บุรราชิจ (เมษายน, 2516) เทอดศักดิ์ กล่าววาทความวิชาการที่ออกมาในช่วงเวลานี้ ถือว่าเป็นบทความทางการแพทย์ที่พยายามจะอธิบายพฤติกรรมรักร่วมเพศ โดยใช้ชุดความรู้ทางด้านจิตวิเคราะห์อย่างจริงจังเป็นครั้งแรก ต่างจากที่ผ่าน ๆ มาที่กล่าวถึงทฤษฎีจิตวิเคราะห์อย่างผิวเผิน⁶⁴

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 94.

ขณะที่ในประเทศไทยเพิ่งตื่นตัวกับปรากฏการณ์ “เกย์” และเพิ่งเริ่มใช้ องค์ความรู้จิตวิทยาตะวันตกแบบเก่าที่มองว่าการรักเพศเดียวกันเป็นความผิดปกติ และเบี่ยงเบนทางเพศมาอธิบาย ในปีเดียวกันนี้เอง (พ.ศ. 2516) ก็เป็นปีที่สหรัฐอเมริกา โดยสมาคมจิตแพทย์และจิตเวชศาสตร์อเมริกันก็ได้ประกาศถอดถอนการรักเพศเดียวกันออกจากกรจำแนกประเภทการเจ็บป่วยทางจิต เนื่องจากไม่สามารถ พิสูจน์ได้อย่างชัดเจนว่า การรักเพศเดียวกันแสดงถึงความผิดปกติทางกายภาพ และชีวภาพอย่างไร ส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวของขบวนการเกย์ และเลสเบียนในสหรัฐอเมริกาที่ได้เริ่มก่อตั้งองค์กร และสนับสนุนให้แอลจีบีทีไอคิว ออกมาเปิดตัวเพื่อเรียกร้องให้สังคมยอมรับแอลจีบีทีไอคิวมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 ด้วย

การประกอบสร้างความเป็นเกย์ กะเทย เลสเบียน ในยุคสมัยใหม่ จากชีวิตเสรำ สู่วิตของเรธา : เกย์ในนิตยสาร สุนิตยสารเกย์

ในปี พ.ศ. 2518 นิตยสารออกใหม่ฉบับหนึ่ง ได้ตีพิมพ์บทสัมภาษณ์ “กะเทย” ภายใต้ชื่อคอลัมน์ว่า **“สาวกำลังสอง”** เพราะมองว่าเป็นเรื่องแปลกที่เข้ากันกับ แนวคิดหลัก และชื่อของนิตยสาร **“แปลก”** การตีพิมพ์เรื่องราวของกะเทยในครั้งนั้น ทำให้มีผู้อ่านซึ่งเป็นกะเทย ผู้ชายที่รักเพศเดียวกัน และพ่อแม่ที่มีความหวังโย ในประเด็นนี้ เขียนจดหมายเข้ามาที่นิตยสารเพื่อขอข้อมูลและขอกำลังใจ⁶⁵ และจาก เสียงตอบรับนี้เองทำให้ **“ภรณ์ ทาทาร”** หรือ **“ปรัชญา ภรณ์ทาทาร”** เจ้าของคอลัมน์นี้ ตัดสินใจเปิดคอลัมน์จดหมายผู้ชายรักเพศเดียวกันขึ้นโดยเฉพาะ โดยใช้ชื่อ คอลัมน์ว่า **“ปัญหาหัวใจเพศที่สาม”** และใช้นามปากกาว่า **“โก๋ ปากน้ำ”** และเริ่มตีพิมพ์ จดหมายที่เขียนเข้ามาปรึกษาลงในนิตยสารแปลกนับตั้งแต่ฉบับที่ 10 เป็นต้นมา⁶⁶ ก่อนที่คอลัมน์นี้จะเปลี่ยนชื่อเป็น **“ชีวิตเสรำชาวเกย์”** (ต่อมากลายเป็น **“ชีวิตเสรำ”** เฉย ๆ) และได้กลายเป็นคอลัมน์ยอดนิยมในหมู่ผู้อ่านเกย์ เลสเบียนในเวลาต่อมา

“โก๋ ปากน้ำ” ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการเปิดคอลัมน์นี้ในนิตยสาร “มิตเวย์” ฉบับแรกว่า มีผู้ที่แสดงความคิดเห็นไม่เห็นด้วยอย่างมากต่อการเปิดให้มีคอลัมน์ ประเภทนี้ในหน้านิตยสาร

⁶⁵ Peter Jackson. 1995. Dear Uncle Go : Male Homosexuality in Thailand สวัสดิ์ศรีรับฮาโก๋ปากน้ำ. Bangkok : Bualuang Press. p.28.

⁶⁶ Peter Jackson. 1995. p.28.

“ครั้งแรกที่ทำคอลัมน์นี้ คิดว่าสังคมไม่ได้ยอมรับ (การเป็นเกย์) หรอก เพราะว่า มันมีจดหมายจากคนแก่ ๆ ที่ไม่ชอบเกย์เขียนมาด่า หว่าผมสนับสนุน (การรักเพศเดียวกัน) แม้แต่คนที่ทำงานในแวดวงด้านสังคมสงเคราะห์และไปออกทีวี ก็ยังวิพากษ์วิจารณ์ว่า ผมกำลังเพิ่มจำนวนคนที่เป็นเกย์ ทำให้คนอยากเป็นเกย์มากขึ้น แต่จริง ๆ แล้วไม่มีใครอยากเป็นเกย์หรอก โดยความจริงแค่นี้เรารู้ว่าเขาพูดไม่ถูก ไม่ตรงเป้า จะเขียนอย่างไรถ้าคนไม่เป็นเกย์เขาก็ไม่เป็น นอกจากจิตใจเขาจะมีอยู่ก่อนแล้ว”⁶⁷

“ผมบอกว่า ผมไม่ได้เผยแพร่ (การรักเพศเดียวกัน) ผมพยายามขัด พยายามหาทางให้เค้ารู้ว่าทำไม ปล่อยตัวยังไง เลี้ยงลูกยังไงถึงได้เป็นเกย์แบบนั้นแบบนี้ ทำไปถึงจะไม่ให้เป็น ต้องเลี้ยงดูแบบนั้นแบบนี้”⁶⁸

นอกจากคอลัมน์ตอบจดหมาย “โก้ ปากน้ำ” ยังเปิดคอลัมน์อีกหลายคอลัมน์ เพื่อตอบสนองผู้อ่านกลุ่มนี้โดยเฉพาะ ได้แก่ คอลัมน์ “**โก้ ปากน้ำ ซะอย่าง**” ซึ่งเป็นคอลัมน์ตอบปัญหาเหมือนกัน และคอลัมน์ “**เพื่อนใจ**” ซึ่งเป็นคอลัมน์ที่เปิดให้เกย์เลสเบียนในสมัยนั้นลงประกาศหาเพื่อนหรือคนรู้จัก คอลัมน์ “**Pic จีบจีบ**” หรือคอลัมน์กอสซิปในวงการเกย์ กะเทย⁶⁹ ด้วยความสำเร็จที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ในทศวรรษต่อมา (ค.ศ. 1980s หรือ ปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา) โก้ ปากน้ำ ยังได้เปิดคอลัมน์ในนิตยสาร “**มหัศจรรย์**” ซึ่งเป็นนิตยสารรายปักษ์ ที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา เรื่องราวความเชื่อเหนือธรรมชาติ เวทมนตร์ และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ และนิตยสารจีแอล (G.L. สันนิษฐานว่าย่อมาจากคำว่า Gay Lesbian) นิตยสารที่นำเสนอเรื่องสั้นและนวนิยายแนวอีโรติก วางจำหน่ายครั้งแรกในปี พ.ศ. 2524 แต่ออกมาในเวลาไม่นานก็ต้องปิดตัวลงแม้จะได้รับความนิยมก็ตาม เนื่องจากมีปัญหากับตำรวจเกี่ยวกับเนื้อหาที่ล่อแหลมในเรื่องเพศ และทางสำนักพิมพ์ไม่ต้องการมีปัญหากับในอนาคต ในนิตยสาร “มหัศจรรย์” โก้ได้เปิดคอลัมน์ประกาศหาเพื่อนสำหรับกลุ่ม “เลสเบียน” ขึ้น ซึ่งคอลัมน์นี้มีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการประชาสัมพันธ์กลุ่มที่เคลื่อนไหวเรื่องสิทธิของหญิงรักหญิงกลุ่มแรกในเมืองไทยอย่าง “กลุ่มอัญจารี” ในช่วงเริ่มต้นให้เป็นที่รู้จักในกลุ่มหญิงรักหญิงจำนวนหนึ่ง ซึ่งได้กลายมาเป็นสมาชิกของกลุ่มอัญจารีในเวลาต่อมาด้วย

⁶⁷ เทปสีดำ. (2529). คุยผ่านเทป : โก้ ปากน้ำ. มิตรเวทย์. 1(1) : 64.

⁶⁸ ชลล ชลิมพ. (2528). ผ้าใบไร้แปรง : บทสัมภาษณ์ โก้ ปากน้ำ. มิถุนา จูเนียร์. 2 (27): 104.

⁶⁹ ผู้จัดการออนไลน์. (2554. 16 มีนาคม) ดงกามในนิตยสารเกย์ (ไทย). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/entertainment/ViewNews.aspx?NewsID=9540000033665> สืบค้นเมื่อ 19 ก.ค. 2560.

แม้ว่า “โก๋ ปากน้ำ” จะไม่ใช่ “เกย์” และการตอบปัญหาของ “โก๋ ปากน้ำ” ก็ยังคงวางอยู่บนพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในเรื่อง “การรักเพศเดียวกัน” ที่ได้รับอิทธิพลมาจากวิชาการด้านการแพทย์ที่มอง “การรักเพศเดียวกัน” เป็นเรื่อง “ผิดปกติ” (ซึ่งโก๋มองว่าควรเปิดพื้นที่ให้คนกลุ่มนี้ได้สมาคมกันเอง จะได้ไม่ไป ล่วงละเมิดเด็กหนุ่ม หรือทำให้คนที่ไม่ได้เป็นเกย์ กลายมาเป็นเกย์เพราะถูกละเมิด) แต่คอลัมน์ของ “โก๋ ปากน้ำ” และ นิตยสาร “แปลก” ก็ได้สร้างปรากฏการณ์ที่สำคัญ ต่อประวัติศาสตร์วงการแอลจีบีทีโอคิวไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเป็น “พื้นที่สาธารณะ” ให้กลุ่มเกย์และเลสเบี้ยนได้เขียนจดหมายเข้ามาบรรยายความรู้สึก อึดอัดคับข้องใจ ถามคำถามเพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหาเพื่อนหรือหาคนที่มีรสนิยมเดียวกัน หรือแม้แต่เป็นสื่อกลางให้กับ กลุ่มเฉพาะทางสังคมอย่างกลุ่มหญิงรักหญิงได้ประชาสัมพันธ์ตนเอง ในยุคสมัย ที่เกย์และเลสเบี้ยนส่วนใหญ่ยังต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่กล้าที่จะเปิดเผยตนเองกับ สังคม นอกจากนี้คอลัมน์ของโก๋ ปากน้ำ ยังได้ทำให้สังคมไทยได้รู้จักกับคำเรียกบุคคล กลุ่มนี้ ที่แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในรสนิยมทางเพศหรือพฤติกรรมต่าง ๆ อีกหลายคำ ซึ่งเป็นไปตามความเข้าใจของโก๋ ปากน้ำ ที่สรุปจากคำอธิบายของ ผู้ที่เขียนจดหมายเข้ามา คำศัพท์เหล่านี้ผสมผสานกับคำที่ได้รับอิทธิพลจากการ ใช้คำของนักวิชาการด้านการแพทย์และจิตวิทยาบางส่วน

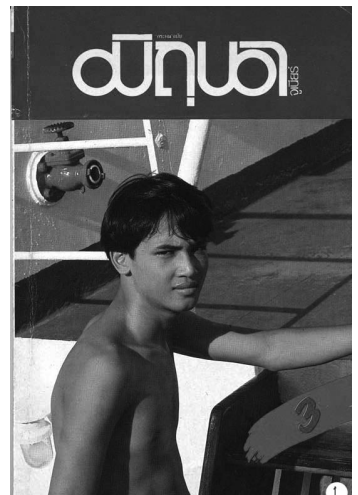
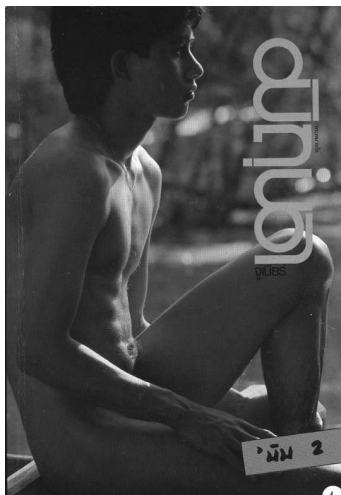
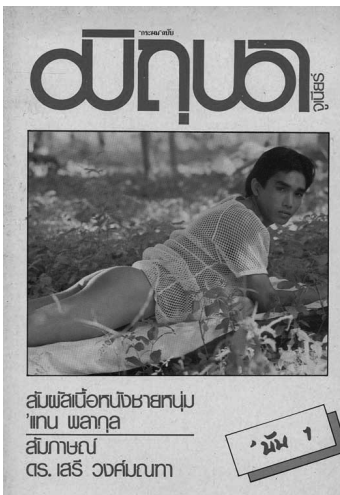
การแบ่งเกย์ออกเป็นประเภทต่าง ๆ ของ “โก๋ ปากน้ำ” สะท้อนว่า สังคมไทย ยังคงไม่คุ้นเคยและขาดความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายของผู้ชายที่รัก เพศเดียวกัน หรือผู้ชายที่มีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกันอยู่มาก เนื่องจากมีการใช้ คำอธิบายหรือใช้คำศัพท์แบ่งประเภทบุคคลกลุ่มนี้ค่อนข้างสับสน อย่างไรก็ตาม คนในสังคมก็ได้ค่อย ๆ เรียนรู้มากขึ้นว่า ผู้ชายที่มีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายมีหลายประเภท และไม่จำเป็นว่าจะต้องแต่งตัวเป็นผู้หญิงหรือแสดงออกแบบผู้หญิงเสมอไป รวมทั้ง ยังมีผู้ชายหรือเกย์ ประเภทที่สามารถมีเพศสัมพันธ์ทั้งกับผู้หญิงและผู้ชายก็ได้ด้วย (เรียกว่าไบเซ็กชวล) ไม่ใช่ว่าผู้ชายที่มีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายจะต้องมีเพศสัมพันธ์ แต่กับผู้ชายตลอดไปเท่านั้น

ไม่มากนักยี่นิตยสาร “แปลก” มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเผยแพร่ข้อมูล และเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับเกย์ กะเทย ทอม ดี ให้เป็นที่รับรู้ในสังคมวงกว้าง และ ให้สังคมได้ตระหนักถึงการมีตัวตนอยู่ของบุคคลกลุ่มนี้มากยิ่งขึ้น จากจำนวนพิมพ์

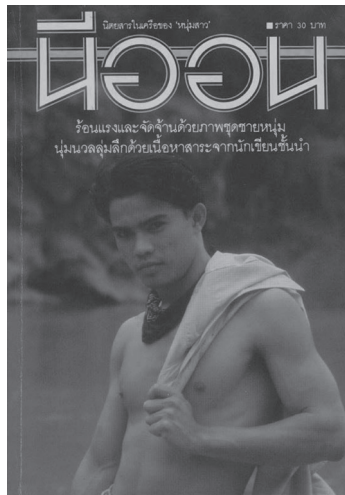
ที่ไม่น้อย (50,000 ฉบับต่อสัปดาห์) ราคาที่ไม่แพง หาซื้อได้ง่าย และเป็นนิตยสารที่มีเรื่องราวหลากหลาย ไม่ได้มีแต่เฉพาะเรื่องราวของบุคคลรักเพศเดียวกัน ทำให้คนรักเพศเดียวกันก็กล้าซื้อ โดยไม่ต้องกลัวถูกมองว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในกลุ่มนี้ อีกทั้งการที่นิตยสารให้ความสำคัญกับประเด็นนี้และให้พื้นที่กับคอลัมน์ของ “โก้ ปากน้ำ” ต่อเนื่องยาวนานมาตลอด (จนถึงปี พ.ศ. 2545) ก็ทำให้คนที่เปิดนิตยสารฉบับนี้ยังคงเป็นที่ต้องการอยู่เสมอสำหรับบุคคลที่สนใจในประเด็นนี้ แม้ว่าจะเป็นฉบับเก่า ๆ ก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ยังไม่มีสื่อสิ่งพิมพ์อื่นที่ผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลกลุ่มนี้โดยเฉพาะ

นิตยสารเกย์ไทย : การค้นพบตัวตน และทางเลือกในการใช้ชีวิต

นิตยสารเฉพาะสำหรับเกย์เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในช่วงปี พ.ศ. 2525 โดยหนึ่งในนิตยสารฉบับแรก ๆ ในกลุ่มนี้ก็คือ นิตยสาร **“เชิงชาย”** อย่างไรก็ตามนิตยสาร **“เชิงชาย”** มีอายุอยู่ในวงการนิตยสารเพียงแค่สองฉบับเท่านั้น ต่อมาในเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกันนี้เอง ก็มีการเปิดตัวนิตยสาร **“มิถุนา”** ที่ประชาสัมพันธ์ตัวเองว่าเป็นนิตยสารสำหรับคนทุกเพศ ก่อนที่สำนักพิมพ์เดียวกันจะออกนิตยสาร **“มิถุนาจูเนียร์”** ซึ่งมีเนื้อหามุ่งเน้นไปที่ผู้อ่านที่เป็นกลุ่มเกย์เป็นหลักตามมาในเวลาไม่นาน โดยโฆษณาตนเองว่าเป็นนิตยสารสำหรับ **“หญิงสาวผู้อ่อนไหวและผู้ชายชวดอกไม้”**

“มิถุนาจูเนียร์” ได้รับเสียงตอบรับเป็นอย่างดีจากผู้อ่าน จนมีการตีพิมพ์ต่อเนื่องมาอีกหลายปี และเปิดตลาดให้นิตยสารสำหรับเกย์หัวอื่น ๆ ตามมาในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ได้แก่ **“นีออน”** (พ.ศ. 2527), **“มรกต”** (พ.ศ. 2528), **“มิดเวย์”** (พ.ศ. 2529) นิตยสารเกย์เหล่านี้มีการออกแบบรูปเล่มมีองค์ประกอบและมีเนื้อหาที่คล้าย ๆ กัน คือมีภาพปกเป็นนายแบบ พร้อมภาพแฟชั่นนูด นายแบบในฉบับ (ยกเว้นฉบับที่เป็นปกตารา นักแสดงที่มีชื่อเสียง) เนื้อหาในฉบับ

ประกอบด้วย แฟชั่นผู้ชายทั้งไทยและต่างประเทศ แนะนำหนุ่มหล่อที่น่าสนใจในสังคม แนะนำสถานที่ที่เกี่ยวกลางคืนสำหรับเกย์ สารคดีแปล และบทความแปลจากภาษาอังกฤษที่ให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเรื่องเกย์ในต่างประเทศ เรื่องสั้นแปลที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์แบบชายรักชาย เรื่องสั้นไทย เรื่องเล่าเปิดประสบการณ์ทางเพศแบบเกย์ ตอบคำถามผู้อ่านที่เขียนเข้ามาปรึกษา บทความให้ความรู้เรื่องเพศ เรื่องคำศัพท์เกี่ยวกับการรักเพศเดียวกัน และประกาศหาเพื่อน หาคณูใจ บทความสัมภาษณ์ในวงการเกย์ที่มีชื่อเสียงหรือมีบทบาทในวงการเกย์ และที่ขาดไม่ได้คือ การโฆษณาขายอัลบั้มภาพชุดเช็กซีของนายแบบ การเกิดขึ้นของนิตยสารเกย์สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับการขยายตัวของธุรกิจสถานบริการ สถานบันเทิงของเกย์ในทศวรรษที่ 2520 ที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยทั้งนิตยสารเกย์และสถานบันเทิงสำหรับเกย์ ต่างก็มีส่วนสำคัญในการเผยแพร่รูปแบบวิถีการใช้ชีวิตเกย์ที่เน้นการบริโภคเช็กซี และความสนุกสนานในกลุ่มเกย์ด้วยกันเอง ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มเพื่อสังสรรค์ การเสฟสือที่ชายภาพไปเปลือยของชายหนุ่ม การเกี่ยวกลางคืน หรือการมีเพศสัมพันธ์กับใครก็ได้โดยไม่จำกัด

นิตยสารเกย์ในรุ่นต่อมา (ช่วงทศวรรษที่ 2530) ถือเป็นกาเปิดตลาดนิตยสารไปเปลือยของกลุ่มเกย์อย่างชัดเจน เนื่องจากนำเสนอภาพเปลือยของผู้ชายอย่างโจ่งแจ้ง ไม่มีการปิดบังอวัยวะเพศ รวมทั้งมีภาพการร่วมเพศระหว่างผู้ชายกับผู้ชายอย่างเปิดเผย ไม่มีเนื้อหาเรื่องการแต่งตัว การหาคู่อีกต่อไป กระทั่งถึงช่วงปลายปี

พ.ศ. 2533 เริ่มมีนิตยสารเกย์ที่พยายามสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้พ้นไปจากภาพเกย์ที่มีแต่เรื่องของกรรมเพศสัมพันธ์และการขายบริการทางเพศ โดยนำเสนอวิถีการใช้ชีวิตของเกย์ชนชั้นกลางถึงชนชั้นสูงในสังคมเมือง ไม่เน้นเรือนร่างโปเปลือยของผู้ชาย แต่เสนอเรื่องราวเกร็ดความรู้ การแต่งตัว แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ของเกย์ในเมือง ที่ผู้อ่านซึ่งเป็นเกย์สามารถพบเจอและมีประสบการณ์ทางเพศกับผู้ชายที่มีรูปลักษณ์ ผิวพรรณแบบผู้ชายเอเชียผิวขาว สะอาด ซึ่งต่างไปจากภาพลักษณ์ของเกย์ในนิตยสารเกย์ยุคทศวรรษที่ 2520 ที่ขายภาพของผู้ชายไทยผิวคล้ำ ดูแข็งแรง ซึ่งเป็นภาพลักษณ์เดียวกันกับผู้ชายที่ทำงานในบาร์อะโกโก้ ซึ่งเป็นที่นิยมของชาวตะวันตก⁷⁰

ในช่วงปี พ.ศ. 2543-2547 มีนิตยสารเกย์ไลฟ์สไตล์ออกมา 3 ฉบับ ได้แก่ *Thai Guys*, *Max Magazine* และ *Bangkok Variety* มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบโจทยความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดย Thai Guys ซึ่งตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษตลอดทั้งเล่ม เป็นที่นิยมในกลุ่มผู้อ่านที่เป็นเกย์ชาวตะวันตก ขณะที่ Max Magazine และ Bangkok Variety มีกลุ่มเป้าหมายที่นักท่องเที่ยวจากสิงคโปร์ฮ่องกง ไต้หวัน มาเลเซีย ทั้งสามฉบับสะท้อนภาพของการใช้ชีวิตเกย์ในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งภาพของธุรกิจเกย์ประเภทไลฟ์สไตล์และการขายบริการทางเพศแทบจะกลมกลืนกันอย่างแยกจากกันไม่ออก นิตยสารเหล่านี้เดินทางมาไกลกว่านิตยสารที่นำเสนอแต่ภาพโปเปลือยของนายแบบเพื่อกระตุ้นร้านอาหารทางเพศเพียงอย่างเดียว แต่มีบทบาทในการส่งเสริมให้เกย์รุ่นใหม่ออกไปใช้ชีวิตความเป็นเกย์ในเมืองมากขึ้น⁷¹ โดยมีเรื่องเพศเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของการใช้ชีวิต

แม้จะพยายามหนีจากภาพความเป็นเกย์ที่ถูกมองว่าหมกมุ่นพัวพันอยู่กับเรื่องกามารมณ์ เพศสัมพันธ์ การไม่มีคู่ถาวร และการซื้อ-ขายบริการทางเพศ หากปรากฏการณ์การเกิดขึ้นของโรคเอดส์ ในปี พ.ศ. 2527 โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่พบผู้ป่วยรายแรกเป็นชายรักชายที่เดินทางกลับมาจากต่างประเทศ ก็ยังตอกย้ำให้สังคมไทยกระแสหลักยังคงมองเกย์และกะเทยติดลบมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่นพาดหัวข่าวหรือบทความในช่วงแรกที่มีการแพร่ระบาดของเอชไอวี/เอดส์ที่สะท้อนให้เห็นถึงอคติต่อกลุ่มเกย์อย่างชัดเจน เช่น “โรคเอดส์” อันตรายจากกะเทย ความตายที่วงการ

⁷⁰ สันต์ สุวัจฉราภินันท์. (2552). พื้นที่ ภาพตัวตน และเรือนร่างในสื่อเกย์. ใน ปีเตอร์ แจ็คสัน และนฤพนธ์ ดั่งวงวิเศษ (บรรณาธิการ). *เปิดประตูสู่รุ้ง*. (หน้า 75-89). กรุงเทพฯ : มูลนิธิสร้างความสำเร็จเรื่องสุขภาพผู้หญิง.

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 88.

ไทยรัฐ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2530

ไทยรัฐ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2530

แพทย์มีตมน⁷² โครงการป้องกัน 4 ปี ซีพีวุกเกย์อันตราย⁷³ ตั้ง 10 ข้อสู่เอ็ดส์ เน้น ค่านิยมเกย์⁷⁴

ปรากฏการณ์เอชไอวี/เอ็ดส์ได้เข้ามาทำให้ธุรกิจสถานบริการของเกย์ต้องปิดตัว และซบเซาไปมากพอสมควร แต่ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดการรวมตัวในการทำงานรณรงค์เพื่อต่อต้านเอ็ดส์ขึ้นด้วย โดยในปี พ.ศ. 2528 นิตยสาร “มิถุนา” ร่วมกับคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เชิญชวนให้ผู้อ่าน นิตยสารเข้ารับการตรวจเลือดภายใต้โครงการรณรงค์ป้องกันโรคเอ็ดส์ของรัฐบาล⁷⁵ ปี พ.ศ. 2529 ผู้ประกอบการธุรกิจบาร์เกย์รวมกลุ่มกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยนอกจากจะประชุมกันภายในกลุ่มแล้ว ในเวลาต่อมายังได้มีการเชิญบรรณาธิการนิตยสารเกย์มาร่วมประชุม เพื่อคิดแนวทางนำเสนอภาพลักษณ์ของเกย์ ในด้านที่ดีต่อสังคม และมีการร่วมมือกับกองควบคุมกุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ให้ความรู้เรื่องโรคเอ็ดส์กับเด็กบาร์ รวมทั้งยังได้ร่วมเดินขบวนรณรงค์ในวันเอ็ดส์โลก และจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคเอ็ดส์ให้กลุ่มเกย์ ได้รับรู้มากขึ้น⁷⁶

⁷² พิทยา ว่องกุล. มติชนรายวัน 17 มิถุนายน 2547.

⁷³ ไทยรัฐ 30 มิถุนายน 2530.

⁷⁴ ไทยรัฐ 23 กรกฎาคม 2530.

⁷⁵ นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (2553). *ขบวนการเคลื่อนไหวของเกย์ในสังคมไทย ภาคปฏิบัติการและกระบวนทัศน์*. วิทยานิพนธ์สังคมสังเคราะห์ศาสตร์ดุขุภินชิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 87.

⁷⁶ เทอดศักดิ์ รมจำปา. 2545. วาทกรรมเกี่ยวกับ “เกย์” ในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 174-175.

กะเทย สาวประเภทสอง บุคคลข้ามเพศ : เพศเลือกได้? เพศที่ขอเลือกเอง

ในขณะที่ “นิตยสารเกย์” และ “วัฒนธรรมการบริโภคของเกย์” มีส่วนสำคัญต่อการสร้างมุมมองเชิงบวกและยอมรับในตัวตนความเป็นเกย์ รวมทั้งให้พื้นที่ทางสังคมกับกลุ่มเกย์ชนชั้นกลางไทย เรื่องราวเกี่ยวกับ “กะเทย” ส่วนใหญ่มักแทรกอยู่ใน “สื่อกระแสหลัก” มากกว่า แต่ก็มีบ้างที่ปรากฏอยู่ในหน้านิตยสารเกย์ อย่างไรก็ตามก็ดีครั้งหนึ่งวงการนิตยสารไทยก็เคยมีนิตยสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกะเทยหรือสาวประเภทสองออกมาแล้ว แต่สุดท้ายก็ต้องปิดตัวไปในที่สุด นิตยสารเหล่านี้ ได้แก่ นิตยสาร “นะยะ”⁷⁷ ที่วางจำหน่ายใน พ.ศ. 2539 และ นิตยสาร “New Half”⁷⁸ วางจำหน่ายในปี พ.ศ. 2541 โดยนิตยสาร “นะยะ” จัดเป็นนิตยสารฉบับเดียวที่เป็นนิตยสารที่นำเสนอแต่เรื่องราวของกะเทยหรือสาวประเภทสองอย่างชัดเจน ขณะที่ นิตยสาร “New Half” เป็นนิตยสารนำเสนอเรื่องราวทั้งของกะเทยและเกย์

ภาพจากการประกวด Miss Queen International 2015
โดย love pattaya.com

⁷⁷ นิตยสารรายเดือนที่ประชาสัมพันธันตนเองว่าเป็น “นิตยสารเพื่อการสร้างสรรค์และเปิดโลกแห่งเพศที่สาม” ภายในเน้นการนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับสาวประเภทสอง วางจำหน่ายฉบับแรกในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2539 ราคา 70 บาท ไม่มีข้อมูลว่ามีจำนวนพิมพ์เท่าไร และปิดตัวไปตั้งแต่เมื่อไหร่ หากฉบับสุดท้ายที่ทางโครงการจัดเก็บเอกสารของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศได้ทำเป็นไฟล์ดิจิทัลและอัปโหลดไว้บนเว็บไซต์ของโครงการคือ ฉบับที่ 4 (กันยายน-ตุลาคม พ.ศ. 2539)

⁷⁸ เป็นนิตยสารที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยภาพปกเป็นภาพนางแบบสาวประเภทสอง ใช้สโลแกนว่า “นิตยสารสำหรับคนผู้เชื่อมั่นตัวเอง” วางจำหน่ายฉบับแรก เดือนธันวาคม พ.ศ. 2541 ในราคา 60 บาท ภาพหน้าปกเป็น สัมโอ (มนัญญา สิงห์หิรัญ) นางเอกมิวสิควิดีโอเพลง “ประเทือง” ของไท ธนาวุฒิ จากการรวบรวมสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศของโครงการจัดเก็บเอกสารของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ ไม่ชัดเจนว่านิตยสารฉบับนี้มีการตีพิมพ์ทั้งหมดกี่ฉบับ แต่ที่ทางโครงการรวบรวมได้ มีเพียงแค่ 4 ฉบับเท่านั้น โดยฉบับสุดท้ายคือ ฉบับเดือนมีนาคม พ.ศ. 2542

เปรมปรีดา ปราโมช ณ อยุธยา หนึ่งในนักวิจัยที่มีส่วนร่วมในโครงการเก็บรวบรวมข้อมูลสื่อของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศกล่าวว่า นิตยสารเกย์บางฉบับมีการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับกะเทยอยู่บ้างแต่ก็ไม่มากนัก บ่อยครั้งมักเป็นโฆษณาและการรายงานข่าวประวัตินางงามกะเทยเนื่องในวาระครบรอบของสถาบันบันเทิงสำหรับเกย์ อย่างไรก็ตามนิตยสารเกย์ก็มีส่วนในการนำเสนอตัวตนของกะเทยหรือสาวประเภทสองไม่น้อย เพียงแต่ที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบันดูเหมือนว่ายังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวของกะเทยในนิตยสารเกย์สักเท่าไร⁷⁹ ในช่วงปลายทศวรรษ พ.ศ. 2510 ยังมีอีก 2 ปรากฏการณ์ที่มีความสำคัญต่อแวดวงกะเทยหรือสาวประเภทสอง นั่นคือ การเปิดโรงละครทิฟฟานีที่พญา ซึ่งถือเป็นเวทีโชว์คาบาเรต์ของสาวประเภทสองแห่งแรกในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2517 และชาวศัลยกรรมไทยประสบความสำเร็จในการผ่าตัดแปลงเพศจากชายเป็นหญิง ในปี พ.ศ. 2518

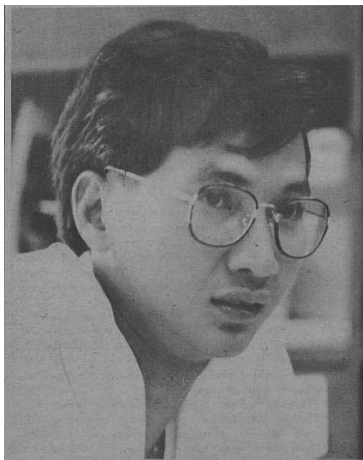
ทิฟฟานีโชว์มีจุดเริ่มต้นมาจาก “สุธรรม พันธุ์ศักดิ์” นักธุรกิจด้านโรงแรมและการท่องเที่ยวได้ไปเห็นบาร์เล็ก ๆ แห่งหนึ่งในพญา ซึ่งมีโชว์การแสดงเดี่ยวของสาวประเภทสองดึงดูดให้มีแขกเข้ามาที่ร้านจนเต็มตลอด ทำให้เกิดความคิดว่าโชว์ลักษณะนี้น่าจะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ จึงได้ลงทุนสร้างโรงละคร โดยดึงเจ้าของบาร์แห่งนั้นมาเป็นหุ้นส่วนและรับผิดชอบดูแลเรื่องการแสดง หลังจากเปิดไปได้สักพักเจ้าของบาร์ถอนตัวไปเพราะทนต่อการขาดทุนไม่ไหว แต่สุธรรมยังกัดฟันทำต่อเพราะรู้สึกว่าจะต้องรับผิดชอบชีวิตที่มั่งคั่ง รวมทั้งนักแสดงที่อยู่มาด้วยกันจนกระทั่งประสบความสำเร็จกลายเป็นโชว์คาบาเรต์สาวประเภทสองที่มีชื่อเสียงที่สุดแห่งหนึ่งของพญาทุกวันนี้

นอกจากธุรกิจคาบาเรต์โชว์แล้ว ในปี พ.ศ. 2541 บริษัททิฟฟานียังได้จัดประกวดนางงามสาวประเภทสองภายใต้ชื่อ “มิสทิฟฟานี” อีกด้วย⁸⁰ โดยสาวประเภทสองที่ชนะการประกวดจากเวทีนี้หลายคนได้ก้าวเข้าสู่วงการบันเทิง และมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ และกลายเป็นต้นแบบให้กับสาวประเภทสองรุ่นต่อ ๆ มา

ไม่นานหลังการเปิดโรงละครทิฟฟานี นายแพทย์ปริชา เตียวตรานนท์ และนายแพทย์ประกอบ ทองผิว แพทย์จากโรงพยาบาลจุฬาย ก็ได้สร้างชื่อจากการประสบความสำเร็จ

⁷⁹ เปรมปรีดา ปราโมช ณ อยุธยา. (2552). นิตยสารเกย์ ผู้ชายถ่ายนู้ด และทำทีของกะเทย. ใน ปีเตอร์ แจ็คสัน และนฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (บรรณาธิการ). *เปิดประตูสู่รัง*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสร้างความรู้เรื่องสุขภาพผู้หญิง.

⁸⁰ ในปี พ.ศ. 2547 บริษัททิฟฟานียังได้ก้าวเข้ามาเป็นเจ้าภาพในการจัดประกวดนางงามสาวประเภทสองระดับนานาชาติในชื่อ “มิสควีนอินเตอร์เนชันแนล” และจัดต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันด้วย

วราวุธ มลิทธจินดา
ภาพจากนิตยสารมิถุนาจูเนียร์
ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2527

ในการผ่าตัดแปลงเพศจากชายเป็นหญิง เป็นครั้งแรกในประเทศไทย นายแพทย์ปรีชา เทียวตรานนท์ เคยให้สัมภาษณ์ไว้ในหลาย ๆ ที่ถึงสาเหตุที่ได้เริ่มงานผ่าตัดแปลงเพศว่า ก่อนหน้านั้นประเทศไทยยังไม่เคยมีข้อมูลหรือรายงานใด ๆ ที่เกี่ยวกับการให้การดูแลด้านสุขภาพหรือด้านสังคมกับผู้ที่ต้องการจะแปลงเพศมาก่อนเลย ส่วนหนึ่งเป็นเพราะอคติ และการไม่ยอมรับ “กะเทย” และมอง “กะเทย” เป็นผู้ชาย

บริการทางเพศ เป็นชนชั้นล่างของสังคม จึงไม่มีโรงพยาบาลเปิดให้บริการการผ่าตัดแปลงเพศ ขณะที่นายแพทย์ปรีชาต้องช่วยผ่าตัดตกแต่งแผลซ้ำให้กับผู้ที่ไปรับบริการการผ่าตัดแปลงเพศมาจากแหล่งบริการเถื่อนจำนวนมาก ทำให้คิดว่าหากผู้รับบริการได้มาผ่าตัดแปลงเพศที่โรงพยาบาลตั้งแต่แรก ก็จะได้ไม่ต้องมาผ่าตัดแก้ไขซ้ำอีกหลายครั้ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาฯ ก็ได้เปิดสอนเกี่ยวกับเรื่องการผ่าตัดแปลงเพศขึ้น โดยแพทย์ที่มีชื่อเสียงในเรื่องของการทำศัลยกรรมแปลงเพศในประเทศไทย ส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นลูกศิษย์ของนายแพทย์ปรีชาด้วยกันทั้งสิ้น

สวยกว่าผู้หญิง ตลก แรง บ้าผู้ชาย ไม่มีใครรักจริง : ภาพที่ลบไม่ออก

ในช่วงปลายของทศวรรษที่ 2510 เป็นต้นมา จนถึงทศวรรษที่ 2530 ถือเป็นช่วงที่วงการนิตยสารไทย โดยเฉพาะนิตยสารผู้หญิงเติบโตเป็นอย่างมาก เบื้องหน้าและเบื้องหลังความสำเร็จของนิตยสาร รวมถึงวงการแฟชั่นไทยล้วนแต่มีกะเทยหรือสาวประเภทสองเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ทั้งในฐานะดีไซเนอร์ เจ้าของห้องเสื้อ แฟชั่นสไตลิสต์ ช่างภาพ ช่างแต่งหน้า ทำผม นางแบบ ดารา นักร้อง ผู้จัดการดารา ผู้กำกับ ภาพยนตร์ บุคคลเหล่านี้นอกจากจะเป็นผู้ที่กำหนดเทรนด์แฟชั่นในสังคมไทยแล้ว พวกเธอยังปรากฏตัวในงานสังคมในสื่อต่าง ๆ อยู่ตลอด สะท้อนถึงการมีตัวตน และการได้รับการยอมรับจากแวดวงสังคมในวงการบันเทิงและวงสังคมชั้นสูง พร้อม ๆ กับ

ได้สร้างมาตรฐาน และต่อยอดภาพของกะเทยหรือสาวประเภทสองว่า การเป็นกะเทยเท่ากับความสุข (เหมือนหรือมากกว่าผู้หญิง) และ/หรือเท่ากับเพศที่มีความสามารถเป็นพิเศษในอาชีพที่เกี่ยวข้องกับความสุขความงามและวงการบันเทิงเท่านั้น

ภาพประทับใจในอีกด้านหนึ่งเกี่ยวกับความเป็น “กะเทย” ที่สังคมไทยคุ้นเคยก็คือ ความเป็นเพศที่ตลก มีอารมณ์รุนแรง และแสดงความสนใจทางเพศต่อผู้ชายอย่างเปิดเผย ซึ่งเป็นผลมาจากการจับเอาบุคลิกการข้ามเพศมาแสดงเป็นเรื่องตลกในการแสดงโชว์ตลกต่าง ๆ รวมทั้งการปรากฏตัวของตัวละคร “กะเทย” ในละครโทรทัศน์ยุคแรก ๆ ในบทตัวประกอบ ถ้าไม่เป็นตัวตลกก็เป็นตัวร้ายที่สร้างสีสันให้กับเรื่อง วรายุทธ มิลินทจินดา ผู้จัดละครชื่อดัง เป็นดาราคณแรกที่สร้างชื่อเป็นอย่างมากจากการรับบทกะเทยและเกย์ในละครโทรทัศน์ช่อง 3 โดยรับบทเป็นช่างทำผมชื่อ ลลนา ในเรื่อง *ประชาชนชาวพลัด* (พ.ศ. 2521) เป็นเกย์ที่รักพระเอกชื่อ อืด ในเรื่อง *ดงมนุษย์* (พ.ศ. 2523) และเป็นกะเทยที่เป็นเอเยนต์ส่งผู้หญิงไปเป็นเมียน้อยเสีย ในเรื่อง *สงครามพิศวาส* (พ.ศ. 2525)

ด้านวงการภาพยนตร์ ภาพยนตร์เรื่อง **“เพลงสุดท้าย”** ซึ่งกำกับโดยพิศาล อัครเศรณี ถือเป็นภาพยนตร์ไทยเรื่องแรกที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องราวของกะเทยหรือสาวประเภทสอง ภาพยนตร์เรื่องนี้ออกฉายใน พ.ศ. 2528 นำแสดงโดย สมหญิง ดาวราย นักแสดงที่เป็นสาวประเภทสองจริง ๆ เรื่องราวของ “สมหญิง” สาวประเภทสองที่ทำงานเป็นนางโชว์คาบาเร่ต์ในสถานบันเทิงแห่งหนึ่ง ซึ่งถูกคนรักทิ้งไปมีคนรักใหม่

เป็นผู้หญิง ทำให้เธอเลือกที่จะจบชีวิตบนเวทีในเพลงสุดท้ายที่เธอทำการแสดง ภาพของกะเทยที่ไม่สมหวังในความรัก รู้สึกผิด ไม่นั่นใจในตัวเอง รู้สึกต่ำต้อย อย่าง “สมหญิง” นี้ ได้กลายมาเป็นภาพตัวแทนของกะเทยหรือรวมถึงแอลจีบีทีไอคิวอื่น ๆ ที่มักถูกนำเสนอในภาพยนตร์และละครไทยในยุคต่อ ๆ มาอีกหลายเรื่อง

ภาพแรก ๆ เกี่ยวกับกะเทย (และเกย์) ที่ดูตลก และไม่สมหวังในความรัก ที่อยู่ในความทรงจำของผู้ชมภาพยนตร์ไทยหลายคน ก็คือ ภาพกลุ่มเกย์ในภาพยนตร์ เรื่อง **“อันผู้ชายนะยะ”** ซึ่งออกฉายใน พ.ศ. 2530 ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับ กลุ่มเพื่อนเกย์ กะเทย ที่นัดมาฉลองวันเกิดให้กับเพื่อนในกลุ่มกัน แต่เกิดเรื่องวุ่นวายขึ้น เมื่อจู่ ๆ เพื่อนผู้ชายรักต่างเพศโผล่เข้ามาในงานปาร์ตี้โดยไม่ได้รับเชิญ ทำให้กลุ่มเกย์ กะเทยที่มาร่วมงานแต่ละคนต้องเก็บอาการ ไม่สามารถแสดงตัวตนที่แท้จริง ออกมาได้ ภาพยนตร์เรื่องนี้ดัดแปลงมาจากบทละครเวทีบรอดเวย์เรื่อง *เดอะ บอย อิน เดอะ แบนด์* (The Boys in the Band) ของ มาร์ท ครอว์ลีย์ (Mart Crowley) ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากเมื่อออกฉาย จนทำให้ ดร.เสรี วงษ์มณฑา นักวิชาการเกย์ ที่เปิดเผยตนเองต่อสาธารณะคนแรก ๆ ของเมืองไทย ซึ่งเป็นหนึ่งในนักแสดงนำ ของเรื่องและผู้แปลบท ได้นำเอาบทละครเรื่องนี้มาแสดงในรูปแบบของละครเวที อีกครั้งในปีเดียวกัน สร้างปรากฏการณ์เป็นละครเวทีที่ได้รับความนิยมจากประชาชน เป็นอย่างมากจนมีการจัดแสดงถึง 200 รอบ ภายในเวลา 6 เดือน และมีการนำไป แสดงในต่างจังหวัดด้วย⁸¹

⁸¹ วิกิพีเดีย. อันผู้ชายนะยะ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/อันผู้ชายนะยะ> สืบค้นเมื่อ 25 ก.ค. 2560.

“ฉันผู้ชายขณะ” มีส่วนเป็นอย่างมากต่อการทำให้สังคมไทยได้เห็นว่าเป็นจริงแล้ว บุคคลที่เป็นเกย์ กะเทย มีอยู่ในทุกวงสังคมและทุกอาชีพ ไม่ได้มีแต่เฉพาะคนที่ทำงานบริการทางเพศ หรือเป็นช่างแต่งหน้า ทำผม เสริมสวยเท่านั้น เพียงแต่บุคคลเหล่านี้จำเป็นต้อง “แอบซ่อน” หรือปิดบังความเป็นเกย์ กะเทยของตนเองไว้ไม่ให้ใครรู้ เพราะสังคมยังไม่ยอมรับ ขณะเดียวกันภาพยนตร์เรื่องนี้ก็ได้ตอกย้ำภาพความตลกขบขันของความเป็นกะเทยและเพศวิถีที่เปลี่ยนได้ง่าย รวมถึงความรู้สึกเจ็บปวดหรือรู้สึกผิดกับความเป็นเกย์ กะเทยของตนเองด้วย นอกจากนี้การใช้คำว่า กะเทยสลับกันไปมากับคำว่าเกย์ในภาพยนตร์ ก็เป็นอีกครั้งหนึ่งที่ทำให้คนทั่วไปยากที่จะแยกความแตกต่างระหว่างเกย์กับกะเทยได้ชัดเจน โดยเฉพาะเส้นแบ่งระหว่างความเป็นเกย์สาวกับความเป็นกะเทย

ดูเหมือนว่าภาพกะเทยนางงาม นางโชว์ และตัวตลก ยังคงเป็นภาพของความเป็นกะเทยที่สังคมมองเห็นและอยากที่จะเห็น ภาพเหล่านี้จึงได้ถูกนำเสนอในสื่อกระแสหลักซ้ำแล้วซ้ำเล่าอย่างต่อเนื่อง โดยนับตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา มีการจัดประกวดนางงามสาวประเภทสองโดยสองโรงละครใหญ่อย่างเวทีมิสอัลคาซ่า⁸² มิสทิฟฟานี⁸³ และมีภาพยนตร์ไทยจำนวนมากที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเกย์ กะเทยออกมา โดยเฉพาะนับตั้งแต่ภาพยนตร์เรื่อง “สตรีเหล็ก” (พ.ศ. 2543) ซึ่งนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับทีมนักวอลเลย์บอลกะเทย ประสบความสำเร็จด้านรายได้สูงเป็นประวัติการณ์ ทำให้ผู้สร้างภาพยนตร์เห็นว่าภาพยนตร์แนวกะเทยตลกขบขัน เป็นภาพยนตร์ที่ขายได้ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2543-2555 จึงมีภาพยนตร์ไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกะเทยออกมานับสิบเรื่อง ไม่นับละครโทรทัศน์ในช่วงเวลานี้ละครเกือบทุกเรื่องแทบจะขาดตัวประกอบที่เกย์ กะเทยที่คอยสร้างสีสันให้กับละครไม่ได้ จนทำให้ช่วงหนึ่งกรมประชาสัมพันธ์ถึงกับต้องขอความร่วมมือไปยังสถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ ว่าจะให้ช่วยลดการนำเสนอภาพของเกย์ กะเทยในโทรทัศน์ เพราะกลัวว่าเยาวชนจะเกิดการเลียนแบบ

อย่างไรก็ตามภาพกะเทย หรือสาวประเภทสองจากเวทีประกวดนางงาม หรือนางโชว์คาบาเร่ต์ และภาพกะเทยที่แต่งหน้า แต่งตัว มีความมั่นใจในตนเอง แสดงออกับปรีชาลอยหน้าลอยตา ต่อกปากต่อคำ หรือใช้คำพูดทะลึ่งผู้ชายให้เป็นที

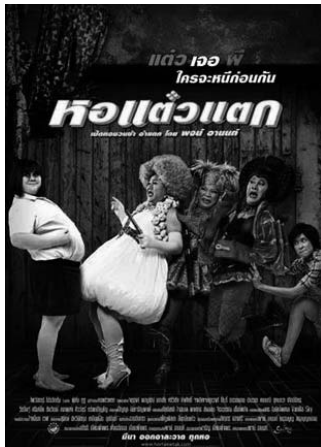
⁸² มิสอัลคาซ่า เริ่มมีการจัดการประกวดขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2539 และครั้งสุดท้ายในปี พ.ศ. 2549

⁸³ มิสทิฟฟานี เริ่มจัดประกวดครั้งแรกในปี พ.ศ. 2541 จนถึงปัจจุบัน

ตลกขบขัน ที่สังคมเห็นมักจะมาจากภาพของเกย์ กะเทยชนชั้นกลางเป็นส่วนใหญ่ การปรับเปลี่ยนร่างกายเพื่อให้สวยได้แบบผู้หญิงนั้น ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องของ มุมมองกะเทยที่มีต่อความเป็นตัวของตัวเองเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับทุนทาง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคมด้วย ภาพของกะเทยในสื่อสาธารณะหรือที่สังคมรับรู้ จึงมักเป็นภาพเดียวกับภาพของกะเทยที่อยู่ในการศึกษา กะเทยหรือสาวประเภทสอง ในวงวิชาการไทยที่ส่วนใหญ่มักเป็นงานศึกษากะเทยชนชั้นกลาง ศึกษาโดยผู้ศึกษา วิจัยชนชั้นกลาง (ที่อาจจะเป็นกะเทยหรือไม่เป็นกะเทยก็ได้) มีน้อยชิ้นมากที่มุ่ง ศึกษาชีวิตของกะเทย (รวมถึงแอลจีบีทีไอคิวกลุ่มอื่น ๆ) ที่อยู่ในชนบท ทั้งนี้งานวิจัย เกี่ยวกับกะเทยในสังคมชนบท เพิ่งจะเกิดในช่วงทศวรรษ พ.ศ. 2550 ที่ผ่านมานี้เอง ซึ่งเป็นเวลาเดียวกันกับที่เริ่มมีเพลงลูกทุ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกะเทยอีสานออกมา มากมายด้วย ภาพของกะเทยชนบทอีสานในงานวิจัยและในเพลงลูกทุ่งเหล่านี้ แตกต่างอย่างมากจากภาพของกะเทยหรือสาวประเภทสองชนชั้นกลางในสื่อที่สังคม ค้นเคย หลายคนไม่ได้เปลี่ยนแปลงร่างกายให้เหมือนผู้หญิง หรือไม่ได้ต้องการจะ แต่งตัวเป็นผู้หญิงตลอดเวลา แต่จะแต่งตัวเป็นผู้หญิงเฉพาะในบางโอกาสเท่านั้น โดยเฉพาะเวลาไปดูหมอลำ ซึ่งไม่ใช่เพราะฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี แต่เพราะตนเอง ไม่ได้รู้สึกแปลกแยกกับร่างกายและอวัยวะเพศแต่กำเนิดของตนเองแต่อย่างใด หลายคนทำงานเป็นเกษตรกร ผู้ใช้แรงงาน ทำงานโรงงาน

ฉันรักนาย ผู้ชายมืองค์ (2546)

แห้ว เอ พ (2550)

เจเอ โกยแล้วจ้า (2552)

กะเทย-ทอม-ทรานส์ (แมน) : ตัวตนเก่า อัตลักษณ์ใหม่ ?

เรื่องราวของผู้หญิงที่แต่งตัวเป็นผู้ชาย ไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับสังคมไทย เนื่องจากก่อนที่จะมีคำว่า “ทอม”⁸⁴ เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2510 สังคมไทยก็ใช้คำว่า “กะเทย” เรียกผู้หญิงที่แต่งตัวเป็นผู้ชายด้วยอยู่แล้ว ในช่วงเวลานี้เองที่มีนักร้องเพลงลูกทุ่งคนหนึ่งจากภาคใต้ที่โด่งดังจากเพลงชื่อ **“แต่ัวจ๋า”** ซึ่งเป็นผู้หญิง เสียงแหลมใส และมีใบหน้าคล้าย

ผู้หญิง แต่ร้องเพลงและแต่งตัวเป็นผู้ชาย ในเวลาต่อมาถึงได้เป็นที่เปิดเผยว่า นักร้องที่ชื่อ “สาริกา กิ่งทอง” คนนี้แท้จริงเป็นผู้หญิงโดยกำเนิด แต่ทุกครั้งที่ขึ้นเวที เธอจะแต่งกายเป็นผู้ชายและใช้ผ้าพันรัดหน้าอกไว้ เพื่อไม่ให้ใครรู้ว่าเป็นผู้หญิง สาริกา กิ่งทอง เสียชีวิตด้วยโรคมะเร็งเต้านม เมื่อปี พ.ศ. 2540 ในขณะที่เธอมีอายุได้ 48 ปี น่าเสียดายว่าในปัจจุบันแทบไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตส่วนตัวของสาริกามากนัก จึงทำให้ไม่เป็นที่เปิดเผยว่าเธอมีเพศวิถีแบบไหน และเธอให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเหตุผลของการแต่งกายข้ามเพศของเธอไว้ว่าอย่างไรบ้าง

สังคมไทยในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2528-2529 ไม่มีใครไม่รู้จัก **“อัญชลี จงคดีกิจ”** ร็อคเกอร์สาวซูเปอร์สตาร์ที่โด่งดังที่สุดในเวลานั้น เจ้าของอัลบั้ม **“หนึ่งเดียวคนนี้”** ภาพของอัญชลีซึ่งเป็นที่จดจำของคนทั่วไปคือ ร็อคเกอร์ทอมบอย มาดเท่ รูปร่างสูงโปร่ง ทำทางทะมัดทะแมง ซึ่งฉีกแนวจากภาพลักษณ์ของนักร้องหญิงทุกคนในสมัยนั้นและก่อนหน้านั้นอย่างสิ้นเชิง เพลง **“ไม่ผิด”** ซึ่งเป็นเพลงหนึ่งในอัลบั้มเดียวกันนี้ของเธอ ยังมีเนื้อหาที่แสดงถึงมุมมองความรักแบบหญิงรักหญิงอย่างชัดเจนว่าเป็นความรักที่ไม่ผิด ชีวิตส่วนตัวของอัญชลี เธอเคยให้สัมภาษณ์ว่า ครั้งหนึ่งเธอก็เคยใช้ชีวิตแบบมีแฟนเป็นผู้หญิง แต่หลังจากที่เธอเปลี่ยนเป็นคริสเตียน เธอได้เรียนรู้ว่าชีวิตแบบที่เธอเคยใช้ไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา เธออาจจะเป็นทอมบอย คือผู้หญิงที่ตัดผมสั้น แต่งตัวคล้ายผู้ชาย แต่เธอไม่ได้เป็นเลสเบี้ยน⁸⁵

⁸⁴ ย่อมาจากคำว่าทอมบอย (Tomboy) ในภาษาอังกฤษ ที่หมายถึงเด็กผู้หญิงที่มีกริยาทำทางซุกซนเหมือนกับเด็กผู้ชาย

⁸⁵ ผู้จัดการออนไลน์. (2551, 25 กุมภาพันธ์) ญี อัญชลี ปิดข่าวกิ๊ก “นิโคล” เลิกเบี่ยงเบนมานานแล้ว. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/Entertainment/ViewNews.aspx?NewsID=9510000023336> สืบค้นเมื่อ 9 ส.ค. 2560.

อัญชลี จงคดีกิจ ในปี พ.ศ. 2528
ภาพจากเว็บไซต์วิกิพีเดีย

ทำให้ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก ส่งผลให้หลายคนโด่งดัง กลายเป็นที่รู้จักของสังคมไม่ต่างจากดารา

อันที่จริงปรากฏการณ์ความต้องการที่จะข้ามเพศจากหญิงเป็นชายนั้นมีมานานแล้ว เพียงแต่ไม่เป็นที่รับรู้ของสังคมในวงกว้างเท่านั้น ตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2539 มีผู้เขียนที่ใช้นามแฝงว่า “ศิริข โคราซ” เขียนเข้ามาปรึกษาและขอข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องการแปลงเพศจากหญิงเป็นชาย ที่คอลัมน์ปรึกษาปัญหาของนิตยสาร “นยะ”⁸⁶ ซึ่งเป็นนิตยสารที่มีเนื้อหาเน้นการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับกะเทยหรือสาวประเภทสองว่าตนเองเป็น “ทอม” อายุ 26 ปี กินฮอร์โมนเพศชาย ออกกำลังกายเพื่อสร้างกล้ามเนื้อ และรัดหน้าอก อายากรู้ว่าในประเทศไทยมีที่ไหนให้บริการแปลงเพศจากหญิงเป็นชายบ้าง ค่าใช้จ่ายประมาณเท่าไร และเมื่อผ่าตัดแล้วจะใช้อวัยวะได้เหมือนของจริงหรือไม่

⁸⁶ ฉบับที่ 3 ประจำเดือนสิงหาคม

ความนิยมในผลงานและในตัว ของอัญชลี จงคดีกิจ หรือกระแส “อัญชลีพีเวอร์” ส่งผลให้แพชั่น การแต่งตัวแบบอัญชลี และแพชั่น ความสัมพันธ์แบบทอม-ดี ได้รับความนิยมตามไปด้วย จนถึงขนาดที่ในปี พ.ศ. 2529 มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีการติดโปสเตอร์รณรงค์ต่อต้านแพชั่น ทอม-ดี เพราะมองว่าเป็นปัญหาสังคม หลังจากยุคของ “อัญชลีพีเวอร์” มีนักร้องนักแสดงอีกหลายคนที่ไม่โด่งดัง จากภาพลักษณ์แบบทอมบอยหรือ แต่งตัวเป็นผู้ชาย แต่ก็มีไม่น้อยคนที่ ออกมาประกาศยืนยันถึงอัตลักษณ์ ทางเพศของตนเองแบบชัดเจนกระทั่ง หลังปี พ.ศ. 2555 เป็นต้นมาที่เริ่มมี “ทรานส์แมน” หรือ “ผู้ชายข้ามเพศ” ออกมาเปิดตัวกับสังคมมากขึ้น และการที่หลายคนมีรูปร่างหน้าตาดี

น่าสนใจว่าคำตอบที่ศิริช ได้รับ สะท้อนว่าผู้ตอบคำถามไม่ได้มองว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องแปลกแต่อย่างใด และให้การสนับสนุนในเรื่องของการกินฮอร์โมนและการออกกำลังกาย อย่างไรก็ตามการกินฮอร์โมนติดต่อกันเป็นประจำอาจจะทำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพได้ จึงควรเว้นระยะในการกินฮอร์โมนบ้าง ส่วนในเรื่องการผ่าตัดแปลงเพศนั้น มองว่าถึงอย่างไรก็ไม่สามารถใช้ได้เหมือนกับอวัยวะเพศชายจริง ๆ การผ่าตัดปลูกแก่งเนื้อติดไว้ อาจทำให้รู้สึกรำคาญได้มากกว่า

พ.ศ. 2549 เคยมีข่าวเล็ก ๆ ข่าวหนึ่งที่สร้างความประหลาดใจให้กับสังคมไทย คือข่าวอดีตธิดาของนางสาวไทยอันดับ 3 ปี พ.ศ. 2533 ได้ผ่าตัดแปลงเพศเป็นผู้ชายที่ต่างประเทศ และใช้ชีวิตเป็นผู้ชายธรรมดาอย่างเรียบง่าย ๆ ซึ่งบุคคลที่เป็นข่าวก็ไม่ได้ออกมาให้ข่าวยอมรับหรือปฏิเสธแต่อย่างใด สุดท้ายเรื่องก็เงียบไปในที่สุด ผู้ชายข้ามเพศหลายคนไม่ต้องการจะออกมาเปิดเผยตนเองกับสื่อให้เป็นที่ถูกจับจ้องหรือถูกตั้งคำถามถึงชีวิตในอดีตที่ผ่านมา เนื่องจากในปัจจุบันหากไม่จำเป็นต้องติดต่อหรือทำธุรกรรมใด ๆ ที่ต้องใช้เอกสารยืนยันตัวตน พวกเขาสามารถใช้ชีวิตกลมกลืนไปกับสังคมในฐานะผู้ชายคนหนึ่งได้อยู่แล้ว ภาพของผู้ชายข้ามเพศที่ปรากฏในสื่อในเวลานี้ จึงดูเหมือนเป็นภาพที่สะท้อนมาจากบุคคลไม่กี่คนที่ออกมาเปิดเผยตนเองกับสังคม ซึ่งแต่ละคนก็มีความมั่นใจในรูปร่างและหน้าตาของตน ที่ผ่านการเปลี่ยนแปลงหรือการออกกำลังกาย เพื่อให้สรีระของตนเองไม่แตกต่างจากสรีระของผู้ชายในอุดมคติที่มีกล้ามเนื้อแข็งแรงเหมือนกับนักกีฬา หรือเป็นผู้ชายชนชั้นกลางที่มีรูปร่างหน้าตาดี ผิวพรรณดี บุคลิกดี และดูจากภายนอกแทบมองไม่ออกว่าเคยมีเพศกำเนิดเป็นผู้หญิงมาก่อน ในปี พ.ศ. 2559 โรงพยาบาลเอกชนแห่งหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่าตลอดระยะเวลาที่เปิดให้บริการผ่าตัดแปลงเพศมา 20 ปี ได้ผ่าตัดแปลงเพศไปแล้วรวม 1,500 ราย ในจำนวนนี้คิดเป็นสัดส่วนแปลงเพศจากชายเป็นหญิง ร้อยละ 80 และจากหญิงเป็นชาย ร้อยละ 20 โดยการแปลงเพศจากหญิงเป็นชายจะเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าแปลงเพศจากชายเป็นหญิงถึง 3 เท่า เนื่องจากมีกระบวนการที่ยุ่ยากซับซ้อนมากกว่า

ทุกวันนี้แม้ว่าสังคมไทยเริ่มเห็น “ผู้ชายข้ามเพศ” มากขึ้น และมีข้อมูลเกี่ยวกับการแปลงเพศจากหญิงเป็นชายเพิ่มขึ้นมากเมื่อเทียบกับสิบปีที่แล้ว แต่ก็ยังมีข้อมูลน้อยมากเกี่ยวกับเพศภาวะ เพศวิถี สภาพปัญหาที่บุคคลกลุ่มนี้ต้องเผชิญจากการไม่ได้รับการยอมรับจากครอบครัว สังคม กฎหมาย ทั้งปัญหาด้านสุขภาพจิต

หรือปัญหาการถูกเลือกปฏิบัติจากการที่เอกสารระบุตัวตนแสดงคำนำหน้านามที่ไม่ตรงกับลักษณะเพศที่ปรากฏในความเป็นจริง อีกทั้งแทบไม่มีข้อมูลหรือแทบไม่ได้เห็นภาพของ “ผู้ชายข้ามเพศ” ที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่ชนชั้นกลางหรือไม่ได้มีรูปร่างหน้าตาดีแบบที่ปรากฏในสื่อกระแสหลักเลย ภาพของ “ผู้ชายข้ามเพศ” ในความรับรู้ของคนทั่วไปจึงไม่แตกต่างมากนักกับภาพของ “สาวประเภทสอง” หรือ “ผู้หญิงข้ามเพศ” ที่ผ่านมาในอดีต กล่าวคือ สังคมส่วนใหญ่คาดหวังและให้ความสนใจแต่เฉพาะภาพลักษณ์ภายนอกอย่างความหล่อ รูปร่างหน้าตาดี มีความเหมือน (หรือเป็น) ผู้ชายของผู้ชายข้ามเพศชนชั้นกลางเท่านั้น

“อารมณ์รุนแรง แก้ทอม ซ่อมดี” : มุมมองของสังคมไทยที่มีต่อผู้หญิงที่รักเพศเดียวกัน

ในขณะที่อัตลักษณ์ของ “เกย์” หรือชายรักชายถูกมองเชื่อมโยงกับเรื่องการขายบริการ การหมกมุ่นในเรื่องกามารมณ์หรือเพศสัมพันธ์ ภาพของ “ทอม” “ดี” “หญิงรักหญิง” ที่มักถูกถ่ายทอดและนำเสนอในสื่อส่วนใหญ่จะมีสองด้านคือ ความเป็นเพศที่มีอารมณ์รุนแรงกว่าหญิงชายทั่วไป กับอัตลักษณ์ทางเพศที่เป็นแฟชั่น หรือเป็นพฤติกรรมความชอบชั่วคราวที่สามารถเปลี่ยนกลับมาชอบเพศตรงข้ามได้ ความเป็นพฤติกรรมชั่วคราวนี้ มักถูกอธิบายว่าเกิดจากการที่ผู้หญิงใช้ชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีแต่ผู้หญิงอยู่ด้วยกัน เช่น โรงเรียนหญิงล้วนหรือในเรือนจำหญิง ทำให้ผู้หญิงบางคนแสดงพฤติกรรมเลียนแบบผู้ชาย ซึ่งก็จะได้รับการยอมรับหรือชื่นชมจากผู้หญิงด้วยกันเอง เมื่อพ้นจากสังคมที่มีแต่ผู้หญิงอยู่รวมกันไปอยู่ในสังคมที่มีทั้งผู้ชายและผู้หญิง พวกเขา ก็จะ “หาย” หรือ เลิกมีพฤติกรรมแบบนี้ กลับมาเป็นผู้หญิงชอบเพศตรงข้ามตามปกติ

การถูกให้ภาพว่าเป็นเพศที่มีอารมณ์รุนแรง หรือใช้ความรุนแรงมากกว่าชายหญิงทั่วไปของทอม ดี หรือหญิงรักหญิง ส่วนหนึ่งมาจากอิทธิพลของคำอธิบายทางการแพทย์และจิตวิทยาชุดเก่าที่เคยระบุว่าความรักเพศเดียวกันความผิดปกติทางเพศ อยู่ในบัญชีสากลว่าด้วยการจำแนกโรค ขณะที่อีกส่วนหนึ่งมาจากการนำเสนอข่าวในสื่อที่มักผลิตซ้ำ และตอกย้ำว่าเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงที่ชอบเพศเดียวกันหรือระหว่างคู่หญิงรักหญิง ไม่ว่าจะเป็นการฆ่าตัวตาย หรือกรณีที่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกระทำความรุนแรงต่ออีกฝ่ายหนึ่งเป็นผลมาจากความเบี่ยงเบน

ทางเพศ ไม่นับรวมเหตุผลที่ว่า การรักเพศเดียวกันเกิดจากผลกรรมในอดีต และเป็น การกระทำที่ผิดหลักคำสอนของทุกศาสนา หรือไม่ใช่วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ของไทย

ในช่วง พ.ศ. 2507 ภาพของหญิงรักหญิงที่ถูกถ่ายทอดในแง่มุมของความเป็นคนที่มีอารมณ์วิปริตยุคแรก ๆ ปรากฏอยู่ในนวนิยายของอุษณา เพลิงธรรม **“เรื่องของจัน ดารา”** ซึ่งเป็นเรื่องของตัวละครเอกที่ชื่อ “จัน ดารา” ที่หมกมุ่นกับการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงมากหน้าหลายตาภายในบ้าน เพราะมีปมของการเป็นเด็กที่ขาดความรัก และเติบโตมาท่ามกลางความเกลียดชังของคุณหลวงผู้เป็นบิดา โดยตัวละครหญิงที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพของผู้หญิงรักเพศเดียวกัน ซึ่งมีปมเกลียดผู้ชายก็คือ **“คุณแก้ว”** น้องสาวต่างมารดาของจัน โดยคุณแก้วกับจันมีความสัมพันธ์ที่ไม่ลงรอยกันมาตั้งแต่เด็ก ก่อนที่ในเวลาต่อมาทั้งสองคนยังมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงคนเดียวกันคือ **“คุณบุญเลื่อง”** เมียอีกคนหนึ่งของคุณหลวง รวมทั้งต้องมาเกี่ยวข้องกันในฐานะสามีภรรยาตามความต้องการของผู้ใหญ่ และจันก็ข่มขืนคุณแก้วจนท้อง เพื่อเป็นการแก้แค้น ในนวนิยายเรื่องนี้มีบทพรรณนาของจันถึงเพศสัมพันธ์ระหว่างคุณแก้วกับคุณบุญเลื่อง และพฤติกรรมของคุณแก้วที่ทำตัวเหมือนผู้ชายไว้หลายช่วงด้วยกัน

“ผมไม่อยากจะเชื่อลูกตา และภาวนาขอให้รีบตื่น ๆ เสียจากความฝันบ้าบอ และบ้าบิ่นที่กำลังงำหัวอยู่นั้นเสีย ผู้หญิงสองคนต่างวัยกันขนาดแม่กับลูกกำลังเกี่ยวพัน กระสันสวาทกันอยู่อย่างอุลุลาม อูตริมิตเพศเสียจนน่าฟ้าผ่า...”⁸⁷

“ใครอาจจะหาว่าผมคิดมากไปเองกับเด็กผู้หญิง แต่ใครอย่าลืมว่าเด็กผู้หญิงคนนั้นได้เข้าทำหน้าที่ประเลงเพลงกามแทนผมตั้งครึ่งค่อนแล้ว ตามความรู้สึกร้ายของผม เธอไม่ใช่ผู้หญิงอย่างเดียวเสียแล้ว เธอเป็นกระเทย! กระเทยซึ่งเป็นคนสองเพศได้อย่างละเท่า ๆ กัน และยิ่งปีก็จะยิ่งเป็นข้างผู้ชายแก่กล้าขึ้นทุกที....”⁸⁸

นวนิยายเรื่องนี้ยังได้นำเสนอภาพของผู้หญิงรักสองเพศอย่าง “คุณบุญเลื่อง” โดยใช้คำว่า **“คนใบเช็กส์”** ด้วย ทั้งนี้จากคำอธิบายของจันซึ่งเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของผู้เขียนสะท้อนให้เห็นว่า การที่ผู้หญิงที่มีเพศสัมพันธ์ทั้งกับผู้ชายและ

⁸⁷ อุษณา เพลิงธรรม. (2529). เรื่องของจัน ดารา. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : สายคำ, หน้า 330.

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 332.

ผู้หญิงนั้นเป็นสิ่งที่ยอมรับได้มากกว่าผู้ชายที่มีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงด้วยกันและมีพฤติกรรมเป็นชาย เพราะถึงอย่างไรเพศสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงก็เป็นเพศสัมพันธ์ที่ให้ความสุขทางเพศมากกว่าเพศสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับผู้หญิงด้วยกัน เพราะทั้งคู่บุญเลี้ยงและผู้หญิงในบ้านที่ไปมีเพศสัมพันธ์กับคุณแก้ว สุดท้ายแล้วก็ต้องกลับมามีเพศสัมพันธ์กับฉันอยู่ดี

ช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2510 มาจนถึง พ.ศ. 2530 ภาพของผู้หญิงรักเพศเดียวกันในสังคมไทยที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ ไม่แตกต่างจากภาพของเกย์ ในแง่ของการถูกจัดให้เป็นความผิดปกติทางจิต ความวิปริตทางเพศ หากแตกต่างไปบ้างในแง่ที่ทอม ดี และ/หรือหญิงรักหญิงไม่ได้ถูกเชื่อมโยงกับการขายบริการทางเพศเหมือนเกย์ กะเทย แต่มักจะถูกตีตราว่าเป็นผู้ที่ยึดติดกับความรักที่ผิดรูปแบบนี้อย่างรุนแรง และมีอารมณ์หึงแรงแกลียดแรงแมกกว่า ตัวอย่างเช่น ตัวละครที่มีเพศวิถีแบบหญิงรักหญิงในนวนิยายกระแสหลัก ถูกกำหนดให้มีบุคลิกและบทบาทอย่างชัดเจนให้เป็นบุคคลที่มีอารมณ์ความรู้สึกรุนแรง วิปริตทางเพศ เพราะมีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกัน แม้ว่านับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา จนถึงปี พ.ศ. 2547 จะมีนวนิยายกระแสหลักที่สะท้อนให้เห็นถึงตัวละครในลักษณะนี้ไม่มากนักก็ตาม ตัวอย่างภาพของตัวละครที่เป็นหญิงรักหญิงในนวนิยายเหล่านี้ได้แก่

พวงชมพู จากเรื่อง **“ตะวันลับฟ้า”** ของ โสภาค สุวรรณ (ตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2516) ผู้หญิงวัยเพิ่งเริ่มเข้าสู่ทำงานที่ตัดผมสั้น สวมเสื้อเชิ้ตแขนยาว ท่าทางทะมัดทะแมงหลงรักสุรียาและอยากมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับสุรียาจนควบคุมอารมณ์ไม่ได้ เมื่อสุรียาปฏิเสธ ทำให้พวงชมพูเกิดอารมณ์รุนแรงถึงขั้นจะทำร้ายสุรียา จนต้องถูกนำตัวส่งโรงพยาบาลเพื่อการรักษา

รังรอง จากเรื่อง **“รากแก้ว”** ของ กฤษณา อโศกสิน (ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2517) ข้าราชการระดับหัวหน้ากองวัย 45 ปี มีความสัมพันธ์กับโรยทองทราย น้องสาวบุญธรรมที่รังรองต้องการให้โตขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการทางเพศของเธอ โดยรังรองเลี้ยงดูโรยทองทรายอย่างเข้มงวด และมักแสดงอารมณ์เกรี้ยวกราดใส่โรยทองทราย เมื่อโรยทองทรายปฏิเสธความต้องการมีสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง จนโรยทองทรายนหนีจากรังรองไป

ภาพยนตร์เรื่อง พิตวาส (2530) สร้างจากนวนิยายเรื่อง “รากแก้ว” ของกฤษณา อโศกสิน

พาดิ จากเรื่อง **“เงาพระจันทร์”** ของ โสภาค สุวรรณ (ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2524) ผู้หญิงบุคลิกแข็ง ๆ จากตระกูลร่ำรวย ที่ถูกเลี้ยงดูมาให้มีบุคลิกแบบผู้ชายเพื่อจะได้ดูแลตัวเอง พาดิมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับมยุรา และชอบเพื่อนของมยุรา คือ พิม พาดิพยายามที่จะปลุกปล้ำพิมเมื่อมีโอกาสได้ใกล้ชิด จนพิมหนีกลับมาอยู่ที่บ้าน แต่พาดิก็ยังคงมา

คอยตามรังควานพิมไม่เลิกรา ภายหลังพาดิถูกผู้ใหญ่บังคับให้แต่งงานกับแผนและมีลูกหนึ่งคน ก็ทิ้งลูกและสามีไปอย่างไม่ไยดี เมื่อแผนเจอพาดิอีกครั้ง จึงทำเรื่องขอย่าและพาพาดิซึ่งมีอาการแสดงอารมณ์รุนแรงไปรักษาที่โรงพยาบาล สุดท้ายแม้พิมจะแต่งงานกับแผนจนมีลูกแล้ว พาดิก็ยังตามมาก่อวณพิมอีก จนแผนขู่ว่าจะจัดการกับพาดิอย่างเด็ดขาด พาดิจึงจากไปพร้อมกับคนรักใหม่ของเธอ

*“อารมณ์ของพาดิ...ของบรรดาเลสเบี้ยนทั้งหลายแหละนะ รุนแรงนัก เขาเคยแสดงออกมาแล้วกับมยุรา ความทารุณโหดร้ายทางร่างกาย บางครั้งอาจถึงชีวิต”*⁸⁹

ในตอนท้ายของนวนิยายเรื่องนี้ ผู้เขียนจงใจสอดแทรกข้อมูลเกี่ยวกับเรื่อง “รักร่วมเพศในสตรี” โดยผ่านคำอธิบายที่แผนเล่าให้พิมฟัง ซึ่งแผนฟังมาจากหมอที่ให้การรักษาพาดิอีกที สิ่งที่แผนเล่าสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงอคติต่อพฤติกรรม การรักร่วมเพศเดียวกันที่ได้รับอิทธิพลมาจากวิชาการด้านจิตวิทยาตะวันตกแบบเก่า

กัญญา จากเรื่อง **“นางเอก”** ของ “อัญชัน” (ตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2547) ผู้หญิงที่มีหน้าที่การงานอยู่ในระดับหัวหน้า โดยทั่วไปไม่เคยแสดงความโมโหหรือใช้ความรุนแรงกับผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ในเรื่องความรักเมื่อพบกับความผิดหวังจะแสดงพฤติกรรมที่รุนแรงจนน่ากลัว กัญญารักพิมและต้องการมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งด้วย แต่พิมไม่ยอม กัญญาจึงขึ้นใจพิมและคอยตามติดพิม จนพิมต้องลาออกจากงานเมื่อกัญญารับรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างพิมกับผู้ชาย กัญญารู้สึกโกรธมาก และใช้กำลังทำร้ายพิมทั้งทางร่างกายและทางเพศ

⁸⁹ โสภาค สุวรรณ. (2537). *เงาพระจันทร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, หน้า 339.

ภาพของหญิงรักหญิงในนวนิยายเหล่านี้ สะท้อนอคติของสังคมที่มีต่อหญิงที่รักเพศเดียวกัน จากการใช้คำที่ตัดสินตัวละครที่เป็นผู้หญิงรักเพศเดียวกัน หรือมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงด้วยกันว่า วิปริตธรรมชาติ เป็นโรค และเป็นอาการป่วยทางจิต โดยมักอธิบายถึงที่มาหรือสาเหตุของการมีพฤติกรรมเช่นนี้ของตัวละครว่ามาจากสภาพแวดล้อมและการได้รับการเลี้ยงดูมาในวัยเด็ก โดยผู้เขียนมักจะไม่ค่อยสอดแทรกทัศนคติที่ตัวละครมีต่อตนเองและสังคมมากเท่ากับการนำเสนอทัศนคติที่สังคมมีต่อตัวละคร ในการบรรยายบุคลิกของตัวละครจึงไม่ค่อยพบการใช้คำว่า “ทอม” หรือ “ดี้” ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่เพิ่งเกิดขึ้นในเวลาไม่นานนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำว่า “ทอม” ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่เกิดจากการคิดหาคำใหม่มาใช้ในการนิยามตนเองเพื่อมาแทนที่คำว่า “เลสเบี้ยน” ซึ่งเป็นคำที่ถูกใช้โดยนักจิตวิทยาและมีนัยแสดงถึงความผิดปกติทางเพศ หรือมีนัยหมายถึง ผู้หญิงที่มีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงในหนังสือโรติกซึ่งถูกผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองจินตนาการทางเพศของผู้ชายเท่านั้น

ท่ามกลางการไม่ได้รับการยอมรับ และถูกรังเกียจกีดกันจากสังคมกระแสหลัก การเปิดพื้นที่เล็ก ๆ สำหรับเกย์ กะเทย ทอม ดี ของโก๋ ปากน้ำ ในนิตยสาร “มหัศจรรย์” ก็ได้กลายมาเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของหญิงรักหญิงกลุ่มแรกในเมืองไทย เมื่อนิตยสารแปลกได้ตีพิมพ์จดหมายของ **อัญชญา สุวรรณานนท์** ผู้ก่อตั้งกลุ่มอัญจารี ที่เล่าถึงการตั้งกลุ่มหญิงรักหญิงและลงที่อยู่ของกลุ่ม

หนึ่งในสมาชิกอัญจารีอีกคนที่เห็นจดหมายของอัญชญาที่ส่งไปลงใน “มหัศจรรย์” และเขียนจดหมายติดต่อมาที่กลุ่ม ก่อนที่ในเวลาต่อมาได้กลายเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อกลุ่มอัญจารี และต่อวงการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิของหญิงรักหญิงและบุคคลรักเพศเดียวกันเป็นอย่างมากในเวลาต่อมาก็คือ **ฉันทลักษณ์ รักษาอยู่** เจ้าของสำนักพิมพ์สะพาน สำนักพิมพ์ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อจัดพิมพ์วรรณกรรมเกี่ยวกับประเด็นหญิงรักหญิง ความหลากหลายทางเพศ และแอดมินเพจข่าวความหลากหลายทางเพศเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งมีสมาชิกกว่า 10,000 คนในปัจจุบัน

“อ่านหนังสือ “แปลก”⁹⁰ เพราะว่าเป็นหนังสือเล่มเดียวที่มันจะมีเรื่องเก๋ย
หญิงรักหญิง แล้วก็เจอบทความที่อาจารย์เขียนไปบอกว่าทำกลุ่มอะไรประมาณนี้
ก็สนใจ ก็เขียนจดหมายมา หลังจากนั้นเขานัดเจอกันที่สวนลุมฯ อยากรู้ว่าเป็นกลุ่ม
อะไรยังไง เค้าจะทำอะไรกันมั้ง...พอเข้ามาก็มาช่วยเลย เพราะเขาทำจดหมายข่าว
ก็อาสาไปช่วยทำ ก็เริ่มทำมาตั้งแต่เล่มที่สอง...”⁹¹

การเปิดตัวกับสาธารณะของกลุ่มอาจารย์ ถือเป็นประกาศให้สังคมไทย
ได้รับรู้ว่า มีผู้หญิงที่ชอบเพศเดียวกันอยู่จริงในสังคมไทย โดยกลุ่มอาจารย์ คือกลุ่ม
ที่ทำให้คำว่า “หญิงรักหญิง” กลายเป็นคำที่แพร่หลายไปในวงกว้าง และมีบทบาท
เป็นอย่างยิ่งต่อการสื่อสารทำความเข้าใจกับสังคมว่าในความสัมพันธ์ของผู้หญิง
ที่ชอบเพศเดียวกันนั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบเดียวกับ
ที่สังคมเข้าใจ คือ ต้องมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับบทเป็นชาย (ทอม) และอีกฝ่ายรับบทเป็น
ผู้หญิง (ดี้) พร้อมทั้งผลักดันให้เกิดการยอมรับว่าเพศวิถีแบบรักเพศเดียวกัน
เป็นเรื่องของสิทธิมนุษยชนด้วย

กล่าวได้ว่านับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา วงการแพทย์
และจิตวิทยาของไทยมีอิทธิพลอย่างมากต่อการสร้างให้เกิดอคติต่อบุคคลที่เป็น
แอลจีบีทีไอคิวในสังคมไทย จากการผลิตซ้ำและส่งต่อวิชาการด้านจิตวิทยาที่มี
ฐานคิดมาจากคริสต์ศาสนาที่ไม่ยอมรับเพศวิถีแบบรักเพศเดียวกัน ซึ่งแม้ในเวลาต่อมา
จะมีการเปลี่ยนแปลงองค์ความรู้นี้ด้วยการยกเลิกหัวข้อการรักเพศเดียวกันออกจาก
บัญชีสากลว่าด้วยการจำแนกโรคไปแล้วก็ตาม แต่วิชาการด้านจิตวิทยาไทยก็ไม่ได้
เปลี่ยนแปลงตาม หรือให้ความสำคัญกับการแก้ไขอคติและความเข้าใจผิดต่อบุคคล
กลุ่มนี้แต่อย่างใด อย่างไรก็ดีในอีกด้านหนึ่งการถูกกดดันอันเนื่องมาจากการ
ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม และถูกตีตราว่าเป็นโรคจิตหรือเบี่ยงเบนทางเพศ
กลุ่มแอลจีบีทีไอคิวก็เริ่มที่จะออกมารวมกลุ่มกัน ออกมาเปิดตัวกับสังคมมากขึ้น
โดยเริ่มมีการสร้างหรือรับเอาคำศัพท์ใหม่ที่มีความหมายในเชิงบวกมาใช้ในการ
นิยามตนเองมากขึ้น

⁹⁰ เข้าใจว่าน่าจะหมายถึงนิตยสาร “มหัศจรรย์” มากกว่า แต่ผู้ให้สัมภาษณ์อาจจะเข้าใจผิดว่าเป็นนิตยสาร
“แปลก” เนื่องจากนิตยสารทั้งสองฉบับมีลักษณะคล้ายกันมาก ทั้งการจัดรูปเล่มและเนื้อหา โดยคนส่วนใหญ่จะ
คุ้นเคยกับชื่อนิตยสาร “แปลก” มากกว่า เพราะเป็นนิตยสารที่มีมานานกว่า มีชื่อเรียกที่ง่าย และติดหูมากกว่า

⁹¹ จันทลักษณ์ รักษาอยู่. สัมภาษณ์. กฤตยา อาชวนิจกุล และกนกวรรณ ธรรววรรณ. (2545). ขบวนการทางสังคม
บนมิติการเมืองเรื่องเพศ และร่างกายของผู้หญิง. ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. (บรรณาธิการ). ใน *วิถีชีวิต
วิถีคู่ ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*. (หน้า 86-99). เชียงใหม่ : ซิลค์เวอร์มบุ๊ก.

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งส่งผลมาถึงแวดวงแอลจีบีทีไอคิวด้วย ไม่ว่าจะเป็น การเติบโตของธุรกิจสถานบริการสำหรับเกย์ในย่านสีลม พัฒน์พงศ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2520 การเกิดขึ้นของโรงละครคาบารีโซว์ การแสดงของสาวประเภทสอง ความก้าวหน้าทางการแพทย์ในการผ่าตัดแปลงเพศ การเปิดคอลัมน์ตอบจดหมายสำหรับกลุ่มเกย์ กะเทยในนิตยสารแปลกซึ่งเน้นกลุ่มคนอ่านทั่วไป การเกิดขึ้นของนิตยสารเกย์ ที่กลายเป็นพื้นที่เรียนรู้วัฒนธรรมการบริโภคแบบเกย์ หาเพื่อน หาคู่ การประกวดนางงามสาวประเภทสอง การปรากฏตัวของเกย์ กะเทยในสื่อต่าง ๆ ในฐานะของตัวละครที่สร้างสีสันให้กับละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ เพลง นวนิยาย การเข้ามา มีอิทธิพลของเกย์ กะเทยในวงการแฟชั่นและนิตยสาร กระแสความนิยมในนักร้อง ที่มีภาพลักษณ์เป็นทอมบอย และการเกิดขึ้นของกลุ่มหญิงรักหญิงชนชั้นกลาง ที่ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของหญิงรักหญิงอย่างกลุ่มอัญจารี

ปรากฏการณ์การแพร่ระบาดของเอชไอวีในประเทศไทยช่วงปลายทศวรรษ ที่ 2520 เป็นต้นมา ตอกย้ำให้อคติและการรังเกียจบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคิวรุนแรง มากยิ่งขึ้น แอลจีบีทีไอคิวไทยจำนวนมากยังคงต้องเผชิญกับการเลือกปฏิบัติอย่าง แบนเนียงอยู่ตลอดเวลา ทั้งจากครอบครัว ที่ทำงาน สถานศึกษา สื่อ กฎหมาย และ ศาสนา นาน ๆ ครั้งก็จะมีข่าวใหญ่ที่สะท้อนอคติ และการเลือกปฏิบัติจากภาครัฐ หรือ ภาคเอกชนต่อบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคิวในสื่อสักครั้งหนึ่ง กรณีการเลือกปฏิบัติจาก หน่วยงานภาครัฐกรณีแรกซึ่งในเวลาต่อมาได้ขยายวงกลายเป็นปรากฏการณ์การ ตกเถียงแสดงความคิดเห็นในประเด็นแอลจีบีทีไอคิวระดับประเทศอย่างไม่เคยเป็น มาก่อน ก็คือ กรณีการออกมาคัดค้านสภาสถาบันราชภัฏเรื่องการออกระเบียบห้าม ไม่ให้นักศึกษาที่เป็นผู้มีความเบี่ยงเบนทางเพศเข้าเรียนในสถาบันของกลุ่มอัญจารี ในพ.ศ. 2540 และนับจากจุดนั้นมาประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวของขบวนการ แอลจีบีทีไอคิวไทยก็ได้เริ่มต้นขึ้น และเดินทางมาจนถึงปัจจุบันเอชไอวี/เอดส์กับ ขบวนการเกย์ไทย (พ.ศ. 2527-ปัจจุบัน)

3

การเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิ แอลจีบีทีไอคิวในสังคมไทย

การรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มเกย์ ที่จริงเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนหน้าที่จะมีการตรวจพบผู้ติดเชื้อเอชไอวีรายแรกในประเทศไทยใน พ.ศ. 2527 แล้ว โดยส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อพบปะสังสรรค์ พักผ่อน ทำกิจกรรมที่สนุกสนาน มีทั้งรวมตัวกันตามผับ บาร์ ดิสโก้เทคสำหรับเกย์ และรวมตัวกันตามกิจกรรมที่นิตยสารเกย์จัด เช่น การนัดพบระหว่างสมาชิก การเดินทางไปท่องเที่ยวร่วมกันในต่างจังหวัด แต่ภายหลังจากที่เอชไอวี/เอดส์เริ่มแพร่ระบาดในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงแรกของการระบาดซึ่งพบผู้ติดเชื้อในกลุ่มเกย์เป็นส่วนใหญ่ ทำให้สังคมตีตราว่า “เอดส์เป็นโรคของเกย์” และมีการนำเสนอภาพเกี่ยวกับเกย์ในทางลบ ทำให้เกย์หลายกลุ่มพยายามที่จะรณรงค์เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับเกย์ และให้ความร่วมมือกับหน่วยงานด้านสาธารณสุขของภาครัฐ รณรงค์ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์กับพนักงานในบาร์ ขณะเดียวกันทางฝั่งของนิตยสารเกย์ อย่างนิตยสาร “มิถุนา” ก็มีบทบาทเป็นอย่างมากในการนำเสนอบทความสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องกับสังคมในเรื่องโรคเอดส์ ว่าเอดส์สามารถเกิดขึ้นกับใครก็ได้ ไม่ใช่แต่เฉพาะเกย์เท่านั้น นอกจากนี้ยังนำเสนอบทความที่กล่าวถึงการเป็นเกย์ที่ดี หรือ “กุลเกย์” เพื่อต่อสู้กับอคติของสังคมที่ประณามว่าเกย์เป็นคนไม่ดี รวมถึงใน พ.ศ. 2528 ยังได้ร่วมกับคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รณรงค์ให้เกย์ไทยไปตรวจเลือดกับโครงการรณรงค์ป้องกันเอดส์ของรัฐบาลอีกด้วย

ในปี พ.ศ. 2530 นิตยสารมิถุนา ฉบับที่ 43 ได้ตีพิมพ์บทความของ นที ธีระโรจนพงษ์ เรื่อง “ก่อนที่จะเป็นสมาคมเกย์แห่งประเทศไทย” โดยนที ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์เกี่ยวกับเกย์ในเมืองไทยว่า ช่วงเวลาในขณะนั้นเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการจัดตั้งสมาคมเกย์ขึ้นในประเทศไทย เนื่องจากมีปัจจัยเกื้อหนุนหลายประการ ปัจจัยแรกคือการออกมาเปิดเผยตัวของเกย์หลายคน ที่ประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเกย์คนอื่น ๆ ที่ยังไม่กล้าเปิดตัว ปัจจัยต่อมาคือสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคเอดส์ที่เกิดขึ้น ส่งผลให้เกย์จำนวนมากเกิดความวิตกกังวล จึงสมควรที่จะต้องมืองค์กรที่ออกมาทำงานให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ รวมทั้งปกป้องสิทธิของเกย์ จากการที่เกย์ถูกนำเสนอข่าว ในด้านที่ไม่ดีอยู่บ่อยครั้งในสังคมเสียที และประการสุดท้ายการจะมืองค์กรเกย์เกิดขึ้นได้ ต้องมีกลุ่มคนที่พร้อมจะออกมาทำงานในเรื่องนี้ ซึ่งนทีมองว่าในเวลานั้น มีเกย์กลุ่มหนึ่งที่รวมตัวกันเพื่อวางแผนจัดตั้งองค์กรแล้ว

นที ธีระโรจนพงษ์

หลังจากนั้นไม่นานนทีก็ได้ตั้งกลุ่ม “ภราดรภาพยั้งยั้งโรคเอดส์” (Fraternity for AIDS Cessation in Thailand หรือ FACT) ขึ้นใน พ.ศ. 2532 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเกย์ที่มีคุณภาพเข้ามาทำงานช่วยเหลือสังคม เพื่อจะได้ลบล้างภาพของเกย์ที่สังคมมองไม่ดี กิจกรรมของกลุ่มประกอบด้วยการเข้าไปเล่นละครณรงค์ให้ความรู้เรื่องเอดส์ และแจกถุงยางอนามัยตามสถานบันเทิงกลางคืนของเกย์ เช่น บาร์ ชาวน่า รวมถึงสถานศึกษาต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ ยังมี การออกจูลสาร “กุลเกย์” เพื่อเป็น

ช่องทางการสื่อสารงานรณรงค์ของกลุ่มด้วย อย่างไรก็ตามก็เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มภราดรภาพฯ ในช่วงแรก ๆ ยังไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากเจ้าของสถานประกอบการมากนัก เนื่องจากในช่วงเวลานั้นความกลัวเรื่องโรคเอดส์ส่งผลให้ลูกค้าที่มาเที่ยวลดจำนวนลง ซึ่งก็พลอยทำให้พนักงานบริการลดลงไปด้วย เจ้าของบาร์จึงไม่ต้องการให้มีการพูดเรื่องนี้มากนัก

ภายหลังจากที่กลุ่มภราดรภาพ ยุติบทบาทไปในเวลาต่อมาไม่นาน กรมเสนาบดี
แห่งการเรือ นักสังคมสงเคราะห์ของโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วม
ในการก่อตั้ง “ชมรมเพื่อนวันพุธ” ชมรมผู้ติดเชื้อเอชไอวีของสภาอากาศไทย
ที่เกิดจากการรวมตัวของผู้ป่วย และผู้ติดเชื้อเอชไอวีที่มารับบริการการตรวจรักษาที่
โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ มีความคิดที่อยากจะตั้งกลุ่มคนทำงานเพื่อทำหน้าที่เผยแพร่
ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเรื่องเอชไอวี/เอดส์ให้กับชุมชนเกย์หรือบุคคลรักเพศเดียวกัน
ในระดับที่กว้างขวางขึ้นกว่าการทำงานให้ความช่วยเหลือแบบเพื่อนช่วยเพื่อนของ
ชมรมเพื่อนวันพุธ ซึ่งเป็นการให้ความช่วยเหลือระดับปัจเจกเท่านั้น กรมเสนาบดี
จึงได้ร่วมมือกับอาจารย์วิโรจน์ ตั้งวาณิชย์ จัดตั้งกลุ่มชื่อ “ชมรมเส้นทางสีรุ้ง” ขึ้น
ในปี พ.ศ. 2542 ก่อนที่ในอีกหนึ่งปีให้หลังจะเปลี่ยนชื่อเป็น “กลุ่มฟ้าสีรุ้ง”

ในช่วงเริ่มต้น “กลุ่มฟ้าสีรุ้ง” เป็นเพียงกลุ่มจิตอาสากลุ่มเล็ก ๆ ที่สวนลุมพินี
เป็นสถานที่ทำงานและเป็นพื้นที่ในการทำงาน โดยใช้วิธีการเดินเข้าไปแนะนำตัวกับ
เกย์ที่มาใช้พื้นที่ในสวนลุมพินีเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และชักชวนเข้ามาเป็น
แกนนำให้กับกลุ่ม อบรมพัฒนาความรู้และศักยภาพให้ก่อนที่จะส่งอาสาสมัคร
ที่ผ่านการอบรมแล้ว กลับไปทำงานกับชุมชนเกย์ที่อยู่ในสวนลุมพินีอีกที หลักการการ
ทำงานของกลุ่มคือ เน้นการทำกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของเกย์ในชุมชน
และเน้นการมีส่วนร่วมของเกย์ในชุมชน ให้พวกเขาได้ลุกขึ้นมาทำกิจกรรมเพื่อชุมชน
ของตนเอง กิจกรรมหลัก ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ
และการป้องกันเอชไอวี/เอดส์ โดยการส่งเสริมการมีเพศสัมพันธ์อย่างปลอดภัย
ด้วยการใช้ถุงยางอนามัย ทั้งนี้นอกจากจะทำงานในพื้นที่สวนลุมพินีแล้ว อาสาสมัคร
นักกิจกรรมของฟ้าสีรุ้ง ยังเข้าไปทำงานกับผับ บาร์ ชาวน่า และสถานบริการสำหรับ
เกย์ต่าง ๆ รวมทั้งเข้าไปทำงานกับสถานศึกษา และมีการเปิดสายด่วนเพื่อให้
คำปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องความหลากหลายทางเพศ เอชไอวีและโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์
รวมถึงรับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิในประเด็นดังกล่าวด้วย กิจกรรม
สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ การจัดค่ายทักษะชีวิตให้กับเยาวชนในชื่อ ค่ายทักษะชีวิต
พิชิตเอดส์ ซึ่งแบ่งเป็นค่ายสำหรับชายรักชายกับหญิงรักหญิง

“กลุ่มฟ้าสีรุ้ง” ได้ดำเนินการจดทะเบียนเป็น “สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย”
ในปี พ.ศ. 2546 และสมาคมฯ ได้ขยายการทำงานมากขึ้น โดยได้รับการสนับสนุน
งบประมาณในการดำเนินงานจากแหล่งทุนหลายแห่งทั้งภาครัฐและองค์กรพัฒนา

เอกชนระหว่างประเทศ ปัจจุบันสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย มีสำนักงานและศูนย์กิจกรรม 7 แห่งทั่วประเทศ ได้แก่ กรุงเทพฯ สมุทรปราการ ปทุมธานี นนทบุรี ชลบุรี อุบลราชธานี และสงขลา โดยสำนักงานที่กรุงเทพฯ และหาดใหญ่ ได้เปิดเป็นศูนย์สุขภาพฟ้าสีรุ้งเพื่อให้บริการตรวจคัดกรองเอชไอวีและโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ แก่กลุ่มชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชาย⁹² แบบรู้ผลในวันเดียว พร้อมทั้งให้บริการดูแลสุขภาพสนับสนุนผู้ที่รับรู้สถานะการติดเชื้อแล้วให้เข้าสู่กระบวนการรักษาอย่างต่อเนื่อง

ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเอชไอวี/เอดส์ในประเทศที่กลุ่มชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายยังคงเป็นกลุ่มที่มีอัตราการติดเชื้อสูงอยู่มาก ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในหลายประเทศ ทำให้องค์กรที่สนับสนุนทุนการดำเนินงานด้านการป้องกัน และดูแลรักษาที่เกี่ยวข้องกับเอชไอวี/เอดส์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ให้ความสำคัญกับการทำงานป้องกันการติดเชื้อในกลุ่มชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายและสาวประเภทสองมากเป็นพิเศษ เพราะเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีสูงและเป็นกลุ่มที่เข้าถึงได้ยาก จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยแกนนำอาสาสมัครในการช่วยให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย หลังช่วงปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา จึงเกิดองค์กรเกย์ที่เข้ามาทำงานในประเด็นนี้เพิ่มขึ้นอีกมากมายหลายกลุ่ม ได้แก่ องค์กร *บางกอกเรนโบว์* (พ.ศ. 2545) *โครงการเพื่อนชายรุ่นใหม่ใส่ใจสุขภาพ หรือเอ็มพลัส* ซึ่งในเวลาต่อมากลายเป็น *มูลนิธิเอ็มพลัส* (พ.ศ. 2546) *มูลนิธิเดอะพอสโฮมเซ็นเตอร์* (พ.ศ. 2548) *กลุ่มสายรุ้งราชบุรี* (พ.ศ. 2548) โดยองค์กรเหล่านี้ส่วนใหญ่ทำงานในเรื่องของการรณรงค์ป้องกันเอชไอวีในกลุ่มชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชาย ควบคู่ไปกับประเด็นการปกป้องคุ้มครองสิทธิของบุคคลรักเพศเดียวกัน มีเพียงมูลนิธิเดอะพอส โฮมเซ็นเตอร์ เพียงองค์กรเดียวที่ทำงานด้านการสนับสนุนดูแลช่วยเหลือกลุ่มชายรักชายและสาวประเภทสองที่อยู่ร่วมกับเอชไอวี นอกจากนี้ยังมีองค์กรที่ทำงานในประเด็นเรื่องการป้องกันเอชไอวีกับกลุ่มพนักงานบริการทางเพศ ทั้ง

⁹² คำว่า “ชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชาย” เป็นคำที่แปลมาจากคำว่า Men Who Have Sex With Men ซึ่งเป็นคำศัพท์ในแวดวงการทำงานด้านเอชไอวี/เอดส์ ที่มุ่งเน้นไปที่ “พฤติกรรม” หรือการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเพศชายกับเพศชายเป็นหลัก ต่างจากคำว่า “เกย์” หรือ “ชายรักชาย” ที่ให้ความสำคัญกับตัวตนในมิติทางด้านอารมณ์ความรู้สึก รวมถึงวิถีทางเพศ ซึ่งกว้างไปกว่าการมองพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์แต่เพียงอย่างเดียว โดยผู้ที่นิยามตนเองว่าเป็น “เกย์” หรือ “ชายรักชาย” อาจจะมี/ไม่มี/หรือยังไม่มีการมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายด้วยกันก็ได้ แต่พวกเขาที่รับรู้และตระหนักในอัตลักษณ์ทางเพศวิถีแบบ “เกย์” ของตน ขณะที่การใช้คำว่า “ชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชาย” ด้านหนึ่งอาจมีความหมายเหมือนกับคำว่า “เกย์” เนื่องจากชายรักชายหลายคนรับเอาคำ ๆ นี้มาใช้นิยามตนเอง โดยย่อให้เหลือแค่คำว่า “เอ็ม” แต่ในอีกด้านหนึ่งคำ ๆ นี้ ก็อาจไม่ได้มีความหมายเกี่ยวข้องกับตัวตนทางเพศวิถีของบุคคลผู้นั้นแต่อย่างใด นอกจากบอกแค่ผู้ชายคนนั้นเคยมีหรือนิยมมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายด้วยกันเท่านั้น ซึ่งเท่ากับว่าเขาก็มีโอกาสเสี่ยงที่จะได้รับเชื้อเอชไอวีจากการมีเพศสัมพันธ์ในครั้งนั้นแล้ว

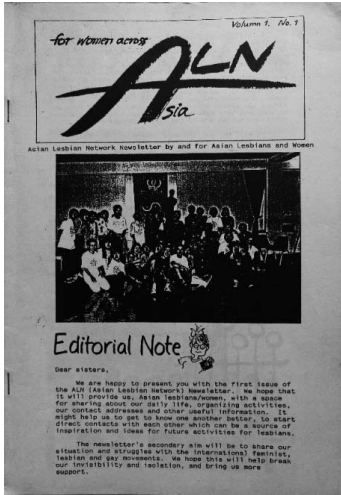
พนักงานบริการชาย สาวประเภทสอง และผู้หญิง ได้แก่ มูลนิธิเพื่อนพนักงานบริการ SWING (พ.ศ. 2547) องค์กรที่ทำงานสุขภาพกับสาวประเภทสอง อย่าง มูลนิธิศูนย์ซิสเตอร์ (พ.ศ. 2548) และองค์กรที่ทำงานกับสาวประเภทสองที่ติดเชื้อเอชไอวี อย่าง เครือข่ายสุขภาพและโอกาส HON (พ.ศ. 2551) แต่เนื่องจากทุนสนับสนุนการทำงานส่วนใหญ่มักเป็นทุนที่เน้นไปในเรื่องการป้องกันเอชไอวี/เอดส์ งานด้านการเคลื่อนไหวกิจกรรมของแอลจีบีทีไอคิวจึงเป็นงานในประเด็นรองลงมา จากงานเรื่องเอชไอวี/เอดส์ซึ่งเป็นงานหลัก

ปัจจุบันองค์กรเกย์ (รวมถึงองค์กรสาวประเภทสองอย่างมูลนิธิศูนย์ซิสเตอร์) ที่ทำงานในประเด็นเรื่องเอชไอวี/เอดส์ ได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายขององค์กรชาย ที่มีเพศสัมพันธ์กับชายที่ทำงานด้านเอชไอวีระดับชาติประมาณ 21 องค์กร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการทำงานในประเด็นการลดอัตราการติดเชื้อรายใหม่ในกลุ่มชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชาย ทั้งการส่งเสริมพฤติกรรมป้องกันการป้องกันเอชไอวี และการตรวจหาผู้ติดเชื้อในกลุ่มชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายเพื่อนำเข้าสู่ระบบการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากที่ผ่านมาการทำงานส่วนใหญ่ขององค์กรเกย์หรือชายรักชายมักมีลักษณะต่างคนต่างทำงาน ในขณะที่การทำงานระดับประเทศมองกลุ่มชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักอันดับต้น ๆ ในการทำงานเรื่องการลดอัตราการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ จึงมีการระดมทรัพยากรมากมายเพื่อมาสนับสนุนการทำงานในเรื่องนี้ และต้องการให้องค์กรต่าง ๆ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และร่วมมือกันทำงานไปในทิศทางเดียวกัน อีกทั้งภาครัฐเองก็มีการปรับแนวทางการทำงานหันมาทำงานร่วมกับกลุ่มเกย์มากขึ้น ในระยะหลังมาจึงเห็นการเกิดขึ้นของกลุ่มเกย์กลุ่มเล็กกลุ่มน้อยที่ได้รับการสนับสนุนการตั้งกลุ่มโดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด จากเดิมที่ภาครัฐไม่เคยให้ความสำคัญกับประเด็นนี้มาก่อน

กล่าวได้ว่าการเกิดขึ้นและการเติบโตขององค์กรพัฒนาเอกชนเกย์ในประเทศไทย เป็นผลสืบเนื่องโดยตรงจากปรากฏการณ์การแพร่ระบาดของเอชไอวี/เอดส์ ในแง่ของการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของเอชไอวีในกลุ่มเกย์ ตั้งแต่การรณรงค์ให้ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องการป้องกัน การประเมินความเสี่ยง การชักชวนให้เข้าสู่กระบวนการตรวจหาเอชไอวี การส่งต่อเข้าสู่ระบบ และการดูแลสุขภาพด้วยการเข้ารับการรักษาและกินยาอย่างต่อเนื่อง ไปจนถึงการให้การดูแลช่วยเหลือเพื่อนชายรักชาย สาวประเภทสองที่ติดเชื้อซึ่งไม่กล้าเปิดเผย

ตนเอง เนื่องจากกลัวการถูกตีตราและเลือกปฏิบัติจากสังคม ผลที่ตามมาจากการทำงานขององค์กรเกย์เหล่านี้ ด้านหนึ่งคือ สังคมได้เห็นการปรากฏตัวของเกย์ที่ออกมาเปิดตัวกับสาธารณะในการทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น องค์กรเกย์เป็นองค์กรที่ได้รับการสนับสนุนทุนในการทำงานจากแหล่งทุนด้านเอดส์อย่างต่อเนื่อง มีอิทธิพลและมีชื่อเสียงที่ดังมากขึ้นในแวดวงการทำงานด้านเอชไอวี/เอดส์ และมีการยกระดับการทำงานขึ้นจนถึงขั้นสามารถเปิดเป็นศูนย์บริการสุขภาพชุมชน ร่วมให้บริการการตรวจคัดกรองเอชไอวีเบื้องต้น รวมทั้งสามารถให้คำปรึกษาในเรื่องสุขภาพกับเพื่อนในกลุ่มได้ไม่ต่างจากผู้ให้คำปรึกษามีอาชีพ หลายองค์กรมีโอกาสได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเวทีกำหนดนโยบายระดับชาติในเรื่องเพศ และการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอชไอวี/เอดส์ โดยมีตัวแทนเข้าไปนั่งอยู่ในคณะกรรมการระดับบริหาร ทั้งคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ คณะกรรมการกลไกความร่วมมือในประเทศขององค์การกองทุนโลก (CCM) และคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศ (พ.ศ. 2558) แต่ในอีกด้านหนึ่งองค์กรเหล่านี้ก็ถูกกดดันให้ต้องทำงานบรรลุเป้าหมายตามความต้องการของแหล่งทุน และแม้ว่าการทำงานด้านเอชไอวี/เอดส์ในประเด็นชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายจะมีความก้าวหน้าค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับงานด้านการส่งเสริมและปกป้องคุ้มครองสิทธิของชายรักชาย (รวมถึงกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศกลุ่มอื่น ๆ) โดยเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ทำงานด้านเอชไอวี/เอดส์หลายคนมีอคติต่อกลุ่มเกย์ลดลง และให้การยอมรับการทำงานของกลุ่มเกย์มากขึ้น แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาจะเข้าใจ และให้ความเคารพในสิทธิของชายรักชาย กะเทย สาวประเภทสอง หรือหญิงรักหญิงเท่ากับเพศชายและหญิงแล้ว พวกเขาเพียงแต่มองว่ากลุ่มชายรักชายในฐานะกลุ่มเป้าหมายกลุ่มหนึ่งที่ต้องทำงานด้วย เพราะถ้าไม่ทำก็จะไม่สามารถลดอัตราการติดเชื้อเอชไอวีในประเทศลงได้ ในภาพรวมเกย์จึงยังหนีไม่พ้นจากการถูกสังคมมองว่าเป็นกลุ่มที่ทำให้เกิดการแพร่กระจายของโรคเอดส์อยู่เหมือนเดิม เป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีสูง เข้าถึงยาก และถ้าเลือกได้ก็คงไม่อยากจะให้สมาชิกในครอบครัวคนใดเป็นเกย์ แม้ว่าจะรับได้ที่เพื่อน เพื่อนร่วมงาน คนรอบข้างเป็นเกย์ก็ตาม

หญิงรักหญิง : จากการถูกปฏิเสธสู่การมีตัวตน อัญจารี

ขบวนการหญิงรักหญิงในประเทศไทยเกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2529 จากการรวมตัวกันของเพื่อนผู้หญิง 4 คน ซึ่งเป็นนักกิจกรรมที่ทำงานในด้านสิทธิผู้หญิงและเป็นหญิงรักหญิง โดยสมาชิก 3 ใน 4 คนเป็นอดีตนักศึกษาในกลุ่มชมรมนักศึกษาที่สนใจประเด็นเรื่องผู้หญิงและความเป็นธรรมของสังคมของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเกิดขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ในช่วงแรกของการรวมตัว กลุ่มที่เกิดขึ้นมีลักษณะเป็นกลุ่มปิดที่ไม่มีชื่อ เน้นการมาพบปะพูดคุยกัน เพื่อรับฟังปัญหาซึ่งกัน

และกัน และติดต่อกับองค์กรที่ทำงานในประเด็นเดียวกันในต่างประเทศ ในปีต่อมาสมาชิกในกลุ่มใช้ชีวิตการบอกต่อ ชักชวนเพื่อน และคนรู้จักที่เป็นหญิงรักหญิงเข้ามาร่วมพูดคุยมากขึ้น จนกระทั่งใน พ.ศ. 2531 หลังจากมีการนัดพบปะกันสม่ำเสมอทุกวันเสาร์เว้นเสาร์⁹³ ทางกลุ่มจึงได้ช่วยกันคิดตั้งชื่อกลุ่มขึ้น และก็มีมาลงตัวที่ชื่อกลุ่มว่า “อัญจารี” ซึ่งแปลว่า เส้นทาง (จารี) ที่แตกต่าง (อัญญา)

ในช่วงที่ยังไม่เปิดตัวกับสังคมไทย “กลุ่มอัญจารี” ได้เปิดตัวกับองค์กรหญิงรักหญิงในระดับภูมิภาค โดยการรับเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมเครือข่ายหญิงรักหญิงเอเชียขึ้นที่กรุงเทพฯ ใน พ.ศ. 2533 ทำให้ชื่อของกลุ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น ในแวดวงองค์กรที่ทำงานในประเด็นเรื่องหญิงรักหญิงนานาชาติ หลังจากนั้นมา กลุ่มอัญจารีก็ได้เริ่มเข้าไปร่วมประชุมกับเครือข่ายองค์กรที่ทำงานเรื่องผู้หญิงมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยงานแรกที่ทำให้กลุ่มอัญจารีเป็นข่าวในสื่อสาธารณะก็คือ การเข้าร่วมประชุมนานาชาติเรื่อง “ยุติความรุนแรง แสวงหาสันติภาพ” ในปี พ.ศ. 2535 ที่กรุงเทพฯ อัญชานา สุวรรณานนท์ หนึ่งในผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มอัญจารีซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่ม

⁹³ กฤตยา อาชวนิจกุล และกนกวรรณ ธรารวรรณ. *ขบวนการทางสังคมบนมิติการเมืองเรื่องเพศ และร่างกายของผู้หญิง*. ใน *วิถีชีวิต วิถีผู้* ขบวนการประชาชนร่วมสมัย. หน้า 86-99. ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. บรรณาธิการ. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ตรีสิริน, 2545.

ที่ได้รับเชิญจากมูลนิธิเพื่อนหญิงให้เข้าร่วมประชุมในครั้งนั้นแล้วว่า เนื่องจากในการประชุมมีการพูดถึงประเด็นความรุนแรงต่อผู้หญิง เพื่อนชาวต่างชาติคนหนึ่งที่มาเข้าร่วมประชุมซึ่งรู้จักกับเธอมาก่อนจึงมาชวนเธอจัดเวิร์กช็อปความรุนแรงต่อผู้หญิงรักผู้หญิง ซึ่งก็ปรากฏว่าเมื่อถึงเวลาก็มีผู้สนใจเข้าร่วมเวิร์กช็อปนี้ไม่กี่คน ส่วนใหญ่มาเข้าร่วมในลักษณะที่อยากรู้อยากเห็นมากกว่าจะมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เนื่องจากตนเองก็ยังไม่เข้าใจประเด็นนี้สักเท่าไร ในตอนสุดท้ายของการประชุมมีการให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนร่วมกันลงมติรับรองข้อสรุปจากการอบรมกลุ่มย่อยแต่ละประเด็น เพื่อนำเอาข้อสรุปต่าง ๆ ไปรวมเป็นข้อเรียกร้องของที่ประชุมครั้งนั้น แต่มีข้อแม้ว่าผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนจะต้องลงมติเห็นด้วยอย่างเป็นทางการ หากมีแม้แต่คนเดียวที่ไม่เห็นด้วย ข้อสรุปจากเวิร์กช็อปนั้นก็จะต้องตกไปทันที เมื่อมาถึงข้อสรุปจากเวิร์กช็อปความรุนแรงต่อผู้หญิงรักหญิง มีผู้เข้าร่วมประชุมคนหนึ่งออกมาแสดงความไม่เห็นด้วย โดยกล่าวว่าประเทศของตนไม่พร้อมที่จะยอมรับในเรื่องนี้ ทำให้ข้อสรุปจากเวิร์กช็อปนี้เป็นข้อสรุปเดียวที่ไม่ได้รับการรับรองให้อยู่ในข้อเรียกร้องของที่ประชุมนั้น หลังจากนั้นมาเมื่ออัญชนานำเรื่องนี้มาเล่าให้กับเพื่อนนักกิจกรรมผู้หญิงที่ไม่ได้ไปเข้าร่วมในการประชุมครั้งนั้นฟัง เธอก็ยิ่งตระหนักมากขึ้นไปอีกว่า แม้แต่เพื่อนของเธอเองก็ยังไม่เห็นและไม่เข้าใจในประเด็นเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิงรักหญิง เพราะแทนที่เธอจะได้รับคำปลอบใจจากเพื่อน เพื่อนของเธอกลับเข้าใจไปว่า เวิร์กช็อปที่เธอจัดเป็นเรื่องความรุนแรงที่หญิงรักหญิงกระทำต่อกัน โดยที่ไม่ได้ให้ความสนใจอะไรมากไปกว่านั้น

หลังการประชุมนานาชาติในครั้งนั้น นักข่าวคนหนึ่งซึ่งอยู่ในแวดวงของนักกิจกรรมผู้หญิง ได้นำเอาประเด็นเรื่องหญิงรักหญิงไปเขียนเป็นรายงานข่าวลงในหน้าสตรีของหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับประจำวันวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2535 โดยใช้หัวข้อข่าวว่า “กลุ่มผู้หญิงรักผู้หญิง (เลสเบี้ยน) เสนอวิธีขจัดความรุนแรง” เนื้อหาในรายงานกล่าวถึง การที่กลุ่มหญิงรักหญิงได้เข้าร่วมในการต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีมาโดยตลอด และก็มักจะถูกใช้เป็นภาพเปรียบเทียบในเชิงลบของผู้หญิงที่ออกมาเรียกร้องสิทธิว่า ผู้หญิงที่เป็นตัวของตัวเอง มีความสามารถ คือผู้หญิงที่อยากจะมีหนวด (หรือเป็นเลสเบี้ยน) ซึ่งนี่เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการควบคุมพฤติกรรมผู้หญิงของสังคมว่าผู้หญิงควรจะต้องทำตัวอย่างไรจึงจะเหมาะสม และประเด็นนี้ไม่ควรเป็นแค่การควบคุมคนที่หญิงรักหญิงเท่านั้น แต่เป็นประเด็นร่วมของนักสิทธิสตรีทุกคนด้วย

ในตอนท้ายของรายงานผู้เขียนได้ลงตุ้ ปณ. ที่อยู่ติดต่อนของกลุ่มอาจารย์ให้ด้วย ทำให้ผู้เขียนจดหมายเข้ามาถึงกลุ่มอาจารย์ และมีผู้แสดงความสนใจติดตามรับข่าวสารจากทางกลุ่มเป็นจำนวนมาก อัญชนา กล่าวถึงบรรยากาศในช่วงการก่อตั้งกลุ่มยุคแรก ๆ ว่า ก่อนที่ทางกลุ่มจะตัดสินใจเปิดตัวกับสาธารณะ ได้ใช้เวลาคุยกันภายในกลุ่มอยู่นานมาก สมาชิกที่เหลืออีก 3 คนนอกจากตัวเธอเอง ไม่พร้อมที่จะเปิดตัวกับสังคมว่าเป็นหญิงรักหญิง เพราะแต่ละคนล้วนเคยเจอสถานการณ์ที่เพื่อนร่วมงานซึ่งเป็นนักกิจกรรมด้านสิทธิผู้หญิงเหมือนกัน เอาเรื่องความเป็นหญิงรักหญิงมาล้อเล่นเป็นเรื่องตลก ทำให้รู้สึกไม่สบายใจที่จะเปิดตัว และกว่าที่จะแนะนำกลุ่มกับสาธารณะได้ก็ต้องค่อย ๆ เริ่มเปิดตัวในที่ประชุมระดับนานาชาติที่มีการพูดถึงเรื่องสิทธิก่อนจนมีคนรู้จักในระดับหนึ่ง ถึงได้พร้อมมากขึ้นที่จะเปิดตัวกลุ่มกับสาธารณะ

สำหรับประเด็นการเปิดตัวของตัวเอง อัญชนา ซึ่งเป็นหญิงรักหญิงคนแรก ที่เปิดเผยตัวกับสังคมไทย กล่าวว่า ตอนนั้นเธอเองก็ไม่แน่ใจว่าการออกมาเปิดตัวกับสาธารณะจะส่งผลกระทบต่อตนเองอย่างไรบ้าง เพราะไม่เคยมีตัวอย่างให้เห็นมาก่อน แม้ว่าก่อนหน้านั้น ดร.เสรี วงษ์มณฑาจะออกมาเปิดตัวแล้ว แต่เธอก็รู้สึกว่าสิ่งที่ ดร.เสรีพูดไม่ตรงกับประสบการณ์ของเธอ และไม่ใช่ว่าประเด็นที่เธออยากจะสื่อสารกับสังคม อัญชนายอมรับว่าครั้งแรกก่อนจะออกมาพูดกับสังคม เธอเองก็กลัวเหมือนกัน แต่บอกไม่ถูกว่ากลัวอะไร รู้แต่ว่าไม่ได้กลัวอันตรายที่แบบในต่างประเทศที่มีเหตุการณ์แอลจีบีทีไอคิวถูกทำร้ายเพราะความเกลียดชัง แต่เธอน่าจะกลัวการถูกตีตรา กลัวขายหน้า กลัวถูกมองว่าเป็นคนที่ผิดเพี้ยนในสายตาของสังคมมากกว่า อัญชนาเคยให้สัมภาษณ์ถึงเรื่องนี้ไว้ครั้งหนึ่งเมื่อปี พ.ศ. 2540

อัญชนาบอกว่าที่เธอตัดสินใจออกมาพูดกับสังคม เพราะอยากให้สังคมได้เห็นหญิงรักหญิงมีตัวตนอยู่จริงในสังคม และอยากให้สังคมได้รู้จักกับกลุ่มอาจารย์ ได้มองเห็นว่าเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องแปลก หลังจากที่มีข่าวของเธอลงในหนังสือพิมพ์ ก็มีเหตุการณ์ที่ทำให้เธอได้เข้าใจว่า มีคนไม่เห็นด้วยกับการออกมาเปิดตัวของเธอ เมื่อมีคนตัดข่าวในหนังสือพิมพ์ที่มีชื่อของเธอส่งมาให้คุณป้าซึ่งเป็นผู้ปกครอง

ของเธอที่บ้าน โดยไม่ลงชื่อผู้ส่งและไม่เขียนข้อความอะไรมา ทำให้คุณป้าของเธอรู้สึกไม่สบายใจ ซึ่งอัญชามองว่า คนที่ส่งมาน่าจะเป็นคนที่รู้จักกับครอบครัวของเธอพอสมควร ถึงได้รู้ที่อยู่ที่บ้านและรู้ว่าใครเป็นผู้ปกครองของเธอ โดยอาจจะเจตนาอยากให้คุณป้าเตือนเธอว่าไม่ควรออกไปพูดเรื่องนี้โดยใช้ชื่อนามสกุลจริง เพราะจะกระทบคนอื่น แต่คุณป้าและแม่ของเธอก็ไม่เคยห้ามเธอพูดหรือทำงานในเรื่องนี้แต่อย่างใด

งานของกลุ่มอัญจารีหลัก ๆ อาจแบ่งได้ออกเป็นสองส่วนคือ

1) การทำงานรณรงค์กับสาธารณะให้เข้าใจในประเด็นหญิงรักหญิง โดยการให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชน นักศึกษาที่สนใจทำรายงาน วิทยานิพนธ์เกี่ยวกับประเด็นเรื่องหญิงรักหญิง และการเขียนบทความเกี่ยวกับประเด็นเรื่องหญิงรักหญิง และบุคคลรักเพศเดียวกันไปลงในสื่อต่าง ๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์

2) การสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้กับกลุ่มสมาชิกหญิงรักหญิง ได้พูดคุยปรึกษาปัญหา บอกเล่าเรื่องราว แบ่งปันประสบการณ์ผ่านทาง “อัญจารีสาร” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทางกลุ่มให้ความสำคัญมากกิจกรรมหนึ่ง เนื่องจาก “อัญจารีสาร” เป็นช่องทางการเผยแพร่ข่าวสารของกลุ่ม ข่าวสารเกี่ยวกับหญิงรักหญิง รวมทั้งเป็นสื่อกลางระหว่างสมาชิกของกลุ่ม

สำหรับงานจัดทำ “อัญจารีสาร” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทางกลุ่มให้ความสำคัญ และดำเนินการเรื่อยมา ผู้ที่เข้ามารับผิดชอบเป็นบรรณาธิการ ดูแลเนื้อหา และจัดทำวารสารนี้เป็นหลักก็คือ ฉันทลักษณ์ รักษาอยู่ โดยเนื้อหาส่วนใหญ่ของอัญจารีสารประกอบไปด้วย ข่าวคราวความเคลื่อนไหวในแวดวงสมาชิก รายงานการไปเข้าร่วมประชุมในประเด็นเรื่องสิทธิของผู้หญิง และสิทธิหญิงรักหญิงทั้งในและต่างประเทศ บทกวี เรื่องสั้น และนำภาพยนตร์เกี่ยวกับหญิงรักหญิง

สารคดีจากต่างประเทศที่เกี่ยวกับประเด็นแอลจีบีทีไอคิวที่น่าสนใจ บทสัมภาษณ์หาเพื่อน รายงานการจัดกิจกรรมที่ผ่านมาของกลุ่ม และตอบจดหมายปัญหา

หญิงรักหญิง ในช่วงปี พ.ศ. 2541 ภายหลังจากที่กลุ่มอัญจารีเป็นที่รู้จักมากขึ้นในฐานะองค์กรที่ออกมาเรียกร้องและปกป้องสิทธิของบุคคลรักเพศเดียวกัน หลังกรณีการคัดค้านสภาสถาบันราชภัฏวชิรวิทยาดำรงมีแนวคิดที่จะออกนโยบายไม่รับนักศึกษาแอลจีบีทีที่เข้าเรียนในสถาบัน กลุ่มอัญจารีได้ปรับเปลี่ยนนโยบายมาจัดทำ “อัญจารีสาร” วางจำหน่ายบนชั้นหนังสือทั่วไปเป็นครั้งแรก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการจะสื่อสารกับสาธารณะมากขึ้น ไม่ใช่สื่อสารอยู่แต่ภายในกลุ่มสมาชิกเหมือนเช่นที่ผ่านมา หากทำได้เพียงแค่ 4 ฉบับเท่านั้น ก็ต้องเปลี่ยนจากการจำหน่ายมาเป็นแจกฟรีแทน เนื่องจากไม่ประสบความสำเร็จในทางการตลาด ขณะเดียวกันก็ยังคงจัดทำจดหมายข่าวเพื่อสื่อสารกับสมาชิกควบคู่กันไปด้วย

อัญจารีสาร ฉบับที่วางจำหน่ายบนแผงหนังสือทั่วไปในช่วงปี พ.ศ. 2541-2542

ในปี พ.ศ. 2544 กลุ่มอัญจารีได้ปรับเปลี่ยนทิศทางขององค์กรจากที่เป็นองค์กรที่ทำงานในประเด็นสิทธิหญิงรักหญิงแต่เพียงอย่างเดียว มาเป็นทำงานในประเด็นสิทธิหญิงรักหญิงร่วมกับสิทธิของบุคคลรักเพศเดียวกันกลุ่มอื่น ๆ ด้วย จึงมีความพยายามที่จะจัดทำนิตยสารเพื่อสื่อสารกับคนทั่วไปในประเด็นคนรักเพศเดียวกันอีกครั้ง โดยครั้งนี้ใช้ชื่อนิตยสาร an ซึ่งย่อมาจากคำว่า another way magazine หรือนิตยสารทางเลือก สำหรับผู้หญิงที่มีไลฟ์สไตล์ที่แตกต่าง ตั้งเป้าว่าจะวางแผงทุกเดือน โดยพยายามลดเนื้อหาและหน้าตาของความเป็นจดหมายข่าวเอ็นจีโอลง แต่ยังคงมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องของผู้หญิงรักหญิง และบุคคลรักเพศเดียวกันไว้เหมือนเดิม อย่างไรก็ตามนิตยสาร an ออกมาได้เพียงแค่ 7 ฉบับ สุดท้ายก็ต้องปิดตัวลงในปี พ.ศ. 2546 ด้วยปัญหาเดิมคือ เรื่องต้นทุนการผลิต บุคลากร เวลา และการจัดการต่าง ๆ เนื่องจากทีมที่ช่วยกันทำนิตยสารมีกันอยู่ไม่กี่คนและทุกคนทำงานในรูปของอาสาสมัคร ขณะเดียวกันงานของกลุ่มอัญจารี

ก็ค่อย ๆ ลดบทบาทลง เนื่องจากขาดผู้ประสานงานที่จะมาทำงานต่อภายหลังจากที่ฉันพักหนึ่ง รักษาอยู่ ลาออกจากอัญจารีมาทำองค์กรของตัวเองในชื่อกลุ่ม “สะพาน” ในปีเดียวกัน เพื่อทำงานเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหญิงรักหญิงและคนรักเพศเดียวกัน การรณรงค์สาธารณะร่วมกับองค์กรแอลจีบีทีไอคิวอื่น ๆ ควบคู่ไปกับการเปิดสำนักพิมพ์สะพานที่ตีพิมพ์งานวรรณกรรมสำหรับหญิงรักหญิงโดยเฉพาะ โดยฉันพักหนึ่งเป็นทั้งผู้ก่อตั้งองค์กรและดูแลงานขององค์กรทุกอย่างด้วยตนเองเพียงคนเดียว เน้นช่องทางการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์เป็นหลัก ไม่ได้ขอรับทุนสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรจากหน่วยงานอื่น

ในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาของการจัดทำ “อัญจารีสาร” แม้จะไม่มีตัวเลขที่ชัดเจนว่ามีผู้ได้รับข่าวสารจาก “อัญจารีสาร” จริง ๆ มีจำนวนไม่น้อยเท่าไหร่นอกจากสมาชิกราว 500 คน ที่ทางกลุ่มจัดส่งอัญจารีสารไปให้ทางไปรษณีย์ แต่ที่แน่ ๆ คือ “อัญจารีสาร” และ “an” เป็นเพียงสื่อสิ่งพิมพ์เดียวในประเทศไทยที่นำเสนอเรื่องราวในประเด็นเรื่อง “สิทธิ” ของหญิงรักหญิงและสิทธิของบุคคลรักเพศเดียวกันในแง่มุมต่าง ๆ นอกจากนั้นยังเป็น

พื้นที่ให้สมาชิกหญิงรักหญิงได้เขียนบรรยายความรู้สึก แบ่งปันประสบการณ์ และถามปัญหาเกี่ยวกับความเป็นหญิงรักหญิง และอาจเรียกได้ว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่ม “อัญจารี” มีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้าใจใหม่กับสังคมว่า ความสัมพันธ์แบบผู้หญิงรักเพศเดียวกัน ไม่จำเป็นต้องมีแต่เฉพาะความสัมพันธ์ในรูปแบบคู่ทอม-ดีเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่น ๆ ที่สามารถนับว่าเป็นความสัมพันธ์แบบหญิงรักหญิงได้ เช่น คู่ผู้หญิงกับผู้หญิง คู่ทอมกับทอม หรือคู่ทอมกับกะเทย ฯลฯ

ภายหลังจากปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา เทคโนโลยีการสื่อสารไร้พรมแดนได้กลายเป็นพื้นที่ที่เปิดให้กลุ่มแอลจีบีทีไอคิว สามารถสื่อสารถึงกันได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น ทั้งยังสามารถแสดงความเป็นตัวตนหรือสร้างภาพให้ตนเองเป็นคนแบบไหนก็ได้เต็มที่ โดยไม่จำเป็นต้องเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวให้ผู้อื่นรู้

การขยายตัวสื่ออินเทอร์เน็ตส่งผลโดยตรงต่อกลุ่มแอลจีบีทีไอคิว ในแง่ที่ทำให้เกิดชุมชนแอลจีบีทีไอคิวย่อย ๆ เป็นจำนวนมากที่อาศัยสื่ออินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการสื่อสาร⁹⁴ ทั้งเว็บไซต์ บล็อก กระดานข่าว โปรแกรมแชต หรือส่งข้อความสำเร็จรูปออนไลน์ชื่อดังในอดีตอย่าง MSN, ICQ, Pirch หรือ Camfrog โปรแกรมแชตผ่านวิดีโอ

ในปี พ.ศ. 2543 โลกออนไลน์มีการเปิดตัวของเว็บไซต์ของกลุ่มหญิงรักหญิงกลุ่มใหม่ในเวลานั้นชื่อ Lesla.com ในช่วงแรกเว็บไซต์เลสล้ำมีลักษณะไม่ต่างจากเว็บไซต์ทั่วไปที่มีหน้าเพจหลักที่มีเมนูรวบรวมเรื่องราวสาระบันเทิงสำหรับหญิงรักหญิงทั่วไป กระดานข่าว และห้องพูดคุยสำหรับสมาชิก หากในเวลาต่อมาไม่นานเว็บไซต์นี้ก็ได้กลายเป็นเว็บไซต์ที่มีทอม ดี หญิงรักหญิงติดตามเป็นจำนวนมากหลายร้อยคน ก่อนที่จะกลายเป็นเว็บไซต์ที่มีทอม ดี หญิงรักหญิงเข้าชมจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย ในขณะที่กลุ่มอัญจारीมีเป้าหมายชัดเจนว่าเป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาเพื่อนำเนนการทำงานรณรงค์สาธารณะเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของสังคมให้มีความเข้าใจกับสังคมในประเด็นเรื่องสิทธิของหญิงรักหญิง โดยมองว่าต้นเหตุของอคติที่สังคมมีต่อกลุ่มแอลจีบีทีไอคิวก็คือ การให้ข้อมูลทางด้านจิตวิทยาที่ไม่ถูกต้อง ทำให้สังคมยังคงมีมุมมองในเรื่องการรักเพศเดียวกันว่าเป็นความผิดปกติทางจิต กลุ่มเลสล้ำเนนการเปิดพื้นที่ให้ทอม ดี หญิงรักหญิงได้เข้ามาพูดคุย หาเพื่อน สังสรรค์ เฮฮาปาร์ตี้กัน กิจกรรมหลักที่ทำให้เว็บไซต์เลสล้ำเป็นที่นิยมในกลุ่มหญิงรักหญิงก็คือ การจัดปาร์ตี้สังสรรค์เฉพาะกลุ่มหญิงรักหญิงเดือนละครั้งตามผับหรือดิสโก้เทคในกรุงเทพฯ ซึ่งแต่ละครั้งมีผู้มาร่วมงานเป็นจำนวนถึง 400-500 คน และเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนถึง 700 คนต่อคืนในปี พ.ศ. 2549

เลสล้ำ : เว็บไซต์ ปาร์ตี้ เฉพาะหญิงรักหญิง ทอม ดี

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2543 เว็บไซต์เลสล้ำยังได้จัดทำนิตยสารรายเดือนแจกจ่ายให้กับผู้ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางตั้งแต่วัยเรียนไปจนถึงวัยทำงานด้วย นอกจากเป้าหมาย วิธีการทำงาน และกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมแล้ว อัญจारीกับเลสล้ำ ยังต่างกันตรงที่มุมมองและแนวคิดของแต่ละกลุ่มต่ออัตลักษณ์

⁹⁴ จากการสำรวจของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (หรือ สทผอ.) พบว่ากลุ่มเพศที่ใช้อินเทอร์เน็ตมากที่สุดในประเทศไทยในปี 2558 ก็คือกลุ่ม LGBTIQ โดยใช้งานอินเทอร์เน็ตสูงที่สุดถึง 58.3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ข้อมูลจาก SCB SMES. (2559, 30 ก.ค.). LGBTIQ เทรนด์ตลาดเติบโตใหม่เอาใจคนสีรุ้ง. เข้าถึงได้จาก <https://scbsme.scb.co.th/sme-inspiration-detail/LGBTIQ>. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 25 ก.ค. 2560.

ความเป็นหญิงรักหญิงด้วย โดยในขณะที่อัญจารีพยายามรณรงค์ให้สังคมใช้คำว่า หญิงรักหญิง เป็นคำที่มีความหมายครอบคลุมคนที่นิยามตนเองเป็นทอม ดี และ คนที่ไม่ได้นิยามตนเองว่าเป็นทอมและดี และพยายามไม่เน้นเรื่องการแบ่งบทบาท ที่ชัดเจนของคนที่เรียกตัวเองว่าทอมและคนที่เรียกตัวเองว่าดี เลสล้ามองว่าไม่ได้ ปฏิเสธการแบ่งบทบาทระหว่างทอมกับดี หรือปฏิเสธความเป็นผู้ชายในความเป็น หญิงรักหญิง และเปิดพื้นที่ให้มีการพูดคุยถกเถียงในเว็บบอร์ดเกี่ยวกับความคิดเห็น ในเรื่องทอมและดีที่มีความแตกต่างกันโดยพื้นฐานด้วย⁹⁵

นอกจากเว็บเลสล่าแล้ว ยังมีเว็บไซต์และบอร์ดของหญิงรักหญิงอีกหลายกลุ่ม เกิดขึ้น นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 2540 เป็นต้นมา ส่วนใหญ่เป็นเว็บไซต์ที่เน้นการ พูดคุย หาเพื่อน หาคู่ หรือเว็บไซต์ที่เป็นกลุ่มความสนใจเฉพาะ เช่น เว็บอ่าน เขียน นวนิยายหญิงรักหญิง การ์ตูนยูริ (การ์ตูนญี่ปุ่นหรือแอนิเมชันที่มีเนื้อหาคือเป็นประเด็น เรื่องหญิงรักหญิง) เว็บขายดีวีดีหญิงรักหญิง เว็บไซต์เหล่านี้ได้กลายเป็นพื้นที่ ให้หญิงรักหญิงได้แสดงตัวตน ได้รู้จักกับเพื่อนใหม่ ได้เข้ามาปะทะสังสรรค์กับ โลกวัฒนธรรมย่อยของหญิงรักหญิง ซึ่งในโลกความเป็นจริงหลายคนไม่สามารถ เปิดตัว หรือแสดงความเป็นตัวเอง หรือเปิดเผยถึงรสนิยมความชอบของตนเอง อย่างตรงไปตรงมา ในบรรดากลุ่มหญิงรักหญิงทั้งหมดที่เกิดขึ้นหลังปี พ.ศ. 2540 มีหญิงรักหญิงอีก 2 กลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม โดยการสร้างพื้นที่ปลอดภัย ให้กับหญิงรักหญิงทอม-ดี ได้มาเรียนรู้ และทำความเข้าใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ สุขภาพ เอชไอวี สิทธิมนุษยชน รวมทั้งได้มาเข้าร่วมในกระบวนการอบรมเพื่อพัฒนา ศักยภาพของตนเอง ได้แก่ “กลุ่มฟ้าสีรุ้งเลดี” ซึ่งรวมกลุ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 และ “กลุ่มเลิฟพัทยา” ซึ่งก่อตั้งในปี พ.ศ. 2549

ฟ้าสีรุ้งเลดี

กลุ่มฟ้าสีรุ้งเลดี มีที่มาจากกรณีที่ **สนธญา ห้วยหงษ์ทอง** อาสาสมัครหญิงรักหญิง คนหนึ่งของสมาคมฟ้าสีรุ้ง ตั้งคำถามว่า เพราะอะไรการอบรมความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพ และการป้องกันเอดส์ จึงเป็นการอบรมที่จัดให้เฉพาะแต่กับกลุ่มเกย์หรือชายรักชาย เท่านั้น สนธญาและเพื่อนที่เป็นหญิงรักหญิงอีกคนหนึ่งจึงได้ช่วยกันเขียนโครงการ

⁹⁵ Sinnott, Megan. J. (2000). *Gender Desire: Female Same-Sex Sexuality, Transgender Identities and Nationalism in Thailand.* (p.354). Unpublished A Ph.d.Dissertation. University of Wisconsin-Medison.

อบรมความรู้เรื่องสุขภาพทางเพศ และการป้องกันเอชไอวี/เอดส์สำหรับกลุ่มหญิงรักหญิงขึ้น เพื่อขอรับทุนสนับสนุนการดำเนินงานจากสำนักงานควบคุมโรค เขต 1 แต่เพราะผู้ให้ทุนไม่คิดว่ากลุ่มหญิงรักหญิงจะมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี จึงกำหนดให้ทำโครงการกับผู้หญิงทั่วไปแทนที่จะเป็นกลุ่มหญิงรักหญิง สนธญาจึงเปลี่ยนมาใช้ชื่อโครงการว่า **“หญิงรู้ทันป้องกันเอดส์”** โดยยังคงมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมกับกลุ่มทอม ดี และหญิงรักหญิงเหมือนเดิม สนธญาเล่าว่า ทุนที่ได้รับมาดำเนินงานในครั้งนั้นมีกำหนดระยะเวลา 2 ปี สำหรับการจัดอบรมปีละ 2 ครั้ง ครั้งละ 20 คน โดยไม่จำกัดอายุ ซึ่งในการจัดอบรมครั้งแรกมีผู้สมัครมาเข้าร่วมกิจกรรมเพียง 2 คนเท่านั้น เนื่องจากกลุ่มฟ้าสีรุ้งและการจัดกิจกรรมในลักษณะนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักคุ้นเคยในกลุ่มทอม-ดีทั่วไป

ในช่วงแรก ๆ สนธญาใช้วิธีลงประกาศรับสมัครผู้เข้าร่วมอบรมตามเว็บไซต์ของกลุ่มทอม ดี หญิงรักหญิงต่าง ๆ ในอินเทอร์เน็ต ซึ่งในช่วงเวลานั้นมีเว็บไซต์ชุมชนหญิงรักหญิงออนไลน์อยู่หลายเว็บ แต่ส่วนใหญ่มักเป็นเว็บที่ชวนกันทำกิจกรรมสังสรรค์ หาเพื่อน หาแฟน หรือไปทำบุญมากกว่า หลังการจัดกิจกรรมครั้งที่สอง สนธญาเปลี่ยนมาใช้วิธีการชวนเพื่อน คนรู้จักที่เป็นหญิงรักหญิงมากินข้าวด้วยกัน แล้วขอให้แต่ละคนไปชักชวนเพื่อนของตัวเองคนละ 1-2 คน มาเข้าร่วมในค่ายครั้งต่อไป ซึ่งดูจะได้ผลเป็นอย่างดี ในการจัดอบรมครั้งที่ 3 สมาชิกผู้เข้าร่วมอบรมทุกคนจึงได้ช่วยกันตั้งชื่อใหม่เป็นค่ายเพาเวอร์ ออฟ เลดี้ (Power of Lady Camp) มีผู้เข้าร่วมเพิ่มขึ้นมาก เพราะทุกคนรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมด้วย

สนธญา หัวหงษ์ทอง

หลังจัดกิจกรรมไป 3 ครั้ง สมาชิกที่เข้ามาร่วมการอบรมมีความผูกพันกันมากขึ้น รู้สึกอยากเจอกันอีก ภายหลังจึงมีการนัดกันมาทำอาหารเย็นกินกันที่สำนักงาน ฟ้าสีรุ้งอาทิตย์ละครั้ง และก็เป็นที่รู้จักกันไปโดยปริยายว่าถ้าใครอยากเจอเพื่อนก็ให้มาที่นั่นทุกเย็นวันศุกร์ จนเกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มหญิงรักหญิงของสมาคมฟ้าสีรุ้งขึ้นในปี พ.ศ. 2547 หลังจบโครงการที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานป้องกันและ

ควบคุมโรคที่ 1 สมาคมฟ้าสีรุ้งก็ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการกองทุนโลก ด้านเอดส์ วัณโรค และมาลาเรีย เพื่อมาทำงานด้านการป้องกันเอชไอวีในกลุ่มชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชาย โดยผ่านมูลนิธิดวงประทีป กลุ่มของสนธยาจึงทำโครงการขอ งบประมาณส่วนหนึ่งซึ่งเป็นงบกิจกรรมสำหรับพื้นที่กรุงเทพมหานคร เพื่อมาทำค่าย เรื่องสุขภาพทางเพศและการป้องกันเอดส์ สำหรับเยาวชนหญิงรักหญิงอายุ 12-24 ปี ตามเกณฑ์ตัวชี้วัดของโครงการกองทุนโลกฯ และก็ได้ทำงานจนจบโครงการในปี พ.ศ. 2556 โดยตลอดระยะเวลารวม 8 ปี มีเยาวชนทอม ดี หญิงรักหญิงที่ผ่านการ อบรมจากค่ายนี้ไปราว 900 คน⁹⁶

ปัจจุบันงานด้านหญิงรักหญิงของสมาคมฟ้าสีรุ้งยังคงมีลักษณะเป็นโครงการ เฉพาะกิจที่ไม่ได้ถูกผนวกรวมให้อยู่ในยุทธศาสตร์ขององค์กร เช่นเดียวกับงานด้าน ชายรักชายและสาวประเภทสองซึ่งถือเป็นกลุ่มงานหลัก กลุ่มหญิงรักหญิงที่เกิดขึ้น มีลักษณะเป็นกลุ่มที่เกิดมาจากความตั้งใจ และการผลักดันของเจ้าหน้าที่หญิง รักหญิงอย่างสนธยามากกว่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่องค์กรเองต้องการจะส่งเสริม หรือพัฒนางานด้านนี้ให้มีความก้าวหน้าอย่างจริงจัง

เลิฟพิทยา เป็นกลุ่มนักกิจกรรมหญิงรักหญิงอีกกลุ่มหนึ่ง ที่ปรับบทบาทตนเอง จาก “เว็บไซต์หญิงรักหญิง” ที่นำเสนอเรื่องราว ข่าวสาร สารบันเทิงที่เกี่ยวกับประเด็น หญิงรักหญิง ผู้หญิงรักสองเพศ และผู้หญิงทั่วไป เปิดตัวครั้งแรกบนโลกออนไลน์ ในปี พ.ศ. 2549 โดยผู้ก่อตั้ง เจ้าของและเว็บมาสเตอร์คือ อโนพร เครือแดง เป็นนักจิตวิทยาให้คำปรึกษาที่สนใจในประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคู่ เด็ก และครอบครัว อโนพรมองว่ากลุ่มหญิงรักหญิงส่วนใหญ่ยังเข้าไม่ถึงบริการการให้ คำปรึกษา หรือยังไม่มีพื้นที่ให้พูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ปัญหาที่เกิดจาก ความเป็นหญิงรักหญิง

ในระหว่างปี พ.ศ. 2552-2554 เลิฟพิทยาได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิสร้าง ความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส) ให้จัดกิจกรรมสร้างพื้นที่ปลอดภัยเพื่อการ พูดคุยแลกเปลี่ยนมุมมอง แบ่งปันประสบการณ์การใช้ชีวิต และเรื่องราวความรักรัก ความสัมพันธ์ ตลอดจนการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการเป็นหญิงรักหญิง ภายใต้อชื้อโครงการ “กัลยาสมสร” ทางกลุ่ม “เลิฟพิทยา” โดยอโนพรและทีมงาน ได้เข้ามามีบทบาทในการร่วมจัดกิจกรรมและเก็บข้อมูลจากวงคุยนี้ เมื่อสิ้นสุดโครงการ

⁹⁶ สนธยา ห้วยหงษ์ทอง. (2560, 26 กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

อโนพร เครือแดง

ทีมเลิฟพิชชาร่วมกับผู้ประสานงานโครงการ กลยาสโมสรคือ **สุমন อุ่นสาริต** ได้นำข้อมูล จากประสบการณ์ของหญิงรักหญิงกว่า 200 คน ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมพูดคุยทั้งหมด 7 ครั้ง มาจัดพิมพ์ เป็นพ็อกเก็ตบุ๊กชื่อ **“เรื่อง(ไม่)ลับ ฉบับเลสเบี้ยน”** เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2555

ภายหลังจากจบการทำงานร่วมกับโครงการ กลยาสโมสร เลิฟพิชชาได้ปรับบทบาทของตนเอง จากการเป็นสื่อออนไลน์ที่มีการสื่อสารแบบทางเดียว

กับสมาชิก มาเป็นกลุ่มนักกิจกรรมเพื่อสิทธิความหลากหลายทางเพศที่ทำงานด้านการจัดอบรมสร้างความเข้าใจกับสังคมในประเด็นเรื่องแอลจีบีทีไอคิว เรื่องเพศภาวะ เพศวิถี และจัดทำสื่อเกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ขณะที่เว็บไซต์ของกลุ่มก็ยังคงเป็นเว็บไซต์ที่ให้ข้อมูล และตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องหญิงรักหญิง มีสมาชิกที่ติดตามเว็บไซต์ และรับจดหมายข่าวประมาณ 10,200 UIP มีอัตราการเข้าเยี่ยมชมคงที่ประมาณวันละ 5-600 UIP

ในปี พ.ศ. 2558 เลิฟพิชชาโดยการสนับสนุนจาก **“กลุ่มโรงน้ำชา”** ซึ่งเป็นองค์กรที่ทำงานในประเด็นสิทธิความหลากหลายทางเพศอีกองค์กรหนึ่ง ได้จัดให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในกลุ่ม **“ทรานส์แมน”** หรือ **“ผู้ชายข้ามเพศ”** ขึ้นเป็นครั้งแรก เนื่องจากเห็นว่าเริ่มมี **“ผู้ชายข้ามเพศ”** ออกมาเปิดตัวกับสังคมมากขึ้น ขณะที่คนที่เป็น **“ผู้ชายข้ามเพศ”** เองกลับไม่มีพื้นที่ให้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ปัญหาที่แต่ละคนได้เผชิญมา ประกอบกับทีมคณะทำงานกลุ่มเลิฟพิชชาเองก็มีสมาชิกที่เป็นทรานส์แมนด้วย และหลังจากที่ได้นำเสนอข้อมูลบางส่วนจากวงคุยนี้ออกไปก็ได้รับเสียงตอบรับกลับมาเป็นอย่างดี ทำให้มีการจัดวงคุยกับกลุ่มทรานส์แมนอย่างต่อเนื่องอีกหลายครั้ง และในปีเดียวกันนี้เองก็ได้นำเอาข้อมูลจากวงคุยนี้ บวกกับการสัมภาษณ์สมาชิกบางคนเพิ่มเติม มาจัดพิมพ์เป็นหนังสือ **Becoming Me(n)** ซึ่งถือเป็นหนังสือเกี่ยวกับ **“ผู้ชายข้ามเพศ”** เล่มแรก ของประเทศไทย

สะพาน (สำนักพิมพ์และองค์กร)

หลังจากออกจากการทำงานเป็นผู้ประสานงานให้กับกลุ่มอัญจารีในปี พ.ศ. 2546 **ฉันทลักษณ์ รักษาอยู่** ยังคงทำงานในประเด็นสิทธิของแอลจีบีทีไอคิวอย่างต่อเนื่อง โดยออกมาตั้งองค์กรของตนเองชื่อ **“สะพาน”** เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแอลจีบีทีไอคิวผ่านทางเว็บไซต์และเฟซบุ๊กของเธอเอง และขององค์กรที่เธอเข้าไปช่วยงาน อย่างมูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ และเฟซบุ๊ก “ข่าวความหลากหลายทางเพศเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้”⁹⁷ ที่เธอเป็นหนึ่งในแอดมินเพจด้วย

งานส่วนตัวของฉันทลักษณ์เองก็เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความหลากหลายทางเพศด้วยเช่นเดียวกัน โดยฉันทลักษณ์ได้ตั้งสำนักพิมพ์ชื่อ **“สะพาน”** ขึ้นใน พ.ศ. 2551 เพื่อพิมพ์งานวรรณกรรมไทยและวรรณกรรมแปลที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหญิงรักหญิงโดยเฉพาะ ซึ่งเธอรับบทบาทเป็นทั้งเจ้าของสำนักพิมพ์ บรรณาธิการ และผู้จัดจำหน่ายในเวลาเดียวกัน ฉันทลักษณ์ให้สัมภาษณ์ถึงเหตุผลของการตั้งสำนักพิมพ์ที่จัดพิมพ์แต่งงานวรรณกรรมหญิงรักหญิงโดยเฉพาะว่าเป็นเพราะที่ผ่านมานวนิยายกระแสหลักซึ่งเขียนโดยนักเขียนนวนิยายชื่อดัง มักนำเสนอภาพของตัวละครที่เป็นหญิงรักหญิงในด้านลบ เป็นบุคคลที่มีปัญหาทางจิตใจ อารมณ์ และพฤติกรรม ตอกย้ำอคติที่สังคมมีต่อหญิงรักหญิงให้ดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ ทำให้เธออยากเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่นวนิยายที่มีพล็อตเรื่องและตัวละครเอกเป็นหญิงรักหญิง ใช้ชีวิต มีอารมณ์ความรู้สึก มีความรัก ความสัมพันธ์เป็นปกติอยู่ในสังคมไม่แตกต่างจากหญิงชายทั่วไป

ในช่วงแรกที่เริ่มทำสำนักพิมพ์ปัญหาที่ฉันทลักษณ์เจอ ไม่ใช่เรื่องอคติของสังคมที่มีต่องานวรรณกรรมประเภทนี้ แต่เป็นเรื่องของระบบการพิมพ์และสายส่งที่ต้องลงทุนสูง ทำให้เงินที่ลงทุนไปต้องไปจมกับการพิมพ์หนังสือในปริมาณมาก

⁹⁷ ที่อยู่ของเฟซบุ๊กที่เป็นกลุ่มเปิดสำหรับโพสต์ข่าวเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศนี้คือ www.facebook.com/groups/LGBTIHumanrightsthailand/

โดยไม่รู้ว่าจะขายได้ทุนกลับคืนมาเมื่อไหร่ จนเมื่อเธอสามารถแก้ปัญหาเรื่องต้นทุนค่าสายส่งหนังสือที่แพง มาเป็นระบบการส่งพิมพ์ตามจำนวนที่ต้องการ โดยไม่ต้องมียอดพิมพ์ขั้นต่ำ และใช้ช่องทางจัดจำหน่ายทางออนไลน์กับการขนหนังสือไปออกบูธขายด้วยตัวเองที่งานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ

นอกจากอุปสรรคในเรื่องประเด็นที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสำนักพิมพ์ใหญ่ ๆ และปัญหาทางการตลาดเรื่องช่องทางในการจัดจำหน่ายแล้ว ในปี พ.ศ. 2550-2551 ขณะที่ฉันทลักษณ์ไปออกบูธขายหนังสือในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ มีสันติบาลเรียกตรวจหนังสือรวมเรื่องสั้นอีโรติกชายรักชายและหญิงรักหญิงของสำนักพิมพ์เธอ และสั่งห้ามไม่ให้ขาย แต่หลังจากเหตุการณ์นั้นผ่านไปก็ไม่ได้มีอะไรเกิดขึ้น และเธอก็ยังขายหนังสือของเธอไปตามปกติ หลายปีต่อมาอีีกเหตุการณ์หนึ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอคติและการไม่ยอมรับวรรณกรรมของแอลจีบีทีไอคิวในแวดวงผู้จำหน่ายและจัดพิมพ์หนังสือก็คือ ตอนที่มีการเผยแพร่จดหมายจากหัวหน้าแผนกรับจัดจำหน่ายของร้านหนังสือซีเอ็ดถึงสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ระบุว่า ขอให้ผู้ฝากจัดจำหน่ายตรวจสอบไม่ให้มีวรรณกรรมที่มีลักษณะเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศ 6 ลักษณะ วางจำหน่ายในร้านหนังสือซีเอ็ด โดย 1 ใน 6 ลักษณะนั้นรวมถึงชายรักชาย หญิงรักหญิงที่เป็นลักษณะของการร่วมเพศด้วย ทำให้กลุ่มแอลจีบีทีไอคิวออกมาแสดงความไม่พอใจและต่อต้านร้านหนังสือซีเอ็ดเป็นจำนวนมาก จนบริษัทต้องออกมาชี้แจงว่า บริษัทไม่ได้มีเจตนาแบ่งแยกทางเพศแต่อย่างใด จดหมายที่ถูกเผยแพร่ออกไปเป็นเพียงการสื่อสารที่ผิดพลาดภายในองค์กรเท่านั้น⁹⁸

9 ปีที่ผ่านมา สำนักพิมพ์สะพานพิมพ์งานวรรณกรรมหญิงรักหญิงมาแล้วเกือบสองร้อยเรื่อง มีคนเข้ามาติดตามเพจประมาณ 13,000 คน ฉันทลักษณ์กล่าวว่างานวรรณกรรมหญิงรักหญิงที่เธอทำพอขายได้เรื่อย ๆ ไม่ได้ขายดีหรือหวาแบบ **“นิยายวาย”** หรือนิยายชายรักชายที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากจากนักอ่านผู้หญิงและเกย์ในช่วงหลัง เท่าที่เธอได้สัมผัสสมานักอ่านส่วนใหญ่ที่เป็นแฟนของสำนักพิมพ์จะชอบอ่านนิยายแนวรัก โรแมนติก หรือคอมเมดี้ ที่ตัวละครมักเป็นชนชั้นกลางที่อยู่ ในวัยเรียนมหาวิทยาลัยหรือวัยทำงานเป็นหลัก นวนิยายของนักเขียนไทยจะขายดีกว่า นวนิยายแปล ยกเว้นว่านวนิยายแปลเรื่องนั้นจะถูกนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์ออกฉาย

⁹⁸ ผู้จัดการออนไลน์. (2555, 9 ธันวาคม). ซีเอ็ด “แบน” หนังสือเพศที่สาม ลามไปถึงชาวรั้งักโขงกันมาลงชื่อต่อต้านนับพัน. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9550000149720> สืบค้นเมื่อ 26 ก.ค. 2560.

ในช่วงเดียวกันกับที่ฉบับแปลวางจำหน่าย สำหรับฉันลึกลับ เธอมองว่าจำนวนผู้อ่านวรรณกรรมแนวหญิงรักหญิงคงจะไม่ขยายใหญ่ไปมากกว่านี้ แต่วรรณกรรมกลุ่มนี้ก็น่าที่จะขยายไปได้เรื่อย ๆ

หลังปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา เริ่มมีกลุ่มนักกิจกรรมรุ่นใหม่ที่สามารถเปิดตัวกับสาธารณะได้ เข้ามาทำงานในประเด็นเรื่องสิทธิของแอลจีบีทีไอคิวมากขึ้น นักกิจกรรมรุ่นใหม่เหล่านี้บางคนเคยร่วมงานกับกลุ่มอัญจารีมาก่อน ก่อนที่จะออกมาตั้งองค์กรเล็ก ๆ ของตนเองเพื่อทำงานในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิของหญิงรักหญิง ผู้หญิงรักสองเพศ และทรานส์แมน สองกลุ่มที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวผลักดันประเด็นเรื่องสิทธิแอลจีบีทีไอคิว ในเชิงนโยบายระดับชาติและระดับภูมิภาค รวมทั้งทำกิจกรรมย่อยเล็ก ๆ ในเชิงอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจในประเด็นเรื่องเพศภาวะ เพศวิถี สิทธิมนุษยชนของแอลจีบีทีไอคิว ก็คือ **“กลุ่มโรงน้ำชา”** หรือ TEA (Togetherness for Equality and Action) และ **“กลุ่มห้องเรียนเพศวิถีศึกษาบุญ”** ทั้งสองกลุ่มก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2556 โดยกลุ่มโรงน้ำชาเกิดจากการรวมตัวกันของนักกิจกรรมด้านสิทธิแอลจีบีทีไอคิวรุ่นราวคราวเดียวกัน ที่ต้องการสร้างพัฒนาศักยภาพให้กับนักกิจกรรมและองค์กรที่อยู่ในแวดวงการทำงานด้านสิทธิความหลากหลายทางเพศและด้านผู้หญิงผ่านแนวคิดแบบเฟมินิสต์และควีเอร์ ส่วนกลุ่มห้องเรียนเพศวิถีศึกษาบุญเป็นกลุ่มที่ดำเนินการอบรมให้ความรู้เรื่องเพศภาวะ เพศวิถี สิทธิทางเพศกับเยาวชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ และจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับประเด็นเหล่านี้ เช่น การตั้งทีมฟุตบอลหญิง เพื่อให้ผู้หญิงสามจังหวัดมีโอกาสได้เล่นกีฬาซึ่งถูกมองว่าเป็นกีฬาของผู้ชาย การจัดเสวนาเกี่ยวกับประเด็นวรรณกรรม ความไม่เป็นธรรมทางสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมี **“โครงการสร้างสรรค่อนาคตเยาวชน”** (ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2551) องค์กรที่ทำงานด้านส่งเสริมการศึกษากับเยาวชนชาติพันธุ์ในภาคเหนือ โดยจัดการจัดอบรมพัฒนาศักยภาพเยาวชนชาติพันธุ์ให้มีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ทั้งเรื่องสุขภาวะทางเพศ ความเป็นธรรมทางสังคม สิทธิผู้หญิง สิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ และชนเผ่าพื้นเมือง ที่ในระยะหลังมามีการทำงานในประเด็นเรื่องสิทธิของกลุ่มแอลจีบีทีไอคิวเข้มข้นขึ้น ด้วยความที่หัวหน้าองค์กรเป็นคู่ันักกิจกรรมหญิงรักหญิงที่อยู่ในเครือข่ายนักกิจกรรมด้านสิทธิผู้หญิงและสิทธิความหลากหลายทางเพศ

กลุ่มนักกิจกรรมหญิงรักหญิงรุ่นใหม่เหล่านี้ มีจุดร่วมที่คล้ายกันคือ แต่ละกลุ่มดำเนินงานโดยนักกิจกรรมหญิงรักหญิงที่อยู่ในวัยใกล้เคียงกัน บางองค์กร

ดำเนินงานโดยหญิงรักหญิงที่เป็นคู่กัน ซึ่งนักกิจกรรมเหล่านี้สามารถพูดถึงสิทธิของแอลจีบีทีไอควได้อย่างชัดเจน เพราะทุกคนเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศของตนเองกับสาธารณะ และที่สำคัญแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มหญิงรักหญิงรุ่นใหม่เหล่านี้คล้ายกันตรงที่ทุกคนไม่ได้มองแค่เรื่องสิทธิของบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอควอย่างเดียว แต่ยังให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ด้านอื่น ๆ ที่ซ้อนทับกับความเป็นแอลจีบีทีไอควด้วย อย่างไรก็ตามงานเคลื่อนไหวในประเด็นสิทธิของหญิงรักหญิงก็ยังคงได้รับการสนับสนุนทุนน้อยมากเมื่อเทียบกับงานเคลื่อนไหวในกลุ่มชายรักชายซึ่งได้รับทุนสนับสนุนหลักจากการทำงานด้านการส่งเสริมป้องกันการค้าประเวณี/เอชไอวี/เอดส์

กะเทย สาวประเภทสอง สตรีข้ามเพศ : ตัวตนที่แตกต่างในการเคลื่อนไหว

หากเทียบกับองค์กรเกย์และหญิงรักหญิงแล้ว องค์กรที่ทำงานกับกะเทยสาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศถือว่ามีจำนวนน้อยกว่า และเกิดขึ้นช้ากว่าองค์กรอื่น ๆ มาก ถ้าไม่นับองค์กรเกย์ที่ทำงานเรื่องการป้องกันเอชไอวี/เอดส์ที่รวมกลุ่มประชากรกะเทยหรือสาวประเภทสองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเป้าหมายชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายด้วย

องค์กรพัฒนาเอกชนองค์กรแรก ๆ ที่ทำงานกับกลุ่มกะเทยหรือสาวประเภทสอง โดยเฉพาะ หรือทำงานในประเด็นเรื่องสิทธิของกะเทย สาวประเภทสอง ได้แก่ **ศูนย์ซิสเตอร์** ซึ่งตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2548 โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพีเอสไอ เอเชีย มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์ที่ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและสุขภาวะทางเพศของสาวประเภทสอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลตนเองเพื่อลดความเสี่ยงจากการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ต่างๆ เนื่องจากสาวประเภทสองเป็นกลุ่มหนึ่งซึ่งมีอัตราการติดเชื้อเอชไอวี และมีความเปราะบางต่อการติดเชื้อเอชไอวีค่อนข้างสูง อันเป็นผลมาจากการที่สาวประเภทสองยังคงไม่ได้รับการยอมรับ และถูกเลือกปฏิบัติจากครอบครัวและสังคม ส่งผลให้ขาดโอกาสในการศึกษา การเข้าไม่ถึงการจ้างงานอย่างเป็นทางการ การบริการสุขภาพ และข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ในการดูแลสุขภาพ

สิทธิพันธ์ บุญญาภิสมภาร อดีตหัวหน้าโครงการสาวประเภทสองของศูนย์ซิสเตอร์ เคยกล่าวว่าคุณเองไม่รู้ว่าคำว่าสาวประเภทสองถูกนำมาใช้ในสังคมไทยเป็นครั้งแรกเมื่อไหร่ แต่เพื่อน ๆ ส่วนใหญ่ชอบใช้คำนี้ เนื่องจากเป็นคำที่ฟังดูสุภาพ ไม่แสดงถึงการดูถูกเหยียดหยาม และให้ความหมายที่สอดคล้องกับความรู้สึกอยากเป็นผู้หญิง เป็นไปได้ว่าด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้คำ ๆ นี้ถูกเลือกนำมาใช้ในการระบุถึงอัตลักษณ์ขององค์กรและกลุ่มเป้าหมายของศูนย์ซิสเตอร์ ในขณะที่องค์กรอื่น ๆ ที่ทำงานกับกลุ่มอัตลักษณ์ทางเพศแบบเดียวกันอาจเลือกใช้คำนิยามอื่น โดยมีเหตุผลในการเลือกใช้คำนิยามตัวตนที่แตกต่างกันไปในการสื่อสารกับสังคม

จากการสำรวจของศูนย์ซิสเตอร์ ใน พ.ศ. 2559 พบว่าในเมืองพัทยามีสาวประเภทสองที่ทำงานให้บริการทางเพศอยู่ราว 2,100-3,100 คน และหากนับรวมไปถึงพื้นที่ศรีราชาจนถึงสัตหีบด้วย จะอยู่ที่ราว 5,000 คน ในจำนวนนี้คิดเป็นคนไทยร้อยละ 80-85 ที่เหลือเป็นชาวต่างชาติ ได้แก่ ลาวและกัมพูชารวมกันราวร้อยละ 15-20⁹⁹ กิจกรรมของศูนย์ซิสเตอร์ประกอบไปด้วย การให้บริการคำปรึกษาด้านสุขภาพทางเพศและสิทธิทางเพศ รวมทั้งเรื่องการใช้ฮอร์โมนเพศหญิงและการทำศัลยกรรมแปลงเพศ บริการตรวจเลือดฟรี โดยคำนึงถึงการให้คำปรึกษาที่รอบด้าน การรักษาความลับ และบริการดูแลส่งต่อในกรณีพบการติดเชื้อ เพื่อให้สาวประเภทสองได้เข้าถึงบริการสุขภาพที่คำนึงถึงสิทธิ ไม่เลือกปฏิบัติ รวมถึงกิจกรรมทางสังคม และสหนาการอื่น ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มสาวประเภทสอง

มูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยไทยเพื่อสิทธิมนุษยชน ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2553 โดยการรวมตัวกันของนักกิจกรรมและนักวิชาการที่นิยมตนเองด้วยคำว่า **“กะเทย”** เนื่องจากต้องการจะสื่อถึงอัตลักษณ์ทางเพศที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์เพื่อรณรงค์สร้างความเข้าใจในตัวตนและสิทธิของกะเทย รณรงค์เสริมสร้างศักยภาพคนทำงานกับกลุ่มกะเทยในพื้นที่ต่าง ๆ และรวบรวมข้อมูลและผลิตชุดข้อมูลความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกะเทยในสังคมไทย

⁹⁹ กฤษฎา ศุภวรรณกุล. (2559, 9 พฤษภาคม). Migrant Sex Worker ชีวิตกะเทยต่างชาติได้แสงสีพยับ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://prachatai.com/journal/2016/09/67772> สืบค้นเมื่อ 26 ก.ค. 2560.

นักกิจกรรมจากมูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยไทยฯ ได้เข้าไปมีส่วนร่วม ทั้งในวงวิชาการด้านเพศวิถีศึกษา การทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกะเทย สาวประเภทสอง ในประเทศไทย และในการรณรงค์เพื่อให้สังคมมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับบุคคล ที่เป็นกะเทย รวมทั้งการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของบุคคลที่เป็นกะเทยในประเด็นต่าง ๆ โดยเฉพาะการผลักดันให้มีการแก้ไขคำในเอกสาร สด.43 จากคำที่สะท้อนถึงอคติ เช่น คำว่า “โรคจิตถาวรอย่างรุนแรง” มาเป็นคำว่า “เพศภาวะไม่ตรงกับเพศกำเนิด” และภายหลังจากที่มีการแก้ไขแล้ว ทางมูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยไทยฯ ร่วมกับ มูลนิธิรณรงค์ด้านทฤษฎีการยอมรับ และมูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ ยังได้ลงพื้นที่ติดตามสังเกตการณ์การเกณฑ์ทหารทุก ๆ ปี ว่ามีกะเทยที่ยังคงถูกระบุ ในเอกสาร สด.43 ว่าไม่ผ่านการเกณฑ์ทหารโดยยังคงใช้ข้อความที่มีอคติอยู่หรือไม่ หรือได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เหมาะสมในระหว่างการเข้ารับการเกณฑ์ทหารหรือไม่ งานที่มีความสำคัญอีกส่วนหนึ่งของมูลนิธิฯ ก็คือ งานด้านวิชาการ ได้แก่ การ รวบรวมข้อมูล และการทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับกะเทย และจัดทำเอกสาร เพื่อเผยแพร่กับสังคมให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องต่อกะเทยมากยิ่งขึ้น เนื่องจากที่ผ่านมา ยังมีงานวิจัยหรือข้อมูลเกี่ยวกับกะเทยในด้านบวก หรือเป็นงานที่กะเทยเองเป็นผู้ทำ วิจัยเกี่ยวกับประเด็นของตนเองน้อยมาก

ในปีเดียวกันกับที่มีการจัดตั้งเครือข่ายเพื่อนกะเทยไทย¹⁰⁰ ยังมีบุคคลอีกกลุ่มหนึ่ง ที่นิยามตนเองด้วยคำว่า “สตรีข้ามเพศ” ออกมาประกาศการจัดตั้ง “สมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย” โดยมี *นก ยลลดา เกริกก้อง สนวนยศ* อดีตมิสอัลคาซ่า ปี พ.ศ. 2543 เป็นนายกสมาคม สมาคมสตรีข้ามเพศฯ ได้รับความสนใจจากสังคมไทย อย่างรวดเร็ว เพราะความมีชื่อเสียงของ *นก ยลลดา* และคำอธิบายเกี่ยวกับ ความหมายของ “สตรีข้ามเพศ” ของเธอ ที่บอกว่า สตรีข้ามเพศ คือ บุคคลที่เกิดมา พร้อมกับความเจ็บป่วยด้วยโรคหลงเพศ คือเกิดมาเป็นผู้หญิงแต่ร่างกายกลับมี อวัยวะแบบผู้ชายเป็นส่วนเกิน โดยอ้างถึงคำอธิบายนี้เป็นคำอธิบายที่องค์การอนามัยโลกและแพทยสภาให้การรับรองอย่างเป็นทางการ ดังนั้นสำหรับสตรีข้ามเพศ ทุกคนแล้ว พวกเธอมีความปรารถนาที่จะแปลงเพศไปสู่อีกเพศหนึ่งอย่างถาวร หรือ เข้าสู่กระบวนการรักษาเพื่อการแปลงเพศ การออกมาพูดของเธอทำให้เกิดเสียง วิพากษ์วิจารณ์อย่างมากมายในสังคมในหลายประเด็น ตั้งแต่การตั้งคำถามจากสังคม

¹⁰⁰ชื่อเดิมขององค์กรก่อนจดทะเบียนเป็นมูลนิธิ

ทั่วไปว่า บุคคลที่เป็นสตรีข้ามเพศต่างจากกะเทยหรือสาวประเภทสองตรงไหน และการวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มกะเทยหรือสาวประเภทสองเองที่ได้แย้งว่า คนที่เป็นกะเทยหรือสาวประเภทสองไม่ได้ต้องการแปลงเพศทุกคน อีกทั้งการที่นัก ยลลดาอ้างถึงคำอธิบายทางการแพทย์ของสากลมาใช้ เท่ากับเป็นการยอมรับและยอมรับจำนวนกับความหมายที่แพทย์กำหนดว่าการเป็นทรานส์เจนเดอร์เป็นความเจ็บป่วย ชัดแย้งกับแนวคิดของนักเคลื่อนไหวในกลุ่มที่พยายามผลักดันให้วิชาการทางการแพทย์ลดคำอธิบายที่เป็นการตีตรา และลดทอนสิทธิความเป็นมนุษย์นี้ออกจากบัญชีจำแนกรายชื่อโรคและความผิดปกติ เหมือนที่ครั้งหนึ่งเคยถอดถอนการรักเพศเดียวกันออกไปจากบัญชีนี้ด้วย

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา สมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย ได้ขยายการทำงานเพิ่มขึ้น โดยมีการจัดตั้ง **“สมาคมบุคคลข้ามเพศแห่งประเทศไทย”** ขึ้นอีกสมาคมหนึ่ง เนื่องจากต้องการจะขยายการทำงานให้รวมไปถึง **“ผู้ชายข้ามเพศ”** ด้วย **นก ยลลดา** ได้ให้สัมภาษณ์ถึงวัตถุประสงค์ของสมาคมฯ ทั้งสองสมาคมฯ ว่า เป็นเพราะเธอและคณะกรรมการของสมาคมฯ เห็นว่าในปัจจุบันบุคคลข้ามเพศในประเทศไทย ยังต้องเผชิญกับอุปสรรคในการใช้ชีวิตอยู่มาก สมาคมฯ จึงต้องการจะผลักดันให้บุคคลเหล่านี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเนื่องจากการก้าวข้ามไปสู่การเป็นอีกเพศหนึ่งจำเป็นจะต้องอาศัยกระบวนการทางการแพทย์ สมาคมฯ จึงต้องการจะเป็นสะพานเชื่อมให้บุคคลข้ามเพศสามารถเข้าถึงกระบวนการทางการแพทย์ รวมทั้งผลักดันเรื่องกฎหมายให้รับรองสิทธิของบุคคลข้ามเพศ และเป็นตัวแทนที่คอยส่งเสียงกับสังคมให้มีความเข้าใจในเรื่องบุคคลข้ามเพศมากขึ้น¹⁰¹

ถึงแม้จะมีผู้วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการออกมานำเสนอคำศัพท์ใหม่ และการให้ความหมายกับคำนิยามอัตลักษณ์ของนก ยลลดาอย่างมากมาย แต่นก ยลลดาและสมาคมของเธอ ก็ยังเดินทางทำงานตามเป้าหมายที่เธอตั้งไว้ และไม่ว่ากิจกรรมอะไรก็ตามที่เธอทำ ก็มักจะได้รับการจับตามองจากสังคมอยู่ตลอด ใน พ.ศ. 2553 กิจกรรมของสมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย ในชื่อ **“โครงการซิสเตอร์แฮนด์”** หรือ **“โครงการแปลงเพศฟรี พี่ช่วยน้อง”** กลายเป็นจุดสนใจของสังคมอีกครั้ง วัตถุประสงค์ของโครงการนี้ คือการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความประสงค์จะแปลงเพศแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ จำนวน 5 คน ได้เข้ารับการผ่าตัดแปลงเพศโดยไม่เสีย

¹⁰¹ ยลลดา เกริก ก้อง สนวนยศ และระณภฤต ทะมิชาติ. (2560, 21 พฤษภาคม). สัมภาษณ์.

ค่าใช้จ่าย โดยสถาบันทางการแพทย์ที่ทำการผ่าตัดให้จะเป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายให้ทั้งหมด และมีการถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของผู้ที่ผ่านการคัดเลือกให้ได้รับการแปลงเพศผ่านทางสารคดีในรูปแบบเรียลลิตี้ ในปีต่อมาจากการออกมาเรียกร้องของกลุ่มเกย์ การเมืองไทยให้ตรวจสอบโครงการนี้ เนื่องจากเกรงว่าโครงการจะเกิดการกระตุ้นให้เกิดค่านิยมการตัดสินใจแปลงเพศง่าย ๆ ในกลุ่มเยาวชน ทำให้กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ออกมาสั่งระงับการดำเนินการด้วยเหตุผลว่าการโฆษณาว่าให้บริการโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายของสถานพยาบาล เป็นการกระทำที่ผิดกฎกระทรวงซึ่งห้ามไม่ให้สถานพยาบาลโฆษณาว่าให้บริการฟรี

จากเป้าหมายและการทำงานขององค์กรทั้งสามองค์กรที่ทำงานกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกะเทย สาวประเภทสอง หรือผู้หญิงข้ามเพศ ที่ไม่ว่าจะนิยมอัตลักษณ์ตนเองด้วยคำว่าอะไรก็ตาม สิ่งที่น่าประหลาดให้เห็นชัดเจนก็คือ การที่พวกเขายังคงเผชิญกับปัญหาในหลายด้าน อันเป็นผลมาจากการที่สังคมยังไม่ได้ยอมรับในความเป็นเพศที่เท่าเทียมกับเพศชายและหญิง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในเรื่องสถานะทางกฎหมาย การต้องเข้ารับการคัดเลือกเพื่อเป็นทหารตามขั้นตอนกระบวนการเดียวกันกับผู้ชาย และถูกระบุว่าเป็น “โรคจิต” ในเอกสารราชการ ซึ่งส่งผลต่อการสมัครงานและการใช้ชีวิต การไม่สามารถเปลี่ยนแปลงคำนำหน้านามให้ตรงกับตัวตนทางเพศจริง ๆ ของตนเอง ทำให้ถูกปฏิเสธการจ้างงานเพราะอคติทางเพศ และต้องประสบกับความยุ่งยากในการทำธุรกรรมต่าง ๆ การเดินทางไปต่างประเทศ หรือในด้านสุขภาพที่ต้องเผชิญกับผลกระทบ ทั้งจากการใช้ฮอร์โมนและการผ่าตัดแปลงเพศ โดยไม่มีหน่วยงานภาครัฐออกมาให้ข้อมูลที่ถูกต้องในเรื่องนี้

ประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหว เรื่องสิทธิของแอลจีบีทีไควไทย

ตลอดเวลาที่ผ่านมาแอลจีบีทีไควไทยต้องเผชิญกับอคติของสังคมที่สั่งสมมาโดยมีที่มาจากศาสนา ค่านิยมรักต่างเพศกระแสหลัก และวิชาการด้านจิตวิทยาตะวันตกแบบเก่า ส่งผลให้เกิดเหตุการณ์การละเมิดสิทธิ กีดกัน และเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไควอยู่เป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรากฏการณ์ที่พบมากที่สุดคือการใช้คำที่แสดงถึงการดูหมิ่นศักดิ์ศรี หรือเหยียดหยามบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไควในสื่อซึ่งมีให้เห็นอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด เพียงแต่ก่อนหน้าทศวรรษที่ 2540

สังคมไทยยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ทำงานด้านสิทธิความหลากหลายทางเพศโดยตรง จึงไม่มีใครที่จะออกมาแสดงปฏิกิริยาตอบโต้

ในปี พ.ศ. 2539 ชุมนุมสหกรณ์อ้อมทรัพย์แห่งประเทศไทย ได้ลงประกาศรับสมัครงานในหนังสือพิมพ์ “งานเด่น” ฉบับวันที่ 13-19 มกราคม 2539 โดยระบุถึงคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครเป็นเจ้าหน้าที่ในตำแหน่งหัวหน้างานฝึกอบรม และเจ้าหน้าที่วางแผนและพัฒนาว่า “ต้องไม่เป็นบุคคลสองเพศ หรือกระทำตนเป็นบุคคลสองเพศ” หลังจากนั้นในเดือนมีนาคมปีเดียวกัน นิตยสาร “ชีวิตต้องสู้” ก็ได้นำภาพและเรื่องราวของกลุ่มอัญจรีจากเอกสารที่เผยแพร่เฉพาะในกลุ่มไปลงโดยไม่ได้รับอนุญาต ทั้งยังอ้างว่าได้สัมภาษณ์อัญจรี สุวรรณานนท์ ตัวแทนของกลุ่ม ซึ่งในความเป็นจริงไม่ได้สัมภาษณ์ ทั้งสองเหตุการณ์นี้กลุ่มอัญจรีได้ทำหนังสือถึงชุมนุมสหกรณ์อ้อมทรัพย์ฯ แสดงความไม่เห็นด้วยกับข้อความในประกาศรับสมัครงาน และทำจดหมายถึงนิตยสารชีวิตต้องสู้ว่าทางกลุ่มได้รับความเสียหายจากการกระทำของนิตยสาร ซึ่งในเวลาต่อมาทางนิตยสารชีวิตต้องสู้ได้พิมพ์ข้อความขออภัยลงในนิตยสาร ถือเป็นเหตุการณ์แรก ๆ ของการออกมาเคลื่อนไหวปกป้องสิทธิของบุคคลรักเพศเดียวกัน แต่ก็ยังเป็นเพียงเหตุการณ์ที่รับรู้กันแต่อยู่ในวงกิจกรรมที่ทำงานเรื่องสิทธิของผู้หญิงในแวดวงเล็ก ๆ เท่านั้น

การคัดค้านสภาสถาบันราชภัฏในการออกระเบียบ ไม่รับบุคคลที่เบี่ยงเบนทางเพศเข้าเรียนครู (พ.ศ. 2540)

เหตุการณ์สำคัญซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นครั้งสำคัญของการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสิทธิของแอลจีบีทีไอดิวก็คือกรณีการออกมาคัดค้านการออกระเบียบของสภาสถาบันราชภัฏที่จะไม่รับนักศึกษาที่มีความเบี่ยงเบนทางเพศเข้าเรียนในสาขาวิชาครุศาสตร์ โดยการนำของกลุ่มอัญจรีร่วมกับภาคีเครือข่ายหลายองค์กรในช่วงต้นปี พ.ศ. 2540 การเคลื่อนไหวในครั้งนี้ทำให้ประเด็นนี้เป็นที่ถูกกล่าวถึง และถูกวิพากษ์วิจารณ์ในสื่อมวลชนทุกแขนงอย่างกว้างขวาง โดยทางฝั่งสภาสถาบันราชภัฏเองก็ได้พยายามออกมาตอบโต้ด้วยการจัดทำโพลวัดทัศนคติของคนในสังคม โดยคาดหวังว่าจะได้เสียงสนับสนุนจากพ่อแม่ผู้ปกครองที่ไม่ต้องการให้ครูที่เป็นทอม ดี เกย์ สอนบุตรหลานของตนเอง แต่ผลที่ได้กลับกลายเป็นว่า พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นว่าไม่ควรกีดกันโอกาสในการเข้าเรียนของบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอดิว¹⁰² นอกจากนั้น

¹⁰² สรุปร่วมอัญจรี & สถาบันราชภัฏ. (2540). อัญจรีสารฉบับเฉพาะกิจ 7 เมษายน.

ก็ยังมึนนักวิชาการจากหลากหลายสาขา ออกมาแสดงความเห็นคัดค้านนโยบายที่แสดงถึงการกีดกันและการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคิวของสภาสถาบันราชภัฏด้วย ในจำนวนนี้มีจิตแพทย์จากกรมสุขภาพจิตอย่าง นพ.ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์ และ นพ.ม.ล.สมชาย จักรพันธ์ จากสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย ออกมาให้ข้อมูลว่าการรักเพศเดียวกันไม่ถือเป็นความผิดปกติทางจิต ไม่จำเป็นต้องได้รับการรักษาด้วย นอกจากนี้คณะกรรมการว่าด้วยความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนของรัฐสภาก็ได้เชิญตัวแทนของกลุ่มอัยจารี พร้อมกับขอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกมาชี้แจงเรื่องการปล่อยให้สภาสถาบันราชภัฏซึ่งเป็นหน่วยงานภายใต้สังกัดกระทรวงศึกษาธิการออกกฎเกณฑ์ที่ขัดกับหลักการสิทธิมนุษยชน¹⁰³ ผลจากการรณรงค์ในครั้งนั้น ทำให้ในที่สุดสภาสถาบันราชภัฏก็ได้มีมติยกเลิกระเบียบดังกล่าวไปในเดือนกันยายนปีเดียวกัน

“นายวัลลภ ปิยะมโนธรรม ในฐานะที่ปรึกษาคณะกรรมการ การศึกษาข้อดีข้อเสีย และผลกระทบที่เกิดจากการรับนักศึกษาที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศของสถาบันราชภัฏ ได้ให้สัมภาษณ์ถึงผลการประชุมว่า ได้ถกเถียงและได้ข้อสรุปว่า ผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ ทั้งตุ๊ด ทอม ดี ก็มีอารมณ์และความประพฤติเหมือนกับชายหญิงทั่วไป ซึ่งก็มีส่วนหนึ่งที่มีอารมณ์รุนแรงและมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ประกอบกับกระแสสังคมเรียกร้องในเรื่องของสิทธิมนุษยชนให้ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน จึงได้มีมติให้แก้ไขระเบียบดังกล่าว”¹⁰⁴

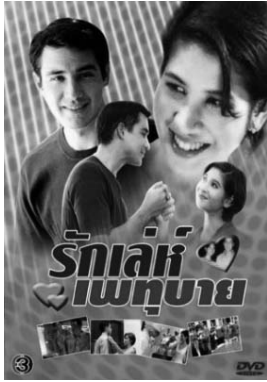
กรมประชาสัมพันธ์ขอสื่อ ลดการนำเสนอภาพแอลจีบีทีไอคิว (พ.ศ. 2542)

การพยายามกีดกันและเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคิวโดยหน่วยงานภาครัฐยังคงปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่อง เช่น ในปี พ.ศ. 2542 กรมประชาสัมพันธ์ ได้มีหนังสือไปถึงสถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ เพื่อขอความร่วมมือให้กลั่นกรองการนำเสนอภาพกะเทย เกย์ ทอม ดี นัยแฝงของการ

¹⁰³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

¹⁰⁴ ไม่ปรากฏหัวข้อข่าว, มติชน 11 กันยายน พ.ศ. 2540 อ้างในจดหมายข่าวอัยจารีสาร, (2540), 3 (20) พฤศจิกายน-ธันวาคม.

ขอความร่วมมือในครั้งนี่ก็คือ ต้องการให้สถานีโทรทัศน์ต่าง ๆ ลดการเผยแพร่ภาพหรือลดการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับแอลจีบีทีไอคิวในรายการต่าง ๆ ลง เนื่องจากนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา สื่อกระแสหลักเริ่มนำเสนอภาพของตัวละครที่เป็นแอลจีบีทีไอคิวมากขึ้น รวมทั้งมีละครซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวพันกับบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคิวที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เช่น เรื่อง *ชายไม่จริงหญิงแท้* (2541) และ *รักเล่ห์เพทุบาย* (2542)

ในครั้งนั้นกลุ่มอัญจารี ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสตรีและสิทธิมนุษยชน ได้ทำหนังสือคัดค้านคำสั่งของอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ โดยระบุว่า คำสั่งนี้ขัดกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 รวมทั้งมีเจตนาที่ลิดรอนสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน ตลอดจนยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจผิดและเผยแพร่ความเข้าใจผิดนี้ออกไปในสังคมด้วย กรณีนี้ได้รับความสนใจจากบุคคลในวงการสื่อสารมวลชนและก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์มากพอสมควร จนสุดท้ายโฆษกกรมประชาสัมพันธ์ได้ทำจดหมายชี้แจงว่า กรมประชาสัมพันธ์ไม่ได้ห้ามสถานีโทรทัศน์นำเสนอบุคคลกลุ่มใดออกอากาศ

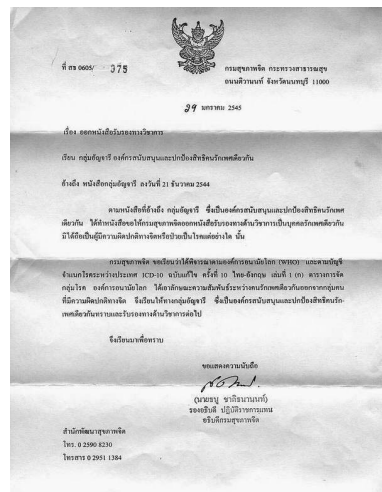
จดหมายรับรองสุขภาพ “จิตปกติ” จากกรมสุขภาพจิต (พ.ศ. 2545)

ปี พ.ศ. 2545 ซึ่งถือเป็นปีที่มีความหมายอีกปีหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวของขบวนการแอลจีบีทีไอคิวในประเทศไทย เมื่อกลุ่มอัญจารีร่วมกับ “เครือข่ายทำงานเรื่องคนรักเพศเดียวกัน” ซึ่งรวมตัวกันเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2544¹⁰⁵

¹⁰⁵ “กลุ่มทำงานเพื่อคนรักเพศเดียวกัน” ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2544 จากการจัดประชุมองค์กรที่มีความสนใจในเรื่องการทำงานเพื่อสิทธิและความเสมอภาคของคนรักเพศเดียวกัน ประกอบด้วย กลุ่มอัญจารี กลุ่มฟ้าสีรุ้ง กลุ่มเกย์ต้านภัยเอดส์ กลุ่มเส้นสีขาวย กลุ่ม LGBTQ จากองค์กรนิรโทษกรรมสากล และ กลุ่มพิทยาฟ้าสีคราม ปัจจุบันองค์กรเหล่านี้ได้ปิดตัวลงเกือบหมดแล้ว เหลือเพียงกลุ่มฟ้าสีรุ้ง ซึ่งยังคงทำงานอยู่และได้จดทะเบียนเป็นสมาคมฟ้าสีรุ้ง ในปี พ.ศ. 2546 และนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา หลังจากที่มีการจัดประชุมนานาชาติว่าด้วย คนรักเพศเดียวกันและคนข้ามเพศ ครั้งที่ 1 ที่กรุงเทพฯ (ภายใต้ชื่อ เพศวิถีศึกษาและสิทธิมนุษยชนในเอเชีย) องค์กรที่ทำงานด้าน LGBTQ ในเมืองไทยก็ได้รวมตัวกันอย่างหลวมๆ ในนามเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ และใช้ชื่อนี้ในการเคลื่อนไหวรณรงค์ประเด็นเรื่องสิทธิความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

และองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ทำจดหมายเป็นทางการถึงกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ลงวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2544 ขอให้กรมสุขภาพจิต ออกจดหมายรับรองทางวิชาการว่า บุคคลรักเพศเดียวกันไม่ได้ถือเป็นผู้มีความผิดปกติทางจิตหรือป่วยเป็นโรคแต่อย่างใด ซึ่งทางกรมสุขภาพจิตก็ได้มีจดหมายตอบกลับไปที่กลุ่มอัญจารี ในวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2545 ว่า กรมสุขภาพจิตได้พิจารณาตามองค์การอนามัยโลก และตามบัญชีจำแนกโรคระหว่างประเทศ (ICD-10) ฉบับแก้ไขครั้งที่ 10 ที่ได้มีการถอดถอนการรักเพศเดียวกันออกจากกลุ่มคนที่มี ความผิดปกติทางจิตแล้ว

ในเดือนธันวาคมปีเดียวกันกลุ่มอัญจารีร่วมกับ เครือข่ายทำงานเรื่องคนรักเพศเดียวกัน เครือข่ายผู้หญิงกับสุขภาพ คณะทำงานเพื่อสิทธิมนุษยชนสตรี มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิสร้างความปลอดภัยผู้หญิง จัดงานแถลงข่าวและเสวนาทางวิชาการเรื่องการออกจดหมายรับรองของกรมสุขภาพจิต พร้อมกับจัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง **“การเป็นคนรักเพศเดียวกันไม่ใช่โรคจิต : แนวทางการให้คำปรึกษาเชิงสร้างสรรค์”** โดยเชิญ

นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ครูแนะแนวจากสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านการให้คำปรึกษา มาร่วมรับฟังการเสวนาที่ประกอบไปด้วยนักวิชาการด้านสตรีนิยม เพศวิถีศึกษา และเชิญ นพ.ประเวช ดันดีพิวัฒน์สกุล ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข มาเป็นประธานในพิธีเปิด พร้อมทั้งขอให้กล่าวถึงแนวโน้มนโยบายด้านสุขภาพจิตที่เกี่ยวข้องกับประเด็นคนรักเพศเดียวกันด้วย

กระทรวงวัฒนธรรมกังวลเรื่อง รักร่วมเพศ (พ.ศ. 2547)

อีกกรณีหนึ่งซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงอคติของหน่วยงานภาครัฐที่มีต่อบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคิว ที่คล้ายกันกับกรณีนี้คือ เหตุการณ์ที่นายกกล้า สมตระกูล รองปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ออกมาให้สัมภาษณ์กับสื่อแสดงความกังวลเกี่ยวกับพฤติกรรมรักร่วมเพศในกลุ่มวัยรุ่นที่มีให้เห็นเป็นจำนวนมาก โดยมองว่าส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากอิทธิพลของสื่อที่ให้การส่งเสริมในพฤติกรรมดังกล่าว โดยเฉพาะในละครโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอพฤติกรรมแบบรักร่วมเพศ ทำให้เยาวชนเลียนแบบ โดยกระทรวงวัฒนธรรมต้องการจะรณรงค์ต่อต้านพฤติกรรมรักร่วมเพศอย่างจริงจัง โดยทำหนังสือไปถึงสถานีโทรทัศน์ทุกช่องเพื่อขอความร่วมมือ รวมทั้งภายในกระทรวงเอง จะไม่เปิดรับผู้มีพฤติกรรมรักร่วมเพศเข้าทำงานด้วยเพื่อให้เป็นแบบอย่าง

“นายกกล้า สมตระกูล รองปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กล่าวว่า มีปัญหาที่น่าหนักใจคือพฤติกรรมรักร่วมเพศของกลุ่มวัยรุ่น ไม่ว่าจะป็นหญิงรักหญิง ชายรักชาย กลุ่มเกย์ กะเทย เลสเบี้ยน ที่กำลังแพร่หลายในกลุ่มวัยรุ่น ทั้งในวัยศึกษาเล่าเรียนและในวัยทำงาน พวกนี้มีพฤติกรรมการแสดงออกซึ่งความรักที่ไม่ถูกต้องอย่างเปิดเผย ไม่ว่าจะเป็นที่สาธารณะ สถานที่ทำงานโดยไม่อายต่อสายตาของผู้คน และมีแนวโน้มว่าจะมีกลุ่มรักร่วมเพศเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งมาจากอิทธิพลของสื่อที่ให้การยอมรับส่งเสริมในพฤติกรรมดังกล่าว โดยเฉพาะละครโทรทัศน์ที่มีการนำนักแสดงที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศมาแสดง ซึ่งส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนที่อาจจะมีพฤติกรรมเลียนแบบได้”

“พฤติกรรมรักร่วมเพศ ปัจจุบันมีมากจนกลายเป็นแฟชั่น และมีการเลียนแบบตั้งเป็นกลุ่ม เป็นแก๊ง ตามสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก มีการยกพวกไล่ตบตี แหยงแฟนกันระหว่างสถาบันไม่ต่างจากกลุ่มเด็กช่างกล เด็กนักเรียนหญิงไล่ตบกับนักเรียนหญิงแหยงผู้หญิงกัน หรือนักเรียนชายกับนักเรียนชายไล่ชกต่อยกันเพื่อแหยงผู้ชาย ยังไม่รวมกลุ่มรักร่วมเพศที่ขายบริการอีกมากซึ่งส่งผลต่อวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม เนื่องจากพฤติกรรมดังกล่าวไม่ใช่ธรรมชาติ จริงอยู่แม้ว่าการมีพฤติกรรมดังกล่าวเป็นเรื่องของสิทธิส่วนบุคคลที่มีสิทธิจะประพฤติตัวได้ และไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน แต่ต้องแสดงออกในที่ส่วนบุคคลหรือบ้านของตนเองเท่านั้น ไม่ใช่เดินกอดรัดพิดเหวี่ยง จูปล้วงกระทำอนาจารกันแบบไม่อายใครในที่โล่งแจ้ง เช่น

สวนสาธารณะ สวนจตุจักร สวนลุมพินี สนามหลวง แม้แต่ในสถาบันการศึกษา
อย่างที่เป็นอยู่ แม้ว่าจะมีกลุ่มรักร่วมเพศออกมารณรงค์ว่ารัฐธรรมนูญยอมรับให้
กระทำได้ แต่กระทรวงวัฒนธรรมนั้นยอมรับไม่ได้ ขอเป็นฝ่ายค้านเต็มตัว” รองปลัด
กระทรวงวัฒนธรรมระบุ

“นายกัลากล่าวด้วยว่า กระทรวงจะรณรงค์อย่างจริงจังเกี่ยวกับพฤติกรรม
รักร่วมเพศ แม้ว่าจะไม่สามารถไปไล่จับให้เข้าคุก หรือมีบทลงโทษทางกฎหมาย
เหมือนกับสื่อลามกอนาจาร แต่จะเรียกร้องให้ประชาสังคมช่วยกันต่อต้านไม่ให้
พฤติกรรมรักร่วมเพศแพร่ระบาดไปมากกว่านี้ รวมทั้งในสื่อต่าง ๆ ไม่ควรที่จะให้มี
การนำเสนอรักร่วมเพศออกอากาศ โดยกระทรวงวัฒนธรรมจะทำหนังสือไปถึงสถานี
โทรทัศน์ทุกช่อง เพื่อขอความร่วมมือ”

“กระทรวงวัฒนธรรมจะมีการจัดระเบียบเจ้าหน้าที่ข้าราชการที่มีพฤติกรรม
ดังกล่าว ไม่ให้มีการเปิดรับผู้ที่มีพฤติกรรมดังกล่าวเข้าทำงาน ซึ่งต้องมีกระบวนการ
ตรวจสอบอย่างเข้มงวด เพราะที่ผ่านมาไม่มีการตรวจสอบ และบุคคลที่มีพฤติกรรม
ดังกล่าวก็ไม่ได้แสดงออก ต้องใช้เวลากว่าจะรู้ว่า มีพฤติกรรมดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อให้
กระทรวงเป็นแบบอย่างที่ถูกต้องกับสังคม เพราะถ้ากระทรวงวัฒนธรรมรณรงค์ แต่
กลับเป็นเสียเอง สังคมคงจะไม่ฟังเสียง”¹⁰⁶

ภายหลังจากที่มีการนำเสนอข่าวนี้ออกมา รองปลัดกระทรวงวัฒนธรรมได้
ออกมาปฏิเสธการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว และยืนยันว่าตนเองยึดหลักกฎหมายและ
รัฐธรรมนูญที่ไม่มีข้อใดระบุว่าห้ามบุคคลประเภทนี้รับราชการ และไม่ได้มองว่า
บุคคลกลุ่มนี้เป็นคนที่น่ารังเกียจ¹⁰⁷

การออกมาปฏิเสธข่าวของรองปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ทำให้เรื่องดังกล่าว
จบลงไปอย่างรวดเร็ว โดยไม่ทันได้มีกลุ่มองค์กรแอลจีบีทีไอคิวออกมาเคลื่อนไหว
ในกรณีดังกล่าว

¹⁰⁶ไทยรัฐ, กระทรวงวัฒนธรรมประกาศ ไม่คบติด เกย์ ทอม ดี ห้ามรักร่วมเพศเข้าทำงาน ค้านสุดตัว ไม่ใช่
เป็นทั้งข้าราชการ ลูกจ้างชั่วคราว พร้อมร่อนหนังสือถึงทีวีทุกช่อง หักเผยแพร่งานดารากะเทย กลัวเยาวชน
เลียนแบบ. [ออนไลน์]. 4 มิ.ย. 2547 เข้าถึงได้จาก <http://bbs.pramool.com/webboard/view.php3?katoor=r541617> สืบค้นเมื่อ 27 ก.ค. 2560.

¹⁰⁷ข่าวสด 5 มิถุนายน 2547.

“เครือข่ายความหลากหลายทางเพศ” กับการต่อสู้เรื่องการใช้คำในเอกสาร “สค.43”

เดือนกรกฎาคม ปี พ.ศ. 2547 ประเทศไทย ได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุม ระดับโลกว่าด้วยเรื่องเอชไอวี/เอดส์ ครั้งที่ 15 ที่กรุงเทพฯ ในช่วงเวลานั้นองค์กรพัฒนา เอกชนต่าง ๆ ที่ทำงาน เกี่ยวข้องกับเอชไอวี/เอดส์ มีความตื่นตัวกับการจัดงาน ในครั้งนี้เป็นอย่างมาก **สุพีชา**

ดณัย ลินจอร์น

เบาทิพย์ อดีตผู้อำนวยการของคณะกรรมการองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเอดส์ (กพอ.) ในช่วงนั้นกล่าวว่า งานเอดส์เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายกลุ่ม หลายประเด็น แต่ที่ผ่านมามคนทำงานในประเด็นต่าง ๆ ยังไม่เคยมาร่วมกันทำงานในลักษณะที่เป็น “เครือข่าย” ทำให้มีการพูดคุยกันว่าน่าจะรวมตัวกันเป็นเครือข่าย เช่นเดียวกับ เครือข่ายผู้ติดเชื้อเอชไอวีแห่งประเทศไทยเพื่อให้ง่ายต่อการประสานงาน และสร้างความเข้มแข็งให้กับประเด็นที่มีหลายองค์กรกำลังทำงานอยู่¹⁰⁸ **ดณัย ลินจอร์น** ผู้อำนวยการสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทยคนปัจจุบัน ซึ่งในเวลานั้นเป็นเจ้าหน้าที่ของ สมาคมฟ้าสีรุ้ง เป็นคนหนึ่งที่อยู่ร่วมในการประชุมเตรียมงานหลายครั้งในขณะนั้นเล่าถึง ที่มาของการเกิดขึ้นของคำว่า “เครือข่ายความหลากหลายทางเพศ” ว่า

“ตอนนั้นคำว่า “เอ็มเอสเอ็ม”¹⁰⁹ หรือชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายเริ่มถูกนำมา ใช้ในวงการเอดส์แล้ว องค์กรที่ทำงานเรื่องเกย์มี “ฟ้าสีรุ้ง” “บางกอกเรนโบว์” แล้วก็ “เอ็มพลัส” ที่ตอนนั้นยังไม่ได้เป็นมูลนิธิ เราไม่อยากจะใช้คำว่าเครือข่าย “เอ็มเอสเอ็ม” เพราะทางภาคเหนือก็มีหญิงรักหญิงที่ทำงานด้านเอดส์ด้วย แล้วตอนนั้น ก็มีสมาชิกฟ้าสีรุ้งที่เป็นหญิงรักหญิงที่ติดเชื้อแย้งว่า ผู้ติดเชื้อไม่ได้มีแต่ชายรักชาย อย่างเดียวนะ ที่ประชุมก็คุยกันว่าถ้าจะทำให้สังคมเกิดความเข้าใจ ต้องไม่พูดเฉพาะเรื่อง ชายรักชาย แต่ต้องเป็นเรื่องแอลจีบีทีไอคิว แล้วต้องไม่แยกแอลจีบีทีไอคิวกับคน

¹⁰⁸ สุพีชา เบาทิพย์. (2560, 30 กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

¹⁰⁹ MSM ย่อมาจากคำว่า Men Who Have Sex with Men

ที่เป็นผู้หญิงผู้ชายรักต่างเพศออกจากกันด้วย คำว่า ความหลากหลายทางเพศมันก็
เลยเกิดขึ้นมา เพราะคำนี้มีมันรวมผู้หญิง ผู้ชายอยู่ในนี้ด้วย ไม่ได้มีแต่แอลจีบีทีโอคิว”¹¹⁰

สุพิชชา เล่าว่า “เครือข่ายความหลากหลายทางเพศ” เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับ
คำว่า “เครือข่าย” ต่าง ๆ ในงานเอชไอวี/เอดส์ โดยในช่วงแรกคำ ๆ นี้อาจจะยังไม่เป็น
ที่รู้จักของคนทั่วไปมากนัก แต่ก็เริ่มมีการใช้มาเรื่อย ๆ นับจากงานประชุมนานาชาติ
“เคียวรีศึกษา” ในปีถัดมา ที่दनัยบอกว่าในงานมีเวทีภาคภาษาไทยที่เปิดโอกาสให้
นักวิชาการและนักกิจกรรมได้มาแลกเปลี่ยนมุมมองกันเรื่องการทำงานชุมชน เรื่อง
ภาษาและความหมายของการใช้คำ ซึ่งในปีนั้นเองก่อนหน้าการประชุมไม่กี่เดือน
ทางสมาคมฟ้าสีรุ้งเพิ่งได้รับโทรศัพท์จาก “**น้ำหวาน**” หรือ **สามารถ มีเจริญ** สาว
ประเภทสองที่ผ่านการแปลงเพศแล้วโทรเข้ามาปรึกษากับสมาคมว่าตนเองถูกปฏิเสธ
การทำงานจากบริษัทแห่งหนึ่ง โดยบริษัทได้อ้างถึงข้อความที่ปรากฏในเอกสารรับรอง
การผ่านการเกณฑ์ทหาร (สด.43) ของตนที่ระบุว่าไม่ผ่านการเกณฑ์ทหารเพราะ
“เป็นโรคจิตถาวร” ทำให้ได้รับความอับอายเป็นอย่างมาก กรณีของน้ำหวานถูกนำไป
พูดคุยต่อในเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ ซึ่งในเวลานั้นได้เริ่มมีการพูดคุยกับ
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนถึงการขับเคลื่อนประเด็นเรื่องสิทธิความหลากหลายทางเพศ
อยู่พอดี และหลังจากที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศ และคณะอนุกรรมการด้าน
ส่งเสริมโอกาส ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้พยายามประสานงาน
กับกองทัพบกเพื่อขอให้มีการแก้ไขข้อความที่ระบุในเอกสาร สด.43 เนื่องจากมีผู้ที่
ได้รับผลกระทบในลักษณะเดียวกันกับ “น้ำหวาน” นี้หลายร้อยคนแต่ไม่เป็นผล
ในวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 “**น้ำหวาน**” หรือ “**สามารถ มีเจริญ**” และ
เครือข่ายความหลากหลายทางเพศ¹¹¹ ร่วมกับ **นัยนา สุภาพิ่ง** ในนามประธานคณะ
อนุกรรมการด้านส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาค คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
ก็ได้ดำเนินการยื่นฟ้องกระทรวงกลาโหมต่อศาลปกครองเพื่อให้มีการแก้ไขการใช้
คำที่ระบุในเอกสาร สด.43 และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตรวจเลือกทหาร
ไม่ให้ใช้คำที่แสดงถึงอคติและละเมิดสิทธิบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ รวมทั้ง
ย้อนกลับไปเปลี่ยนแปลงคำที่เคยใช้ในเอกสารด้วย

¹¹⁰ ดนัย ลินจงรัตน์. (2560, 30 กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

¹¹¹ คำที่ปรากฏในสื่ออีกคำใช้คำว่า “เครือข่ายทำงานเพื่อสนับสนุนและปกป้องสิทธิมนุษยชนผู้มีความ
หลากหลายทางเพศ” อ้างอิงจาก ประชาไท. (2550, 25 กุมภาพันธ์) ศาลปค.รับฟ้อง กรณีเครือข่ายหลากหลายทางเพศ
ยื่นฟ้องกลาโหม ขอแก้ “สด.43” ซี่ไม่ใช่ “โรคจิตถาวร”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก [https://prachatai.com/jour-
nal/2007/02/11729](https://prachatai.com/journal/2007/02/11729) สืบค้นเมื่อ 29 ก.ค. 2560.

นับตั้งแต่มีการเผยแพร่ข่าวนี้ออกไป ก็ทำให้คำว่าความหลากหลายทางเพศ และเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้รับการพูดถึงในสื่อมากขึ้น จนคำว่า “ความหลากหลายทางเพศ” ถูกเข้าใจว่าหมายถึงบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคิวไปโดยปริยาย ไม่ตรงกับความหมายที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศตั้งใจจะสื่อสารกับสังคมให้เข้าใจว่า ความหลากหลายทางเพศหมายถึงการที่บุคคลทุกคนทุกเพศภาวะ เพศวิถีสามารถเลือกมีเพศวิถีหรืออัตลักษณ์ทางเพศแบบใดก็ได้ตั้งแต่ต้น

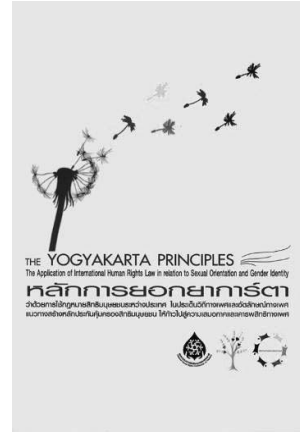

การต่อสู้เรื่อง สด.43 ดำเนินมา เป็นเวลาถึง 5 ปี จนในวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2554 ศาลปกครองก็ได้มีคำพิพากษา ให้กระทรวงกลาโหมเพิกถอนเอกสารสำคัญที่แสดงถึงผลการตรวจเลือกทหารกองเกินของน้ำหวาน ปี พ.ศ. 2548 ได้แก่ ใบรับรองผลการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหาร (แบบ สด.43) ใบสำคัญสำหรับคนจำพวกที่ 4 (แบบ สด.5) และใบสำคัญ (แบบ สด.ต 9) ในส่วนที่ระบุข้อความว่า “เป็นโรคจิตถาวร” และให้ดำเนินการให้มีการระบุข้อความใหม่

โดยใช้คำว่า “เพศภาวะไม่ตรงกับเพศกำเนิด” แทน นับเป็นชัยชนะครั้งสำคัญ ครั้งหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวของแอลจีบีทีไอคิวไทย โดยในระหว่างที่มีการต่อสู้เรื่องนี้อยู่นั้น เครือข่ายความหลากหลายทางเพศยังได้กำหนดให้วันที่ยื่นฟ้องศาลปกครอง คือ วันที่ 29 พฤศจิกายนของทุกปี เป็น “วันสิทธิความหลากหลายทางเพศ” ด้วย ซึ่งนี่อาจเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้สื่อมวลชนนำเอาคำว่า “ความหลากหลายทางเพศ” ไปใช้มากขึ้นเวลาที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับประเด็นแอลจีบีทีไอคิว

อย่างไรก็ตามแม้ว่าคำ ๆ นี้จะกลายเป็นที่รู้จักและถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวาง แต่ภายในเครือข่ายความหลากหลายทางเพศเองกลับประสบปัญหาการเมืองภายใน จากปัจจัยหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการขยายตัวของกลุ่มองค์กรเกย์หรือชายรักชาย ซึ่งนับวันจะมีความสำคัญในฐานะกลุ่มเป้าหมายหลักอันดับต้น ๆ ของการทำงานด้านการป้องกันและการลดอัตราการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ ขณะที่

กลุ่มอื่น ๆ อย่าง สาวประเภทสองและหญิงรักหญิง ไม่ได้รับการสนับสนุนทรัพยากรในการทำงาน ไม่ได้ให้ความสำคัญหรือมีการทำงานในระดับเดียวกัน โดยในกรณีของสาวประเภทสอง ในเวลานั้นยังเป็นเพียงกลุ่มที่อยู่ในเงาของกลุ่มชายรักชายงานเอชไอวี/เอดส์เท่านั้น ทำให้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ก็ไม่มีการทำงานในนามเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ แบบที่มีคณะกรรมการซึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่มองค์กร หรือกลุ่มอัตลักษณ์ต่าง ๆ¹¹² อีกต่อไป เหลือเพียงเครือข่ายองค์กรชายรักชายและสาวประเภทสองที่ทำงานในประเด็น เอชไอวี/เอดส์ที่ในเวลาต่อมาใช้ชื่อเครือข่าย “เอ็มเอสเอ็ม” ระดับชาติเท่านั้น

สถานการณ์ vs การเคลื่อนไหว ของแอลจีบีทีไอควไทยหลังปี พ.ศ. 2550

ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2549-2551 ถือเป็นช่วงเวลาที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ต่อขบวนการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิแอลจีบีทีไอคว หรือสิทธิของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย นับตั้งแต่การยื่นฟ้องศาลปกครอง กรณีแก้ไขเอกสาร สด.43 การเกิดหลักการ Yogyakarta¹¹³ (แนวทางปฏิบัติตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่าง

¹¹²ประเด็นที่เป็นคำถามสำคัญในการดำเนินงานของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศก็คือ การที่กรรมการเครือข่ายฯ ประกอบด้วยตัวแทนจากองค์กรเกย์หรือชายรักชายเป็นส่วนใหญ่ งบประมาณที่ใช้ในการประชุม ก็เป็นงบประมาณที่แบ่งมาจากบงขององค์กรที่ทำงานด้านเอชไอวี/เอดส์เป็นหลัก เนื่องจากเครือข่ายฯ ไม่ได้เขียนโครงการขอทุนสนับสนุนในการดำเนินงานเกี่ยวกับประเด็นสิทธิในลักษณะที่เป็นเครือข่ายร่วมของหลาย ๆ ประเด็น นอกจากนี้ก็มักใช้เวทีการประชุมระดับชาติด้านเอชไอวี/เอดส์เป็นเวทีในการขับเคลื่อนงาน ทำให้หลาย ๆ องค์กรที่ไม่ได้ทำงานเกี่ยวข้องกับประเด็นเอชไอวี/เอดส์ อย่างองค์กรหญิงรักหญิง ไม่สามารถจะเข้าร่วมการประชุมได้ทุกครั้งหรือมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานอย่างเต็มที่

¹¹³หลักการ Yogyakarta คือ แนวทางปฏิบัติตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในประเทศในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ ซึ่งเป็นผลผลิตจากการประชุมกันของผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนและนักนิติศาสตร์ระหว่างประเทศ ที่เมืองยอกยาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อวันที่ 6-9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 แม้ว่าหลักการนี้จะไม่ได้มีผลเทียบเท่ากับปฏิญญาหรือพันธกรณีระหว่างประเทศ จึงไม่มีผลบังคับใช้ประเทศต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติต้องรับไปปฏิบัติ แต่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการชี้ให้เห็นว่า การเคารพซึ่งสิทธิทางเพศ วิถีทางเพศ และอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างกัน เกี่ยวข้องกับปฏิญญาและพันธกรณีสากลต่าง ๆ อย่างไร รวมทั้งยังได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นรายละเอียดในทางปฏิบัติแก่รัฐภาคี สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สื่อมวลชน องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานต่าง ๆ ในการสร้างหลักประกันให้เกิดการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของบุคคลไม่ให้ถูกเลือกปฏิบัติจากเหตุแห่งวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศด้วย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประเทศไทย ได้จัดพิมพ์หลักการนี้เป็นภาษาไทยเผยแพร่เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2551

ประเทศในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ) จนมาถึงในปี พ.ศ. 2550 ที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศ¹¹⁴ ร่วมกันผลักดันให้สภาวาระรัฐธรรมนูญ บรรจุกฎว่า “บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ” เข้าไปในรัฐธรรมนูญไทย พ.ศ. 2550 โดยเพิ่มเติมต่อท้ายจากคำว่า “ชาย หญิงต้องมีสิทธิเท่าเทียมกัน” เป็น “ชาย หญิง และบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ต้องมีสิทธิเท่าเทียมกัน” ลงในวรรค 2 และวรรค 3 มาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญด้วย และแม้ว่าในการผลักดันในครั้งนั้น จะไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากสมาชิกสภาวาระรัฐธรรมนูญลงคะแนนไม่ให้ผ่าน โดยให้เหตุผลที่สะท้อนให้เห็นถึงอคติที่มีต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เช่น “คำว่าความหลากหลายทางเพศเป็นคำที่ฟังเข้าใจยาก หากอธิบายไม่ได้” “เรายอมรับทางพฤตินัยได้ แต่ยังไม่สามารถยอมรับทางนิตินัย” หรือ “เดี๋ยวจะมี ปัญหาในเรื่องของกฎหมาย เพราะจะต้องไปแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ อีกมากมาย” แต่อย่างน้อยที่สุดผลจากการเรียกร้องในครั้งนั้น ก็ทำให้คำว่า “ความหลากหลายทางเพศ” ได้ถูกบันทึกอยู่ในเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

“รัฐมีหน้าที่จัดอุปสรรค และส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพ ได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น โดยไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม อันเป็น หลักการสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความแตกต่างเรื่อง “เพศ” นอกจากหมายถึง ความแตกต่างระหว่างชายหรือหญิงแล้ว ยังหมายรวมถึงความแตกต่างของบุคคล ที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ (Sexual Identity) หรือเพศภาวะ (Gender) หรือความ หลากหลายทางเพศ (Sexual Diversity) แตกต่างจากเพศที่ผู้หนึ่งถือกำเนิดอยู่ด้วย จึงไม่ได้บัญญัติคำดังกล่าวข้างต้นไว้ในมาตรา 30 เนื่องจากคำว่า “เพศ” ได้หมายความ รวมถึงคำดังกล่าวอยู่แล้ว และจะต้องไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ”¹¹⁵

ทั้งเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 และหนังสือหลักการยกยอการีดา (2551) รวมถึงการยื่นฟ้องศาลปกครอง กรณี สด.43 ล้วนเป็นผลจากการทำงาน ร่วมกันอย่างต่อเนื่องระหว่างเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ และคณะกรรมการ

¹¹⁴ องค์กรเครือข่ายความหลากหลายทางเพศที่ร่วมผลักดันในครั้งนั้น ประกอบด้วย 12 องค์กร ได้แก่ กลุ่มเกย์ การเมือง บางกอกเรนโบว์ สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย กลุ่มสะพาน โครงการก่อตั้งมูลนิธิอัญจารี โครงการ เพื่อนชายเพื่อชายรุ่นใหม่ใส่ใจสุขภาพใช้ชีวิตอย่างรับผิดชอบและปลอดภัย (M-Plus) กลุ่มแสงจากใจ กลุ่มบ้าน สีม่วง กลุ่มเพื่อนพนักงานบริการ (SWING) ศูนย์ซิสเตอร์ (SISTER) กลุ่มสายรุ้งโรงพยาบาลโพธาราม และ กองทุนสนับสนุนและปกป้องสิทธิมนุษยชนของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ

¹¹⁵ คณะกรรมการสิทธิวิสามัญ บันทึกเจตนารมณ์ จดหมายเหตุ และตรวจรายงานการประชุม สภาวาระรัฐธรรมนูญ เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

สิทธิมนุษยชน ที่นำโดย **นัยนา สุภาพิ๊ง** ประธานคณะอนุกรรมการด้านส่งเสริมโอกาส และความเสมอภาคในขณะนั้น อย่างไรก็ตามก็ดีแม้จะดูมีความก้าวหน้าและมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางบวกมากขึ้น แต่ปรากฏการณ์การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยก็ยังคงดำเนินอยู่ ดังจะเห็นตัวอย่างจากการละเมิดสิทธิและเลือกปฏิบัติต่อบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศหลาย ๆ กรณีที่ยังคงเกิดขึ้น ภายหลังปี พ.ศ. 2550

กรณีการตัดอวัยวะในเยาวชนกะเทยสาวประเภทสอง (พ.ศ. 2551)

ช่วงปลายเดือนมีนาคม พ.ศ. 2551 ผู้อำนวยการกลุ่มกิจการเมืองไทย นที วีระโรจนพงษ์ ได้ออกมาเปิดเผยกับผู้สื่อข่าวว่าตนได้รับเรื่องราวร้องเรียนจากผู้ปกครองจำนวนมากเกี่ยวกับการที่บุตรหลานวัยรุ่นกะเทยซึ่งอยากเปลี่ยนเพศเป็นผู้หญิงขอให้ไปเซ็นอนุญาตให้ทำศัลยกรรมตัดอวัยวะที่กำลังเป็นค่านิยมในกลุ่มกะเทยวัยรุ่น ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยหยุดฮอร์โมนเพศชาย และทำให้มีรูปร่างผิวพรรณใกล้เคียงไปทางผู้หญิงมากขึ้น เยาวชนเหล่านี้หลายคนมีอายุเพียงแค่ 14-15 ปีเท่านั้น หลังจากข่าวนี้เผยแพร่ออกไป ได้ก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมเป็นอย่างมาก

ข่าวที่ออกมาส่งผลกระทบต่อหน่วยงานที่ทำงานด้านบริการสุขภาพหลายหน่วยงาน ทั้งกองประกอบโรคศิลป์ที่มีหน้าที่ตรวจสอบมาตรฐานสถานบริการทางการแพทย์ กรมสุขภาพจิต โดยเฉพาะส่งผลกระทบต่อแพทยสภา ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลเรื่องของจริยธรรมทางการแพทย์ ทั้งนี้แม้ที่ผ่านมาจะไม่เคยมีกรณีร้องเรียนเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการแปลงเพศมาก่อน แต่แพทยสภาก็ไม่เคยมีการออกกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการวินิจฉัยผู้ที่ขอรับการผ่าตัดแปลงเพศ ทำให้ผู้ป่วยจำนวนมากไม่ได้พบจิตแพทย์หรือแพทย์ด้านต่อมไร้ท่อ ขณะที่ศัลยแพทย์แต่ละคนมีเกณฑ์คัดกรองประเมินผู้ป่วยที่ขอรับการผ่าตัดแปลงเพศแตกต่างกันไม่ว่าเรื่องอายุขั้นต่ำของผู้ป่วย หรือระยะเวลาที่ต้องได้รับการดูแลด้านจิตเวช ระยะเวลาในการใช้ฮอร์โมนก่อนผ่าตัด และระยะเวลาที่ต้องใช้ชีวิตแบบเพศตรงข้าม¹¹⁶

ภายหลังจากที่กระทรวงสาธารณสุขได้มีการประชุมในคณะกรรมการสถานพยาบาลเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างรอบคอบ ก็ได้ออกมาแถลงข่าวว่า ให้ผู้ประกอบการ

¹¹⁶ข้อมูลจากเว็บไซต์ สมาคมศัลยแพทย์ตกแต่งเสริมสวยแห่งประเทศไทย เข้าถึงได้จาก http://www.surgery.or.th/index.php?msg_id=8 สืบค้นเมื่อ 31 ก.ค. 2560.

สถานพยาบาลทั่วประเทศระงับการให้บริการศัลยกรรมตัดอวัยวะนี้ไปก่อน จนกว่า แพทย์สภาจะมีมติสรุปความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ออกมา และจนกว่าจะมีมติ คณะกรรมการสถานพยาบาลสั่งการออกไป นอกจากนี้ที่ประชุมยังได้ทำหนังสือถึง คณะกรรมการกฤษฎีกาเพื่อให้พิจารณาเกี่ยวกับกฎหมายด้วยว่า การตัดอวัยวะ ถือเป็นกรกระทำที่มีความผิดทางอาญาหรือไม่ เนื่องจากแม้ผู้รับบริการจะเต็มใจทำ แต่การสูญเสียอวัยวะจะส่งผลให้ความสามารถในการสืบพันธุ์สิ้นสุดลง และเป็นอันตรายต่อผู้รับบริการได้

หนึ่งปีต่อมาในเดือนเมษายน ปี พ.ศ. 2552 แพทย์สภาได้ออกข้อบังคับ แพทย์สภา เรื่อง “หลักเกณฑ์การรักษาเพื่อแปลงเพศ” ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีผลบังคับใช้ในวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552 มีสาระสำคัญดังนี้

“ข้อ ๔ ในข้อบังคับนี้ การรักษาเพื่อแปลงเพศ หมายความว่า การรักษาโรค หรือภาวะผิดปกติทางจิตเวช โดยวิธีการผ่าตัดเพื่อเปลี่ยนเพศชายให้เป็นเพศหญิง หรือเปลี่ยนเพศหญิงให้เป็นเพศชาย ทั้งนี้ให้รวมถึงการผ่าตัดหรือการรักษาด้วยวิธีการอื่น ที่หวังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสรีระของร่างกายหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนเพศอย่างถาวร เช่น การตัดอวัยวะออกทั้งหมด (ในข้อเดียวกันนี้ยังมีการให้คำจำกัดความถึง “จิตแพทย์” และ “แพทย์ด้านต่อมไร้ท่อด้วย”)

“ข้อ ๕ การทำศัลยกรรมแปลงเพศตามข้อบังคับนี้จะกระทำได้ใน

(๑) ผู้ป่วยที่มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปี แต่ยังไม่ถึง ๒๐ ปี ต้องได้รับความยินยอมจาก ผู้ใช้อำนาจปกครองร่วมด้วย

(๒) ผู้ป่วยที่มีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์”

“ข้อ ๖ ในกรณีนี้ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมจะทำการศัลยกรรมแปลงเพศ เพื่อรักษาผู้ที่มีพฤติกรรมสับสนในเพศตนเองและต้องการทำศัลยกรรมแปลงเพศ ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และขั้นตอน ตามประกาศแนวทางปฏิบัติของแพทย์สภา โดยต้องผ่านการประเมิน และได้รับการรับรองจากจิตแพทย์จำนวนสองท่าน ว่ามี ข้อบ่งชี้ที่จะต้องทำการผ่าตัด”¹¹⁷

¹¹⁷ข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม เรื่อง เกณฑ์การรักษาเพื่อแปลงเพศ พ.ศ. 2552. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.tmc.or.th/download/jul09-02.pdf> สืบค้นเมื่อ 29 ก.ค. 2560.

กล่าวได้ว่า การออกมาให้ข่าวของกลุ่มเกย์การเมืองไทยประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในการสร้างให้เกิดกระแสความสนใจในสังคมเกี่ยวกับประเด็นสุขภาพของเยาวชนที่เป็นสาวประเภทสอง และนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงระเบียบกฎหมายเกณฑ์ครั้งสำคัญในทางการแพทย์ที่เกี่ยวกับการแปลงเพศ แต่สำหรับในมุมมองเรื่องสิทธิของกลุ่มแอลจีบีทีไอคิว กรณีที่เกิดขึ้นนี้ไม่ได้นำไปสู่การทำความเข้าใจในเรื่องตัวตน ความรู้สึก ความต้องการของเยาวชนที่เป็นแอลจีบีทีไอคิว และไม่ได้ช่วยให้หน่วยงานภาครัฐเห็นถึงความสำคัญของการจัดทำข้อมูลที่เป็นมาตรฐานเกี่ยวกับสุขภาพทั้งทางกายและสุขภาพจิตของบุคคลที่ต้องการจะแปลงเพศ รวมทั้งสุขภาพของบุคคลรักเพศเดียวกันแต่อย่างใด ขณะเดียวกันก็เป็นการสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงอำนาจและอิทธิพลของวงการแพทย์ (ด้านศัลยกรรมตกแต่ง) ที่มีต่อการกำหนด “เพศ” ของบุคคลอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากผู้ที่ต้องการจะแปลงเพศ ไม่ว่าจะจากชายเป็นหญิงหรือหญิงเป็นชาย จำเป็นต้องยอมรับแนวคิดที่ว่าตนเองเป็น “ผู้ป่วย” อย่างไม่มีทางเลือก เพื่อที่จะได้รับการแปลงเพศจากแพทย์

กรณีสภาวิชาชีพไทยไม่รับเลือดบริจาคจากกลุ่มแอลจีบีทีไอคิว (พ.ศ. 2551)

การต่อสู้เรื่องการแก้ไขแบบคัดกรองผู้บริจาคเลือดโดยไม่เอาอัตลักษณ์ทางเพศของแอลจีบีทีไอคิวมาเป็นเกณฑ์ ถือเป็น การต่อสู้ที่ยาวนานอีกกรณีหนึ่งของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ โดยในปี พ.ศ. 2551 มีผู้ที่ไปบริจาคเลือดที่ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภาวิชาชีพไทย ร้องเรียนมายังสมาคมฟ้าสีรุ้งฯ ว่าไม่สามารถบริจาคเลือดได้ เนื่องจากในแบบคัดกรองผู้บริจาคโลหิตมีคำถามว่า “ท่านหรือคู่ของท่านมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกันใช่หรือไม่” และหากผู้บริจาคมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน โดยเฉพาะเป็นเกย์ ชายรักชาย ก็จะไม่ผ่านการตรวจคัดกรองให้เป็นผู้บริจาคโลหิต ในกรณีนี้เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ออกมาเรียกร้องให้ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติทบทวนแก้ไขคำถามในใบสมัครผู้บริจาคโลหิตใหม่ โดยไม่ควรใช้ข้อความที่แสดงถึงอคติทางเพศกับผู้บริจาคที่เป็นบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ผลการเรียกร้องนี้ในครั้งนั้นไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากทางสภาวิชาชีพไทยได้อ้างว่าได้ปฏิบัติตามมาตรฐานในการคัดเลือกผู้บริจาคโลหิตขององค์การอนามัยโลก ซึ่งไม่รับเลือดบริจาคจากกลุ่มชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชาย

เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงต่อการติดเชื้อเอชไอวี เนื่องจากพบอัตราการติดเชื้อเอชไอวีสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ ซึ่งในประเทศไทยเองก็อยู่ในสถานการณ์ดังกล่าวนี้ เช่นเดียวกัน นอกจากนี้จะไม่ทบทวนหรือแก้ไขแบบคัดกรองตามที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศเรียกร้องไปแล้ว สภากาชาดยังได้เพิ่มข้อความใหม่ในเอกสารดังกล่าวด้วยว่า “ท่านและคู่ของท่านทั้งชายและหญิงมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศกับผู้อื่นใช่หรือไม่” และ “คู่ของท่านทั้งชายและหญิงมีเพศสัมพันธ์กับเพศชายด้วยกันใช่หรือไม่” อีกด้วย ในวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2551 เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ทำจดหมายเปิดผนึกถึงศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ เนื่องในวันผู้บริจาคโลหิตโลก นำเสนอถึงเหตุผลที่ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติควรทบทวนคำถามในการคัดกรองผู้บริจาคอีกครั้ง เนื่องจากองค์การอนามัยโลก (WHO) ไม่เคยระบุในข้อพึงปฏิบัติให้กีดกันการรับบริจาคเลือดจากชายรักชายและผู้หญิงข้ามเพศ และด้วยเทคโนโลยีในการตรวจเลือดปัจจุบัน สามารถตรวจพบเชื้อเอชไอวีได้ภายหลังจากที่มีการติดเชื้อ 11 วัน สภากาชาดสามารถที่จะคัดกรองเลือดอย่างปลอดภัยได้โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงอัตลักษณ์ทางเพศของผู้บริจาค

ในเวลาต่อมาสภากาชาดไทยได้แก้ไขข้อความในแบบคัดกรองให้หญิงรักหญิงสามารถบริจาคโลหิตได้ในปี พ.ศ. 2552 หากยังคงไม่แก้ไขสำหรับกรณีของเกย์ กะเทย หรือชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชาย เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ทำจดหมายเปิดผนึกไปถึงสภากาชาดไทยอีกครั้งในปี พ.ศ. 2553 ในประเด็นเดิม แต่ก็ยังคงได้รับการปฏิเสธ จนกระทั่งในเดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. 2557 **दनัย ลินจงรัตน์** นายกสมาคม พาส์รุ่งแห่งประเทศไทย ได้ยื่นคำร้องถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขอให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตรวจสอบกรณีการปฏิเสธไม่รับเลือดผู้บริจาคที่เป็นบุคคล “เพศที่สาม”¹¹⁸ ของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติว่าเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมหรือไม่ หนึ่งปีต่อมา (เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2558) ทางคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติโดยคณะอนุกรรมการด้านสิทธิของผู้สูงอายุ ผู้พิการ บุคคลหลากหลายทางเพศ และการสาธารณสุข ได้มีหนังสือชี้แจงผลการพิจารณาตามคำร้องว่า การที่ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติใช้แบบสอบถามในการคัดกรอง และปฏิบัติตามนโยบายขององค์การอนามัยโลกเป็นการกระทำที่มุ่งประโยชน์ของสาธารณะเป็นสำคัญ ไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุในเรื่องความ

¹¹⁸ คำที่ใช้ในเอกสารคำร้อง

แตกต่างกันในเรื่องเพศภาวะ แต่ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติก็ควรต้องพิจารณาบทบาทแบบสอบถาม ในเรื่องของการนำระยะเวลาการมีเพศสัมพันธ์ครั้งสุดท้ายให้ครอบคลุมถึงระยะที่สามารถตรวจพบเชื้อในห้องปฏิบัติการมาเป็นเกณฑ์ประกอบ เนื่องจากแม้หลายประเทศจะใช้เกณฑ์ในการคัดกรองผู้บริจาคไม่ต่างจากศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ แต่มีบางประเทศที่มีการแก้ไขแบบคัดกรองในกรณีการมีพฤติกรรมเสี่ยงของชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชาย โดยใช้เงื่อนไขเรื่องระยะเวลาในการมีเพศสัมพันธ์ครั้งสุดท้ายมาเป็นข้อพิจารณาด้วย

เสาร์ชาวเอ็ด¹¹⁹ : กรณีงานเกย์ไพรด์เชียงใหม่ ถูกปิดล้อม และข่มขู่คุกคามโดยกลุ่มคนเสื้อแดง (พ.ศ. 2552)

ในบรรดาเหตุการณ์ที่แสดงถึงอคติ และการรังเกียจกีดกันต่อกลุ่มแอลจีบีทีไอคิวในสังคมไทย ไม่มีกรณีใดที่กลุ่มแอลจีบีทีไอคิวจะเผชิญกับการถูกข่มขู่ คุกคาม และการถูกทำร้ายรุนแรงมากเท่ากับกรณีเหตุการณ์วัน “เสาร์ชาวเอ็ด” หรือเหตุการณ์ที่ขบวนรณรงค์เชียงใหม่เกย์ไพรด์ ครั้งที่ 2 ถูกกลุ่มคนเสื้อแดง นำโดยกลุ่มรักเชียงใหม่ 51 ปิดล้อมพุทธสถานเชียงใหม่ สถานที่ตั้งขบวน ห้ามไม่ให้มีการทำกิจกรรมเดินรณรงค์ ในวันเสาร์ที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552

งานเกย์ไพรด์ คือ งานเดินขบวนรณรงค์ไปตามท้องถนนเพื่อแสดงออกถึงความมีตัวตนอย่างภาคภูมิใจของบุคคลที่เป็นเกย์สาวประเภทสอง หญิงรักหญิง บุคคลรักสองเพศ ซึ่งองค์กรและชุมชนแอลจีบีทีไอคิวต่าง ๆ จัดขึ้นทั่วโลก เพื่อรำลึกถึงการต่อสู้กับอคติของสังคมที่มีต่อบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคิวและรำลึกถึงบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคิวที่ต้องสูญเสียชีวิตไปเนื่องจากอคติและความเกลียดชังของสังคม ในปี พ.ศ. 2551 องค์กรเอ็มพลัสหรือโครงการเพื่อชายรุ่นใหม่ใส่ใจสุขภาพ จังหวัดเชียงใหม่ เคยจัดงานเกย์ไพรด์มาแล้วครั้งหนึ่ง โดยครั้งนั้นเป็นงานที่จัดขึ้นเพื่อแสดงออกถึงความภูมิใจในความเป็นแอลจีบีทีไอคิวโดยเฉพาะ แต่สำหรับในปีที่ 2 ของการจัดงานซึ่งเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในครั้งนี้เป็นการจัดงานที่เพิ่มประเด็นการรณรงค์สร้างความตระหนักในเรื่องการป้องกันเอชไอวี/เอดส์เข้ามา ผู้ร่วมจัดงาน

¹¹⁹ เสาร์ชาวเอ็ด มาจากคำในภาษาคำเมืองหมายถึง วันเสาร์ที่ 21 เป็นชื่อเรียกย่อ ๆ เมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับกิจกรรมแอลจีบีทีไอคิว ในวันเสาร์ที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 ที่จังหวัดเชียงใหม่

จึงไม่ได้มีแค่เพียงองค์กรแอลจีบีทีไอคิวเพียงกลุ่มเดียว แต่ยังมีองค์กรที่ทำงานในประเด็นเรื่องเยาวชน ผู้หญิง และเอชไอวี/เอดส์ด้วย

จุดเริ่มต้นของการต่อต้านการจัดงานเชียงใหม่เกย์ไพรด์ ครั้งที่ 2 มาจากการที่กลุ่มเกย์การเมืองไทย ที่นำโดย นที วีระโรจนพงษ์ ร่วมกับอีก 5 องค์กร ได้แก่ *กลุ่มเชียงใหม่อารยะ บ้านสีม่วง แสงจากใจ เรนโบว์ดริม และ ผู้หญิงไม่แท้ของล้านนา* ออกมายื่นหนังสือคัดค้านการจัดงานต่อผู้ว่าการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สาขาเชียงใหม่) นายกเทศมนตรีเมืองเชียงใหม่ สภาวัฒนธรรมเชียงใหม่ และผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ โดยให้เหตุผลว่า การจัดงานที่มีกะเทยมาแต่งชุดล้านนาเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม เพราะจะทำให้วัฒนธรรมเชียงใหม่ถูกมองในด้านลบ นอกจากนี้ยังทำให้เยาวชนเกิดความเข้าใจผิดในเรื่องการสนับสนุนให้ผู้ชายแต่งหญิงและเกิดพฤติกรรมเลียนแบบ และที่สำคัญการจัดงานไม่ได้เปิดโอกาสให้กลุ่มประชาชน และกลุ่มเกย์อื่น ๆ ในจังหวัดได้มีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นต่อการจัดงาน ซึ่งเป็นการส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ที่ดีของเกย์ กะเทยในเชียงใหม่ไปด้วย การออกมาเรียกร้องของนทีและความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ทำให้การจัดงานเชียงใหม่ไพรด์ในครั้งนั้นกลายเป็นที่สนใจของคนเชียงใหม่และสื่อมวลชนอย่างกว้างขวาง จนกระทั่งในช่วงวันที่ 18-20 กุมภาพันธ์ ก่อนหน้าการจัดงานไม่กี่วัน สถานีวิทยุชุมชนคลื่น F.M. 99.5 MZH กลุ่มรักเชียงใหม่ 51 ได้ปลุกกระดมให้ผู้ฟังรายการออกมาต่อต้าน คัดค้านการจัดงาน โดยเรียกร้องให้ผู้จัดงานต้องปฏิบัติตามเงื่อนไข 2 ประการคือ เปลี่ยนชื่องาน ไม่ให้ใช้คำว่า เชียงใหม่เกย์ไพรด์ และเลื่อนการจัดงานออกไปในวันที่ 19 กุมภาพันธ์ ทางกลุ่มเสื้อแดงรักเชียงใหม่ได้เชิญตัวแทนคณะผู้จัดงานเชียงใหม่เกย์ไพรด์เพื่อหาข้อยุติแต่ไม่เป็นผล ในวันต่อมาคือ วันที่ 20 กุมภาพันธ์ ทางคณะผู้จัดงานจึงได้เข้าแจ้งความกับสถานีตำรวจภูธรเมืองเชียงใหม่ เพื่อขอให้ตำรวจไปดูแลความสงบเรียบร้อย เพราะเกรงว่าจะมีการใช้ความรุนแรงในวันงาน คือวันที่ 21 กุมภาพันธ์

ในช่วงเย็นของวันงาน ขณะที่ผู้จัดงานกำลังเตรียมขบวนพาเหรดที่จะเคลื่อนออกจากพุทธสถานเชียงใหม่ไปยังเวทีจัดงานที่บริเวณหน้า @Tawan Plaza กลุ่มคนเสื้อแดงนับร้อยคนก็ทยอยเดินทางมาที่หน้าพุทธสถานพร้อมป้ายต่อต้านงานเกย์ไพรด์ พร้อมทั้งตะโกนด่าทอ ขว้างปาสิ่งของเข้ามาภายในบริเวณพุทธสถาน เพื่อยั่วยุให้ผู้เตรียมงานและผู้ที่มาร่วมงานเกย์ไพรด์ที่อยู่ภายใน ก่อนที่จะกระจายกันล้อมปิด

ประตู่ซึ่งผู้จัดงานไว้ภายในเพื่อไม่ให้เคลื่อนขบวนพาเหรด ในเวลาไล่เลี่ยกัน เจ้าหน้าที่ ตำรวจจากสถานีตำรวจนครบาลเมืองเชียงใหม่จำนวนมากได้เดินทางมาทำหน้าที่ สังเกตการณ์ โดยไม่ได้เข้ามาสืบบทบาทในการเจรจาให้สถานการณ์สงบลงแต่อย่างใด เหตุการณ์การปิดล้อมของกลุ่มคนเสื้อแดงดำเนินไปตั้งแต่เวลา 17.30 น. จนกระทั่ง ถึงเวลา 20.30 น. จึงยุติลงโดยไม่เกิดการปะทะกัน เนื่องจากทีมผู้จัดงานที่อยู่ภายใน เลือกว่าจะใช้วิธีการนั่งสมาธิ และตอบโต้ความรุนแรงของกลุ่มคนเสื้อแดงด้วยสันติวิธี และสุดท้ายยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของกลุ่มคนเสื้อแดงที่ให้กล่าวคำว่าขอโทษ กลุ่มคนเสื้อแดงจึงเดินทางกลับ

ศิริศักดิ์ ไชยเทศ นักกิจกรรมแอลจีบีทีโอควิวสระยะ ซึ่งในเวลานั้นเป็นอาสาสมัคร ให้กับองค์กรเอ็มพลัส และเป็นหนึ่งในคณะผู้จัดงานที่ถูกปิดล้อมอยู่ในพุทธสถานด้วย เล่าถึงความรู้สึกในขณะที่อยู่ในเหตุการณ์ว่า

“ตอนนั้นรู้สึกเครียดแค้นมาก เจ็บปวดมาก ตอนที่พวกนั้นโยนของเข้ามา หรือ ได้ยินคำพูดที่ต่าว่า กะเทยอัปรีดิ์ กะเทยเสียดบาล อะไรนั้น ยังไม่เจ็บปวดเท่ากับ ตอนที่เรารู้สึกเจ็บแล้วก็ได้ยินเสียงตะโกนต่าว่า มึงจะจุดเทียนหาอะไร พอมีมึงตาย หรือยังงี้ เตียวพ่อแม่มีมึงก็ตายจริง มึงก็ได้เผา อันนี้เจ็บสุด เพราะไม่เข้าใจว่าทำไม ต้องมาต่าพ่อต่าแม่ด้วย พวกพี่ ๆ ผู้ใหญ่เขาคงรู้ว่าเราเป็นคนแรง เขากลัวว่าเราจะ ไปตอบโต้แรง ๆ กลับ เขาก็เลยพานั่งสมาธิ เราก็เลยนั่งเพราะเราเกรงใจผู้ใหญ่ ตอนที่นั่งไป พวกนั้นก็ยังต่าเราไม่หยุดจนสุดท้ายเรายอมยุติ ด้วยการไปขอโทษ และยกเลิกการเดิน ถึงได้จบ”¹²⁰

เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นข่าวลงในหน้าหนังสือพิมพ์ทุกฉบับและ สื่อทุกแขนง ในเวลาต่อมาเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้เข้ายื่นหนังสือต่อ ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในเวลานั้น ขอให้ตรวจสอบการเลือก ปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนร่วมในการทำให้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรง จากการ ให้ข้อมูลที่บิดเบือนต่อการจัดงานและแสดงความไม่เห็นด้วย จนทำให้มีประชาชน กลุ่มคนเสื้อแดงออกมาคุกคามสิทธิเสรีภาพกลุ่มผู้จัดงาน และขัดขวางการเดินทาง พาเหรด หลังจากนั้นเครือข่ายความหลากหลายทางเพศร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน ด้านเอดส์และด้านสิทธิมนุษยชนยังได้จัดงานรณรงค์เพื่อแสดงถึงการไม่ยอมรับ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอีกหลายครั้ง

¹²⁰ ศิริศักดิ์ ไชยเทศ. (2560, 3 พฤษภาคม). สัมภาษณ์.

นักกิจกรรมแอลจีบีทีไอควจัดกิจกรรมรำลึกถึงเหตุการณ์เสาร์ชาวเอ็ดในปี พ.ศ. 2554

เพื่อเรียกร้องให้สังคมตระหนักถึงการละเมิดสิทธิ และการใช้ความรุนแรงต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ผลจากการจัดงานเสวนาเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ ที่เครือข่ายสุขภาพเชียงใหม่ ทำให้เกิดกลุ่มที่รวมตัวกันในนาม “กลุ่มเสาร์ชาวเอ็ด” โดยการรวมตัวกันขององค์กร 29 องค์กร เพื่อขับเคลื่อนการยุติความรุนแรงในกลุ่มความหลากหลายทางเพศ และได้กำหนดให้วันที่ 21 กุมภาพันธ์ ของทุกปี เป็นวันยุติความรุนแรงต่อกลุ่มแอลจีบีทีไอคว นอกจากนี้ในเวลาต่อมาเหตุการณ์นี้ยังเป็นจุดเริ่มต้น

ที่ทำให้เกิดการรวมตัวกันก่อตั้ง “มูลนิธิเพื่อสิทธิความเป็นธรรมทางเพศ” ซึ่งจดทะเบียนเป็นมูลนิธิในปี พ.ศ. 2555 ด้วย โดยมูลนิธิที่ก่อตั้งขึ้นใหม่นี้ตั้งขึ้นในช่วงเวลาที่คณะกรรมการเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ยุติบทบาทไปเหลือเพียงการนำชื่อคำว่าเครือข่ายมาใช้ในการรณรงค์ผลักดันเรื่องต่าง ๆ เป็นครั้งคราวเท่านั้น มูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศจึงถือเป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นเพื่อทำงานด้านการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในด้านสิทธิความเป็นธรรมทางเพศทุกด้านโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นการสร้าง ความเข้าใจต่อสาธารณชน ผลักดันกฎหมายและนโยบาย และสนับสนุนการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมทางเพศ อย่างไรก็ตามกรรมการมูลนิธิส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นนักกิจกรรมกลุ่มเดียวกันกับที่อยู่ในเครือข่ายความหลากหลายทางเพศและในกลุ่มเสาร์ชาวเอ็ด

กรณีการกีดกัน การละเมิดสิทธิ การเลือกปฏิบัติ และการใช้ความรุนแรงต่อกลุ่มแอลจีบีทีไอควในปัจจุบัน

ในระดับนานาชาติ สิทธิในวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ (Sexual Orientation and Gender Identity Rights) ได้ถูกนำเสนอเป็นประเด็นสิทธิมนุษยชน

ที่ต้องพิจารณาในที่ประชุมสมัชชาใหญ่ องค์การสหประชาชาติเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2552 เนื่องในวาระครบรอบ 60 ปี ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนสากล ในปี พ.ศ. 2553 ประเทศไทยงด

ออกเสียงในการลงมติของที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ ในการถอดถอนประเด็น “วิถีทางเพศ” ออกจากหัวข้อการได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการประหัตประหาร นอกกระบวนการยุติธรรม โดยเร่งรัดหรือตามอำเภอใจ หลังจากนั้นไม่นานมีการ โหวตให้ใส่คำว่า “วิถีทางเพศ” กลับเข้าไปในมตินี้ใหม่ โดยเครือข่ายความหลากหลายทางเพศเข้ายื่นหนังสือต่อนายกรัฐมนตรีขอให้ประเทศไทยออกเสียงสนับสนุน แม้ว่าจะโหวตผ่าน แต่ประเทศไทยก็ยังคงงดออกเสียงอีกครั้ง กระทั่งในปี พ.ศ. 2554 กลุ่มประเทศจำนวนหนึ่งได้เสนอตั้งแถลงร่วมเรียกร้องให้ทั่วโลกยุติความรุนแรง และเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มแอลจีบีทีไอคิว ประเทศไทยจึงได้ลงนามสนับสนุน เป็นครั้งแรกร่วมกับอีก 84 ประเทศ จากการศึกษาความหลากหลายทางเพศ ได้พยายามเรียกร้องและประสานงานกับกระทรวงการต่างประเทศมาหลายต่อหลายรอบ และในเดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. 2554 คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ได้ลงมติรับรองให้วิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศเป็นประเด็นสิทธิมนุษยชน โดยประเทศไทยเป็นหนึ่งใน 3 ประเทศเอเชียที่ให้การสนับสนุน

กรณีการต่อสู้เพื่อเป็นอาจารย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ของเคท ครั่งพิบูลย์ (พ.ศ. 2558)

เคท ครั่งพิบูลย์ เป็นหนึ่งในนักกิจกรรมเพื่อสิทธิความหลากหลายทางเพศ ผู้ร่วมก่อตั้งเครือข่ายเพื่อนกะเทยไทย และทำงานเป็นอาจารย์พิเศษที่คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาตั้งแต่จบการศึกษาระดับมหาบัณฑิตศึกษาที่สถาบันแห่งนี้

ในเดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. 2557 เคทผ่านการคัดเลือกเข้าเป็นอาจารย์ในคณะ และสถาบันเดิมที่เธอผูกพันมาโดยตลอด เวลาผ่านไปกว่า 8 เดือน เธอก็ยังไม่ได้รับการ เรียกบรรจุเข้าเป็นอาจารย์ จนกระทั่งในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2558 เธอก็ได้รับแจ้งว่า

ทางมหาวิทยาลัยมีมติไม่เห็นชอบจ้างเธอ โดยอ้างว่าเธอใช้คำพูดในสื่อสาธารณะ ไม่เหมาะสม ส่งผลต่อภาพลักษณ์การ เป็นอาจารย์ของมหาวิทยาลัย ทั้งที่ทาง มหาวิทยาลัยไม่เคยนำเกณฑ์ในลักษณะ เดียวกันนี้มาพิจารณาคุณสมบัติผู้ผ่านการ คัดเลือกเข้าเป็นอาจารย์ของมหาวิทยาลัย มาก่อน หลังจากที่เคทได้ยื่นอุทธรณ์ เพื่อให้ทางมหาวิทยาลัยพิจารณาอีกครั้ง ในเดือนเมษายน ทางมหาวิทยาลัยก็ยัง ยืนยันในมติเดิมคือปฏิเสธการรับเธอ เข้าเป็นอาจารย์ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2558

ทำให้เคทตัดสินใจยื่นฟ้องมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2558 โดยขอให้ศาลปกครองมีคำพิพากษาให้คณะกรรมการบริหารมหาวิทยาลัยอนุมัติ การเป็นอาจารย์ และชดใช้ค่าสินไหมทดแทน รวมถึงค่าเสียโอกาสระหว่างรอการบรรจุ เข้าเป็นอาจารย์ เนื่องจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ใช้ดุลยพินิจไม่ชอบด้วยกฎหมาย เลือกปฏิบัติทางเพศ และละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานเพราะไม่ได้ตัดสินใจรับเข้าทำงาน โดยดูจากคุณสมบัติ และความสามารถ แต่ตัดสินใจจากพฤติกรรมการแสดงออก ในสื่อสาธารณะ ขณะที่ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยออกมาได้ว่า เหตุผลที่ไม่รับเคท เข้าเป็นอาจารย์ไม่ใช่เรื่องของการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งอัตลักษณ์ทางเพศ แต่เป็น เพราะพฤติกรรมของเคทที่โพสต์ภาพลิปสติกที่มีลักษณะคล้ายอวัยวะเพศชายลงใน เครือข่ายสังคมออนไลน์ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมสำหรับคนที่จะเป็นอาจารย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังต่อสู้มาเป็นเวลา 3 ปี ในวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2561 ศาลปกครองก็ได้มีคำพิพากษาว่าการที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่รับเคทเข้าเป็น พนักงานมหาวิทยาลัยตำแหน่งอาจารย์ เป็นการใช้อดุลยพินิจที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และ ให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทำสัญญาจ้างเธอ ตามที่สอบคัดเลือกได้ภายใน 60 วัน นับแต่วันที่คดีถึงที่สุด แต่ไม่ต้องชดใช้ค่าเสียหาย เนื่องจากพิจารณาจากหลักฐาน ด้านเงินเดือนแล้ว ไม่ได้รับผลกระทบแต่อย่างใด นับเป็นความก้าวหน้าอีกครั้งหนึ่ง ในการต่อสู้ของแอลจีบีทีไควไทยที่จบลงด้วยชัยชนะของบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไคว ซึ่งเกิดขึ้นไม่บ่อยครั้งนัก

กรณีการคุกคาม “ห้องเรียนเพศวิถี และสิทธิมนุษยชน ร้านหนังสือบูคู” (พ.ศ. 2560)

8 ปีให้หลังนับจากเหตุการณ์ “เสาร์ชาวเอ็ด” นักกิจกรรมเพื่อสิทธิความหลากหลายทางเพศกลุ่มหนึ่งต้องเผชิญกับเหตุการณ์เหยียดเพศ และข่มขู่ คุกคามอีกครั้ง ด้วยข้อกล่าวหาที่รุนแรงถึงขั้นที่ว่าทำให้เกิดการบ่อนทำลายหลักการและวัฒนธรรม ประเพณีตามหลักศาสนาอิสลาม

“ห้องเรียนเพศวิถีและสิทธิมนุษยชนบูคู” คือ ชื่อองค์กรเล็ก ๆ ของอันธิมา แสงชัย และดารณี ทองศิริ คู่ นักกิจกรรมหญิงรักหญิงสองคนจากนอกพื้นที่ สามจังหวัดชายแดนใต้ ที่ไปเปิดร้านหนังสือเล็ก ๆ ชื่อ “บูคู”¹²¹ ใน จ.ปัตตานี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2554 ทั้งคู่สนใจทำงานในประเด็นสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศวิถี เรื่องสิทธิความหลากหลายทางเพศ วรรณกรรม และความเป็นธรรมทางสังคมต่าง ๆ จึงได้ใช้ร้านหนังสือของตนเองเป็นพื้นที่ในการจัดกิจกรรมทางสังคมอยู่เสมอ ต่อมาในปี พ.ศ. 2556 ทั้งคู่ก็เริ่มจัดให้มีกิจกรรม “ห้องเรียนเพศวิถี” ขึ้น เพื่อสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยน เรียนรู้สำหรับผู้สนใจในประเด็นเรื่องสิทธิด้านเพศวิถี และความหลากหลายทางเพศ ก่อนที่จะตั้ง “ชมรมฟุตบอลบูคู” โดยชักชวนคนทุกเพศทุกวัยมาออกกำลังกาย ด้วยการเตะฟุตบอลด้วยกัน ภายใต้แนวคิด “ฟุตบอลเพื่อสันติภาพและความเท่าเทียม” ในปี พ.ศ. 2559

เหตุการณ์การคุกคาม “ห้องเรียนเพศวิถีบูคู” มีจุดเริ่มต้นมาจากการที่รายการ สารคดีโทรทัศน์ “ก(ล)างเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส มาถ่ายทำกิจกรรม ที่พวกเขาทำ และนำไปออกอากาศในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 หลังสารคดี ออกอากาศไปได้ไม่นาน ก็เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในอินเทอร์เน็ตแทบจะในทันที จนรายการฯ ต้องลบคลิปรายการออกไปอย่างรวดเร็ว สองวันต่อมาโซเชียลมีเดีย นักวิชาการมุสลิมคนหนึ่งได้โพสต์ข้อความในเฟซบุ๊กส่วนตัวว่า **“เตะบอลในที่ลับตา ไม่มีใครว่า แต่มาสอนให้รักร่วมเพศที่ปาตานี โปรดหยุดเถอะ”** ข้อความนี้ ได้กลายเป็นชนวนให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ไม่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย โดยมีการแชร์ ต่อกันไปถึงเกือบ 80 ครั้ง ผู้เห็นด้วยหลายคนแสดงตัวว่าเป็นมุสลิมทั้งในและนอกพื้นที่ จังหวัดชายแดนใต้ ขณะที่ผู้โต้แย้งส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการสายมนุษยศาสตร์ และ

¹²¹บูคู เป็นคำในภาษามลายู แปลว่า หนังสือ

สังคมศาสตร์¹²² ซ็อกกล่าวหาว่า “ห้องเรียนเพศวินูปู” ได้รับก็คือ กิจกรรมเตะฟุตบอล ที่จัดน่าจะเพิ่มความขัดแย้งมากกว่าสร้างสันติภาพ เพราะนำมาซึ่งความขัดแย้งในเชิงจารีตได้ ส่งเสริมให้เกิดบาปใหญ่ ล้างสมองนักศึกษามุสลิมให้เบี่ยงเบนทางเพศ หลุดออกจากหลักการศาสนา มุ่งเป้าโจมตีอิสลาม โคนล้มศรัทธา ทำลายล้างสังคมมุสลิมและทำลายอิสลามในพื้นที่ปาตานีโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันครอบครัว เป็นโครงการที่รับเงินจากต่างประเทศโดยมีวาระซ่อนเร้นเพื่อทำสงครามครั้งใหม่ ยัดเยียดแนวคิดแบบเสรีนิยม ทำให้เยาวชนมุสลิมอ่อนแอ และอาจจะก่อให้เกิดภัยพิบัติดังที่เคยเกิดในสมัยของศาสตราจารย์^{123, 124}

ตลอดเวลาที่เกิดเหตุการณ์อันธิมมาและดาร์ณิพยายามชี้แจงอธิบาย ทำความเข้าใจกับผู้ไม่เห็นด้วยกับงานของพวกเธอผ่านการเขียนบทความและการให้สัมภาษณ์กับสื่อ ขณะที่มันักวิชาการที่เป็นมุสลิมและไม่ได้เป็นมุสลิมจำนวนหนึ่งได้ออกมาแสดงความคิดเห็นไปในทางที่อยากจะเห็นความขัดแย้งยุติลงโดยเร็วที่สุด

เสียงของฝ่ายโจมตีห้องเรียนเพศวินูปูเริ่มอ่อนลง ภายหลังจากที่แฟนเพจรายการ ก(ล)างเมือง ได้เผยแพร่บทสัมภาษณ์ ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ นักวิชาการมุสลิม และผู้นำทางวิชาการด้านสันติวิธีเกี่ยวกับกรณีที่เกิดขึ้น ในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ สิ่งที่ชัยวัฒน์พยายามจะสะท้อนให้เห็นโดยเชื่อมโยงกับคำอธิบายทางศาสนา ก็คือ คนทุกคนล้วนมีที่มาไม่แตกต่างกัน การจะสัมพันธ์กับใครขึ้นอยู่กับว่าเราได้มองเห็นในความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นพื้นฐานของคนทุก ๆ คนหรือไม่ เราไม่จำเป็นจะต้องเห็นด้วยกับคนที่คิดต่าง แต่ก็จำเป็นต้องไปรังเกียจคนที่คิดต่าง หากเขาทำในสิ่งที่เราไม่ชอบ เราก็ไม่ต้องทำตาม และเราก็ควรจะสั่งสอนคนที่เราอยากจะสั่งสอนไปว่าที่เราไม่ทำตามนั้นเป็นเพราะอะไร¹²⁵ แม้ว่าบทสัมภาษณ์ของชัยวัฒน์จะค่อนข้างมีความเป็นภาษาวิชาการอยู่มาก หลายคนที่ฟังก็ไม่ได้เข้าใจทั้งหมด แต่ฝ่ายที่โจมตี

¹²² อันธิมมา แสงชัย. *กรณีห้องเรียนเพศวินูปู : ความเจ็บช้ำ และคนนอก/คนใน*. ใน *วารสารประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2560.

¹²³ อันธิมมา แสงชัย. *เรื่องเดียวกัน*.

¹²⁴ นบีฎฎเป็นชื่อของศาสนาคณะหนึ่งในศาสนาอิสลาม ซึ่งในยุคสมัยของนบีฎฎนั้น มีเมือง ๆ หนึ่งที่ชื่อโคดอมที่ชาวเมืองสักการะสิ่งอื่นแทนที่อัลลอฮ์ และยังได้มีพฤติกรรมหลบหนีกับเพศเดียวกัน นบีฎฎได้เดินทางไปยังเมืองนั้นเพื่อตักเตือนชาวบ้าน แต่พวกเขาไม่ฟัง สุดท้ายอัลลอฮ์ก็ได้พลิกเมืองทั้งเมืองจมลงไปอยู่ใต้ดินดูเพิ่มเติมที่ opop. ประวัตินบีฎฎ. (2555, 16 เมษายน). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://xn--22ck1bw4bxaq-doeb5ae5dcecd9a.blogspot.com/2012/04/blog-post_16.html สืบค้นเมื่อ 1 ส.ค. 2560.

¹²⁵ สรุปความจากเนื้อหาทำให้สัมภาษณ์บางตอนของชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ในรายการ ก(ล)างเมือง ที่ลงในพระธรรม. (2560, 28 กุมภาพันธ์) “บันทึกความเคลื่อนไหว กรณีห้องเรียนเพศวินูปูกับคำสอนอิสลาม” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.teenpath.net/content.asp?ID=21418> สืบค้นเมื่อ 1 ส.ค. 2560.

ทีมฟุตบอลบูกู เอฟซี วันมารีบรมรางวัลผู้หญิงนักปกป้องสิทธิมนุษยชน ประจำปี 2561 จากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ภาพโดย ยศธร ไตรยศ

ห้องเรียนเพศวิถีบูคูก็พอใจกับคำให้สัมภาษณ์นี้ เพราะรู้สึกว่าการได้ยินเสียงของพวกตนไปถึงผู้ใหญ่ที่เข้าใจและตนไม่ได้ถูกตำหนิ ทำให้สามารถหาทางออกจากปัญหาความขัดแย้งนี้ไปได้

สำหรับแวดวงการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิความหลากหลายทางเพศ บทเรียนล่าสุดนี้ชี้ให้เห็นว่า ในสังคมไทยยังมีผู้คนจำนวนมากที่พร้อมจะออกมาใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ต่อบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคิวได้ทุกเมื่อ หากพวกเขาเห็นว่าการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการเลือกวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศนั้น กำลังทำลายค่านิยม ความคิด ความเชื่อที่ตนยึดถือ ขณะเดียวกันโลกของสังคมออนไลน์ก็ได้กลายมาเป็นพื้นที่ของการเผยแพร่ข่าวสาร การปะทะสังสรรค์ทางความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิแอลจีบีทีไอคิวเป็นอย่างมาก เมื่อผู้คนในยุคปัจจุบันสามารถเป็นทั้งผู้ส่งสาร ผู้รับสาร และแสดงความคิดเห็นโดยตรงต่อข่าวสารที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วกว่าในสมัยก่อนมาก อย่างไรก็ตามแม้ว่าเรื่องของบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคิวจะได้รับการยอมรับมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา จากการที่มีผู้คนจำนวนมากออกมาแสดงความคิดเห็นโดยยึดหลักคิดด้านสิทธิมนุษยชนเป็นฐาน แต่ก็ยังมีข่าวที่แสดงถึงอคติและการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคิว ปรากฏให้เห็นในสื่ออยู่เป็นระยะ ๆ ไม่เปลี่ยน

จากพระราชบัญญัติคำนำหน้านามบุคคล ถึง (ร่าง) พระราชบัญญัติการรับรองเพศ

หากมองจากบริบททางด้านกฎหมาย ปัญหาพื้นฐานที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศมีที่มาจาก การไม่ได้รับการยอมรับทางกฎหมาย ใน 2 เรื่องที่สำคัญคือ การจำแนกเพศอย่างเด็ดขาดตามเพศกำเนิดและระบบการสมรสแบบต่างเพศ¹²⁶

การจำแนกเพศอย่างเด็ดขาดตามเพศกำเนิด ส่งผลโดยตรงต่อการยอมรับในตัวตนความเป็นเพศ และกำหนดหน้าที่ตามความเป็นเพศว่ามีแค่สองเพศเท่านั้นคือชายและหญิง ดังนั้นสำหรับบุคคลที่มีการแสดงตัวตนทางเพศที่แตกต่างไปจากชายและหญิง ที่ไม่ว่าจะใช้คำนิยามตนเองว่าอย่างไรก็ตาม (กะเทย สาวประเภทสอง ผู้หญิงข้ามเพศ หรือทรานส์แมน ผู้ชายข้ามเพศ) พวกเขาจะต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตตลอดเวลา เนื่องจากคำนำหน้านามไม่ตรงกับอัตลักษณ์ทางเพศที่ปรากฏ โดยจะถูกขอให้ต้องแสดงตัวตนยืนยันยืนยันความเป็นเพศอยู่เสมอ ในการติดต่อราชการ ทำธุรกรรมต่าง ๆ ในขณะที่ผู้หญิง ผู้ชายทั่วไปไม่ต้องอธิบาย หรือพิสูจน์ความเป็นเพศของตนเอง

ในปี พ.ศ. 2550 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ร่วมกับเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ ได้จัดทำรายงานสภาพปัญหากรณีการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในช่วงปี พ.ศ. 2547-2549 เสนอต่อคณะกรรมการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และความมั่นคงของมนุษย์ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) เพื่อให้พิจารณาร่างกฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ในช่วงเวลานั้นคณะกรรมการฯ กำลังมีแนวคิดที่จะผลักดันให้มีการแก้ไขคำนำหน้านามสตรี เนื่องจากกฎหมายที่เป็นอยู่กำหนดให้ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วต้องใช้คำนำหน้าว่า “นาง” เท่านั้น ซึ่งเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งเพศ ในเวลาต่อมา คณะกรรมการฯ จึงได้จัดทำ (ร่าง) พระราชบัญญัติคำนำหน้านามบุคคล พ.ศ.... ขึ้น ซึ่งในร่างพระราชบัญญัตินี้ มี 2 มาตราที่เสนอให้บุคคลที่แปลงเพศแล้วสามารถเปลี่ยนคำนำหน้าได้ คือ

¹²⁶ สมชัย ปริชาติลปกุล. (2556). บุคคลเพศหลากหลายในระบบกฎหมาย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเพื่อสิทธิความเป็นธรรมทางเพศ.

มาตราที่ 7 ชายที่ผ่าตัดแปลงเพศเป็นหญิง โดยผ่านการรับรองจากคณะกรรมการทางการแพทย์ และมีอายุ 15 ปีขึ้นไป จะใช้คำนำหน้าตามมาตรา 4 ก็ได้

มาตราที่ 8 หญิงที่ผ่าตัดแปลงเพศเป็นชาย โดยผ่านการรับรองจากคณะกรรมการทางการแพทย์ และมีอายุ 15 ปีขึ้นไป จะใช้คำนำหน้าว่า “นาย” ก็ได้¹²⁷

เมื่อข่าวนี้ออกไปทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมใน 2 ประเด็นใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ 1) สังคมไทยพร้อมจะยอมรับให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเปลี่ยนแปลงการใช้คำนำหน้าได้แล้วหรือยัง และ 2) ต้องเป็นผู้ที่แปลงเพศแล้วเท่านั้นหรือจึงจะมีสิทธิเปลี่ยนคำนำหน้านามได้ ในเวลานั้น **ฉันทลักษณ์ รักษาอยู่** โฆษกประจำตัวแทนเครือข่ายผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนว่า พระราชบัญญัติฉบับนี้จะต้องให้สิทธิกับบุคคลที่ยังไม่แปลงเพศด้วย เนื่องจากบุคคลที่ไม่ได้ต้องการแปลงเพศก็ประสบปัญหาไม่แตกต่างจากบุคคลที่แปลงเพศ

สุดท้ายเมื่อร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้เข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ก็ถูกพิจารณาให้ไม่ผ่านอยู่ดี ด้วยเหตุผลที่สะท้อนให้เห็นถึงอคติต่อบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคิวของผู้มีอำนาจในการออกกฎหมายของสังคมไทยอีกครั้งหนึ่ง

“การเสนอกฎหมายดังกล่าวไม่ได้คำนึงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติกันมาช้านาน และเกรงว่าจะกระทบต่อกฎหมายอีกหลายฉบับ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับทะเบียนบุคคล นอกจากนี้ยังอาจกระทบกับระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ในสังคม รัฐบาลควรนำร่างดังกล่าวกลับไปพิจารณาอย่างรอบคอบ”¹²⁸

“ร่าง พ.ร.บ. ฉบับนี้ ไม่มีรายละเอียด องค์กรประกอบของคณะกรรมการ (พิจารณานุมัติให้เปลี่ยนคำนำหน้าจากชายเป็นหญิง และหญิงเป็นชาย) ว่าเป็นใครมาจากไหน การผ่าตัดแปลงเพศเป็นชายหรือหญิงอาจเกิดปัญหาการสมรสโดยสำคัญผิดได้ ซึ่งไม่สามารถแยกแยะชายหรือหญิงได้ อาจเกิดปัญหาทางด้านอาชญากรรม ซึ่งในระหว่างการสอบสวนอาจมีการเปลี่ยนแปลงคำนำหน้า และอาจก่อให้เกิดความสับสนในการสอบสวนในการจับกุมได้ และร่าง พ.ร.บ. ฉบับนี้อาจมีปัญหาด้าน

¹²⁷ สำนักงานกฎหมาย สำนักเลขาธิการวุฒิสภา. (2550.) เอกสารประกอบการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติ คำนำหน้านามบุคคล เสนอโดย นางจรี วิจิตรวาทการ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ และคณะ.

¹²⁸ การให้เหตุผลของคุณหญิงนันทกา สุประภาตะนันท์ สมาชิก สนช. อ้างถึงใน นุรุษสนช. ทั่วถึงร่างกม. เพศที่ 3 หวันสังคมดับสน. ผู้จัดการออนไลน์. (2550, 24 ตุลาคม) [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=950000126304> สืบค้นเมื่อ 1 ส.ค. 2560.

สังคม การสมรส การเกณฑ์ทหาร และการอุปสมบท ที่หญิงแปลงเพศเป็นชายแล้ว
ใช้คำนำหน้าเป็นนาย ไปอุปสมบท ก่อให้เกิดความสับสน”¹²⁹

ในปี พ.ศ. 2559 กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและ
ความมั่นคงของมนุษย์ มีโครงการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับคำนำหน้านามเพื่อบุคคล
ที่มีความหลากหลายทางเพศขึ้นมาอีกครั้ง โดยเป็นส่วนหนึ่งของ **“ร่างพระราชบัญญัติ
เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพสตรีและบุคคลในครอบครัว พ.ศ...”** อย่างไรก็ตามแม้จะระบุว่า
ร่างพระราชบัญญัตินี้มุ่งเน้นการดำเนินงานเพื่อสร้างความเข้าใจ ส่งเสริมสิทธิ
และปกป้องคุ้มครองไม่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ
แต่เนื้อหาสาระหลักของร่างพระราชบัญญัติ ยังคงมุ่งให้ความสำคัญแต่เฉพาะกับ
กลุ่มผู้ที่ต้องการแปลงเพศในการขอรับรองเพศ (เปลี่ยนคำนำหน้านาม) เท่านั้น
รวมถึงยังคงให้อำนาจกับแพทย์ในการวินิจฉัยเหตุผลในการแปลงเพศมากกว่าบุคคล
ที่ต้องการแปลงเพศอยู่ดี ทำให้นักกิจกรรมด้านสิทธิความหลากหลายทางเพศ
หลายคนออกมาแสดงความไม่เห็นด้วยกับร่างกฎหมายฉบับนี้ ไม่นับรวมถึงกระบวนการ
ได้มาซึ่งตัวร่างพระราชบัญญัติฯ ซึ่งขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมที่ทำงาน
ในประเด็นนี้มาตั้งแต่ต้น

พระราชบัญญัติส่งเสริมความเท่าเทียม ระหว่างเพศ พ.ศ. 2558

ในความเป็นจริงประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความหลากหลาย
ทางเพศแล้วหนึ่งฉบับคือ พระราชบัญญัติส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศ
พ.ศ. 2558 ที่บอกว่าเกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เนื่องจาก
ในกฎหมายได้ให้นิยามคำว่า การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ หมายถึง
เพศหญิง ชาย และ **“บุคคลที่มีการแสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด”** ด้วย
อย่างไรก็ตามในการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ในทางปฏิบัติเต็มไปด้วยอุปสรรคปัญหา
หลายประการ เช่น การไม่มีการกำหนดขั้นตอน กระบวนการ หรือระยะเวลาที่ชัดเจน

¹²⁹สรุปเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการเปลี่ยนคำนำหน้านามในมาตรา 7 และ 8 จากการให้เหตุผล 5 ข้อ
ของ น.พ.อำพล จินดาวัฒนะ. สมาชิก สนช. เกี่ยวกับการพิจารณาร่างพรบ. คำนำหน้านามบุคคล อ้างถึงใน
บุรุษสนช. ท้วงติงร่างกม.เพศที่ 3 หนุนสังคมสับสน. ผู้จัดการออนไลน์. (2550, 24 ตุลาคม) [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9500000126304>

เกี่ยวกับการปฏิบัติตามคำสั่งในการเรียกบุคคลมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติที่เกิดขึ้น หรือไม่มีการกำหนดจำนวนครั้งของการถูกเรียกมาให้ข้อมูล ขึ้นอยู่กับอำนาจของคณะกรรมการในการพิจารณาที่สำคัญที่สุดคือ การที่มาตรา 17 วรรค 2 ของกฎหมายยังมีข้อยกเว้นเรื่องการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม หากการเลือกปฏิบัตินั้นเป็น **“การปฏิบัติตามหลักการทางศาสนาหรือเพื่อความมั่นคงของประเทศ”**¹³⁰ และสุดท้ายคือ การให้ความสำคัญแต่เฉพาะกลุ่มบุคคลที่มีการแสดงออกแตกต่างจากเพศกำเนิด โดยมองข้ามการถูกเลือกปฏิบัติของบุคคลที่มีเพศวิถีแบบรักเพศเดียวกัน (แต่ไม่ได้มีการแสดงออกแตกต่างจากเพศกำเนิด) ทำให้กฎหมายฉบับนี้ยังไม่ค่อยมีผลเท่าที่ควร ทั้งในทางการเปลี่ยนแปลงอคติของสังคมต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ และในการให้การคุ้มครองสิทธิบุคคลกลุ่มนี้อย่างเป็นทางการ

ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

ย้อนกลับไปในปี พ.ศ. 2544 หรือเมื่อ 16 ปีก่อน วงการแอลจีบีทีไต้หวัน เคยมีความหวังเกี่ยวกับการได้รับสิทธิในการใช้ชีวิตคู่เช่นเดียวกับชายหญิงเป็นครั้งแรก เมื่อ ดร.ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้น เคยให้สัมภาษณ์กับสื่อโยงมาถึงเรื่องการจดทะเบียนคู่รักเพศเดียวกัน เมื่อถูกตั้งคำถามถึงเรื่องทรัพย์สินของภรรยาและสามีนอกสมรสของนักการเมืองและข้าราชการว่า ควรมีการแก้ไขกฎหมายให้คนรักเพศเดียวกันจดทะเบียนกันได้

หลังข่าวนี้ถูกนำเสนอออกไปกลุ่มอาจารย์ร่วมกับองค์กรแอลจีบีทีไต้หวัน ในเวลานั้น และองค์กรด้านสตรีและสิทธิมนุษยชน ได้เดินทางไปยื่นหนังสือแสดง ความขอบคุณแนวคิดของ ดร.ประชัย ที่กระทรวงมหาดไทย ในวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2544 หลังจากนั้นเรื่องก็เงียบหายไป จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2555 **นที วีระโรจนพงษ์** ได้ยื่นเรื่องร้องเรียนกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และคณะกรรมการการ กฎหมาย การยุติธรรม และสิทธิมนุษยชน สมาชิกผู้แทนราษฎร ให้ตรวจสอบการเลือก

¹³⁰ข้อความในพระราชบัญญัติฯ เขียนว่า “มาตรา ๑๗ การกำหนดนโยบาย กฎ ระเบียบ ประกาศ มาตรการ โครงการ หรือวิธีปฏิบัติของหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือบุคคลใดในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศจะกระทำมิได้ การดำเนินการตามวรรคหนึ่ง เพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคล สามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพและความปลอดภัย หรือการ ปฏิบัติตามหลักการทางศาสนา หรือเพื่อความมั่นคงของประเทศ ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็น ธรรมระหว่างเพศ”

ปฏิบัติอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางเพศของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของรัฐ ในกรณีที่
ตนและคู่ชีวิตซึ่งใช้ชีวิตร่วมกันมาเป็นเวลา 19 ปี ถูกปฏิเสธการจดทะเบียนสมรส
จากนายทะเบียนที่ว่ากล่าวอำเภอเมือง จ.เชียงใหม่ โดยเจ้าหน้าที่ให้เหตุผลว่า เพราะ
การจดทะเบียนสมรสระหว่างชายกับชายไม่สามารถจะทำได้ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับ
เงื่อนไขการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2533 (ฉบับแก้ไข
ที่ 10)

กลุ่มสนับสนุนการจดทะเบียนคู่รักเพศเดียวกัน จัดกิจกรรมรณรงค์ให้สังคมยอมรับการใช้ชีวิตคู่
ของเพศเดียวกัน ในวันวาเลนไทน์ ปี พ.ศ. 2556

ผลจากการร้องเรียนทำให้ในเวลาต่อมากรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
กระทรวงยุติธรรม และคณะกรรมการกฎหมาย การยุติธรรม และสิทธิมนุษยชน
สภาผู้แทนราษฎร ได้ร่วมกันจัดทำร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตขึ้น ภายในเวลาไม่ถึง
3 เดือน และจัดให้มีการประชาพิจารณ์ 4 รอบ ใน 4 จังหวัด รวมทั้งเชิญตัวแทน
กลุ่มแอลจีบีทีไอคิวร่วมให้ความเห็น โดยเริ่มเผยแพร่ตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2556
เป็นต้นมา แต่ในขณะที่เตรียมเสนอเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภานั้นต้องตกไป
เมื่อเกิดเหตุการณ์รัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 ขณะเดียวกันทางฝ่ายภาคประชาสังคม
โดย **“มูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ”** ร่วมกับภาคีเครือข่าย ซึ่ง
ประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายครอบครัว นักสิทธิมนุษยชน และนักเคลื่อนไหว
ด้านสิทธิความหลากหลายทางเพศ โดยการสนับสนุนของคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย
ก็ได้ร่วมกันจัดทำร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตฉบับภาคประชาชนขึ้นมาอีกฉบับหนึ่ง

ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2557 เนื่องจากมองว่าร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตของภาครัฐยังไม่ตอบโจทย์ความต้องการของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอย่างแท้จริง ไม่รวมถึงกระบวนการยกร่างที่ขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม¹³¹

ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยคณะกรรมการกฤษฎีกา การยุติธรรม และสิทธิมนุษยชนของสภาผู้แทนราษฎร และร่าง พรบ. ของมนธ. สิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ มีข้อแตกต่างกันอยู่หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสำคัญและเป้าหมายของการจัดทำกฎหมาย โดยร่าง พรบ. ฉบับภาครัฐ เน้นการให้การรับรองสิทธิกับคู่ชีวิตเพศเดียวกัน ในขณะที่ร่าง พรบ. ฉบับภาคประชาชน เน้นการรับรองสิทธิในการสมรสของบุคคลสองคน โดยไม่ระบุเพศ หมายถึง คู่ชีวิตที่เป็นชายและหญิงก็สามารถจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ได้ นอกจากนี้ในรายละเอียดที่แตกต่างกันยังประกอบไปด้วยเรื่องของจำนวนมาตรา (ฉบับภาครัฐมี 15 มาตรา ฉบับภาคประชาชนมี 51 มาตรา) อายุต่ำสุดที่สามารถจดทะเบียนคู่ชีวิตได้ (ฉบับภาครัฐกำหนดที่ 20 ปี ฉบับภาคประชาชนกำหนดที่ 17 ปี) สิทธิในการรับบุตรบุญธรรม (ฉบับภาครัฐไม่อนุญาตให้รับบุตรบุญธรรมได้ ขณะที่ฉบับภาคประชาชนอนุญาตให้รับบุตรบุญธรรมได้) เหตุแห่งการหย่า (ฉบับภาครัฐต้องมีเหตุในการหย่า ฉบับภาคประชาชนไม่จำเป็นต้องมีเหตุในการหย่า)¹³²

¹³¹ร่างพรบ. คู่ชีวิต ฉบับภาคประชาชน มีหลักการที่สำคัญ 8 ข้อ คือ 1. รับรองการจดทะเบียนคู่ชีวิตของบุคคลสองคน (ไม่ระบุเพศ) บุคคลที่เป็นคู่รักต่างเพศก็สามารถจดทะเบียนได้ ทั้งนี้ความสามารถในการจดทะเบียนคู่ชีวิตจะพิจารณาจากอายุตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายครอบครัว 2. บุคคลที่มีสัญชาติไทยสามารถทำการจดทะเบียนกับบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย โดยฝ่ายหลังได้รับสิทธิพำนักอาศัยและสามารถขอสัญชาติไทยได้ 3. ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยเรื่องการหมั้นตามกฎหมายครอบครัว 4. ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต ต้องดำเนินชีวิตร่วมกันด้วยความเคารพและปฏิบัติต่อกันบนพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยไม่จำเป็นต้องอยู่กินในครัวเรือนเดียวกัน และไม่จำเป็นต้องมีเพศสัมพันธ์กันได้ 5. การจัดการทรัพย์สินเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายครอบครัว โดยยอมรับหลักการจัดการทรัพย์สินซึ่งจำแนกเป็นส่วนส่วนตัวซึ่งแต่ละคนได้มาก่อนการจดทะเบียนคู่ชีวิต และทรัพย์สินที่ได้มาภายหลังการจดทะเบียนคู่ชีวิตถือว่าเป็นการทำมาหาร่วมกัน และยอมรับการทำสัญญาระหว่างบุคคลทั้งสองในเรื่องที่ว่าด้วยทรัพย์สินก่อนจดทะเบียนคู่ชีวิตได้ 6. การยุติสถานะคู่ชีวิตสามารถเป็นไปได้ตามความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย ในกรณีที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องการยุติสถานะคู่ชีวิตโดยที่อีกฝ่ายไม่ยินยอม ก็สามารถดำเนินการร้องขอ โดยไม่จำเป็นต้องกล่าวหาความผิดของอีกฝ่ายก็ได้ 7. บุคคลที่จดทะเบียนตามกฎหมายนี้สามารถรับบุตรบุญธรรมได้โดยเป็นไปตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 8. คู่ชีวิตที่ได้จดทะเบียนตามกฎหมายนี้มีสถานะเช่นเดียวกับคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว และสามารถได้รับสิทธิตามที่กฎหมายอื่นได้บัญญัติรับรองสิทธิของคู่สมรสต่างเพศเอาไว้ เช่น สิทธิในฐานะเป็นทายาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเรื่องมรดก สิทธิสวัสดิการในฐานะเป็นคู่สมรสของข้าราชการ (ข้อมูลจากเฟซบุ๊ก มูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ. (2559. 11 ตุลาคม). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/thaisogi/photos/pb.486475834712471.-2207520000.1476368912./1536795773013800/?type=3> สืบค้นเมื่อ 2 ส.ค. 2560.

¹³²เรื่องเดียวกัน.

ในปี พ.ศ. 2559 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้นำร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตมาปรับปรุงเพื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณากฎหมายอีกครั้ง และนับตั้งแต่นั้นมาร่างพระราชบัญญัติฉบับภาครัฐได้มีการปรับปรุงแก้ไขมาแล้ว 3 ครั้ง โดย

กำหนดว่าพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในเดือนกันยายน พ.ศ. 2561 เพื่อเสนอเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีตามกระบวนการต่อไป โดยตลอดระยะเวลาที่มีการปรับปรุงแก้ไขร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้ ภายในกลุ่มนักกิจกรรมเพื่อสิทธิความหลากหลายทางเพศเอง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้ไปในหลายทาง ทั้งกลุ่มที่มีโอกาสได้เข้าไปเป็นตัวแทนพิจารณาร่างพระราชบัญญัติฯ และประกาศสนับสนุนการผ่านร่างพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว และกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยโดยมองว่าแนวทางการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้ขยายสิทธิคุ้มครองคนทุกเพศจากเดิมที่คุ้มครองสิทธิในการสมรสแค่ระหว่างเพศชายกับเพศหญิง น่าจะให้สิทธิและรับประกันความเสมอภาคเท่าเทียมกับแอลจีบีทีไอความมากกว่าการร่างกฎหมายเฉพาะกลุ่มขึ้นมาใหม่อย่างที่กรมคุ้มครองสิทธิฯ กำลังดำเนินการอยู่ ตัวอย่างปัญหาจากร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับกรมคุ้มครองสิทธิฯ ที่กลุ่มสนับสนุนให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ชี้ให้เห็น เช่น การรับรองสิทธิการเป็นคู่ชีวิตไม่ปรากฏในกฎหมายอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้วของไทย ดังนั้นหากคู่ชีวิตเพศเดียวกันต้องการได้รับสิทธิตามกฎหมายอื่น ๆ ก็จำเป็นจะต้องไปแก้ไขกฎหมายทั้งหมดที่เกี่ยวข้องนั้นด้วย หรือการออกพระราชบัญญัติคู่ชีวิตโดยแยกออกจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีความเสี่ยงต่อการตีความของผู้บังคับใช้กฎหมายที่ยังขาดความเข้าใจในเรื่องสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ อันจะเอื้อให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศและคู่ได้ เป็นต้น¹³³

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมาประเด็นเรื่องสิทธิความหลากหลายทางเพศหรือสิทธิในวิถีทางเพศ (Sexual Orientation) และสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศ

¹³³ สรุปย่อจากแนวทางการวิเคราะห์กฎหมายของ ชวินโรจน์ ธีรพัชรพร. (2561). เอกสารประกอบการประชุมคณะทำงานเพื่อหาหรือแนวทางการผลักดันการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. บรรพ 5-6. [เอกสารอัดสำเนา].

การณรงค์วันสากลแห่งการยุติการเกลียดกลัวบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ครั้งแรกในประเทศไทย 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2556 ที่กรุงเทพฯ

ในปี พ.ศ. 2560 พอลลีน นามพริ้ง ผู้ก่อตั้งชมรมเชียร์ไทย พาวเวอร์ ชมรมเชียร์ฟุตบอลทีมชาติไทย ได้ออกมาเปลี่ยนแปลงตนเอง และเปิดเผยกับสังคมว่า แท้จริงแล้ว เธอมีจิตใจเป็นผู้หญิงมาตลอด ปัจจุบัน เธอกลายเป็นหนึ่งในแอลจีบีทีไอคิวที่มีชื่อเสียงเป็นที่จับตามองของสังคม

(Gender Identity) ได้รับความสนใจจากสังคม และได้รับการยอมรับจากคนรุ่นใหม่ มากขึ้นเรื่อย ๆ จากการที่สิทธิความหลากหลายทางเพศได้รับการยอมรับในระดับสากล โดยองค์การสหประชาชาติ การนำเสนอข่าวการประกาศรับรองสิทธิในการใช้ชีวิตคู่ ของบุคคลเพศเดียวกันในต่างประเทศ การขยายตัวของสื่อภาพยนตร์ โทรทัศน์ที่ นำเสนอเรื่องราวของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ การเปิดตัวของนักแสดง นักร้องแอลจีบีทีไอคิวทั้งไทยและต่างประเทศ อิทธิพลของสื่ออินเทอร์เน็ต และการสื่อสารที่สะดวกรวดเร็วที่ช่วยเปิดโลกข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความหลากหลาย ทางเพศจากต่างประเทศ และเชื่อมโยงนักกิจกรรมที่ทำงานในประเด็นความหลากหลาย ทางเพศทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลกเข้าหากันได้ง่ายขึ้น รวมถึงการมีนักกิจกรรม ชนชั้นกลางรุ่นใหม่ที่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษและสามารถเปิดตัวกับสาธารณะได้ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาทำงานและให้ความสำคัญกับประเด็น สิทธิมนุษยชนของแอลจีบีทีไอคิวมากขึ้น เช่น หน่วยงานสาธารณสุขที่ทำงานด้าน การป้องกันเอชไอวี/เอดส์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่รับผิดชอบงานด้านการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ กรมคุ้มครองสิทธิ กระทรวงยุติธรรม ที่ผลักดันพระราชบัญญัติจดทะเบียนคู่ชีวิต ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น องค์กรภายใต้องค์การ สหประชาชาติ สถานทูตต่าง ๆ กองทุนโลกด้านเอดส์ วัณโรค และมาลาเรีย ที่มองเห็นว่า ประเด็นสิทธิแอลจีบีทีไอคิวเป็นประเด็นสิทธิทางเพศ

ในระดับนานาชาตินักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายระหว่างประเทศ ของไทย ศาสตราจารย์กิตติคุณวิทิต มันทาภรณ์ ซึ่งเคยเป็นหนึ่งในประธานร่วม ในการจัดทำ และร่วมลงนามในหลักการยกยอการตา ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ผู้เชี่ยวชาญอิสระขององค์การสหประชาชาติเพื่อดำเนินการสอบสวนความรุนแรง และการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อกลุ่มแอลจีบีทีไอคิวในปี พ.ศ. 2559¹³⁴ และ ในปีเดียวกันนี้ประเทศไทยโดยองค์กรเครือข่ายนักกิจกรรมที่ทำงานในประเด็นเรื่อง ความหลากหลายทางเพศและหน่วยงานภาครัฐอย่างกรมกิจการสตรีและสถาบัน ครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ คณะกรรมการสิทธิ

¹³⁴ ศาสตราจารย์กิตติคุณวิทิต มันทาภรณ์ ได้ยื่นจดหมายขอลาออกจากตำแหน่งดังกล่าวในวันที่ 8 กันยายน 2560 โดยให้เหตุผลที่ลาออกว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพและครอบครัว ซึ่งจะมีผลให้พ้นจากตำแหน่ง อย่างเป็นทางการในวันที่ 31 ตุลาคม 2560.

มนุษยชน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม องค์กรระหว่างประเทศ
อย่างโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์
การแพทย์ทหาร (AFRIMS) ก็ได้ร่วมกันเป็นเจ้าภาพในการจัดประชุมสมาคมสากล
เพื่อแอลจีบีทีไอหรือสมาคมอิลก้า (ILGA International lesbian, gay, bisexual,
trans and intersex association) ซึ่งเป็นองค์การสหพันธ์ระดับโลกที่มีองค์การ
สมาชิกแอลจีบีทีไอคือกว่า 1,100 องค์การ จาก 110 ประเทศทั่วโลกขึ้นที่กรุงเทพฯ

สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงด้านกฎหมาย และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแอลจีบีทีไอคือ

ผลจากการออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องและปกป้องสิทธิของนักกิจกรรม
แอลจีบีทีไอคือในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ทำให้สถานการณ์ด้านกฎหมายและนโยบาย
ของไทยมีความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ตระหนักถึงสิทธิของกลุ่มแอลจีบีทีไอคือ
มากขึ้น เห็นได้จากการที่หน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานได้เข้ามามีบทบาทในการ
ผลักดันกฎหมายที่มีแง่มุมเกี่ยวข้องกับบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคือ หรือบุคคลที่มี
ความหลากหลายทางเพศ เช่น **กรมกิจการสตรี และสถาบันครอบครัว กระทรวงการ
พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์** กับการผลักดันการออก **“พระราชบัญญัติ
ส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ พ.ศ. 2558”** การจัดทำ **“ร่างพรบ.รับรองเพศ
พ.ศ.....”** กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม กับการผลักดัน **“ร่าง
พระราชบัญญัติจดทะเบียนคู่ชีวิตของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ พ.ศ.....”**

นอกจากนี้ยังมีนโยบายหรือกฎหมายในระดับรองที่ให้ความสำคัญกับ
กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายมากขึ้น โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมนโยบายเพื่อให้
ครอบคลุมถึงกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศด้วย เช่น ข้อกำหนดของ
คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ว่าด้วยการกำหนดบุคคล
หรือกลุ่มบุคคลเป้าหมายเป็นผู้รับสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2555 ที่ระบุให้กลุ่มบุคคลที่มี
ความหลากหลายทางเพศ เป็น 1 ใน 13 กลุ่มประชากรที่เผชิญกับความยากลำบาก

จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือพิเศษในการเข้าถึงบริการสังคม¹³⁵ อย่างไรก็ตาม แม้หน่วยงานภาครัฐจะตระหนักถึงสิทธิ การมีตัวตน และปัญหาการถูกเลือกปฏิบัติ ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น จนนำมาซึ่งการพิจารณาออกกฎหมาย ที่มีวัตถุประสงค์ในการให้สิทธิและความคุ้มครองบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ แต่ในกระบวนการดำเนินการออกกฎหมาย ตั้งแต่การยกร่าง จนถึงการบังคับใช้ กฎหมาย ภาครัฐกลับเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมที่เป็นเจ้าของปัญหา และ ความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมน้อยมาก (หรือแทบไม่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมเลย) จะมีก็แต่เชิญไปรับฟังความคิดเห็นในขั้นตอนท้าย ๆ ของกระบวนการออกกฎหมาย เท่านั้น ทำให้ร่างกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สิทธิหรือปกป้องคุ้มครองสิทธิ กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศที่ออกมา (หรือกำลังจะออกมา) เป็นร่างกฎหมาย ที่ไม่ได้จัดทำขึ้นบนฐานของความเข้าใจปัญหาหรือมาจากความต้องการของบุคคลที่ จะใช้กฎหมายอย่างแท้จริง และสุดท้ายกฎหมายที่ออกมาก็อาจไร้ซึ่งประโยชน์ใน ทางปฏิบัติได้เหมือนเช่น พรบ.ส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศที่ผ่านมา 2 ปีแล้ว แต่ก็ยังไม่มีการณีตัวอย่างที่นำเอากฎหมายฉบับนี้มาใช้ได้อย่างได้ผล หรือข้อกำหนดว่า ด้วยการกำหนดบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป้าหมายเป็นผู้รับสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2555 ที่กำหนดนิยามครอบครัวกลุ่มแอลจีบีทีไอคิวทุกกลุ่ม และมีมาตรการที่ดีหลาย มาตรการ¹³⁶ แต่ผ่านมา 5 ปีก็ไม่ได้มีการนำมาตรการเหล่านั้นไปปฏิบัติแต่อย่างใด

¹³⁵ ภายใต้ข้อกำหนดนี้ ได้มีการกำหนดมาตรการ 3 มาตรการที่จะดำเนินการ คือ 1. มาตรการส่งเสริมการ สร้างความภูมิใจ คุณค่าความเป็นมนุษย์ และแก้ไขอคติ ค่านิยม ประเพณี ความเชื่อ เจตคติที่ขัดต่อศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ 2. มาตรการเพิ่มโอกาสและทางเลือกในการเข้าถึง การประกอบอาชีพ การศึกษาและสุขภาพ เพื่อความเสมอภาคและได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียม 3. มาตรการ จัดระบบสวัสดิการ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมด้านการปกครอง นโยบายแห่งรัฐ แก้ไขมาตรการ กติกา ระเบียบ นโยบาย กฎหมายที่ไม่เป็นธรรมต่อกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ : ดูเพิ่มในข้อกำหนดของ คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติว่าด้วยการกำหนดบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป้าหมายเป็น ผู้รับสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2555 หน้า 23 [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก https://www.m-society.go.th/article_attach/1363/2081.pdf สืบค้นเมื่อ 2 ส.ค. 2560.

¹³⁶ ตัวอย่างเช่น การจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้อารมณ์ความรู้สึกและการสอนในระบบและนอกระบบโรงเรียน การจัดทำ ชุดความรู้ เพื่อให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศและคนทั่วไปเกิดความเข้าใจ รวมทั้งการมีตัวอย่างชีวิต หรือต้นแบบในการใช้ชีวิตที่หลากหลาย (มาตรการที่ 1.4) บูรณาการและพัฒนาหน่วยบริการด้านการให้ คำปรึกษาและการรับรองเรื่องราวร้องทุกข์ของกระทรวงแรงงานเรื่องบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ การชดเชยความเสียหายอันเนื่องมาจากการถูกเลือกปฏิบัติจากการทำงาน การรับสมัครงาน (มาตรการที่ 2.3) แก้ไข กฎระเบียบในสถาบันการศึกษาที่เป็นการละเมิดสิทธิและการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหลากหลายทางเพศ (มาตรการที่ 2.6) หรือ กำหนดมาตรฐานเดียวกันในการขอรับเด็กเพื่อเป็นบุตรบุญธรรมในกลุ่มคนที่หลากหลาย ทางเพศ โดยไม่มีอคติของความเป็นเพศมาเกี่ยวข้องกับการรับบุตรบุญธรรม (มาตรการที่ 3.8)

4

การเดินทางที่ยังไม่สิ้นสุด

ในอดีตที่ผ่านมาแม้ว่าเรื่องราวของบุคคลที่เป็นแอลจีวีที่ไอคิว จะไม่ได้ถูกบันทึก อยู่ในหน้าประวัติศาสตร์กระแสหลัก แต่ก็มีหลักฐานมากมายที่ยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า สังคมไทยได้รู้จักบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างไปจากชายและหญิง และการมีเพศวิถีระหว่างคนเพศเดียวกันมานานแล้ว อีกทั้งเรื่องราวของพวกเขาเหล่านี้ ก็มีหลักฐานปรากฏให้เห็นในที่ต่าง ๆ มาตลอดทุกยุคทุกสมัย จนสามารถยืนยันได้ว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่มีเพศมากกว่า 2 เพศ แม้ว่าเพศอีกเพศหนึ่งจะไม่ได้รับการยอมรับในระดับที่เท่ากัน หรือถูกให้คุณค่าว่าด้อยกว่าเพศสองเพศก็ตาม

การรับเอาค่านิยมในเรื่องเพศจากตะวันตกเข้ามาในช่วงการเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่ความทันสมัยนับตั้งแต่รัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา ทำให้เกิดการแบ่งแยกความเป็นชาย ความเป็นหญิงออกจากกันชัดเจน เริ่มตั้งแต่การแต่งตัว กิริยามารยาท ไปจนกระทั่งถึงบทบาทหน้าที่ ส่งผลให้หลายคนเข้าใจว่าระบบอัตลักษณ์ทางเพศภาวะแบบสองเพศ และเพศวิถีแบบรักเพศตรงข้ามที่ให้คุณค่ากับการมีเพศสัมพันธ์กันเพื่อการมีลูกสืบทอดวงศ์ตระกูลนั้นเป็นเรื่องของวัฒนธรรมไทยแท้แต่ดั้งเดิม ขณะที่บุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศภาวะ หรือมีเพศวิถีแบบอื่นเป็นค่านิยมเรื่องเพศแบบใหม่ที่รับมาจากตะวันตก โดยเฉพาะเมื่อมีการนำเข้าแนวคิดวิชาการด้านจิตวิทยาตะวันตกในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งตอกย้ำว่าบุคคลที่มีพฤติกรรมรักเพศเดียวกัน หรือพฤติกรรมข้ามเพศเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมที่มีความผิดปกติทางจิต บวกกับข่าวปรากฏการณ์การขายบริการทางเพศให้กับชาวต่างชาติ และการแพร่ระบาดของเอชไอวี/เอดส์ ก็ยิ่งทำให้บุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคิวไทยต้องเผชิญกับความกดดันจากการไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมมากยิ่งขึ้น

ขณะเดียวกันการเติบโตของระบบเศรษฐกิจแบบ “ทุนนิยม” และเทคโนโลยีการสื่อสารผ่าน “อินเทอร์เน็ต” ที่เปลี่ยนโลกไปอย่างสิ้นเชิง ก็เปิดพื้นที่ให้แอลจีบีทีไอคิวไทยได้มีช่องทางในการสื่อสาร รวมกลุ่ม มีสังคม และชุมชนเล็ก ๆ ของตนเอง ไปพร้อม ๆ กับได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ได้เห็นวิถีชีวิต การแสดงตัวตน และได้เห็นการต่อสู้เรียกร้องสิทธิของแอลจีบีทีไอคิวในสังคมอื่นที่ยืนยันว่าการเป็นแอลจีบีทีไอคิวไม่ใช่ความผิดปกติและเป็นสิทธิมนุษยชนด้วย โดยนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมา ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายในแวดวงแอลจีบีทีไอคิวไทย ทั้งความก้าวหน้าด้านวิทยาการทางการแพทย์ในเรื่องการประสบความสำเร็จในการผ่าตัดแปลงเพศ การมีสื่อนิตยสารสำหรับเกย์ที่เผยแพร่แนวคิดการยอมรับตนเอง การมีสังคม ชุมชน ค่านิยมในการบริโภคแบบเกย์ที่อิงกับสถาบันเชิงสำหรับเกย์ การเกิดขึ้นของคาบาร่าเร่โชว์สาวประเภทสอง การเปิดคอลัมน์ตอบจดหมายสำหรับแอลจีบีทีไอคิวในนิตยสารที่เน้นกลุ่มคนอ่านทั่วไป การปรากฏตัวของเกย์ กะเทยในสื่อต่าง ๆ ในฐานะของตัวละครที่สร้างสีสันให้กับละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ เพลง นวนิยาย การเข้ามามีอิทธิพลของเกย์ กะเทยในวงการแฟชั่นและนิตยสาร กระแสความนิยมในนักร้องที่มีภาพลักษณ์เป็นทอมบอย และการเปิดเผยตัวกับสังคมของเกย์ กะเทยชนชั้นกลางที่มีการศึกษา มีหน้าที่การงานดี แตกต่างจากภาพในอดีตที่

ความเป็นเกย์ กะเทย ผูกโยงอยู่กับอาชีพขายบริการทางเพศให้กับชาวต่างชาติ หรือ ต้องคอยแอบซ่อน ปิดบังความเป็นตนเองเพราะกลัวว่าจะถูกรังเกียจก็ดกัน

วันนี้แอลจีบีทีไอคิวไทยได้แสดงให้เห็นให้สังคมไทยได้เห็นแล้วว่า พวกเขาและเธอเป็นสมาชิกของทุก ๆ สังคม ทุกกลุ่มอายุ อาชีพ การศึกษา ศาสนา ทุกชนชั้น ทุกสถานะ นอกจากนี้การรักเพศเดียวกัน หรือการปรับเปลี่ยนเพศทางร่างกายให้ตรงกับเพศทางจิตใจ หรือการแสดงอัตลักษณ์ข้ามเพศยังเป็นเรื่องของสิทธิส่วนบุคคล สิทธิมนุษยชน ในขณะที่เรื่องราวของแอลจีบีทีไอคิวไทยได้แทรกเข้าไปอยู่ในพื้นที่ สังคมกระแสหลักมากขึ้นในฐานะวิถีชีวิตทางเพศที่แตกต่างอีกรูปแบบหนึ่ง พร้อมกับมีพื้นที่สำหรับสื่อภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ นิตยสาร นวนิยาย การ์ตูนที่มีเนื้อหา แสดงถึงความรักระหว่างเพศเดียวกันที่ผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของ แอลจีบีทีไอคิวโดยเฉพาะมากขึ้น แม้กระนั้นก็ตามอคติและการเลือกปฏิบัติของสังคมไทยต่อบุคคลที่เป็นแอลจีบีทีไอคิว ก็ไม่เคยหมดไป ตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2559 การออกมาให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษฉบับหนึ่งของ วู้ดดี วุฒิธร มิลินทจินดา พิธีกรชาย รายการโทรทัศน์ชื่อดังถึงเรื่องการทำงาน กับแฟนหนุ่ม กลายเป็นประเด็นที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมอย่าง สนุกสนาน และภายหลังจากที่เฟซบุ๊ก ของหนังสือพิมพ์ไทยฉบับหนึ่งเผยแพร่ ข่าวนี้ออกไปเพียงแค่ 5 ชั่วโมง มีผู้เข้ามาโพสต์ แสดงความคิดเห็นใน เว็บไซต์แห่งหนึ่งถึง 446 ความคิดเห็น ในจำนวนนี้เป็นความคิดเห็นในเชิง รับไม่ได้ เหยียดเพศ เสียดสี ถึง 103 ความคิดเห็น หรือคิดเป็นร้อยละ 23 ของความคิดเห็นทั้งหมด

องค์ประกอบของซีรีส์เรื่องรัก รามการ (Pink Mango)
ผู้เขียนบท กาญจนาภิเษ (Ms Pink)
เรียบเรียงบทสนทนา เขียนบทภาพยนตร์เรื่องข้างล่างนี้โดย

ฟรี!!
ลงทะเบียน
ผ่านงาน

เลี้ยงลูกอย่างไร ให้ภาคภูมิใจในตัวเอง

วันอังคารที่ 4 กันยายน 2561
เวลา 18.00 น. (ลงทะเบียน 17.30 น.)
ณ The Connection (MRT สาทรบุรีว ทางออกที่ 4)
ผู้ร่วมเสวนา :

- คุณพอลีน งามพริ้ง และ คุณเม็กอรกาภรณ์ : สตรีข้ามเพศ อดีตคนนำเชียร์ไทยเราเวอร์ "สุดลูก ไร้คือรัก" ความสุขของลูก คือความสุขของครอบครัว
- อาจารย์จรงค์ จงอาษา นักวิชาการอิสระด้านศาสนา "หลักของศาสนาคือการอยู่กับธรรมชาติและความเป็นจริง"
- คุณเบ็ญญา สุภาผิง

ผู้ดำเนินรายการ นงนิจธีรบรรณกร กาญจนาภิเษ อดีตคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน "สิทธิมนุษยชน อยู่ในความเป็นตัวตนตั้งแต่เกิด"

- อ.พญ.จิราภรณ์ อรุณากูร

ตลิ่งเหล็กตลิ่งเหล็กหลายใบวัยรุ่น โรงพยาบาลรามารับดี
"วัยรุ่นมีความหลากหลาย ควรปล่อยให้เต็มความซุขในสิ่งที่เค้าเป็น ตามการพัฒนาของร่างกายและจิตใจ"

ดำเนินรายการโดย :
วิทยา แสงอรุณ
พิธีกร รายการ "Pink Mango"

สอบถามข้อมูล 089-0391918 ไลน์ nikythai

ปลายเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2561 มีอีกรณหนึ่งที่เป็นข่าวใหญ่ในสื่อหลายแขนง เมื่อกลุ่มนักกิจกรรมด้านสิทธิความหลากหลายทางเพศออกมาคัดค้านการจัดสัมมนาในหัวข้อ “เลี้ยงลูกอย่างไรไม่ให้เบี่ยงเบน” ของสมาคมผู้ปกครองและแผนกศาสนิกโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย จนทางโรงเรียนต้องออกแถลงข่าวแสดงความเสียใจต่อหัวข้อการจัดสัมมนาที่ทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน (ว่าเป็นการแสดงการรังเกียจกีดกันบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ) แต่ก็ไม่ได้ยกเลิกการจัดสัมมนาแต่อย่างใด โดยอ้างว่าเป็นการให้ความรู้เพื่อป้องกันมากกว่า ขณะที่องค์กรที่ทำงานด้านความหลากหลายทางเพศแสดงความเสียใจในกรณีการจัดการบรรยาย หัวข้อ “เลี้ยงลูกอย่างไรไม่ให้เบี่ยงเบน” จนเกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงก็ได้จัดให้มีการสัมมนา “เลี้ยงลูกอย่างไรให้ภาคภูมิใจในตัวเอง” ในวันถัดมา เพื่อนำเสนอชุดข้อมูลที่สนับสนุนว่าการเป็นบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศไม่ได้เป็นความเบี่ยงเบนทางเพศแต่อย่างใด

กว่า 20 ปีของการต่อสู้ของแอลจีบีทีไอควไทย มีทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวเกิดขึ้นสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนไปตลอดเส้นทางที่ผ่านมา หลายองค์กรเกิดขึ้นปิดไป หลายองค์กรยังอยู่ หลายองค์กรเพิ่งตั้งขึ้นมาใหม่ มีคนทำงานเป็นนักกิจกรรมรุ่นใหม่ที่ปรากฏตัวในสื่อได้ มีคำศัพท์เรียกอัตลักษณ์ทางเพศภาวะ เพศวิถีแบบใหม่ ๆ

รูปแบบชีวิตคู่แบบใหม่ ๆ ให้ได้เรียนรู้ไม่รู้จบ การเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิของแอลจีบีที
ไอคิวไทยได้ก้าวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในขบวนการเคลื่อนไหวเรื่องเพศ เรื่องผู้หญิง
เรื่องสิทธิมนุษยชน ที่ไม่ได้เคลื่อนไหวแค่ภายในประเทศแต่เคลื่อนไหวไปถึงระดับ
ภูมิภาคและระดับนานาชาติ องค์กรเกย์และสาวประเภทสองของไทยก้าวขึ้นมาอยู่
แถวหน้าของการทำงานด้านเอชไอวี/เอดส์ เปิดสถานบริการชุมชนให้บริการตรวจเลือด
แบบรู้ผลเร็ว และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพทางเพศ โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์
และเอชไอวี/เอดส์

จากคำว่า “กะเทย” ใน “กฎหมายตราสามดวง” สู่คำว่า “กะเทย” ในเว็บไซต์
ของ “มูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยเพื่อสิทธิมนุษยชน” จากคำว่า “เล่นเพื่อน”
สู่คำว่า “ทอม ดี” หญิงรักหญิง จนถึงทรานส์แมน จากคำว่า “ความผิดปกติทางเพศ”
สู่คำว่า “สิทธิมนุษยชน” จากการที่ต้อง “แอบซ่อน ปกปิดความเป็นตัวเอง” สู่
“การเปิดเผยตนเองอย่างมั่นใจ” และจากคำว่า “รักร่วมเพศ” สู่คำว่า “รักเพศเดียวกัน”
“บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ” “แอลจีบีทีไอคิว และนอน-ไบนารี”
การได้เข้าใจที่มาและการต่อสู้เพื่อยืนยันในการมีตัวตน และเพื่อสิทธิของเพศ
ที่หลากหลายในสังคมไทย ไม่ได้มีความหมายเฉพาะแต่กับการทำให้บุคคลที่มีความ
หลากหลายทางเพศหรือแอลจีบีทีไอคิวไทยมีความภาคภูมิใจในตนเอง
เท่านั้น แต่ยังจะทำให้ผู้คนในสังคมไทยไม่ว่าจะมีอัตลักษณ์ทางเพศภาวะ หรือ
เพศวิถีเป็นแบบใดก็ตาม ได้ทบทวนว่าอัตลักษณ์ทางเพศและบทบาททางเพศ
ของเราทุกคนเป็นสิ่งที่จริงแท้ ดายตัว และเปลี่ยนแปลงไม่ได้ใช่หรือไม่ หรือเป็นเพียง
“สิ่งสมมุติ” ที่เราถูกบอก ถูกสอนมาให้เชื่อฟัง เพื่อรักษาไว้ซึ่งการสืบทอดดำรงเผ่าพันธุ์
อันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างชาติเท่านั้น

บรรณานุกรม

หนังสือ

กฎหมายตรา ๓ ดวง เล่ม ๑ ฉบับพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง
แก้ไขปรับปรุงใหม่. (2548). กรุงเทพฯ : สถาบันปรีดี พนมยงค์.

คณะกรรมการวิสามัญ บันทึกเจตนารมณ์ จดหมายเหตุ และตรวจรายงาน
การประชุม สภาพว้างรัฐธรรมนูญเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พ.ศ. 2550.

ชวินโรจน์ ธีรพัชรพร. (2561). เอกสารประกอบการประชุมคณะทำงานเพื่อหารือ
แนวทางการผลักดันการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. บรรพ 5-6.
[เอกสารอัดสำเนา].

ชานันท์ ยอดหงษ์. (2560). *นายใน สมัยรัชกาลที่ 6*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : มติชน.

บพิธ เพ็ญนคร แผนกสุขภาพและการแพทย์. (2514). ผู้หญิงเสียตัวให้ผู้หญิงด้วยกัน.
ใน *โรงซ่อมสุขภาพ เล่ม 10* (หน้า 51). พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย.

ปิยกันัญฐ์ หงส์ทอง. (2531). สยามสนุกข่าว. กรุงเทพฯ : กัญญา.

ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง. (2506). *เพชรลานนา*. เชียงใหม่ : สุวีริศการพิมพ์.

พ.พิพัฒน์แพทยาคม. (2500). *ปัญหาเรื่องเพศ*. พระนคร : กรุงเทพฯ.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2549). *ภาษาอีสานไศรย*. กรุงเทพฯ : สามลดา.

เสฐียรโกเศศ. (2518). *เล่าเรื่องในไตรภูมิ*. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา.

สมชัย ปรีชาธิลปกุล. (2556). *บุคคลเพศหลากหลายในระบบกฎหมาย*. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิเพื่อสิทธิความเป็นธรรมทางเพศ.

สำนักงานกฎหมาย สำนักเลขาธิการวุฒิสภา. (2550). *เอกสารประกอบการพิจารณา
ร่างพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล* เสนอโดย นางจุรี วิจิตรวาทการ
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ และคณะ.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2525). *พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ :
มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุนทรภู่. (2520). *นิราศสุนทรภู่*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : องค์การคำคุณุสรสภา.

โสภาค สุวรรณ. (2537). *เงาพระจันทร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : รวมสาสน์.

อุษณา เพลิงธรรม. (2529). *เรื่องของจัน ดารา*. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : สายคำ.

Peter Jackson. (1995). *Dear Uncle Go : Male Homosexuality in Thailand*
สวัสดิศรัยอโกปากน้ำ. (p.28). Bangkok : Bualuang Press.

วิทยานิพนธ์

เทอดศักดิ์ ริมจำปา. (2545). *วาทกรรมเกี่ยวกับ “เกย์” ในสังคมไทย พ.ศ. 2508-
2542*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (2553). *ขบวนการเคลื่อนไหวของเกย์ในสังคมไทย ภาคปฏิบัติการ
และกระบวนการทัศน์*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระมหาดุลย์ ยโสโร (บุตรตะเคียน). (2549). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องบัณฑิตเกย์
กับการบรรลุลุทธิธรรม*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วรารณ วิษณุรัฐ. (2549). *เชิงสังวาสของเพศเดียวกันในจิตรกรรมฝาผนังแบบแผน
ประเพณีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1-5)*. สารนิพนธ์มหาบัณฑิต
สาขาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Sinnott, Megan. J. (2000). *Gender Desire: Female Same-Sex Sexuality,
Transgender Identities and Nationalism in Thailand*. (p.354). Unpublished
A Ph.d.Dissertation. University of Wisconsin-Medison.

บทความ

กฤตยา อาชวนิจกุล และกนกวรรณ ธรารวรรณ. (2545). ขบวนการทางสังคมบน
มิติการเมืองเรื่องเพศ และร่างกายของผู้หญิง. ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ.
(บรรณาธิการ). *วิถีชีวิต วิถีสู้* ขบวนการประชาชนร่วมสมัย. (หน้า 86-99).
เชียงใหม่ : ซิลค์เวอร์มบุ๊ก.

กิตติศักดิ์ ปกติ. (2528). ตำนานรักร่วมเพศ. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์. 13 (2): 93.

จดหมายข่าวอัญจารีสาร. (2540). 3 (20) พฤศจิกายน-ธันวาคม.

ชล ชลัมพ. (2528). ผ้าใบไร้แปรง : บทสัมภาษณ์ โก๋ ปากน้ำ. *มิถุนา จูเนียร์*.
2 (27): 104.

เทพสีด้า. (2529). คุยผ่านเทพ : โก๋ ปากน้ำ. *มิดเวย์*. 1 (1): 64.

ปาน บุณนาค. (มปป.). *มายาสีม่วง : ชีวิตต้องสู้ของกะเทยรุ่นเก่า*. *มิดเวย์* ฉบับที่ 30
หน้า 13.

เปรมปรีดา ปราโมช ณ อยุธยา. (2552). นิตยสารเกย์ผู้ชายถ่ายนู้ด และทำที่ของกะเทย.
ใน ปีเตอร์ แจ็คสัน และนฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (บรรณาธิการ). *เปิดประตูสู่รุ้ง*.
กรุงเทพฯ : มูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง.

ปรีดดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล. (2539). “เล่น” ใน สุวรรณ สภาอนันท์ และ
เนื่องน้อย บุญยเนตร. (บรรณาธิการ). *ร่องรอยความคิดความเชื่อไทย*.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สรุปข่าวอัญจารี & สถาบันราชภัฏ. (2540). *อัญจารีสารฉบับเฉพาะกิจ 7 เมษายน*.

สันต์ สุวัจนราภินันท์. (2552). พื้นที่ ภาพตัวแทน และเรือนร่างในสื่อเกย์. ใน
ปีเตอร์ แจ็คสัน และนฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (บรรณาธิการ). *เปิดประตูสู่รุ้ง*.
(หน้า 75-89). กรุงเทพฯ : มูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง.

รายการโทรทัศน์

ทีวีบูรพา. (2546, 8 เมษายน). *คนค้นคน* [รายการโทรทัศน์] กะเทยเฒ่า. สถานีวิทยุโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ทีวี.

เว็บไซต์

กฤษฎา ศุภวรรณกุล. (2559, 9 พฤษภาคม). *Migrant Sex Worker ชีวิตกะเทยต่างชาติได้แสงสีพื้ทยา*. เข้าถึงได้จาก <https://prachatai.com/journal/2016/09/67772> สืบค้นเมื่อ 26 ก.ค. 2560.

ข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม เรื่อง เกณฑ์การรักษาเพื่อแปลงเพศ พ.ศ. 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.tmc.or.th/download/jul09-02.pdf> สืบค้นเมื่อ 29 ก.ค. 2560.

โครงการห้องสมุดดิจิทัลวชิรญาณ. *พระอภัยมณี ตอนที่ 48 นางเสาวคนธ์หนี*. เข้าถึงได้จาก <http://vajirayana.org/พระอภัยมณี/ตอนที่๔๘-นางเสาวคนธ์หนี> สืบค้นเมื่อ 15 มิ.ย. 2560.

ขามหาวิหาร. (2554). *บัณฑิตะก์ที่ห้ามบวชตามพระวินัยหมายถึงอะไร?*. เข้าถึงได้จาก <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=thepathofpurity&month=16-04-2011&group=3&gblog=3>

เดลินิวส์ออนไลน์. (2557, 6 มกราคม). *พิศวงสรรสำนัก ตอนที่ 30 รักที่ซับซ้อนของหม่อมไกรสร*. เข้าถึงได้จาก <https://www.dailynews.co.th/article/206431> สืบค้นเมื่อ 10 ก.ย. 2561.

Jackson, P. & Cook, N. (1999). *Tolerant but Unaccepting : The Myth of a Thai "Gay Paradise"*. ใน *Genders & Sexualities in Modern Thailand*. เทอดศักดิ์ ร่มจำปา. (แปล). เข้าถึงได้จาก <http://reocities.com/Area51/jupiter/6217/22heaven01.htm> สืบค้นเมื่อ 10 ก.ค. 2560.

ประชาไท. (2550, 25 กุมภาพันธ์). ศาลปค.รับฟ้อง กรณีเครือข่ายหลากหลายทางเพศ ยื่นฟ้องกลาโหม ขอแก้ “สด.43” ที่ไม่ใช่ “โรคจิตถาวร”. เข้าถึงได้จาก <https://prachatai.com/journal/2007/02/11729> สืบค้นเมื่อ 29 ก.ค. 2560.

http://84000.org/tipitaka/pitaka_item/v.php?B=7&A=6733&Z=6852#refer สืบค้นเมื่อ 3 มิ.ย. 2560.

ผู้จัดการออนไลน์. (2555, 9 ธันวาคม). ซีอีโอ “แบน” หนังสือเพศที่สาม ลามไปถึงชาวสิริรัฐ ยกโขยงกันมาลงชื่อต่อต้านนับพัน. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9550000149720> สืบค้นเมื่อ 26 ก.ค. 2560.

ผู้จัดการออนไลน์. (2554, 16 มีนาคม). ดงกามในนิตยสารเกย์ (ไทย). เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/entertainment/ViewNews.aspx?NewsID=9540000033665> สืบค้นเมื่อ 19 ก.ค. 2560.

ผู้จัดการออนไลน์. (2550, 24 ตุลาคม). บุรุษสนช.ท้วงติงร่างกม.เพศที่ 3 หวั่นสังคมสับสน. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9500000126304> สืบค้นเมื่อ 1 ส.ค. 2560.

ผู้จัดการออนไลน์. (2551, 25 กุมภาพันธ์) ปู้อัญชลี บัดข่าวกิก “นิโคล” เลิกเบี่ยงเบนมานานแล้ว. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/Entertainment/ViewNews.aspx?NewsID=9510000023336> สืบค้นเมื่อ 9 ส.ค. 2560.

ไม่ปรากฏผู้เขียน. (2556). อรรถกถา มหาวรรค ภาค ๑ มหาขันธกะ เรื่องห้ามบัณฑิตจะมีให้อุปสมบท. เข้าถึงได้จาก <http://www.84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=04&i=125> สืบค้นเมื่อ 2 มิ.ย. 2560.

ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน. (มปป). อันตรายิกธรรมของภิกษุณี ในพระวินัยปิฎก เล่มที่ 7 จุลวรรค ภาค 2 เข้าถึงได้จาก http://84000.org/tipitaka/pitaka_item/v.php?B=7&A=6733&Z=6852#refer สืบค้นเมื่อ 3 มิ.ย. 2560.

วิกิพีเดีย. พระวัทกลี. เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/พระวัทกลี> สืบค้นเมื่อ 1 ก.ย. 2561.

ศัลยแพทย์ตกแต่งเสริมสวยแห่งประเทศไทย. เข้าถึงได้จาก http://www.surgery.or.th/index.php?msg_id=8 สืบค้นเมื่อ 31 ก.ค. 2560.

สมคิด แสงจันทร์. เพศวิถี (ที่รอ) ศึกษาในพุทธศาสนา: ปรากฏความคิดเรื่องเพศวิถีในพุทธศาสนากับตัวอย่างพระอรหันต์เพศวิถี. ใน คนคิดคนเขียน เว็บไซต์ TCIJ เข้าถึงได้จาก <https://www.tcijthai.com/news/2017/11/article/7544> สืบค้นเมื่อ 1 ก.ย. 2561.

สโมสรศิลปวัฒนธรรม. ชั้นที่แห่งกรุงศรี : นักเทศ-นายกำนัล-ยูนุค ฯลฯ อ้างถึงเนื้อหาจากบทความเรื่อง “ชั้นที่แขกในราชสำนักอยุธยา” โดยจุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/club/art-and-culture/article_16985 สืบค้นเมื่อ 1 ก.ย. 2561.

หนังสือพิมพ์

ข่าวสด 5 มิถุนายน 2547.

ไทยรัฐ 31 ตุลาคม 2515.

ไทยรัฐ 2 มกราคม 2516.

ไทยรัฐ 30 มิถุนายน 2530.

ไทยรัฐ 23 กรกฎาคม 2530.

ไทยรัฐ 13 สิงหาคม 2530.

ไทยรัฐ 30 สิงหาคม 2530.

มติชน 11 กันยายน 2540.

มติชน 17 มิถุนายน 2547.

สัมภาษณ์

दनัย ลินจงรัตน์. (2560, 30 กรกฎาคม).

ยลลดา เกริกก้อง สนวนยศ และรณกฤต หะมิชาติ. (2560, 21 พฤษภาคม).

ศิริศักดิ์ ไชยเทศ (2560, 3 พฤษภาคม).

สนธญา ห้วยหงษ์ทอง. (2560, 26 กรกฎาคม).

สุพีชา เบาทิพย์. (2560, 30 กรกฎาคม).

นิทรรศการชายหญิงสิ่งสมมุติ นิเวศนิยมสยาม

ผู้อำนวยการสถาบันฯ

ราเมศ พรหมเย็น

ผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ฉัสนรา ชมะววรรณ มุกดาวิจิตร

ที่ปรึกษา

เทิดศักดิ์ ร่มจำปา

พัฒนพงศ์ มณฑะเชียร

ภัณฑารักษ์

ชนันชนก พลสิงห์

ข้อมูลและวิจัย

สุไลพร ชลวิไล

อโนพร เครือแดง

บุรินทร์ สิงห์โตอาจ

ประสานงานวัตถุจัดแสดง

กานต์ชนิต พันธุ์ลี

ประสานงานทั่วไป

ดวงพร แซ่ลิ้ม

กิจกรรมประกอบนิทรรศการ

ดวิษา ทองเต็ม

ปิยมาศ สุขพลับพลา

พรพิชิต พรรัตน์

เจ้าหน้าที่นำชม

กฤษณา หมายหาทรัพย์

ชลธิชา อุปละ

รออิต๊ะ หะสาเมาะ

บรรณาธิการภาษาอังกฤษ

นภมณ รุ่งวิฑู
บุญพรทิกริ เขมาชีวะะ

ประชาสัมพันธ์

ชรรร ลันสุชีพ

ออกแบบผลิตภัณฑ์ร้านค้า

วงศธร เจริญจรัสฤกษ์

นักศึกษาฝึกงาน

กุลกันยา แผงฤทธิ
เทิดขวัญ จิววิชัย
ธนาธร สมบูรณ์ลักษณ์
ยุทธนา มังสุโร

ออกแบบและก่อสร้างนิทรรศการ

แปลนโมทิฟ

ผลิตนิทรรศการเสมือน

อาร์คิเน็ต

ออกแบบและผลิตสูจิบัตร

บานาน่า สตูดิโอ

ประกันภัยวัตถุประสงค์

กรุงเทพประกันภัย

เอื้อเพื่อภาพประกอบ

สหมงคลฟิล์ม
กวิฏ ตั้งจรัสวงศ์

เอื้อเพื่อวิดิทัศน์

สถานเอกอัครราชทูตเนเธอร์แลนด์ ประจำประเทศไทย
มาเรียอา มีเตีย
UN Women

เอื้อเพื่อข้อมูลและวัตถุประสงค์แสดง

กลุ่ม นอน-ไบนารี ไทยแลนด์

กลุ่ม โรงน้ำชา

กลุ่ม เลิฟพิทยา

ทรายคลื่นออนไลน์

ทอมซิค

มูลนิธิเดอะพอส โฮม เซ็นเตอร์

มูลนิธิเอ็มพลัส

ศูนย์สุขภาพชุมชนแทนเจอร์น

สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย

องค์กรบางกอกเรนโบว์

ไฮดี้ซีเครท บาย ทิมมี่

กรรภัค สุทธิยะรัภะ

กฤตนั้น สตยกฤต

กฤติมา สมิทธิพล

กัญญา รอชิตะห์ (นามสมมุติ)

การะเกด ศรีปริญญาศิลป์

ก้าวน้ำ เสาวกุล

คณาสิต พ่วงอำไพ

คานู ไชคิวิท์ (นามแฝง)

คำ ผกา (นามแฝง)

เคท (นามสมมุติ)

จามีกร รอดพวง

จิรปรีญา อุปถัมภ์

ชญาส สิริเบญจวงศ์

ชวินโรจน์ ธีรพัชรพร

ชัชชญา ฉัตรชุมสาย

ชัชวาล เทียงเจริญ

ชานนท์ ยอดหงส์

ชินลดา จงเทพ

เชิดชัย ขำหวาน

ฐกรณ ขำพลับ

ณัชชา ชอบสูงเนิน

ณัฐฐา ศรีสุนทร

ณัทพร มโนใจ

ด็กลาส แชนเดอร์ส

ติว (นามสมมุติ)
เดช (นามสมมุติ)
ตฤณ พัฒนเวโรจน์
ทรรศิดา สีสุกใส
ทวารัตน์ หงส์นคร
ทศพล สนสุวรรณ์
ท็อฟฟี่เป็นตุ๊ดช่อมคอม (นามแฝง)
ธงชัย แซ่เจี๋ย
ธัญญ์วาริน สุขะพิสิษฐ์
นรุตม์ ศุรวรรณะกุล
นาตา ไชยจิตต์
บุษ (นามสมมุติ)
ปณชัย ชินศรี
ปองกาญจน์ ศักดิ์สูง
บัทม์ (นามสมมุติ)
ป้าต้อย เมืองนนท์ (นามแฝง)
ปาริฉัตร ช่วยกันจักร์
เปรมปรีดา ปราโมช ณ อยุธยา
ไผ่ (นามสมมุติ)
พนัสตา วิลเล็คพงษ์พันธ์
พริษฐ์ ชมชื่น
พอลลิ้น งามพริ้ง
พัทตร์วิไล สหุณาฟู
พิณวลี อังศุพันธ์
เพชรร้อย วัชรพิสุทธิ์
เฟียต อัจจรรักษ์วี พรหมอักษร (นามสมมุติ)
ภูมินทร์ จังอินทร์
ภูมิพันธ์ เอี่ยมปรเมศวร์
มีมี พชรณัฐ โนบรรเทา
มีน (นามสมมุติ)
รัชนก พุทธสขา
รัศมีแซ่ ฟ้าเกือลัน
ริน (นามสมมุติ)
ฤทธิเกียรติ นาชัยฤทธิ
ลดาวัลย์ อุดมสาย
ลูกปลา กนกนภา (นามแฝง)

วริตดา ศรีรัตน
วิตตี (นามสมมุติ)
วิกัชนี (นามสมมุติ)
วุ้น (นามสมมุติ)
ศิริ (นามสมมุติ)
ศุภวารณี (นามสมมุติ)
สตาร์ (นามสมมุติ)
สมชัย พรหมสมบัติ
สมัคร์ กอเข็ม
สมัชญา เหวงเจริญกุล
สุดาภรณ์ เตจา
ไส้ (นามสมมุติ)
หงส์ (นามสมมุติ)
หนุ่ม มนัส (นามสมมุติ)
หนูรัตน์ (นามสมมุติ)
หมึก (นามสมมุติ)
อนุวัฒน์ อภิมุขมงคล
อรรถพล เกตุนาม
อักษรภาค ผงผ่าน
อัญชนา สุวรรณานนท์
อันธิมา แสงชัย
อิสมัย (นามสมมุติ)
อีแวน อากาศนวม (นามสมมุติ)
เอก (นามสมมุติ)
เอมิลี่ รามิล ต้นตึกิตติ
โอต (นามสมมุติ)
ไอ้ต มณฑैया

ขอขอบคุณ

เคท ครั้งพิบูลย์
จิราภรณ์ อรุณากร
จิรนุช เปรมชัยพร
โจอี้ โจลิน มาตาเอล
โตมร ศุขปรีชา
ธัญญ์วาริน สุขะพิสิษฐ์
ธัญธร เลิศสุวรรณเสวี

นนทวัฒน์ นำเบญจพล
นพดล สิงห์โตอาจ
นิโรธ รื่นเจริญ
ปติสร เพ็ญสุด
ปาร์คเกอร์ อากาศน่วม
พงศ์ธร จันทร์เลื่อน
พจณี เอนกวนิช
พระชาย วรธัมโม
แพน แพน นาคประเสริฐ
มารุต ประเสริฐศรี
ยุกติ มุกดาวิจิตร
วิษุวัต สำราญกิจดำรงค์
ศิรณา บัวเทิง
ศิริศักดิ์ ไชยเทศ
สยามภู มุกดีพร้อม
อนุชา บุญยวรรธนะ
อังสุมาลิน อากาศน่วม
เอกชยา สุขศิริ
ไกลเดินโดม คาบาเรต์ โชว์
จี วิลเลจ
ดริม สตูดิโอ
บางกอกสกรีนนิ่งรูม
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร
โมบาย แล็บ
ยูไนเต็ต โฮม เอ็นเตอร์เทนเมนท์
โรงเรียนเทศบาลปลายบางวัดสุนทรธรรมิการาม
วัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี
วัดดอนกระเบื้อง จังหวัดราชบุรี
วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร กรุงเทพฯ
วัดโสมนัสราชวรวิหาร กรุงเทพฯ
สตูดิโอ ออลล์

ISBN: 978-616-8162-05-7

มิวเซียมสยาม
สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (สพร.)
4 ถนนสนามไชย แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
museum.siam.org

เพศแห่งสยาม
เหตุการณ์ทั้งหมดเกิดขึ้นกับ
คนไทยและสังคมไทย
บางเหตุการณ์ถูกปกปิด เปิดเผย
ต่างกรรม ต่างวาระ
ทั้งหมด คือ บทบันทึกทางสังคม
ว่าด้วยการปะทะ สังสรรค์
เรื่องเพศของคนในสังคม

สำนักนายกรัฐมนตรี

okmd

